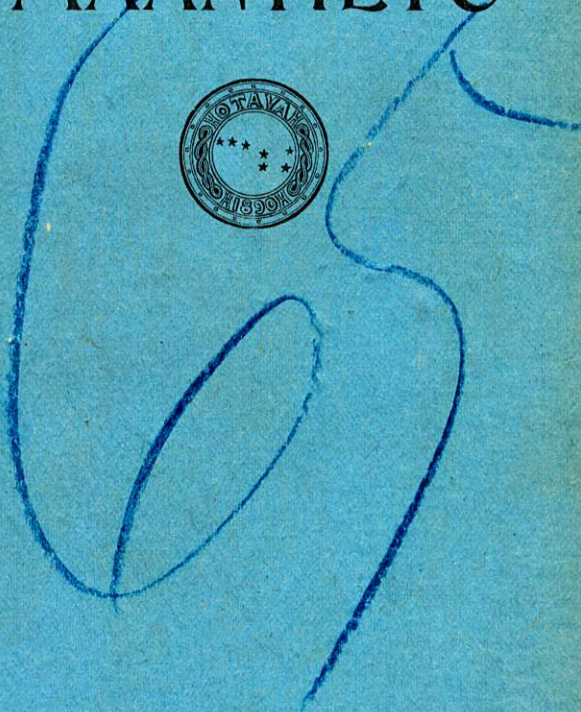

* HEDVIG SOHLBERG *

KANSAKOULUN
MAANTIETO

UNIV. BIBLIOTH.
* 1902 *
HELSINGFORS

KANSAKOULUN
MAANTIETO

OPPIKIRJAKOMITEAN SUUNNITELMAN MUKAAN

KIRJOITTANUT

HEDVIG SOHLBERG

SUOMENSI

A. KOHONEN

HELSINGISSÄ

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Helsingissä 1900.
Osakeyhtiö Weilin & Göös Aktiebolag.
Köls. Aleks.-Yliopiston kirjapaino.

Alkulause.

Tämä maantieto, joka täten omistetaan kansakoulujemme opettajistolle, on tehty läheisesti liittyen oppikirjakomitean suunnitelmaan, ja sen tarkoituksena on täyttää etupäässä maalaiskansakouluille sopivan oppikirjan tarvetta. Oppiaine on senvuoksi jaettu kahteen keskitsevään ja kahteen vuorokurssiin. Molemmat ensinmainitut kurssit, jotka ovat aiotut luettaviksi kahdella alemmalla vuosiosastolla ja joista 1:sen osaston kurssi on merkitty mustalla reunaviivalla, käsittävät Suomen ja muun Europan. Vuorokurssit, jotka luetaan kahdella ylemmällä vuosiosastolla, käsittävät: ensimmäinen vieraat maanosat, toinen Suomen maantiedon täydennyskurssin. Viimemainittu ilmestyy kumminkin vasta jonkun ajan kuluttua lisävihkona tähän oppikirjaan.

Jotta voitaisiin välttää opetukseen helposti hiipivää tavastumista, on kirjan esitys koetettu saada vapaammaksi kuin muiden samanlaisten teosten. Elimellistä yhteyttä on kumminkin aina pidetty silmällä. Nimiä on otettu kirjaan säästäten, ja numerotiedot ovat esitetyt erityisinä tilastollisina tauluina, joista kehittyneemmät oppilaat voivat saada niitä tarpeen mukaan.

Lyhyet tuntioppimäärät ovat aiotut tarkasti opittaviksi. Niihin liittyy helppotajuisia lukukappaleita, jotka ovat läpikäytävät mieluisammin koulussa, mutta niitä voidaan myös antaa kotonakin luettavaksi, ja niiden pääkohdat ovat kuulusteltavat. Milloin lukukappaleita on useampia, valitaan niistä joku kerrakseen. Runomuotoiset kappaleet voidaan lukea ulkoa, jopa laulaakin, milloin se vain soveltuu.

Eri oppimääriä valmistessa on käytetty lähteinä, paitsi muuta maantieteellistä kirjallisuutta, etupäässä seuraavia oppikirjoja: *R. Hult*, Finlands geografi, *E. Lagerblad*, Lärobok i geografi, *E. Carlsson*, Skolgeografi ja *F. Berg*, Lärobok i geografi för folkskolan. Lukukappaleet ovat enimmäkseen lyhennyksiä ja mukailuja nimitettyjen tekijäin esityksistä.

Kun on koetettu saada oppikirja niin halpahintaiseksi, että kansakoulun oppilasten olisi helppo se ostaa, ei ole voitu liittää kir-

jaan niin runsaasti lukukappaleita eikä sitä niin lukuisasti kuvittaa kuin alkuaan oli suunniteltu. Mutta jos kirja onnistuu saavuttamaan sellaisen luottamuksen, että siitä voipi ilmestyä useampia painoksia, voidaan sekä lukukappaleita että kuvia mahdollisesti toiste lisätä. Vakuutettuna siitä, että kirjan monet puutteetkin ovat silloin poistettavissa, pyydän sulkea teokseni, joka on pidettävä esikoiskokeena tähän alotettuun suuntaan, kansakoulujemme opettajiston suosiolliseen huomioon.

Tammisaaren seminaari, syyskuussa 1900.

Hedvig Sohlberg.

Läksykappaleihin liittyvien lukukappaleiden luettelo.

	Siv.
Maankohoaminen (R. Hultin mukaan)	6
Sisävesistöt (K. E. F. Ignatiuksen muk.)	11
Turku (R. Hultin muk.)	30
Viipuri " "	34
Tampere " "	37
Pamilonkoski ja Koli (B. Frosteruksen muk.)	42
Jyväskylä (H. Wegeliuksen muk.)	45
Särkät (R. Hultin muk.)	47
Kaakkois-Venäjän heinäaro („Uffen“ muk.)	51
Venäjän kyläkunnat (Useampien muk.)	55
Pietari (N. Torpsonin muk.)	58
Suola-aro („Uffen“ muk.)	60
Ikuisen lumen seutu (F. Bergin muk.)	64
Trollhätta	68
Sillinpyynti Norjassa (I. Fehrin muk.)	72
Nummi " "	76
Kivihiilikaivoksissa (N. Torpsonin muk.)	79
Englannin teollisuusalueet " "	83
Patoaminen ja maan valtaaminen (N. Torpsonin muk.)	88
Rein ja Reinin seudut	91
Saksa sotilasvaltiona	94
Viininviljelys (Fr. Elfvingin muk.)	98
S:t Gotthardin rautatie (I. Fehrin muk.)	102
Kansallisuustaistelu Itävalta-Unkarissa	106
Gibraltarin linnoitus (R. Hertzbergin muk.)	110
Vesuvius (E. Nervanderin muk.)	114
Kreikan ilmanala (I. K. Inhan muk.)	118
Tee ja kahvi (Fr. Elfvingin muk.)	121
Apsheronin niemimaa ja petroleumin valmistus (Sven Hedinin muk.)	126
Jerusalemi (K. Tallqvistin muk.)	129

	Siv.
Kiinalaiset (J. Bobeckin muk.)	135
Brahman ja Buddan oppi (J. Bobeckin muk.)	138
Jaapanin edistyminen (E. Svensénin muk.)	141
Niili (G. Retziuksen muk.)	145
√ Taatelipalmu (Fr. Elfvingin muk.)	149
Strutsinhoito Kapmaassa (Useampien muk.)	151
Orjia pyydystämässä Bagirmin kuninkaan seurassa (G. Nachtigalin muk.)	154
Kansallispuisto (Hesse-Varteggin muk.)	161
Amazoni virran alanko (J. Bobeckin muk.)	163
√ Tärkeitä viljelyskasveja (Fr. Elfvingin muk.)	166
Eskimolaiset (F. Nansenin muk.)	168
Villit intiaaniheimot (E. Löfflerin muk.)	169
Mustaa työväkeä Yhdysvalloissa eri työaloilla (Hesse-Varteggin ja E. Beckmanin muk.)	173
Amerikkalaiset suurkaupungit (Hesse-Varteggin muk.)	176
Australian siirtoasutus (J. Bobeckin muk.)	180
Korallit (P. F. Cleven muk.)	183

Oikaistavia:

Siv.	5,	r.	11	alh.	Vuoriaismema	—	lue:	Vuorimaisema
"	12,	"	14	ylh.	tavahtuvia	—	"	tapahtuvia
"	13,	"	8	"	mytta	—	"	mutta
"	16,	"	2	alh.	määrätun	—	"	määrätyn
"	18,	"	5	ylh.	ruotsalaisia heimoja	—	"	ruotsalaisia
"	18,	"	14	ylh.	ahvenanmaan	—	"	Ahvenanmaan
"	24,	"	11	ylh.		—	lisää:	Raahessa
"	35,	"	20	alh.	1700	—	lue:	1710
"	47,	"	10	alh.	mies-	—	"	nais-
"	57,	"	3	ylh.	Narovan	—	"	Narvanjoen
"	70,	"	6	ylh.	säternit	—	"	säterit
"	85,	"	15	ylh.	hiekkasärkiä	—	"	hiekkasärkkiä
"	92,	"	8	alh.	uhkonto	—	"	uskonto
"	98,	"	3	ylh.	ylemmän	—	"	ylimmän
"	99,	"	12	alh.	ranskassa	—	"	Ranskassa
"	100,	"	1 ja 4	alh.	alppeja, alppien	—	"	Alppeja, Alppien
"	102,	"	10	ylh.	Louvanne	—	"	Lausanne
"	108,	"	1	alh.	eläin-	—	"	härkä-
"	109,	"	11	alh.	eläintaistelu	—	"	härkätaistelu
"	119,	"	2	alh.	Marino	—	"	San Marino
"	154,	"	6	ylh.	vähimmin	—	"	vähemmin
"	154,	"	15	alh.	niitä	—	"	niitä
"	159,	"	16	ylh.	kalliovuorilta	—	"	Kalliovuorilta
"	184,	"	19	alh.	kummallisemman	—	"	kummallisimman
"	187,	"	9	ylh.	voimakkaimmin	—	"	voimakkaammin

Maasta yleensä.

1.

Me asumme maan päällä. Maa on hyvin suuri. Me näemme siitä vain pienen osan. Siksi se näyttää meistä litteältä. Siksi se ei näytä ulottuvan kauemmaksi näköpiiriämme. Mutta maa ei ole litteä. Se on pyöreä melkein kuin pallo. Maata ympäröipi ilma. Se on elinehtona maan päällä. Me liikumme maan pinnalla. Se on vettä ja maata. Vesi muodostaa suurten maakappaleiden ympärille yhtenäisen valtameren. Nuo suuret maakappaleet jakavat tuon mahtavan valtameren viiteen pienempään valtamereseen.

Nämä viisi valtamerta ovat:

Tyynimeri, Atlantin meri, Intian meri, Eteläinen jäämeri ja Pohjoinen jäämeri.

Suurin valtameri on Tyynimeri. Se on likipitään yhtä suuri kuin kaikkien muiden valtamerien ala yhteensä. Tätä lähinnä ovat suurimmat Atlantin meri, Intian meri, Eteläinen jäämeri ja Pohjoinen jäämeri. Ne peittävät yhdessä kolme neljännestä maan pintaa.

Valtamerien rajat ovat monin paikoin mielivaltaiset, kun maa ei niitä ympäröi kaikkialla. Eteläisen jäämeren pohjoisrajana pidetään eteläistä napapiiriä. Pohjoisen jäämeren etelärajana pidetään sillä kohdalla, jossa ei ole maarajaa, pohjoista napapiiriä. Kolmen suurimman valta-

meren itä- ja länsirajoina ovat puolipäiväpiirit sekä Amerikan; Afrikan ja Australian eteläkärjet.

Merien välinen maa muodostaa kolme suurta yhteistä maajaksoa eli mannerta. Ne ovat: *Vanha maailma*, *Uusi maailma* ja *Uusin maailma*.

Mantereet jaetaan maanosiin. Niitä on viisi. Vanhassa maailmassa on *Aasia*, *Afrikka* ja *Europpa*. Uusi maailma käsittää *Amerikan* ja Uusin maailma lukuisine saarineen *Australian*. Mantereita ja maanosia ei saa vaihtaa toisiinsa. Tutki tarkasti kartalta niiden rajat!

Mantereet peittävät neljänneksen maan pintaa. Niiden nimet ovat syntyneet siinä järjestyksessä, kuin ne ovat löydettyt. Vanha maailma oli jo aikaisin tunnettu. Uuden maailman löysi rohkea meriretkelijä Kristofer Kolumbus vuonna 1492, Uusimman maailman löysivät hollantilaiset vasta v. 1606.

Aasia on suurin maanosa. Sitä lähinnä ovat suurimmat Amerikka, Afrikka, Europpa ja Australia.

Eri maanosien rannikot ovat hyvin erilaiset. Enin vesien pirstomat ovat Europpa, Aasia ja Pohjois-Amerikka. Vähimmin pirstottuja ovat Australia, Etelä-Amerikka ja Afrikka.

Oppia maan pinnasta ja sen elämästä, vedestä, vuorista, ilmasta, eläimistä ja kasveista sekä eri maiden ihmisistä, sanotaan *maantiedoksi*.

Euoppa.

Yleinen katsaus.

2.

Euoppa on se maanosa, jossa me asumme. Se on suuri niemimaa, joka lähtee Aasiasta. Sitä ympäröi *Väli-meri* lahtineen, *Atlantin meri* ja *Pohjoinen jäämeri*. — Meri on pirstonut Europan rannikon lukuisiin lahtiin, niemiin ja saariin.

Pohjoisesta jäämerestä tunkeutuu maahan *Vienan-meri*. Atlantin meri muodostaa länteen *Pohjanmeren*. Muut vedet johtavat itään *Jyllannin* niemimaan ohi *Itä-mereen*, joka on sisämeri. Itämeri ja sen tärkeimmät lahdet ympäröivät *Skandinavian niemimaata* ja *Suomen niemimaata*. Muita vesiä myöten päästään Pohjanmerestä *Välimereen*, johon pistää kolme suurta niemimaata: *Pyreneitten*, *Apenninien* ja *Balkanin niemimaat*.

Pohjanmeren yhdistää Itämereen *Skagerrak*, *Kattegat*, *Juutinrauma*, *Iso Belt* ja *Vähä Belt*. Itämeren tärkeimmät lahdet ovat *Pohjanlahti*, *Suomenlahti* ja *Riianlahti*. Atlantin meri muodostaa Europan länsirannikolle *Calais'in* (Kaleen) *salmen*, *Englannin kanavan* ja *Biskayan lahden*. *Gibraltarin* (Shibraltar) *salmi* avaa tien Välimereen, joka muodostaa länteen *Lionin lahden*, *Genuan lahden* ja *Tyr-rhenan meren*, itään *Jonian meren*, *Adrian meren* ja *Egean saarimeren*. *Dardanellen salmi*, *Marmarameri* ja *Konstantinopolin salmi* johtavat tästä *Mustaanmereen*.

Suurimmat saaret ovat *Iso Britannia*, *Irlanti* ja *Islanti* Atlantin meressä.

Näitä lähinnä ovat suurimmat Välimeren saaret: *Sisilia*, *Sardinia*, *Korsika*, *Kandia* y. m. Itämeren suurimmat saaret ovat: *Sjellanti*, *Fyen* (Fyn), *Gotlanti*, *Ölanti*, *Hüidenmaa*, *Saarenmaa* ja *Ahvenanmaa*.

Onpa suuria saaristojakin, kuten *Lofotin saaret* Pohjoisessa jäämeressä, *Färssaaret*, *Hebridit*, *Orkney* (Orkne) *saaret*, *Shetlannin saaret* Atlantin meressä, *Balearit*, *Dalmatian saaret* ja *Kykladit* Välimeressä.

European pinta jaetaan maan aseman mukaan viiteen luonnonomaiseen pääosaan. Ne ovat: *Pohjois-Eurooppa* pohjoisessa, *Itä-Eurooppa* idässä, *Keski-Eurooppa* keskellä ja *Etelä-Eurooppa* etelässä. Nämä osat ovat mannerta. Viides osa, *Länsi-Eurooppa*, käsittää suuret läntiset saaret.

European muoto ei ole ollut aina sellainen kuin nyt. Brittein saaret ovat olleet Ranskan yhteydessä. Etelä-European niemimaat ovat yhtyneet Afrikkaan ja Aasiaan. Ne vedet, jotka nyt erottavat näitä maita, ovat muodostuneet myöhemmin maan vajoamisesta.

Eurooppa on paikoin alankoa, paikoin ylänköä. Alanko käsittää enemmän kuin puolet European pintaa. — Mitkä ovat suurimmat alangot? — Mitkä ovat ylängöt?

Vedenjakaja ulottuu keskisestä Uralista Gibraltarriin. Täten syntyy pohjoinen ja eteläinen jokialue. Skandinavian niemimaa ja Brittein saaret ovat kumpikin erityisenä vesialueena. Mitkä ovat näiden alueiden tärkeimmät joet ja järvet?

Suomi.

3. Asema. Korkeussuhteet. Maanlaatu.

1. Suomi on meidän *isänmaamme*. Se kuuluu Pohjois-Eurooppaan ja käsittää Suomen niemimaan, jota ympäröivät Pohjanlahti ja Suomenlahti. Tämä niemimaa lähenee pohjoisessa Pohjoista jäämerta. Sen maarajoina on Ruotsi, Norja ja Venäjä.

Rajana Ruotsia vastaan on lännessä *Tornionjoki* ja sen lisäjoki *Muonionjoki*. Norjan välinen raja kulkee *Kilpisjaurista* yli soiden ja tundrain itäänpäin *Tenojokeen* ja sitten tätä pitkin; kääntyy lopulta kaakkoon ja etelään ulottuen *Paatsjokeen*, josta Venäjän välinen raja alkaa. Tämä raja kulkee läpi metsien ja poikki soiden etelään ja kaakkoon suureen *Laatokan* järveen. Tästä raja kääntyy lounaaseen Suomenlahteen, kulkien jonkun matkaa pitkin *Rajajokea*.

Vuoriaismema Ylitorniosta.

2. Suomenmaan pinta on epätasainen. Mutta Suomessa ei ole korkeita vuoria. Siksipä maatamme kutsutaankin *mäkiseksi alangoksi*. Korkeimmat ylänteet ovat uloinna pohjoisessa. Ne kuuluvat *Suureen ylänköön*, josta maa kallistuu moneen suuntaan. Länteen kallistuva maa on *Pohjanmaan tasanko*, joka ulottuu etelään *Sipyyän niemeen*. Sisämaassa maan lounaiskulmalla on *Tammelan ylänkö*.

Pohjois-Suomessa on korkeita yksinäisiä vuoria, ja useita harjanteita kulkee läpi maan. Yksinäisiä vuoria

ovat: *Haltiotunturi*, maan korkein vuori, Norjan rajalla, *Pallastunturi*, *Ounastunturi*; *Saariselkä*, *Muotkatunturi*, *Utsjoen tunturit*; *Iivaara*, *Kivalo* ja *Aavasaksa*. — Pisin harjanne on *Salpausselkä*. *Kangasalan harju* ja *Punkaharju* ovat lyhyitä, mutta maamme kauniimpia harjanteita.

3. Lukuisat sisäjärvet käsittävät yhdeksännen osan maamme pintaa. Maan vuoriperusta kohoaa näkyviin lukemattomin paikoin järvien välillä; toisin paikoin peittävät sitä irtonaiset maalajit. Ne ovat ylängöillä savea ja hiekkaa. Kosteita paikkoja peittää turve. Viljavin maalaji on multa. Se syntyy kuivilla paikoilla mätänevistä kasveista kautta maan.

Suomenmaan pinta on vuoroin kohonnut merestä, vuoroin on ollut sen peittämänä. Aikoinaan Suomi oli jään peitossa. Sitä aikaa sanotaan jääkaudeksi. Tämän aikakauden jälkeen maa on kohoamistaan kohonnut merestä ja kohoaa edelleen alituisesti. Maankohoaminen on suurin Pohjanlahden kapeimmalla kohdalla *Merenkurkussa*. Niillä seuduin maa kohoaa lähes metrin 100 vuodessa.

Lukukappaleita: „*Isänmaa*,“ „*Lapinmaan tunturit*“ (Maamme kirjasta).

Maankohoaminen. Suomi on kohonnut merestä ikimuistoisista ajoista saakka. Uusia saaria nousee vedestä. Karit muodostuvat luodoiksi, luodot saariksi. Vedenselät kutistuvat salmiksi, salmet muuttuvat kuivaksi maaksi. Luodot kasvavat kiinni toisiinsa ja mantereeseen. Rannikko ulotaksen yhä kauemmas mereen päin. Vanhukset muistavat monin paikoin olleen kulkuväyliä semmoisilla paikoilla, missä nyt karja käypi laitumella.

Hakaten merkkejä rantakallioihin ja mitaten aika-ajoin merkkien korkeuden meren pinnasta on saatu selville, miten nopeasti maa kohoaa. Se tapahtuu nopeimmin *Merenkurkussa*, jossa merenpohja nousee 93 cm 100 vuodessa. Kohoaminen on melkein yhtä nopea myös Uudenkaupungin edustalla. Turun saaristossa maa kohoaa vain puoleksi niin nopeasti. Porkkalassa kohoaminen on suurempi, mutta

vähenee siitä itäänpäin, kunnes se Kronstadtin luona kokonaan lakkaa.

Maa kohoaa siis epätasaisesti. Ja epätasaisesti se on kohonnut vuosituhansia, jo ennenkuin se oli tullut ihmisten asuinpaikaksi. Vielä nytkin tavataan kaukana sisämaassa vanhoja meren rantavalleja. Ne ovat pengermiä vuorten ja harjujen rinteillä ja merentyrskyjen muodostamia vierinkivikumpuja. Niistä löydetyt simpukankuoret todistavat, että meri on niitä aikoinaan huuhdellut.

Maa ei ole kohonnut taukoamatta näiltä ajoilta saakka. Oli näet aika, jolloin se jälleen vaipui syvyyteen. Tämä kohoaminen ja laskeuminen on tapahtunut epätasaisesti, niin että maamme vuoriperusta on mutkistunut niinkuin aaltoilevan veden pinta. Eipä siis ihme, että hauras graniitti on halkeillut ja tullut täyteen onkaloita, niin että maamme perustana on ainoastaan joukko irtonaisia vuorenlohkareita. Vielä nytkin tuntuu väliin heikkoja maanjäristyksiä, niin että maanalainen jyrinä kuuluu, kun uusia halkeamia avautuu maan vuoriperustaan tai irtonaiset vuorenlohkareet vierivät toisiansa vastaan. Rajuja maanjäristyksiä ei toki maassamme tapahdu. Maa kohoaa niin tyynesti, ettemme sitä tunne. Rannikkolainen iloitsee sen edistymisestä, sillä hän saapi uusia viljelysmaita. Satamakaupunkilaiset sitävastoin näkevät ikävin mielin satamiensa mataloituvan ja ovat pakoitettut etsimään uusia ulkosatamia saaristosta. Ja luotsien täytyy alituisesti tutkia meidän vaarallisia vesiämme voidakseen merkitä nuo salakavalat karit.

Joet ja järvet.

4.

Suomen luoteisosassa on monta suurta jokea. Tätä maamme osaa sanotaan senvuoksi *Jokialueeksi*. Tämän alueen rajaviiva ulottuu *Siipyyn niemestä*, Pohjanlahden rannalta, *Iivaaraan*, Venäjän rajalle. Rajaviivan kaakkoispuolella on *Järvialue*, jolla ovat maamme useimmat ja suurimmat järvet. *Järvialueen* rannikkotasangoilla on kumminkin ainoastaan pieniä järviä ja jokia.

Jokialue.

Jokialueella on kolme järviseutua:

- 1) *Inarin Lappi*, jossa on *Inarin järvi* ja sen tärkein lisävesi *Ivalonjoki*, josta saadaan kultaa.
- 2) *Kivalon seutu*, jossa on kauniit *Kuusamon järvet*. Näihin kuuluu *Kitkajärvi* ja *Paanajärvi*. *Kemijärvi* ja *Simojärvi* ovat myöskin tällä alueella.

Ivalonjoki.

3) *Vetelin seutu*, Merenkurkusta itäänpäin, jossa on pieniä järviä ja lampia.

Joet ovat lyhyitä ja koskisia. Kosket ovat esteenä jokiliikkeelle, mutta ne palvelevat ihmisiä muulla tavalla. Tärkeimmät joet ovat seuraavat:

- Pohjoiseen jäämereen laskee: *Paatsjoki* ja *Tenajoki*.
 Pohjanlahteen laskee: *Tornionjoki*, *Muonionjoki*, *Kemijoki*, *Oulunjoki* ja *Kyrönjoki*.
 Sitäpaitsi mainittakoon *Iijoki*, *Siikajoki*, *Pyhäjoki*, *Ähtävänjoki* ja *Lapuanjoki*.

Joet kuljettavat mukanaan soraa ja mutaa. Keväisin ne tulvivat yli äyräittensä tasangolle. Hieta ja liete jääpi silloin paikoilleen ja antaa rantaäyräiden kasveille uutta ravintoa.

Kun soraa ja mutaa kasoittuu runsaasti joen suulle, muodostuu siihen alava maa, jota sanotaan suistomaaksi eli deltaksi. Kyrönjoen suulla on maamme laajin suistomaa. — Kemijoki on maamme pisin joki. Sen lähdejoet ovat *Kittinen*, *Luirojoki* ja *Kemihaara*. Kemijoen juostua Kemijärven läpi liittyy siihen pohjoisesta *Ounasjoki*.

Lukukappaleita: „*Inarinjärvi*“, *Lapinmaan kulta*“, „*Oulunjoki*“ (Maamme kirjasta).

Järvialue.

5.

Järvialueen läpi kulkee monta harjannetta. Niistä on pisin Salpausselkä, joka ulottuu itärajalta koko Etelä-Suomen läpi *Hankoniemeen*. Tämän soraharjun pohjoispuolella on vuoriperustan syvänteissä suuria järviä, jotka yhtyvät salmien ja koskien kautta toisiinsa.

Kun useita järviä yhtyy salmien ja koskien kautta toisiinsa, syntyy vesireittejä. Useammista reiteistä muodostuu sisävesistöjä, jotka laskevat suurten jokien kautta mereen.

Suuria järvivesistöjä on neljä.

1. *Oulunjoen vesistö*, jonka suurin vesi on *Oulunjärvi*, laskee *Oulunjoen* kautta Pohjanlahteen.

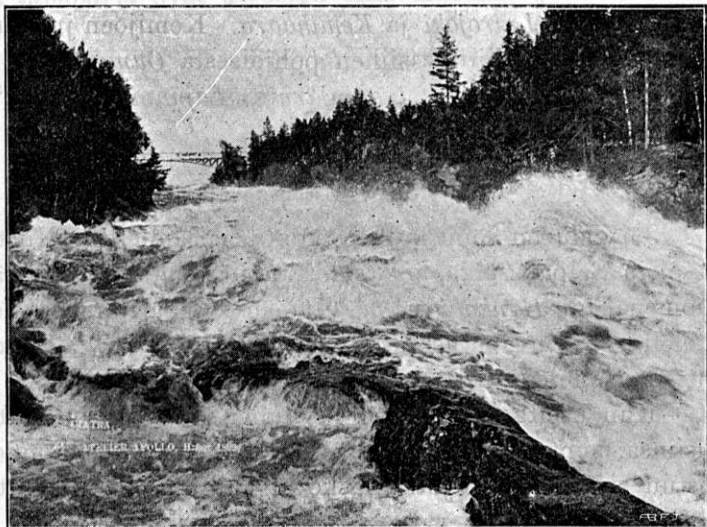
Oulunjärveen tulee koillisesta *Hyrynsalmen reitti*, idästä *Sotkamon reitti*.

2. *Vuoksen vesistö*, johon kuuluu saarikas *Saimaa* lukuisine lisävesineen. Saimaan itäisestä kulmasta alkaa Vuoksen virta, jossa on kuohuva *Imatra*, Suomen suurin putous, ja laskee maamme suurimpaan järveen *Laatokkaan*.

Tämän vesistön pääosat ovat *Kallaveden reitti* ja *Pielisen reitti*.

Kallaveden reittiin yhtyy pohjoisesta *Nilsin reitti* ja *Iisalmen reitti*. Kallavesi laskee etelään Suomen suurimman saaren *Soisalon* kahden puolen *Haukiveteen*.

Pielisen reitin suurin vesi on *Pielisjärvi*, joka laskee *Pielisjoen*, *Pyhäselän* ja useain muiden järvien ja salmien kautta *Haukiveteen*. Siitä *Saimaan* vedet entävät kohti etelää.

Imatra.

3. *Kyminjoen vesistö*, jonka suurin järvi on *Päijänne*, laskee *Kyminjoen* kautta *Suomenlahteen*.

Päijänteeseen tulee lisävesiä kaikilta ilmansuunnilta. Suurimmat lisävedet *Rautalammin*, *Viitasaaren* ja *Saarijärven reitit* yhtyvät *Päijänteeseen* pohjoisesta.

4. *Kokemäenjoen vesistö* laskee *Kokemäenjoen* kautta pienestä *Pyhäjärvestä* *Pohjanlahteen*.

Pyhäjärveen tulee pohjoisesta *Tampereenkosken* kautta *Näsijärvi*, johon laskee *Ätsärin reitti* ja *Keuruun*

reitti. Etelästä tulee Pyhäjärveen *Rautunselkä*, johon *Vaanajan reitti* ja *Mallasveden* lukuisat veden yhtyvät.

Lukukappaleita: „*Saimaa*“, „*Imatra*“ (Maamme kirjasta).

Sisävesistöt. Maamme epätasaisella pinnalla olevat syvennykset ovat olleet täynnä vettä aina niiltä ajoilta, jolloin koko maamme oli veden peittämänä. Järvialueen lukemattomat järvet, jotka salmineen ja virtoineen ovat muodostaneet meidän sisävesistömme, eivät kumminkaan tule aina säilymään. Tulevaisuudessa, jolloin maa on ehtinyt täyttää lahdet ja jolloin virrat ovat murtaneet itselleen syvemmät uomat, järvemme muuttuvat tasarantaisiksi jo'iksi. Ja kun vesireittimme kerran muuttuvat, ovat jokialueen lukuisat vedet, jotka nyt jokina virtailevat, silloin jo muuttuneet.

Se aika on kumminkin hyvin kaukana. Järvialueen pinta on niin vähän kalteva. Sen vedet juoksevat hiljaan ja niiden voima on myös sentähden vähäinen. Ne voivat ainoastaan vähitellen raivata esteet tieltänsä, ja sitä vähemmin, kun esteinä useimmiten ovat kovat graniittiseinät. Suomi saapi kumminkin vielä kautta vuosisatojen pitää kauniit vesistönsä järvestä järveen kimaltelevina vöinä, jotka pujottelevat näkyviin vihreän metsän siimeksestä. Kautta vuosisatojen on Suomi vielä oleva „maa tuhatjärvinen.“ Nämä järvet pysyvät vielä kauan „Suomen maantiedon ylpeytenä, mutta samalla sen epätoivona, kun ei mikään oppikirja, ei mikään kartta voi niitä luetella eikä nimittää“.

Kaikki nämä vedet ovat maamme taloudelle hyvin tärkeät. Joet ja järvet ovat ylipäänsä kalaiset. Lukuisat kosket ja putoukset käyttävät tehtaitamme. Jokia myöten kuljetetaan metsiemme puita. Ja vesireittimme ovat kulkuväylinä sisämaahan. Näitä vesiteitä on jatkettu koskien ohi lukuisilla kanavilla sulkuineen tai perkkzaamalla koskia ja virtoja, milloin ne ovat haitanneet kulkua.

Järvivesistöistämme ovat Kokemäenjoen vesistön vedet koskisimmat. Siksipä ne ovatkin mitä sopivimmat tehtaitten palvelukseen. Tämän vesistön alueella on useita puuvilla-, pellava- ja verkatehtaita, paperitehtaita, puuhioimoita ja rautatehtaita sekä kymmeniä sahoja. Kyminjoen

vesistö juoksee tyynemmin kuin Kokemäenjoen vedet, siksi se onkin parempi kulkuväylänä, mutta ei anna niin runsaasti tehtaitten käyttövoimaa. — Vuoksen vesistö avaa laveita kauppateitä sisämaahan. Ei missään muualla Suomessa ole niin suuria järviä, eikä mikään muu osa maamme ole niin pirstottu saariksi, niemiksi ja kannaksiksi kuin tämä. Ihmiskäsi on raivannut useimmat esteet vesikulun tieltä. Saimaan kanava on näistä ihmisteoista tärkein. Tätä kanavaa myöten pääsevät laivat Itämerestä suuriin sisäjärviin, jotka leviävät ikäänkuin merenä Suomen sisämaassa. Siksi näillä vesillä tapahtuukin vilkas tavaravaihto.

6.

Ilmanala.

Lyhyen ajan kuluessa tavahtuvia ilmanmuutoksia sanotaan sääksi. Kun ilma on kirkas ja tyyni, sanotaan että „nyt on kaunis sää“, vaikkapa olisi kylmäkin. Mutta jos ilma on kostea ja tuulinen, sanotaan säätä rumaksi, vaikkapa ilma olisikin lämmin. Ilman lämpö, kosteus ja liikunto vuoden kuluessa määrää vuoden sään eli *ilmanalan*.

Ilman lämpöä mitataan lämpömittarilla. Se on sangen yksinkertainen ja yleisesti tunnettu kone. Selitä lämpömittari!

Suomi on Europan pohjoisimpia maita. Siksi maassamme onkin kylmä ilmanala. Se on kumminkin lämpimämpi kuin useimpien muiden yhtä pohjoisten maiden ilmanala, sillä pohjoiset tunturit suojelevat maamme kylmiltä jäämeren tuuilta, ja lauhkeat merituulet lämmittävät sitä etelästä, lounaasta ja lännestä päin.

Ilmanala vaihtelee vuoden kuluessa, niin että voimme erottaa neljä eri vuodenaikaa.

Talvi on vuoden kylmin aika. Aurinko on silloin matalalla taivaanlaella eikä jaksaa lämmittää maata. Lämpömittari näyttää usein uloinna pohjoisessa 40 astetta

pakkasta, etelässä harvoin 30 astetta. Vedet jäätyvät silloin, ja lumi kattaa maan valkovaipallaan. Kasvit ja useat eläimet nukkuvat talviuntaan.

Kevät on heräjämisen aika. Silloin jää ja lumi sulaa. Lehdot ja vainiot jälleen vihannoivat. Muuttolinnut palaavat maahamme. Kasvit ja eläimet heräjävat talviunestaan.

Kesä on lyhyt mytta kaunis. Silloin nurmi kukkii tuoksuen. Silloin koko luonto kypsyy. Maamme pohjoisosissa kestää kesää vain $1\frac{1}{2}$ kuukautta, lounaisosassa se on enemmän kuin kaksi kertaa niin pitkä.

Syksy on pimeä ja sateinen. Lämpö vähenee ja hallat tekevät vahinkoa. Kukat kuihtuvat ja puut pudottavat kellastuneet lehtensä. Muuttolinnut lähtevät pois lämpimämpiin maihin.

Usein on keskellä kesäkin, tavallisimmin kesäkuussa ja elokuussa, öisin kovia pakkasia eli yöhalloja. Niitä on enimmäkseen suomaila, ja ne vahingoittavat maanmiehen viljavainioita.

Suomi on lähinnä Koillis-Venäjää Europan kylmin maa. Koko maan keskilämpö on hyvin alhainen. Pohjanlahden pohjoispuolella se on alle nolla-asteen ($-2\frac{1}{2}^{\circ}$), Lounais-Suomessa noin viisi astetta yli jäätymäpisteen ($+4\frac{1}{2}^{\circ}$).

Kesällä aurinko nousee korkealle taivaalla; siksi päivät ovat silloin pitemmät kuin yöt. Pisin päivä on juhannuksen aikaan. Silloin on *kesäpäivänseisaus*. Siitä alkaen päivät pitenevät ja yöt lyhenevät. Syyskuun keskipaikoilla päivä ja yö ovat yhtä pitkiä. Silloin on *syyspäiväntasaus*. Tästä lähtien päivä käy lyhemmäksi kuin yö, ja vähän ennen joulua on *talvipäivänseisaus*. Silloin on vuoden lyhin päivä. Joululta päivät huomattavasti pitenevät, ja maaliskuun keskivaiheilla ovat päivä ja yö

yhdenpituiset. Silloin on *kevätpäiväntasaus*, josta alkaen päivät käyvät pitemmiksi kuin yöt.

Suomen pohjoisimmilla seuduilla kestää pisin kesäpäivä ja pisin talviyö noin kaksi kuukautta.

Lukukappaleita: Z. T. „*Vuodenajat*“. — „*Hallayö*“, „*Suuret nälkävuodet*“ (Maamme kirjasta).

7.

Kasvikunta.

Kun Suomen ilmanala on kylmä, kasvaa maassamme verrattain harvoja kasvilajeja. Mutta niitä kasveja, jotka voivat maassamme menestyä, on kumminkin sangen runsaasti. Siksipä Suomi ei olekaan kasvullisuuden puolesta köyhä maa. *Viljelemättä* kasvaa maassamme puita, pensaita, ruohoa, marjoja, sieniä, sammalta ja jäkälää. Mutta onpa *viljelyskasvejakin*. Ne voidaan jakaa sen mukaan kuin niitä käytetään seuraaviin ryhmiin: ravintokasvit, vaatetuskasvit, rehukasvit ja koristuskasvit. Mainitse eri lajeja viljelemättömiä ja viljelyskasveja!

Toiset kasvit kasvavat metsissä, toiset pelloilla ja niityillä. Toiset menestyvät ainoastaan puutarhoissa, toiset rämeillä. Toisia kasvaa vain vedessä, toiset kattavat tunturien huippuja. Kasvit jaetaan kasvuseudun mukaan eri pääryhmiin. Tee kasvitaulu tärkeimmistä kasveista seuraaviin ryhmiin!

Metsäkasveja.	Peltokasveja.	Niitykasveja.	Puutarhakasveja.

Enemmän kuin puolet maamme pintaa on metsänä. Kolme kymmenesosaa on rämeinä. Ainoastaan kolmas kymmenesosa on viljeltyä maata.

Jos voisimme kulkea kaikkialla maassamme, niin havaitsisimme, että kasvullisuus on rikkain maan lounaisosassa ja köyhin pohjoisimmissa osissa.

Tavallisimmat puulajit ovat mänty, kuusi ja koivu. Näiden lisäksi on useita muitakin lehtipuita. Lounais-Suomessa on paikoin pieniä tammimetsikköjä; myöskin lehmus, vaahtera, saarni ja jalava menestyvät siellä. Jalava kasvaa Kokemäenjoen suulle ja Laatokan pohjoisrannoille saakka. Paitsi mainittuja puita kasvaa vielä pähkinäpuu ja leppä. Viimemainittu kasvaa kosteilla paikoilla Oulunjoen ja Pielisen seuduille saakka.

Koivu on ainoa lehtipuu, joka menestyy kautta koko maan. Uloinna pohjoisessa ei ole mitään muita metsäpuita, ja koivukin on hyvin matala ja vaivainen. Mänty kasvaa vielä Inarin pohjoispuolella, mutta kuusi lakkaa kasvamasta jo Ivalonjoen ja Inarin eteläpuolella.

Noustessa korkeimmille pohjoisille tuntureillemmekin havaitsisimme kasvullisuuden samoin vähenevän. Mäntymetsän yläpuolella on vielä koivuja, mutta ylinnä ei kasva mitään puita, vaan ainoastaan lyhyttä jäkälää.

Tärkeimmistä viljelyskasveistamme menestyy ohra ja peruna kautta koko maan; ruis sitävastoin ei menesty hyvin maan pohjoisosissa. Kaura menestyy hyvin ainoastaan Etelä- ja Keski-Suomessa. Vehnää viljellään enimmäkseen vain Etelä- ja Lounais-Suomessa. Tattaria viljellään etupäässä Itä-Suomessa. Hampu on niinikään yleisin Itä-Suomessa, mutta pellavaa viljellään kautta maan.

Lukukappaleita: „*Kasvien leveneminen*“, „*Metsä*“, „*Syötävät sienet*“, „*Puutarhat ja ryytimaat*“ (Maamme kirjasta).

8.

Eläinkunta.

Maamme eläimistö on köyhä, verrattuna muiden lämpimämpien maiden eläinkuntaan. Ihmisetkin ovat vähentäneet eläinten lukua, jopa hävittäneet muutamia eläimiä (majavan) sukupuuttoon. Onpa maassamme kumminkin vielä useita eläinlajeja. Ne voidaan jakaa *kesyttömiin* ja *kesyihin* eläimiin.

Useimmat kesyttömät eläimet asustavat metsissä ja lehdoissa sekä lukuisissa vesissä; mutta onpa pelloilla ja niityillä, jopa meitä ympäröivällä illmallakin oma eläinkuntansa. Luettele eri alueiden eläimiä!

Luonnonkirjasta luumme: Kuinka kuningas Leijona kokosi väkensä. Siinä selitetään myös Suomen eläimet. Suurimmat eläimet ovat *imettäväisiä*, joko petoeläimiä, märehijöitä tai jyrsoijöitä. Sitten seuraavat *linnut* ja *kalat*.

Tee seuraavan taulun mukaan luettelo Suomen kesyttömistä eläimistä!

Imettäväiset.			Linnut.		Kalat.
Petoeläimet.	Märehtijät.	Jyrsoijat.	Metsälinnut.	Vesilinnut.	

Petoeläinten hävittämistä koetetaan edistää maksamalla niiden tappajille palkintoja eli tapporahoja, kun nämä eläimet tekevät usein suurta vahinkoa. Hyödyllisiä eläimiä koetetaan sitävastoin suojella, ja siksi ne ovatkin määrätun ajan vuodesta rauhoitetut. Silloin kukaan ei saa niitä pyydystää eikä muutenkaan tappa.

Kesyt eläimet ovat ihmisen elätettävänä ja hoidettavana. Niitä sanotaan senvuoksi myöskin *kotieläimiksi*. Kotieläiminä pidetään imettäväisiä ja lintuja. — Luettele tavallisimmat kotieläimet!

Vuohet, hanhet ja ankat ovat verrattain harvinaisia. Peura ja koira ovat lappalaisen ainoat kotieläimet.

Omamaiset kotieläimet ovat ulkoasultaan vähäpätöisen näköisiä, mutta ne menestyvät meillä paremmin kuin vieraiden maitten jalorotuisemmat eläimet. Hevonen on vahva ja kestävä. Sitä pidetään vetoeläimenä melkein kautta koko maan. Enemmän pidetään kumminkin nautaeläimiä ja lampaista. Suomen lehmä on hyvälypsyinen. Lammas, jota suomalaiset ovat ruvenneet pitämään kotieläimenä myöhemmin kuin hevosta ja lehmää, on karkeavillainen ja antaa vähän sitäkin.

Kanoja pidetään vähän kautta maan, vaikkapa ansaitsisi hyvin lisätä niiden lukua.

Mehiläisiä, jotka ovat hyönteisiä, hoidetaan Lounais-Suomessa hunajan vuoksi, mutta ne eivät ole varsinaisesti kesyjä eläimiä.

Lukukappaleita: „*Lappalaisen poro*“, „*Suomen hevonen*“ (Maamme kirjasta).

Asukkaat.

9.

Suomessa asuu *Suomen kansa*. Se on hajaantuneena hyvin epätasaisesti maamme laajalle pinnalle. Pohjoisimmissa osissa on asukkaita perin vähän, rannikoilla ja jokilaaksoissa on niitä verrattain runsaasti.

Suomen kansa puhuu eri kieliä. Enemmistön äidinkielenä on *suomi*, pieni osa puhuu *ruotsia* ja harvalukuisen joukko *lapin kieltä*.

Sitä paitsi asuu Suomessa pieni lukumäärä vieraita kansoja: *venäläisiä, saksalaisia, mustalaisia ja juutalaisia*.

Suomen koko asukasluku on noin $2\frac{3}{4}$ miljoonaa. Jos kaikki asukkaat hajoitettaisiin tasan maamme pinnalle, tulisi ainoastaan 7 henkeä kullekin neliökilometrille. Maamme $2\frac{3}{4}$ miljoonasta asukkaasta suomalaiset heimot ovat suurena enemmistönä. Ruotsalaisia heimoja on noin 350,000. Venäläisiä on yli 6,000, saksalaisia lähes 2,000. Mustalaisia on noin 2,000, lappalaisia ainoastaan 1,000.

Lappalaiset asuvat Suomen pohjoisimmassa kolkassa, venäläiset kaupungeissa ja Karjalan kannaksella, saksalaiset ja juutalaiset niinikään kaupungeissa. Mustalaisia retkeilee kautta maan, mutta enimmäkseen niitä oleksii Itä-Suomessa.

Ruotsalaiset jakaantuvat *ahvenanmaalaisiin*, jotka asuvat ahvenanmaan saaristossa, *uusmaalaisiin*, joitten asuinalue on rannikko Kyminjoesta länteen päin, sekä *pohjalaisiin*, jotka asuvat Pohjanlahden keskirannikolla.

Suomalaiset asuvat muissa osissa maata. Ne ovat useampaa eri heimoa. Pääheimot ovat *karjalaiset*, jotka asuvat itäosassa, ja *hämäläiset*, jotka asuvat länsiosassa maata.

Karjalaiset ja hämäläiset ovat monessa kohden toistensa vastakohtia. Hämäläinen on vankkatekoinen ja kasvoiltaan jäykkäpiirteinen. Tukka on vaalea ja suora, silmät harmaansiniset. Hän ei ole mikään kaunotar. Hän on jäykkä ja juro, mutta työteliäs, rehellinen ja luotettava. Karjalainen on kookas. Hänen kasvonsa ovat säännölliset. Hiukset ovat tummat ja kiharat, silmät tummansiniset. Hän on vilkas ja puhelias ja häntä miellyttää soitto ja laulu. Hän on hupaisa seura-ihminen, mutta häneltä puuttuu kestävyyttä työssä sekä luonteen lujutta.

Ruotsalaiset heimot eroavat paljon suomalaisesta väestöstä. Monet piirteet heissä muistuttavat skandinavia-laista sukuperää. He ovat kookkaita. Kasvonpiirteet ovat säännölliset. Hiusten ja silmien väri on vaihteleva. Ne

ovat vilkkaampia ja avomielisempiä kuin suomalaiset. Vapaudentunne on kaikissa hyvin kehittynyt, mutta se on voimakkain pohjalaisessa, joka muutoinkin on luonteeltaan levoton ja matkahaluinen. Uusmaalainen on tyynempi ja ajattelevampi. Hän viihtyy parhaiten kotitursepeellaan. Ahvenanmaalainen on liikkuvaisempi. Hän on vilkkaassa yhteydessä vanhan emämaan kanssa ja on senvuoksi enin läntisten sukulaistensa kaltainen.

Lukukappaleita: „Suomen kansa“, „Lappalaiset“ (Maamme kirjasta).

Elinkeinot.

10.

Maamme asukkaat hankkivat elatuksensa monella eri tavalla. Siten syntyvät maan elinkeinot. Tärkeimmät elinkeinomme ovat *maanviljelys, karjanhoito, metsänpity* ja *kalastus*.

Maanviljelys tuottaa meidän vilja- ja heinäkasvimme. Enin viljellään *perunoita, kauraa ja ruista* sekä *ohraa, vehnää ja tattaria*.

Suurin osa kauraa ja joku määrä ruistakin myödään ulkomaille. Muita kasveja viljellään vain kotitarpeeksi tai myötäväksi kotimaassa.

Heinillä elätetään karjaa. Siitä syntyy *karjanhoito*. Nautakarja antaa maitoa, josta tehdään kotona tai meijereissä juustoa ja voita.

Udellamaalla ja Ahvenanmaalla käytetään vetoeläiminä suuria härkiä, mutta tärkein vetoeläimemme on hevonen.

Metsänpity on maassamme tärkeä elinkeino. Se tuottaa rakennustarpeita sekä polttopuita, joilla ansaitaan paljon rahaa. Siksi on metsää hoidettava hyvin.

Kalastus on myöskin tuottava. Merestä saadaan silakoita ja kilohailia, järvistä muikkuja, joista lohta ja siikaa.

Metsästyistä harjoitetaan sivuelinkeinona kautta koko maan.

Muita tärkeitä elinkeinoja ovat *vuorityö, tehdasliike ja kauppa*.

Vuorityö tuottaa malmeja ja metalleja vuorikaivokista sekä järvien ja virtojen pohjasta. Siten saadaan rautaa, vaskea, tinaa, hopeata ja kultaa.

Maamme tärkein vuorikaivos on *Pitkäranta*, Laatokan koillisrannalla. Siitä saadaan parhaastaan vaskea, mutta myöskin tinaa ja hopeaa. Kalkkia poltetaan Lounais-Suomen saaristossa, marmoria louhitaan Itä-Suomessa, graniittia ja viheriäkiveä Uudenmaan läänin ja Viipurin läänin suurista kivilouhoksista.

Metsän ja maan, vuorten ja järvien sekä koti- ja karjatalouden antamat raaka-aineet muuttuvat tehtaissa monella tavalla. *Tehdasliike* tuottaa monenlaista puutavaraa, paperia, metallitavaroita, kankaita, nahkaa, voita, juustoa y. m.

Tehdasliike eli teollisuus on mahdollinen koskiemme runsaan vesivoiman avulla. Osa tehtaita käypi kumminkin höyrynoimalla. Tärkeimpiä ovat *sahateollisuus* ja *kangasteollisuus*, johon kuuluu kehruu, kangasten kutominen ja niiden muu valmistus. Kotona valmistetaan myös monenlaisia tavaroita. Siten syntyy *kotiteollisuus*.

Kun eri tuotteita myödään muille, sikäli kuin omilta tarpeilta riittää, syntyy *kauppa*. Toisia tavaroita myödään kotimaahan, toisia viedään, varsinkin voita ja juustoa, ulkomaille. Muista maista tuodaan maahamme sellaisia tavaroita, joita ei ole kotimaassa tai joita ei saada täältä riittävästi.

Siten syntyy vienti ja tuonti. Suomen tärkeimmät vientitavarat ovat seuraavat: puutavaroita ja voita vie-
dään Englantiin, paperia, pahvia ja puuvanuketta, rautaa,
koneita y. m. Venäjälle. Tärkeimmät tuontitavarat ovat
tehtaisiin tarvittavat raaka-aineet, kahvi, tee ja mausti-
met sekä ruis ja vehnä jauhot.

Lukukappaleita: „*Karja*“, „*Pelto ja niitty*“, „*Ruskean
marmorilouhos*“, „*Suomen rauta*“ (Maamme kirjasta).

Liike.

11.

Ihmiset ovat kaikkina aikoina koettaneet päästä
toistensa yhteyteen. Siksi he ovat kulkeneet seudusta
toiseen tapaamaan toisiansa ja vaihtamaan tavaroitansa.
Siten on liike alkanut.

Meri ja lukuisat sisävesistömme ovat olleet maamme
vanhimpina kulkuväylinä. Myöhemmin tehtiin maanteitä,
ja viimeksi rakennettiin rautateitä. Kaikki nämä liike-
neuvot paranevat vuosi vuodelta.

Pari tuhatta suurta höyrylaivaa ja purjealusta kul-
kee satamasta toiseen, ja lukemattomat ovat ne erilaiset
pienet alukset, jotka liikkuvat vesillämme, kuljettaen ta-
varoita ja matkustajia.

Laivaliikkeen turvaksi on viitoitettu kulkuväyliä
sekä rakennettu majakoita meren kallioille. Uloinna me-
ressä on *Bogskärin* majakka. Suomen eteläisimmän nie-
men *Hankoniemen* edustalla on samanniminen majakka.
— Myöskin sisävesillämme on tehty paljon työtä liike-
keen edistämiseksi. Lukuisia pieniä koskia on perattu
sekä suurempien ohi rakennettu kanavia ja sulkuja. Suo-
men tärkein kanava on *Saimaan kanava*, joka yhdistää
Vuoksen vesistön Suomenlahteen.

Muut tärkeimmät kanavat ovat: *Pielisjoen kanavat*,
Taipaleen kanava ja *Konnuksen kanava* Vuoksen vesis-

tössä; *Vesijärven kanava* ja *Kalkkisten kanava* Kyminjoen vesistössä; *Muroleen kanava*, *Valkeakosken kanava* ja *Lempoisten kanava* Kokemäenjoen vesistössä.

Maanteitä on ylt'yleensä maassamme, mutta parhaimmat liikeneuvot ovat rautatiet. Niitä voipi käyttää yhtähyvin kaikkina vuodenaikoina, eikä höyryveturi koskaan väsy.

Suomen vanhin rautatie rakennettiin noin 40 vuotta sitten *Helsingistä Hämeenlinnaan*. Nyt on maassamme

Saimaan kanava.

seuraavat pääradat: *Riihimäeltä Pietariin*, *Hämeenlinnasta Tampereelle* ja *Vaasaan*, *Seinäjoelta Ouluun*, *Kouvolaista Kuopioon*, *Viipurista Joensuuhun*. Lyhyempiä ratoja ovat: *Keravalta Porvooseen*, *Hyvinkäältä Hankoon*, *Toijalasta Turkuun*, *Karjalta Turkuun*, *Tampereelta Poriin*, *Haapamäeltä Jyväskylään* ja *Suolahteen*, *Kouvolaista Kotkaan*, *Antreasta Imatralle* y. m.

Uusia rautateitä on tekeillä, ja niiden valmistuttua aloitetaan toisia.

Kun ihmiset eivät voi matkustaa toistensa luo, kuljettaa postilaitos heidän kirjeellisiä tiedonantojaan. Myös-

kin voidaan tietoja lähettää sähkötietä *lennätinlaitoksen* avulla. Voivatpa ihmiset monin paikoin puhutella toisiaan hyvinkin pitkien välimatkojen päästä puhelimella eli telefonilla.

Lukukappaleita: „*Hankoniemen majakka*“, „*Yhdistyskeinot*“ (Maamme kirjasta).

Uskonto. Sivistys.

12.

1. Melkein jokainen Suomen lapsi on kastettu. Lapset otetaan kasteen kautta valtiokirkon jäseniksi. Kaikki valtiokirkon jäsenet tunnustavat evankelis-luterilaista oppia, joka on maamme valtio-uskonto. Valtio-kirkon ylintä johtajaa sanotaan arkkipiispaksi. Sitä paitsi on kolme piispaa. Näiden vallanalaisia ovat kirkkoherrat ja kappalaiset.

Kunkin piispan valvonnan alaisena on eirityinen alue, jota sanotaan hiippakunnaksi. Ne ovat: *Turun hiippakunta*, *Porvoon hiippakunta*, *Savonlinnan hiippakunta* ja *Oulun hiippakunta*.

Hiippakunnat jaetaan provastikuntiin ja provastikunnat pitäjiin. Väliin kuuluu pitäjiin pienempiä seurakuntia, joita sanotaan kappeleiksi. Seurakuntia hoitavat kirkkoherrat ja kappalaiset.

Suomessa on myös katolilaisia. Useimmat näistä tunnustavat kreikkalais-katolista oppia, joka on venäläisten uskontona. Niiden piispa asuu Viipurissa. Noin viisisataa henkeä tunnustaa roomalais-katolista oppia. Kaikki nämä ovat kristittyjä, mutta juutalaiset ja mustalaiset eivät usko Kristusta.

2. Melkein kaikki Suomen luterilaiset asukkaat osavat lukea. Enimmät heistä oppivat lukutaidon jo kotonaan. Mutta läheskään kaikki eivät osaa kirjoittaa, sillä kansa ei ole kauan ymmärtänyt kirjoitustaidon arvoa.

Maamme kreikkalais-katolinen väestö on hyvin oppimatonta. Ainoastaan vähän enemmän kuin puolet kymmenen vuotta täyttäneistä kreikkalais-katolisista osaa lukea, mutta nämä osaavat myöskin kirjoittaa.

Hyödyllisten tietojen opettamista varten Suomen lapsille on perustettu kouluja. Maaseuduilla on *kiertokouluja* ja *kansakouluja*, kaupungeissa *kansakouluja*, *alkeiskouluja*, *lyseitä*, *tyttökouluja* y. m.

Kansakoulujen mies- ja naisopettajia valmistetaan *seminaareissa*, joita on Jyväskylässä, Tammisaarella, Uudessakaarlebyssä, Sortavalassa, Raumalla, Heinolassa ja Kajaanissa. Muiden koulujen opettajia valmistetaan kahdessa normaalilyseessä ja kahdessa jatko-opistossa.

Yliopisto on maan korkein oppilaitos. *Kansanopisto* on korkein oppilaitos kansanopetusta varten.

Ammattikoulut valmistavat käsityöläisiä, kauppiaita, merimiehiä, sotilaita y. m.

Sokeita, mykkiä, raajarikkoja, tylsämielisiä y. m. sellaisia varten, jotka eivät voi käydä tavallista koulua, on erityisiä *aistiviälliskouluja*.

Valistusta ja tietoja levitetään monella muulla tavalla. Posti kuljettaa sanomalehtiä koteihin ja lukusaleihin. Kansankirjastoista lainataan hyviä kirjoja. Lukuisat yhdistykset, kuten nuorisoseurat, raittiusseurat, isäntäyhdistykset ja lauluseurat, työskentelevät kukin tavallaan samaa tarkoitusta varten. Paljon on saatu aikaan, mutta paljon on vielä tehtävää.

Lukukappaleita: „*Kirkko ja koulu*“ (Maamme kirjasta).

13.

Hallitus ja puolustuslaitos.

Kotia hallitsee isä ja äiti. Heidän tahtonsa on lasten lakina. Maa tarvitsee myöskin hallitsijansa, mutta

sitä ei ole niin helppo hallita. Se tarvitsee yhden ylimmän hallitusmiehen ja monta hänen alaistansa virkamiestä. Maa tarvitsee kirjoitettuja lakeja ja joukon virastoja, joissa eri virkamiehet tekevät työtä maan hyväksi.

Suomi on *suuriruhtinaskunta*, joka on yhdistettynä Venäjän keisarikuntaan. Venäjän keisari on Suomen *suuriruhtinas*. Hän on maamme ylin hallitsija. Suuriruhtinas asettaa *kenraalikuvernöörin*, joka on hänen sijaisensa maassamme.

Suuriruhtinas asettaa myös *ministeri-valtiosihteerin*, joka esittää Pietarissa hallitsijalle Suomen asioita, ja *prokuraattorin*, joka valvoo, että lakia ja oikeutta noudatetaan.

Maamme ylin virasto on *senaatti*, Helsingissä. Senaatti hallitsee maata suuriruhtinaan apuna.

Senaatti on jaettu kahteen osastoon: toinen hoitaa maan hallintoa, toinen on maamme ylin tuomioistuin. Senaatin Ohjesääntö on senaatin toiminnan ohjeena.

Suomen kansa saapi myös ottaa osaa edustajiensa kautta maan hallitukseen. Suuriruhtinas kutsuu kansan edusmiehet *valtiopäiville* Helsinkiin joka viides vuosi tai useammin. Nykyisen asetuksen mukaan valtiopäivät koontuvat joka neljäs vuosi.

Suomen valtiopäivät jakaantuvat neljään säätyyn. Ne ovat: *ritaristo ja aateli*, *pappissääty*, *porvarissääty* ja *talonpoikaissääty*. Nämä muodostavat yhdessä maan *säädty*. Ne määräävät veronmaksun, muuttavat lakeja ja säätävät uusia. Kun suuriruhtinas vahvistaa säätyjen päätökset, tulevat ne kansan laiksi. Suomen Valtiopäiväjärjestys vuodelta 1869 on valtiopäiviemme perussääntönä.

Lait ovat *perustuslakeja* ja *yleisiä lakeja*. Perustuslait määräävät hallitsijan ja kansan keskinäisen suhteen. Yleiset lait ovat kansan oman keskinäisen elämän sääntönä.

Ihmiset eivät aina tee sitä, mikä on oikein. He rikkovat toisiansa vastaan. Yhteiskunnan suojelemiseksi pahan ylivallalta täytyy rikoksentekejiä rangaista. Rangaistuksen määrää *yleinen laki*.

Sellaista oikeutta käyttää maaseuduilla *kihlakunnan-oikeus*, jonka kokouksia sanotaan *käräjiksi*, ja kaupungeissa *raastuvanoikeus*. Näiden ylioikeuksia ovat Turun, Vaasan ja Viipurin *hovioikeudet*. Maamme korkein tuomioistuimien on senaatti, joka tuomitsee suuriruhtinaan nimessä.

Hallinnon helpoittamista varten on Suomi jaettu kahdeksaan *läänin*. Niitä hallitsevat *kuvernöörit*.

Lääneihin kuuluu joukko sekä *kaupunki-* että *maalaiskuntia*, jotka itse hoitavat omia asioitaan. Näytä kartalta läänit ja luettele niiden rajat!

Maan puolustusta varten on muodostettu erityinen Suomen sotajoukko. Jokaisen Suomen miehen täytyy palvella joku aika sotaväessä harjaantuakseen sotataitoon. Tätä kansan velvollisuutta sanotaan *asevelvollisuudeksi*, joka on säädetty Suomen Asevelvollisuuslaissa.

Lukukappaleita: Z. T., „*Lapsen rukous isänmaan puolesta*“. — *Yhteiskunta ja hallitus*“ (Maamme kirjasta).

14.

Uudenmaan lääni

on maamme pienin lääni. Se ulottuu Itämerestä pitkin Suomenlahden rannikkoa Kyminjokeen. Läänin rannikko on meren pirstomaa, ja pitkin sen pituutta on runsas saaristo. *Hankoniemi* ja *Porkkalan niemi* pistävät kauas Suomenlahteen. Niiden välinen saaristo on erittäin kaunis.

Rannikolta sisämaahan päin on viljavia tasankoja, joilla on hyvinhoidettuja maatiloja ja suuria herraskartanoita. Länsiosassa on osa Salpausselän soraharjua, jota

sanotaan *Lohjanseläksi*. Pohjoisessa kulkee osa varsinaista Salpausselkää.

Vesistöt kuuluvat järviolueen rannikkoon ja ovat enimmäkseen jokia.

Tärkeimmät ovat *Karjanjoki*, joka juoksee *Lohjanjärven* läpi ja laskee eri nimisenä *Pohjan lahteen*, *Vantaanjoki* ja *Porvoonjoki*. Koilliskulman vedet ovat *Kyminjoen* vesistöä.

Uudenmaan lääni on maamme tiheimmin asuttu lääni. Rannikoilla asuu uusmaalaisia, sisämaassa hämäläisiä. Kansansivistys on hyvä ja elinkeinot erittäin ke-

Helsinki.

hittyneet. Tärkeimmät elinkeinot ovat maanviljelys, kalastus, teollisuus ja kauppa.

Suurimmat tehdaslaitokset ovat *Fiskarin*, *Pinjaisten* ja *Karkkilan* rautatehtaat sekä *Kuusankosken* puuhiomo. Sahalaitoksia on useita. — Kotiteollisuus on hyvä ainostaan Porvoon seuduilla. Väestö valmistaa siellä kaupaksi oivallisia kankaita, olkitöitä ja veneitä.

Liikeneuvot ovat hyvät. Mitä rautateitä on läänissä?

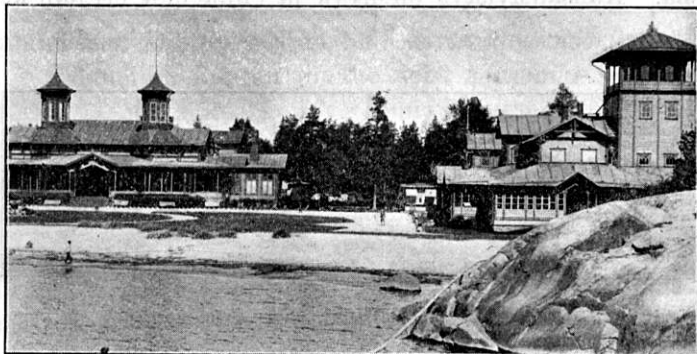
Uudenmaan läänin rannikolla ovat kaupungit *Hanko*, *Tammisaari*, *Helsinki*, *Porvoo* ja *Loviisa*.

Helsinki, maan ja läänin pääkaupunki, on Suomen suurin kaupunki. Siellä on senaatti, ja sinne kokoontuvat maamme säädyt. Kenraalikuvernööri ja muut kor-

keat virkamiehet asuvat Helsingissä; ja siellä on maan hallitsijaa varten keisarillinen palatsi.

Helsinki on myös opiskelukaupunki. Siellä on maamme ainoa yliopisto, lukuisia kouluja, suuria kirjastoja ja taidekokoelmia. — Tehdas- ja kauppakaupunkina Helsinki on maan etevin. Varsinkin mitä erilaisimpien tavaroiden tuonti on suurenmoinen.

Lopuksi mainittakoon, että Helsinki on maamme komein kaupunki. Upean *Senaatintorin* keskellä kohoaa

Hangon kylpylaitos.

Aleksanteri II:n muistopatsas, jonka taustana on Nikolainkirkko, oikealla puolella Yliopisto ja vasemmalla Senaatinlinna. Viehättävän *Esplanaadin* keskustassa on Runebergin patsas ja ympärillä suuria liikepalatseja. Helsingin ympäristökin on hyvin kaunis.

Porvoo on piispan asuinpaikka. Se harjoittaa vilkasta kauppaa. Siellä on Runebergin koti.

Loviisa on kauppakaupunki ja kylpypaikka.

Tammisaari on pieni kaupunki. Siellä on maamme ainoa ruotsinkielinen naisseminaari.

Hanko on huomattava kauppakaupunki. Siellä on maamme ainoa talvisatama, jota erityiset jäänsärkemistä varten rakennetut laivat pitävät avoinna. Hangon kylpylaitos on maamme etevimpiä.

Lukukappaleita: „*Maamme* (kaupungit ja) *pääkaupunki*“, „*Paikkarin torppa*“ (Maamme kirjasta).

Turun lääni

15.

käsittää maamme lounaisen rannikon Itämeren rannalta ja Pohjanlahden etelärannikon. Saaristo on laaja. Uloinna lännessä on Ahvenanmaan manner sekä lukuisat saaret.

Maanpinta on enimmäkseen matalaa. Eteläosassa on jyrkkiä kallioita, pohjoisosassa pitkiä hietaharjuja, kuten *Hämeen kangas*. Tasangot ja jokilaaksot ovat maamme viljavimpia seutuja, sillä ilmanala on hyvin leuto.

Mihin vesistöön kuuluvat suurimmat vedet?

Suurelta ylängöltä virtaa Kokemäenjokeen *Ikaalisen reitti*, joka muodostaa kauniin *Kyröskosken*. Rannikko- maan läpi juoksee monta jokea. Niistä on huomattavin *Aurajoki*. Esitä läänin tärkeimmät vedet!

Turun lääni on lähinnä Uudenmaan lääniä tiheimmin asuttu. Sen etelä- ja lounaisosissa asuu ruotsalaisia, muissa osissa suomalaisia heimoja. Saaristolaiten tärkein elinkeino on kalastus. Ahvenanmaalla on laivaliike hyvin tärkeä. Mantereen pääelinkeinoja ovat maanviljelys, karjanhoito, teollisuus ja kauppa.

Suurimpia tehdaslaitoksia ovat *Dalintehtaan* rauta-tehdas, *Kyröskosken* paperitehdas ja *Littoisten* verkatehdas.

Kotiteollisuus on melkoinen.

Liike on vilkas sekä maalla että vesillä. Mitkä ovat läänin rautatiet?

Turun läänin rannikolla ovat kaupungit *Turku*, *Naantali*, *Uusikaupunki*, *Rauma* ja *Pori* sekä Ahvenanmaalla *Maarianhamina*.

Turku, maamme entinen pääkaupunki, on nykyään vain Turun läänin pääkaupunkina. Se on maan toinen kaupunki, läänin kuvernöörin ja Suomen arkkipiispan asuinpaikka. Siellä on hovioikeus ja monta koulua. Turku on niinkään suuri teollisuus- ja kauppakaupunki. Siellä on konepajoja, laivanveistämöjä, puuvilla- ja pellavatehtaita, sokeritehdas, korkkitehdas ja monta muuta tehdasta.

Naantali on maamme pienin kaupunki. Sen kylpylaitos on tunnettu mutakylvyistään.

Uusikaupunki on vedenalaisen lennätinlaitoksen kautta yhdistettynä Ruotsiin. Kaupunki käypi vilkasta kauppaa.

Rauma, jolla on maamme suurin kauppalaivasto, harjoittaa laivaliikettä ja kauppaa. Kaupungissa on miesseminaari.

Pori on suuri kauppakaupunki. Sen läheisyydessä harjoitetaan maamme suurinta sahaliikettä. Sieltä vieetään joukottain puutavaraa ulkomaille. Pori on Kokemäenjoen suistomaalla. Suuret laivat eivät pääse kaupunkiin. Niiden satamapaikka on *Reposaari*.

Maarianhamina on vilkkaassa yhteydessä Ruotsin kanssa. Sen kylpylaitosta käytetään paljon.

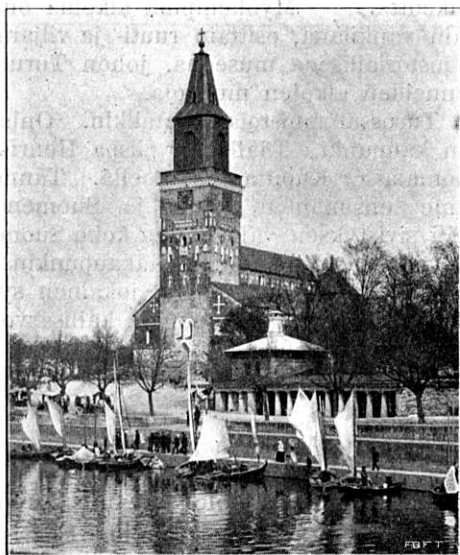
Turun läänissä on kaksi kauppala (suurehkoa kauppapaikkaa, joilla ei vielä ole kaupunginoikeuksia). Ne ovat *Salo*, erään Itämeren lahden, ja *Ikaalinen*, samannimisen reitin rannalla.

Lukukappaleita: „*Kuusiston rauniot*“ (Maamme kirjasta).

Turku. Vanha Turku on vuorten välissä Aurajoen varrella. Kaupungin tuomiokirkko silmäilee vehreältä kum-

multaan kuuden vuosisadan muistoja. Tuomiokirkon edustalla seisoo jalo kreivi Pietari Brahe pronssiin valettuna. Hän se perusti Suomen yliopiston, jonka entinen koti, akatemiarakennus, kohooa saman torin laidassa. Melkein Brahen vieressä istuu, niinkään pronssiin valettuna, Suomen historian isä Henrik Gabriel Porthan.

Tyynenä juoksee joki puiden reunustamain kivirantojensa lomitse alimpaan siltaan. Alituisesti tulevat ja läh-

Turun tuomiokirkko.

tevät höyrylaivat sekoittavat siinä joen harmaanruskeat aallot. Siinä vilisee purjealuksia, sumppuja ja veneitä, ja alituisesti kajahtelee höyryalusten kimeitä vihellyksiä tiellä olevien saaristolaisvenheitten varoitukseksi. Siinä lastataan ja puretaan lastia, sillä Turku on tärkeä kauppakaupunki. Pitkin molempia joenrantoja on tehdas tehtaan vieressä.

Joen suulla on toinen elämä. Höyryveturi puhkaa suunnattomien lautakasojen välillä, ja etempänä satamassa on lukuisia höyryaluksia ja laivoja, jotka eivät pääse ma-

talaan jokeen. Useimpien Europan kansojen lippuja liehuu näillä laivoilla. Puhkuvat höyryvenheet hinaavat täysiä proomuja näiden ankkurissa olevien laivojen luo.

Sataman lautakasojen ja lotjain yli kohotaksen vakava, valkeaksi kalkittu rakennus jäykkine, paljaine muurineen ja mustine kattoineen. Kaksi nelikulmaista tornia seppelöipi sen päätyjä. Tämä rakennus on Turun linna, jonka synkkien kammioiden muistoihin liittyy entisaikojen taisteluja ja piirityksiä, messuja ja juhlakulkueita, kidutuksia ja vankeutta. — Myöhempinä aikoina on linnaa pidetty osittain vankilana, osittain ruuti- ja viljamakasiinina. Nyt se on historiallisena museona, johon Turun kaupunki kokoaa menneiden aikojen muistoja.

Onpa Turussa muistoja kootakkin. Onhan se Suomen vanhin kaupunki. Täällähän piispa Henrik kasto i ensimmäiset suomalaiset Kupittaaan lähteellä. Tänne perustettiin maamme ensimmäinen koulu ja Suomen yliopisto. Täältä säteili sivistyksen valo kautta koko Suomen. Turku oli yli viisisataa vuotta maamme pääkaupunkina. Vieläkin se on Suomen toinen kaupunki, ja jokainen sydän maassamme pitää tätä vanhaa kaupunkia kallisarvoisena, sillä se on Suomen sivistyksen kehto:

16.

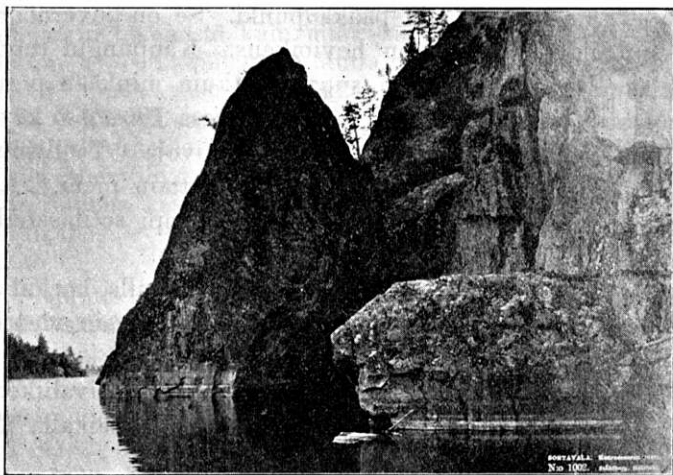
Viipurin lääni

on Uudenmaan läänin itäpuolella ja ulottuu pitkin Suomenlahden rannikkoa Venäjän rajalle. Saaristo on verrattain niukka, mutta meri muodostaa rannikolle useita lahtia. Niistä on *Viipurinlahti* suurin. Tämän itäpuolella saaristo loppuu kokonaan. Tuuli on siellä ajanut kokoon hiekkaa suuriksi kinoksiksi eli *särkiksi*.

Salpausselän soraharjut tekevät läänin pohjoisosan epätasaiseksi. Onpa alangollakin epätasaisia hiekkaharjuja, ja suuria hiekkakankaita on monin paikoin. Suurin osa on rannikkoseutua. Se on hyvin jokirikasta. Pohjoinen sisämaan seutu on täynnä järviä. Mihin vesistöön kuuluvat suurimmat järvet?

Vuoksi jakaantuu ennen laskuansa kahteen haaraan. Eteläinen haara laskee *Paakkolan kanavan* ja *Suvannon* kautta Laatokkaan, johonka pohjoinen haarakin virtailee luonnollista tietä useiden järvien läpi.

Läänin luoteiskulmalta laskee *Valkealan reitti* Kyminjokeen, kuuluen sen vesistöön. Mitkä ovat tämän läänin vedet?

Vuoren seinämä Laatokan rannalta.

Viipurin läänissä asuu enimmäkseen karjalaisia, mutta sitäpaitsi asuu länsiosassa hämäläisiä, itäosassa ja kaupungeissa venäläisiä.

Kansansivistys on yleensä alhainen. Se on vaikuttanut elinkeinojenkin kehitykseen. Maanviljelys ja karjanhoito ovat laiminlyötyjä. Sato ei riitä läänin tarpeeksi. Siksi täytyy tuoda paljon jauhoja Venäjältä.

Kalastus on sängen tuottava. Karjalaisella on suuri taipumus kaupantekoon. Hän ostaa ja myöpi tavaroita sekä tekee usein kauppamatkoja Pietariin.

Sahaliike ja paperiteollisuus on melkoinen. Kaivos-työtä harjoitetaan *Pitkässä rannassa*. Mitä metalleja sieltä saadaan? — Kotiteollisuus on vähän kehittynyt.

Minkälainen on liike? Mitkä kanavat ja rautatiet sitä edistävät?

Kaupungit ovat: *Kotka*, *Hamina* ja *Viipuri* Suomen lahden rannalla, *Käkisalmi* ja *Sortavala* Laatokan rannalla, sekä *Lappeenranta* Saimaan rannalla.

Viipuri on läänin pääkaupunki. Se on kuvernöörin asuinpaikka, ja siellä on hovioikeus. Kaupungin tuonti on melkoinen ja vienti suurempi kuin minkään muun maamme kaupungin. Sen ulkosatamassa *Uraassa* käypi suuria sekä koti- että ulkomaiden laivoja. Teollisuuskaupunkina Viipurin merkitys on verrattain pieni.

Haminassa on maamme ainoa ylempi sotilaskoulu, jota sanotaan *kadettikouluksi*.

Kotka, joka on saarella Kyminjoen suulla, harjoittaa suurenmoista sahaliikettä ja suurta puutavarain vientiä.

Käkisalmi on pieni kauppa- ja kylpypaikka.

Sortavala harjoittaa vilkasta kauppaa ja laivaliikettä Pietariin. Kaupungin vieressä on kauniilla paikalla *Kymölän* mies- ja naisseminaari,

Lappeenranta välittää vilkasta laivaliikettä Saimaan vesillä. Sen kylpylaitosta käytetään melkoisesti.

Kauppakylä on kaksi, *Kurkijoki* ja *Lahdenpohja*, molemmat Laatokan rannalla.

Lukukappaleita: „*Laatokka*“ (Maamme kirjasta).

Viipuri. Ennen vanhaan pidettiin Viipurinlahtea Suomenlahden viimeisenä pohjukkana. Vielä nytkin on sen sisimmän sopukan nimenä Suomenveden-pohja. Siitä on lyhin maantie Saimaaseen ja Vuokselle, joka johtaa Laatokkaan. Jo keskiajan alussa retkeili näille seuduin ruotsalaisia, tanskalaisia ja saksalaisia laivureita, vaihtaakseen Karjalaisten satamassa suolaa ja kankaita turkiksiin.

Ja täältäpä hurjat karjalaiset läksivät hävitysretkille Länsi-Suomeen. Pitääksensä karjalaisia aisoissa ja pakoittaaksensa heitä kristinuskoon ruotsalaiset rakensivat v. 1293 kallioluodolle Suomenveden-pohjaan Viipurin linnan. Tämä vanha linna kohoaa siellä vielä nytkin harmaakivisine muureineen ja uhkaavine tornineen.

Linnan ympärille kasvoi kaupunki, joka sai Viipurin nimen. Siitä tuli vilkas kauppakaupunki. Sinne asettui karjalaisten ja ruotsalaisten ohella asumaan venäläisiä, tanskalaisia, jopa saksalaisiakin kauppiaita. Pianpa linna sai muutakin tekemistä kuin pitää karjalaisia kurissa. Näistä tehtiin hyviä katolilaisia. Mutta venäläiset rupesivat tekemään linnaa vastaan hyökkäyksiään toisen toisensa perästä. Kävipä tarpeelliseksi varustaa linna vahvoilla muureilla ja torneilla. Muurien sisällä kaupunki kävi ahtaaksi. Talot ahdettiin kapeain, mutkikasten solien väliin samalla kun kauppa kasvoi kasvamistaan. Viipuri sai pian myöä muukalaisille metsänotusten nahkojen sijasta tervaa ja lautoja.

Mutta venäläisten hyökkäykset eivät tauonneet. Venäjä kasvoi Ruotsia mahtavammaksi ja valloitti v. 1700 Viipurin, eikä ole sittemmin vienyt sieltä pois joukkojaan.

Se oli kaupungille surullinen aika. Kaupungin itäinen muuri purettiin maahan. Kauppatorin Pyöreä torni on nykyään ainoa jäännös siitä. Tuomiokirkosta tehtiin tykkiväen varastohuone. Suuria kasarmeja rakennettiin, ja keskelle kaupungin uutta suurta raastuvantoria tehtiin venäläinen kirkko. Uusia linnanmuureja rakennettiin suojaksi ruotsalaisia vastaan.

Uusi onnellinen aika koitti kumminkin tälle vanhalle kaupungille, kun meidän hyvä hallitsijamme Aleksanteri I liitti Viipurin läänin muuhun Suomeen. Silloin kauppa pääsi jälleen elpymään. Viipuri on nyt Suomen tärkeimpiä kaupunkeja. Saimaan kanavata myöten kuljetetaan suunnattomia joukkoja lankkuja ja lautoja Uuraaseen, jossa ne lastataan satoihin aluksiin vietäväksi Länsi-Eurooppaan. Junat kuljettavat joka päivä virtanaan ruokatavaroita, halkoja, paperia, kankaita, rautatavaroita ja nahkaa Venäjälle. Toinen virta kuljettaa jauhoja, kankaita, petroleumia, sokeria, tupakkaa ja turkiksia Pietarista Suomeen.

Meritietä Viipurin kauppiaat tuottavat suuret joukot suo-
laa, jauhoja ja siirtomaan tavaroita.

Vanhan Viipurin ympärille on syntynyt joukko etu-
kaupunkeja. Vanhat linnarakennukset ovat nyt hylkyinä
ja osittain purettuina, mutta uusia linnoituksia on kaupun-
gin ympärillä pitkän matkan päähän aina Uuraaseen
saakka, ja melkoinen venäläinen sotajoukko on sijoitettuna
Viipuriin.

17.

Hämeen lääni

on sisämaassa. Sitä kutsutaankin senvuoksi *sisämaan
lääniksi*. Sellaisilla ei ole ulkorannikkoa. Niitä ympäröi-
vät maarajat, paitsi missä joku sisämaanvesi on rajana.
Hämeen läänin itäraja kulkee osittain pitkin Päijänettä.

Läänin lounaisosa käsittää *Tammelan ylängön*, pää-
osa on *Suurta ylänköä*. Pinta on enimmäkseen epätä-
saista, käsittäen sora- ja laajoja kankaita. Molem-
pain ylänköjen välillä on viljava alanko, joka on täynnä
järviä. Mihinkä vesistöön kuuluvat tämän läänin lukui-
sat vedet?

Useista luonnonihanista harjuista mainittakoot *Kan-
gasalan harjut*, jotka pujotteleksen kauniiden Mallasveden
järvien lomitse. Näihin kuuluu *Längelmävesi* ja *Pälkäne-
vesi* sekä *Hauhon reitti*, jotka laskevat koillisesta ja idästä
Mallasveteen.

Päijänteeseen laskee etelästä *Vesijärvi*. Tämän ran-
nalla on Etelä-Suomen korkein kohta *Tiirismaa*. Mitkä
ovat läänin tärkeimmät vedet?

Hämeen läänissä asuu hämäläisiä. Ne harjoittavat
niinikään maamme neljää pääelinkeinoa, etupäässä maan-
viljelystä ja karjanhoitoa. Varsinkin viimeainittua elin-
keinoa ja sen ohella meijeriliikettä harjoitetaan erityisellä
huolella. Metsät ovat vielä hyvät. Teollisuus on myös
tärkeä elinkeino.

Läänissä on maamme toinen tehdaskaupunki, ja maaseuduillakin on useita suuria tehtaita. Niistä mainitakoon *Nokian*, *Valkkosken* ja *Tervakosken* paperitehtaat.

Lukuisien järvien, kanavain ja rautateiden vuoksi on liike erittäin hyvä. Mitkä ovat tärkeimmät kanavat? Mitkä ovat läänin rautatiet?

Hämeen läänissä on ainoastaan kaksi kaupunkia. Ne ovat *Hämeenlinna* ja *Tampere*.

Hämeenlinna on Vanajan reitin varrella. Se on läänin pääkaupunki.

Tampere on maamme toinen tehdaskaupunki ja kooltaan Suomen kaupungeista kolmas. Se on Näsijärven ja Pyhäjärven välisellä harjulla.

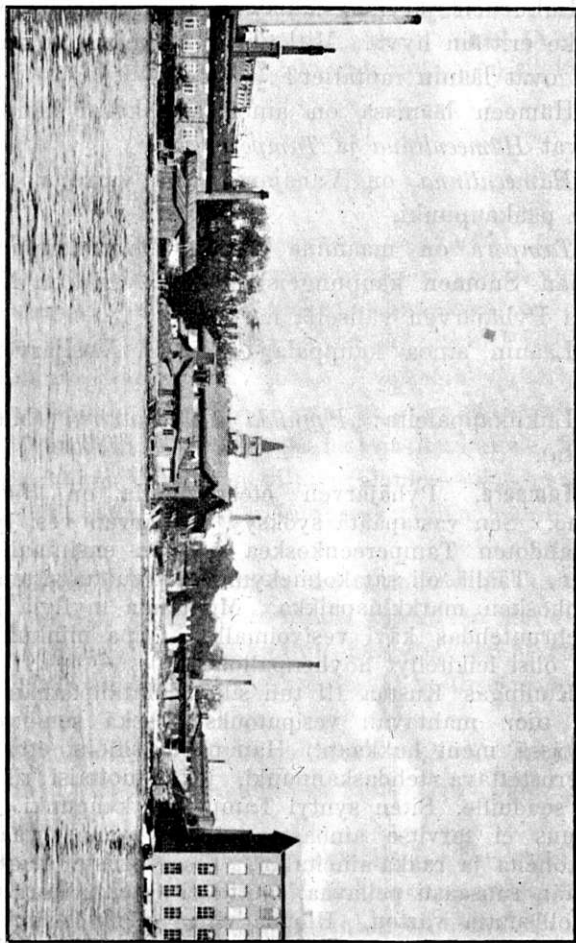
Läänin ainoa kauppala *Lahti* on Vesijärven rannalla.

Lukukappaleita: „*Pyynikki ja Nokianvirta*“ (Maamme kirjasta).

Tampere. Pyhäjärven etelärannalla on *Hatanpään* kartano. Sen vastapäätä syöksyy Näsijärven vesi jyskäen ja vaahdoten Tampereenkoskea myöten ensinmainittuun järveen. Täällä oli satakolmekymmentä vuotta sitten Tampereenkosken markkinapaikka. Muutamia myllyjä ja pel-lavakehruutehdas kävi vesivoimalla. Olipa niinkuin jätti-läinen olisi leikitellyt höyhenpallolla.

Kuningas Kustaa III tuli silloin Hatanpäähän ja sai nähdä tuon mahtavan vesiputouksen sekä sen voiman, joka tässä meni hukkaan. Hän päätti silloin, että tähän oli perustettava tehdaskaupunki, joka tuottaisi rikkautta näille seuduille. Siten syntyi Tampereen kaupunki. Mutta teollisuus ei tarvitse ainoastaan käyttövoimaa, vaan vieläpä koneita ja raaka-aineitakin. Tässä osassa maastamme viljellään runsaasti pellavaa, mutta ei sittenkään riittävästi suurteollisuutta varten. Hienoa villaa ei myöskään saada maastamme tarpeeksi, puuvillaa ei ollenkaan. Kaikkia näitä on tuotava ulkomailta. Mutta sellaisista tavaroista täytyy maksaa kallis tulli. Siksi Tampereesta ei voinut tulla sitä, mitä Kustaa III oli tahtonut. Aleksanteri I tuli

sitten kaupunkiin ja näki sen erinomaisen aseman. Hän antoi Tampereelle vapaakaupungin oikeudet, niin että koneet ja raaka-aineet saatiin tuoda tullitta.

Tampere.

Niinpä Tampereesta tuli suuri tehdaskaupunki, niin kuin siitä oli aiottukin. Suuria, neli- ja viisikerroksisia tehtaita perustettiin kosken molemmin puolin. Yksin puu-

villakehruutehdas ja -kutomo antaa työtä 2,000 hengelle. Tämän vastapäättä joen itärannalla on pellavakehruutehdas ja -kutomo, jossa työskentelee 1,200 henkeä. Ja niin on tehdas tehtaan vieressä pitkin joen molempia rantoja. Siinä on paperitehdas, höyrymylly, kattuhuopatehdas, villakehruutehdas, verkatehdas ja värjäyslaitos. Onpa kaupungissa muitakin sekä isompia että pienempiä tehtaita.

Työväestön suuresti lisääntyessä kaupungin väkiluku kasvoi nopeasti. Kaupunki oli perustettu kosken länsipuolelle. Itäpuolella oli *Kyttälän* etukaupunki milt'ei yksinomaan pieninä työväen asuntoina. Kaupunki on nyt ostanut ja rakennuttanut sen uudelleen. Kyttälässä on rautatienasema. Onpa siinä vilke, kun kolme eri rataa yhtyy. Kosken yli rakennettua ajosiltaa myöten vierii taukoamatta raskaita tavaravaunuja asemalle ja sieltä takaisin. Pitkiä jonoja tavaravaunuja on valmiina kuljettamaan Tampereen teollisuustuotteita muuanne. Enimmät viedään myytäväksi Venäjälle.

Mutta ansaitseepa Tampere näkemistä kauniin asemansakin vuoksi. Keskellä koskea olevalta saarelta näkee joka taholla nuo mahtavat tehdasrakennukset. Upea rautatiensilta johtaa kosken niskalta Näsijärven portin yli, ja järven rantoja kaunistaa tuuhea *Englannin puisto*. Kaupungin länsiosa on kauniisti rakennettu ja puhdas. Siellä ei tunnu tehtaitten savu eikä liikkeen hyörinä. Leveä puistikko kulkee läpi kaupungin Näsijärvestä Pyhäjärveen, ja ulompana siitä kohoaa uusi kirkko männikkötaustaa vasten *Pyynikin* korkealla harjulla.

Mikkelin lääni

18.

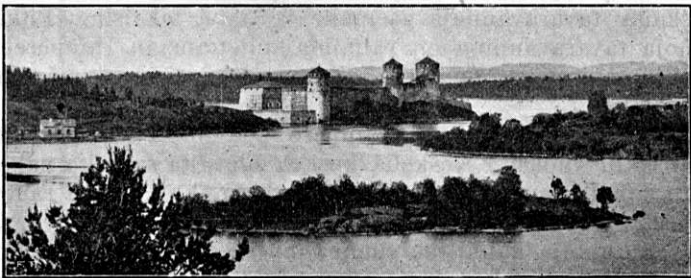
on likipitäin Hämeen läänin kokoinen sisämaan lääni. Se ulottuu Päijänteestä hyvän matkaa Vuoksen vesistöön. Se on järvirikkaampi kuin mikään muu maamme lääni. Monin paikoin on laajoja rahkasöitä ja korpimaita. Mihin vesistöön kuuluvat tämän läänin vedet?

Paitsi Haukivettä kuuluu läänissä Vuoksen vesistöön *Enonvesi*, *Orivirta* ja osa *Orivettä*, jonka yli läänin itäinen raja kulkee. Nämä vedet ovat Pielisen reitin

eteläosassa. *Kyrönsalmi* yhdistää Haukiveden *Pihlajavedeen*, jonka itäisen osan nimenä on *Puruvesi*. Pihlajavedestä vesi juoksee lounaista kohti Saimaaseen. Päijänteen itäiset lisävedet: *Sysmän reitti* sekä isohko *Mäntyharjun reitti*, joka yhtyy Kyminjokeen, kuuluvat Kyminjoen vesistöön. Esitä läänin vedet!

Järvien väliset maat ovat vaihdellen ylänköä ja alankoja. Etelä- ja itäosissa on jyrkkiä kallioita, muissa osissa ylännteet ovat soraharjuja.

Sellainen on *Punkaharjukin*, jonka luonnonihanus on maankuulu.

Savonlinna.

Lääni on harvaan asuttua. Sen väestö asustaa järvien rannoilla ja mäkien rinteillä. Maanviljelys on vaivaloista ja niukkasatoista. Karjanhoito on sitävastoin tuottava, sillä hyviä laidunmaita on kauttaaltaan. Metsiä on niukalti, ja siksi metsänpityä on verrattain vähänarvoinen. Kalansaalis on runsas. Mitä kaloja pyydetään järvistä enimmäin? Teollisuuskin on vähäinen, mutta kotiteollisuus on hyvin kehittynyt. Kaupaksi tehdään puolatuoleja, vasuteoksia, nahkatavaraa y. m.

Liike on laajoilla vesillä erittäin vilkas. Maantiet ovat huononpuoleisia, ja rautatie tulee ainoastaan yhteen kaupunkiin. Mikä rautatie kulkee läänin läpi?

Kaupunkeja on kolme: *Mikkeli*, *Savonlinna* ja *Heinola*. Ne ovat kaikki pieniä.

Mikkeli on Saimaan luoteisella rannalla. Se on läänin pääkaupunki ja muutoinkin läänin suurin kaupunki.

Savonlinna, läänin toinen kaupunki, on saarella Kyrönsalmessa. Sen asema on erittäin luonnonihana. Vanha *Olavinlinna* on maamme huomattavimpia muinaislinnoja. Kaupungin kylpylaitosta sanotaan linnan mukaan *Olavin kylpylaitokseksi*.

Heinola on Kyminjoen varrella. Kaupungissa on naisseminaari ja kylpylaitos.

Lukukappaleita: „*Punkaharju*“ (Maamme kirjasta).

Kuopion lääni

19.

on niinkään sisämaan lääni, vieläpä niistä suurin. Se on Mikkelin ja Viipurin läänin pohjoispuolella ja ulotaksen itään Venäjän rajaan.

Mannermaan pinta on enimmäkseen ylänköä. Onpa useita korkeita vuoriakin. Enemmän kuin neljännes pinta-alaa on rahkasoina ja rämeinä. Laajat, syvät laaksot täyttää vesi. Mihin vesistöön kuuluvat läänin järvet ja reitit?

Pieliseen laskee kaakosta koskirikas *Koitaajoki*. Pielinen laskee *Pielisjoen* kautta *Pyhäselkään*, joka yhtyy edelleen *Oriveteen*. Soisaloa ympäröivistä vesihaaroista on läntinen tärkein. Siihen kuuluu *Leppävirta*, *Unnukka-vesi* ja *Varkauden koski*. — Esitä Kuopion läänin vedet!

Kuopion lääni on harvemmin asuttua kuin Mikkelin lääni. Sen asukkaat ovat suomalaisia heimoja. Ne asuvat ylänkeillä ja järvien rannoilla. Itäosissa on suuria kyliä olletikkini niillä seuduilla, joissa asuu kreikanuskoista väestöä. Varsinkin näiden sivistyskanta on hyvin alhainen.

Pääelinkeinona on maanviljelys, jota läänin länsiosissa harjoitetaan huolellisesti.

Sato ei täytä tarvetta. Halla tekee usein suurta tuhoa. Siksipä täytyy tuoda paljon jauhoja Venäjältä. Karjanhoito on toisena pääelinkeinona. Se tuottaa kaupaksi voita, teuraseläimiä ja hevosia. Metsänpity on tärkeä ja metsästys tuottava.

Niinikään harjoitetaan suurehkoa rautateollisuutta ja sahaliikettä. *Värtsilä, Möhkö, Varkaus* ja *Juvankoski* ovat suurimmat rautatehtaat. Kotiteollisuus on ylipäänsä alhaisella kannalla. Kauppa on vilkas.

Mitkä kanavat ja rautatiet edistävät liikettä?

Kaupungeita on kolme: *Kuopio, Joensuu* ja *Iisalmi*.

Kuopio on erittäin kauniilla paikalla Kallaveden rannalla. Kaupunki on läänin kuvernöörin asuinpaikka. Harjoittaa vilkasta laivaliikettä ja kauppaa. Lähellä kaupunkia kohoo *Puijon mäki* suurenmoisine näköaloineen.

Joensuu on Pielisjoen suulla. Kaupungilla on suuri kauppalaivasto.

Iisalmi, samannimisen vesireitin varrella, on maamme nuorin kaupunki.

Nurmeksen kauppala on Pielisen pohjoisrannalla.

Pamilonkoski ja Koli. Suomi on niin täynnä luonnonihania paikkoja, että on vaikea sanoa, mitkä niistä ovat kauneimmat. Varsinkin Itä-Suomi on tässä suhteessa rikas. Viipurin läänillä on Imatransa, Mikkelin läänillä Punkaharjunsä, Kuopion läänillä Pamilonsa ja Kolinsa.

Viimemainittuja ihailaksemme, voimme lähteä liikkeelle Joensuusta ja kulkea maantietä tai Pielisjoen kanavia itäänpäin. Lähellä viimeistä sulkua on *Paukkojan virta*, jossa joki on niin ryöpeä, että höyrylaiva vaivoin pääsee pyörteitten läpi virtaisimman kohdan niskalla olevaan laituriin. Tästä on mukava tehdä retki Koitajoen suulle, jossa mainio Pamilo on. Putoukselle pääsee joko jalkasin tai soutuveneellä.

Katsojata kohtaa putouksen partaalla suurenmoinen näky. Vesi puristuu ikäänkuin graniittipaasien väliin hakatusta portista, joka laajenee niskalta juurelle päin, hurjasti ryskäen putouksesta alas. Vaahto pärskyy korkealle rantakallioille ja kastelee havupuut, jotka kumartuneina putouksen yli ikäänkuin tahtovat suojella sitä pahansuovan katseilta. Sellaisena näytäksen Pamilo, tuo Karjalan uljain putous, joka vetää vertoja suurimmille koskillemme. Siinä ei ole Imatran vesijoukkoja, mutta jylhän ympäristönsä ja kehysmaisemansa puolesta se voittaa tämän Pohjoismaiden mahtavimman putouksen. Eikäpä ainoastaan alaspäin jokea hivele silmää viehättävä taulu. Tuskin on vedenpinta tyyntynyt putouksen yläpuolella, kun vaahto taas kuohuu pohjakivien ympäri. Pamilon niskalta on mahdotonta havaita tyyntä vettä joen yläjuoksulla. Joen pohjoinen ranta on korkeaa sekä täynnä mykeviä kiviä, jotka todistavat, että vesi on aikoinaan huuhdellut rantaäyräitä hyvin korkealla. Eteläranta on melkoista matalampi, mutta molemin puolin ulottuu ruokkoamaton metsä monin paikoin koskeen saakka. Seutu on kaikin puolin kuin erämaata.

Palajamme koskenkuuhu silmissä takaisin Paukkojån laituriin ja jatkamme matkaa varsinaiselle Pieliselle nous-taksemme sen lounaisrannalta Kolin kukkuloille. Kohotesamme Kolin rinteitä näemme lännessä päin toisistaan erkanuvia mahtavia vuorenselkämii. Idässäpäin aukenee Pielinen, ja sen takana siintää suunnattomia metsiä niin kauas kuin silmä kantaa. Kolin ylimmällä huipulla on taulu täydellinen. Vuorenharjanne toisensa takaa kohoaa etelässä, pohjoisessa ja lännessä, ja niiden lomitse välkky siellä täällä hopeankirkkaita järviä. Itäpuolella kimmeltää Pielisen laaja pinta, jossa kalastajavenheet näyttävät vain pieniltä pisteiltä. Niiden liikkumista hädintuskin huomaa. Seudun ihmetyttävä kauneus ja omituinen ulkomuoto esiintyy täällä silmiemme eteen selvemmin kuin missään muualla.

Vaasan lääni

20.

on likipitain Kuopion läänin suuruinen ja ulottuu tämän läänin rajalta Pohjanlahteen. Eteläpuolelta se rajoittuu Hämeen ja Turun lääniin.

Ranta on loivaa ja saaristo niukka, paitsi Merenkurkussa. Rantamaa on alankoa ja kuuluu Jokialueeseen. Sisäosat ovat epätasaisia ja kuuluvat Järvalueeseen. Mihin vesistöön kuuluvat tämän läänin vesireitit?

Esitä tämän läänin tärkeimmät joet ja vesireitit!

Vaasan lääni on Suomen väkirikkain lääni, mutta väentiheyden puolesta se on viides järjestyksessä.

Rannikoilla asuu ruotsia puhuvia pohjalaisia. Sisämaassa asukkaat ovat hämäläisiä.

Rantamaa on viljavata. Maanviljelys on pääelinkeinona. Pellot ovat laajat ja hyvin hoidetut, ja niityt antavat runsaasti heinää. Jokialueen sisäosissa kuivataan soita. Siten saadaan uusia viljelysmaita. Suuren siirtolaisuuden vuoksi vallitsee monin paikoin työväestön puute. — Kalastus on rannikoilla tuottava. Mitä kaloja pyydetään enin? Järvalueen elinkeinot ovat samat kuin Kuopion läänissä.

Kauppa on hyvä, mutta teollisuus on vähäpätöinen. Tervanpoltto on läänin ominainen elinkeino. Kotiteollisuuden harjoittajina pohjalaiset ovat etevämmät kuin minkään muun läänin asukkaat. He ovat oivallisia kirvesmiehiä, laivanrakentajia, puuseppiä, sorvareita ja seppiä. — Hyvät maantiet ja useat rautatiet edistävät liikettä. Vesitiet ovat vähäarvoisemmat. Mitkä ovat läänin rautatiet?

Pitkin Vaasan läänin rannikkoa, etelästä pohjoiseen, ovat seuraavat kaupungit: *Kristiinankaupunki*, *Kaskinen*, *Vaasa* eli *Nikolainkaupunki*, *Uusikaarleby*, *Pietarsaari* ja *Kokkola*. Sisämaassa on *Jyväskylä*.

Vaasa on suuri ja kaunis kaupunki. Se on läänin pääkaupunki. Vaasassa on hovioukeus ja useita kouluja. Onpa monta tehdastakin. Niistä on suurin puuvillatehdas. Vaasa on myös tärkeä kauppakaupunki, mutta sen satama on matala. Ulkosatamia ovat *Vaskiluoto* ja *Brändö*.

Kaskinen on pieni kaupunki, mutta sen satama on erinomainen.

Kristiinankaupunki, *Pietarsaari* ja *Kokkola* ovat likipitään toistensa kokoisia. Ne käyvät kaikki kauppaa.

Uusikaarleby on pieni kauppakaupunki. Siellä on maamme ainoa ruotsinkielinen miesseminaari.

Jyväskylä on tärkeä sisämaan kaupunki. Siellä on suuri mies- ja naisseminaari.

Lukukappaleita: „*Isokyrö*“ (Maamme kirjasta).

Jyväskylä. Pieni vaatimaton Jyväskylä on mäntymetsäisen harjun suojassa Jyväsjärveen viettävällä tasangolla Keski-Suomen sydämessä. Se on viime aikoihin saakka ollut miltei tykkänään erillään suuren maailman hyörintästä.

Mutta kun kaupunki sai rautatien, ovat olot muuttuneet. Pieni kaupunki on ruvennut nopeasti kasvamaan, ja vieraat ovat ruvenneet yhä enemmän ja enemmän suuntaamaan kulkuansa sen kauniiseen seutuun. Varsinkin kesäisin on kaupunki viehättävä pikku puutarhoineen ja istutuksineen. Rakennukset ovat enimmäkseen vaatimattomia, mutta säännöllisesti tehtyjä puutaloja, jotka näyttävät puiden siimeksestä erittäin miellyttäviltä. Leveät, suorat, kiveämättömät kadutkin, joiden päästä vilkkaa viehättävä maisema, antavat kaupungille ominaisen leimansa.

Kaupungin kauneuksista mainittakoon *Jyväskylän harju*. Sen upea männikkö on puistona mutkittelevine käytävineen, joiden varsilla on siellä täällä istuinpaikkoja. Harjun molemmat rinteet ovat jyrkät, ja sen korkeimmalta kohdalta, jonka yli kulkee luonnollinen tie, avautuu mitä kauneimpia näköaloja sekä itään että länteen. Ja harjun pohjoispäässä olevasta tornista näkee mitä viehättävimpiä maisemia peninkulmia laajalle joka suuntaan. Keuruulle vievä maantie katkaisee harjun eteläosasta, ja tästä hiekkaharjun syvästä aukosta nähdään seminaarin komeat rakennukset.

Rannalla, laivalaiturien ääressä kohoavalla kummalla, on kaupungin pieni tuuhea koivupuistikko, jonka ohi juna kiittää. Tämä on *Rantapuisto* pienine ravintoloineen. Kesähelteellä tarjoavat puiston upeat koivut vilpoista siimestään ja tekevät sen mieluisaksi olinpaikaksi.

Seminaari on erityisenä alueena kaupungin eteläpuolella. Sen komeat kivirakennukset, kauniit puistot, istutukset ja puutarhat tekevät mahtavan vaikutuksen. Laitoksen alue on luontonsa puolesta hyvin vaihteleva. Vuoroin on kumpuja ja notkoja, vuoroin tasaisia paikkoja, joilla ovat seminaarin rakennukset. Alueen eteläpäässä kohoaa mäntymetsäinen harjanne, länsiosa on männikköpuistona, jonka keskessä on pieni lampi. Hyvän hoidon kautta on kaikki mallikelpoisessa järjestyksessä.

Jyväskylä herättää kaikkien kansakoululasten erityistä mielenkiintoa, kun sinne on pystytetty Suomen kansakoulun isän *Uno Cygnæuksen* muistopatsas, joka paljastettiin 8 p. heinäkuuta 1900

21.

Oulun lääni

on lähes yhtä suuri kuin kaikki muut läänit yhteensä. Se käsittää koko Pohjois-Suomen Kuopion ja Vaasan lääniin saakka etelässä. — Ranta on loivaa ja saaretonta. Vesi mataloituu yhä, mitä enemmän maa kohoaa.

Oulunjoen edustalle meri muodostaa *Oulunlahden*, jota rajoittaa meren puolelta *Hailuoto*.

Rantamaa on lakeata, mutta matalan hiekkarannikon tekevät särkät epätasaisiksi. Suurin osa lääninä on ylänköä. Yksinäisiä vuoria ja vuoriryhmiä kohoaa muutoin tasaiselta pinnalta. Mihin korkeusalueisiin Oulun lääni kuuluu?

Mitkä ovat korkeimmat vuoret?

Mihin vesialueeseen kuuluvat vedet? Mitkä ovat järviset alueet? Mitkä ovat suurimmat joet?

Esitä tärkeimmät järvet ja joet!

Oulun lääni on harvimminkin asuttua. Jos asukkaat voitaisiin hajottaa tasaisesti läänin pinnalle, niin tulisi noin puolitoista henkeä joka neliökilometrille.

Tässä läänissä asuvat lappalaiset. Sitäpaitsi asuu täällä suomalaisia heimoja. — Lappalaiset, jotka ovat uloinna pohjoisessa, elävät poronhoidolla ja kalastuksella.

Muutoin karjanhoito, metsänpity, metsästys ja kalastus ovat pääelinkeinoja.

Maanviljelys on kylmän ilmanalan vuoksi epävarmaa ja niukkasatoista. Hyvillä luonnonniityillä elätetään paljon nautaeläimiä, joista saadaan voita kaupaksi. Metsät ovat mahdottoman suuret. Niistä saadaan tukkia. Myöskin tervaa poltetaan. Metsälintujen ja turkkieläinten pyynti on tuottava suurissa metsissä. Meri sekä sisämaan vedet ovat erittäin kalaisia. Mitä kaloja pyydetään enin?

Vuorityö on vähäarvoinen. Mitä metallia kummin-kin saadaan? — Sahaliike on melkoinen. Väestö tekee hyviä lapikkaita ja suksia. Muutoin tehdasteollisuus sekä kotiteollisuus ovat vähäpätöisiä.

Liike on huono, sillä maanteitä ei ole riittävästi, ja joet ovat koskisia. Väestö on kumminkin tottunut voitamaan vaikeudet. Se laskee venheineen vakaana kuohuvimpiakin koskia ja sauvoo ne takaisin ylös. Mitkä ovat läänin rautatiet?

Rannikolla ovat kaupungit *Raahe, Oulu, Kemi* ja *Tornio*. Sisämaassa on *Kajaani*.

Oulu, läänin pääkaupunki, on Oulunjoen suulla. Se on suuri tehdas- ja kauppakaupunki. Siellä on maamme suurin nahkatehdas. Kaupungin ulkosatama on *Toppilan salmessa*.

Raahe on hyvä satamakaupunki. Siellä on miesseminaari.

Kemi, Kemijoen suun edustalla, on pieni kauppa-kaupunki.

Tornio, Torniojoen suulla, harjoittaa melkoista kauppaa.

Kajaani on Oulunjärven itäpuolella. Siellä pidetään vuosittain suuret talvimarkkinat. Kaupungissa on miesseminaari.

Särkät. Kokkolan pohjoispuolella loppuu saaristo kokonaan. Aava meri levitäkseni luodonna, saaretonna ran-

nikon edustalla. Kaukaiset aallot vyöryvät kohti rantoja, mutta ennenkuin ne ovat ehtineet perille, särkyvät ne vaahtoaviksi tyrskyiksi. Rannikko on pelkkää hienoa, vaa-leankellertävää hiekkaa, jota myrsky kiehtoo ylös. Se on tihkuvan meriveden vaikutuksesta veden partaalla kosteaa sekä niin sileää ja tasaista, että rantaraukun ja merimatojen hennot jälet pürtyvät siihen selvinä niinkuin kivitaululle. Mutta ylempänä rannasta on hiekka kuivaa. Tuuli on sen siellä ajanut kinoksiin. Nämä kinokset eli särkät ulotaksen niinkuin meren aallot riveinä pitkin rannikkoa. Niinkuin myrskyssä suurten aaltojen harjoilla karehtii pienempiä laineita, samoin kohoavat särkkien harjat yhä korkeammiksi maahan päin pienten hiekka-aaltojen karehtimina. Särkkien harjalta hiekka suistuu jyrkästi maalle päin.

Jokainen hiekkarannan tasaisuutta häiritsevä kiinteä esine voipi olla aiheena särkän syntymiseen. Kivi, pensas, jopa vesiajopirstale saattavat sen tehdä. Hiekka kokoontuu niiden ympärille tuulen suojaan, ja kun kinos näin on saanut alkunsa, kasvaa se joka myrskyllä yhä korkeammaksi. Hiekka ajautuu samalla yhä enemmän maalle päin, niin että särkät ikäänkuin pakenevat rantaa. Jonkun ajan kulluttua on pirstale, joka antoi alun särkälle, jälleen näkyvässä, ja uusi särkkä alkaa kasvaa entisen paikalle. Ja särkät kulkevat näin toinen toisensa perästä yli niittyjen ja metsien. Ne peittävät ja tukehduttavat metsän sekä kasvavat niin korkeiksi, että puiden latvatkin katoavat hiekkaan. Ne hautaavat allensa niittyjä ja peltoja. Aidat ja rakennukset ovat muutettavat tämän hävittäjän tieltä.

Maankohoaminen hillitsee Pohjanmaan särkkien etenemistä. Kun maa laajenee merelle päin, jäävät vanhemmat särkät kauas maalle, jossa tuulella ei ole yhtä suurta voimaa kuin rannalla. Näihin särkkiin ei kartu uutta hiekkaa. Ne pääsevät lepoon. Kasvikunta ottaa ne valtaansa ja kattaa ne variksenvarvuilla, sianpuolukoilla, kanervilla ja harmailla jäkälillä. Pianpa alkaa kasvaa nuoria petäjiä, ja särkkää kattaa vähitellen viheriä mäntymetsä. Pohjanmaan tasangolla on sellaisia kuolleita särkkiä peninkulmien päässä merestä.

Karjalan kannaksella ei huomata maankohoamista. Särkät elävät siellä niin kauan, kunnes meren kasvisto ne

valloittaa. Kunhan ne ovat saattaneet särkät lepoon, saapuvat variksenvarvut, sammaleet ja petäjät ja pukevat kummut metsiin. Mutta kun ihmiset älyttömästi hakkaavat metsät haloiksi, paljastuu hiekka uudelleen, ja särkkä aloittaa jälleen hävittävän kulkunsa.

Venäjä.

Asema ja luonto.

22.

Venäjä rajoittuu neljään mereen: Pohjoiseen jäämereen, *Kaspian mereen*, *Mustaanmereen* ja Itämereen.

Mitkä ovat maarajat?

Venäjä käsittää melkein puolet Eurooppaa. Laaja pinta on enimmäkseen tasainen. Ainoastaan rajaseuduilla on korkeita vuoria. Itärajalla on *Uralin vuoret* ja länsirajalla *Karpattien ylänkö*. Tasangon läpi kulkee laajoja maanselänteitä. Keski-Venäjän läpi kulkee *Keski-Venäjän maanselkä*, jonka korkeimpana kohtana ovat *Valdain ylänneet*.

Pohjoisempana on *Pohjois-Venäjän* ja Etelä-Venäjällä *Etelä-Venäjän maanselkä*. Maanselänneet ovat vedenjakajina.

Suurella tasangolla on runsaasti juoksevia vesiä, jotka laskevat ympärillä oleviin meriin. Näistä juoksevista vesistä on tärkein Euroopan suurin joki *Volga*. Se alkaa Valdailta, saapi useita lisäjokia ja laskee Kaspian mereen. Siihen laskee myös *Uraljoki*. Pohjoiseen jäämereen laskee *Vienanjoki* ja Itämereen *Väinäjoki*; Mustaanmereen *Dnjestr*, *Dnjepr* — niinikään Valdailta — ja *Don*.

Kaikki nämä joet ovat juoksulleen tasaisia. Siksi ne ovat liikkeelle erinomaisen sopivia. Useat niistä ovat

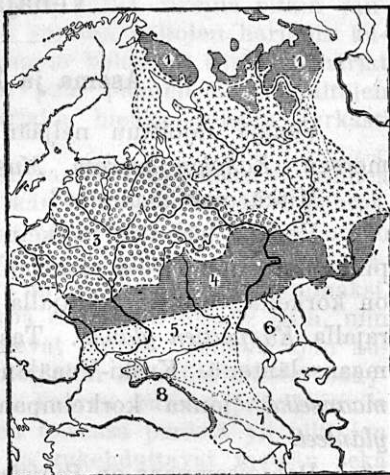
yhdistetyt kanavilla toisiinsa, niin että niitä myöten voi kulkea läpi maan merestä mereen. Volgalla, joka on yhdistettynä Pohjoiseen jäämereen ja Suomenlahteen, on varsinkin vilkas jokiliike.

Venäjä on suurimmalta osaltaan kaukana merestä. Siksipä talvet ovat kylmät ja kesät kuumat sekä sateentulo niukka. Sellaista ilmanalaa sanotaan *manner-ilmanalaksi*.

Kun maa ulottuu niin kauas pohjoiseen ja etelään, on ilmanala eri seuduilla erilainen. Pohjoisimmissa osissa pakkaset ovat kovempia kuin Pohjois-Suomessa, eteläosissa talvi on leuto niinkuin Italian niemimaalla.

Kasvullisuus on, riippuen ilmanalasta, niinkään eri seuduilla erilainen. Pohjoisina on *tundraseutu* (1) *)

suurine, syvään jäätyneine soineen, jotka sulavat vain pinnalta kesäisin. Niillä kasvaa ainoastaan peuranjäkälää, sammalia ja matalia pensaita. Etelämpänä on suunnaton *havumetsäseutu* (2), jossa on tavattoman runsaasti turkkieläimiä. Havumetsien eteläpuolella on lehtimetsä- eli *pohjoinen maanviljelysseutu* (3), jossa metsät kasvavat koi-voja, tammia ja lehmuksia sekä vainiot viljaa, pellavaa ja hampppua. *Eteläisellä maanviljelysseudulla* (4), joka kä-

Venäjän luonnonomainen jako.

*) Katso karttaa: Venäjän luonnonomainen jako.

sittää niinsanotun mustanmullan alueen, viljellään parhainta vehnää. — Kaikille näille alueille on johonkin määrin vastaavia seutuja omassa maassamme. Mutta *aro*, joka jaetaan *niittyaroon* (5), Volgan länsipuolella, ja *suolaaroon* (6), Volgan itäpuolella, on meille kokonaan vieras.

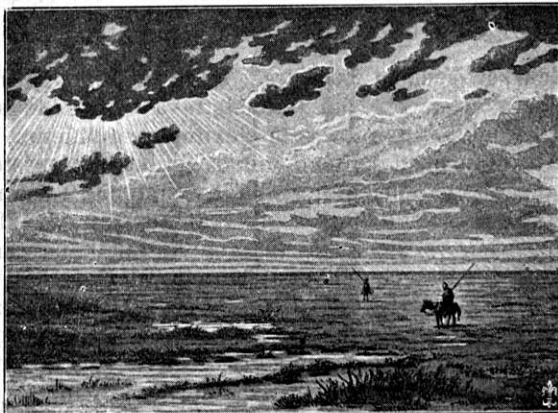
Mustanmeren rannikkoa voidaan sanoa *aina vihannoivien lehtipuiden alueeksi* (8), sillä siellä kasvaa laake-reita, oranseja ja öljypuita, jotka ovat lehdessä vuodet umpeen. Mustanmeren ja Kaspiameren välinen kannas (7) on Venäjän aasialaisia alusmaita. Se ei ole Euroopan Venäjän rajojen piirissä.

Kaakkois-Venäjän heinäaro. Jotta oikein oppisi tuntemaan heinäaron, on sitä tarkastettava eri vuodenaikoina, jolloin se pukeutuu mitä vaihtelevimpiin pukuihin.

Kevät on aron kaunein aika. Silloin se koristeleksen kevätsahrameilla, kurjenmiekoilla, hyasinteilla, tulpaneilla ja muilla sipulikasveilla, jotka kukkivat aikaisin keväällä, kun maa on vielä kosteaa, ja kuivana kesäaikana nukkuvat sipulin monien verhojen suojelemina suvi-untaan. Nämä kasvit eivät ole kumminkaan yhtä komeita kuin ne samanimiset kasvit, joita meidän kasvihuoneissamme keväisin ja jopa talvisinkin kasvatetaan. Kun sipulikasvien loisto on lakastunut, on aro viheriässä, rehevässä heinäpuvussaan. Tämä heinä on pitkää, mutta harvaa, jäykkää ja karkeata. Heinäaro ei senvuoksi houkuttele nurmelle nukkumaan; sitä ihailee mieluisammin hevosen selästä. Aroheinistä on sulkaheinä omituisin. Tämän heinän helpeet ovat varustetut sulkaisilla vihneillä, jotka kasvavat usein jalan pituisiksi. Ne ovat pehmeitä ja kiiltäviä niinkuin silkki. Arolla kasvaa myös joukko yrtejäkin. On omituista, että yrtit, jotka meillä ovat matalia ja hentoja, kasvavat arolla korkeiksi, vankoiksi ja puiseviksi, kuten esim. apilas, jonka varresta voisi tehdä kävelykeppejä, ja mali, joka kasvaa miehen korkuiseksi ja leviää niin suuresti, että se on pelloilla mitä haitallisin rikkaruoho. Näistä korkeista kasveista ei ole juuri sanottavasti karjanrehuksi, mutta useita niistä käytetään polttoaineena. Siihen käytetään varsinkin ohdakkeita, joiden varret ovat useinkin käsivarren paksuisia.

Nämä kasvit eivät esiinny sekaisin, vaan miltei jokainen eri laji kasvaa yksinään suurin joukoin. Tämä käy ajanpitkään yksitoikkoiseksi. Aro on muutoinkin yksitoikkoinen. Ei ainoata metsikköä, eikä vuorta ole koko tällä aavalla heinämerellä. Väliin näkee kumminkin keski-arolla joukon vaivaisia päärynäpuita. Pensaikkoja tapaa useimmin. Suuremmissa jokilaaksoissa on vähin metsääkin. Se on enimmäkseen pajukkoa ja saksanhaavikkoa.

Kesä- ja heinäkuulla kuumuus käypi sietämättömäksi. Silloin on aron *kesä*. Aurinko on tulipunaisena taivaalla.

Venäläinen aromaisema.

Varjoa ei ole missään. Ukkosen jylinää kuuluu väliin, mutta pilvet eivät sada. Viikkokausiin ei saada edes pisaraa kastetta. Maa halkeilee, kasvit lakastuvat, ihmiset ja eläimet laihtuvat. Kuivuus rasittaa kaikkia. Veden puute on suuri, ja ne, joilla on kaivoja, vartioivat niitä huolis-
saan, ettei kukaan pääsisi niistä ottamaan omin luvun vettä. Aroilla viljellyt arbuusit ovat silloin erittäin virkistäviä. Ne korvaavat juomaveden puutetta. Kun asukkaat aterioivat, on heillä aina vieressään arbuusi, jota he väliin haukkaavat, aivan kuin muutoin siemaistaan vettä. Usein ilmestyy kesäisin heinäsirkkaparvia, jotka tekevät suurta vahinkoa.

Ne ovat raskaana maanvaivana, ja arojen asukkaat koettavat kaikin tavoin karkoittaa niitä alueeltaan. Väliin se onnistuukin, mutta useimmiten on mahdotonta estää niitä laskeumasta maahan.

Syysmyöhällä alkavat aroille omituiset rajut myrskyt. Sitten saapuu kylmä *talvi* myrskyineen ja lumipyryineen, jotka väliin tekevät suunnatonta häviötä. Niiden raivotessa joutuu tuhansia hevosia, lampaista ja nautaeläimiä, jopa useita ihmisiäkin hukkaan. Kirkkaat, kauniit talvipäivät ovat harvinaisia.

Asukkaat ja viljelys.

23.

Venäjällä asuu enimmäkseen *venäläisiä*. Mutta onpa useita suomalaisia ja turkkilaisiakin kansoja sekä saksalaisia, juutalaisia y. m.

Venäläiset ovat *slaavilaista* kansanlahkoa, joka asuu pääasiallisesti Itä-Euroopassa. Venäjän kansa on perin oppimatonta. Useimmat eivät osaa lukea eikä kirjoittaa. Ylempien säätyjen sivistyskanta on hyvä.

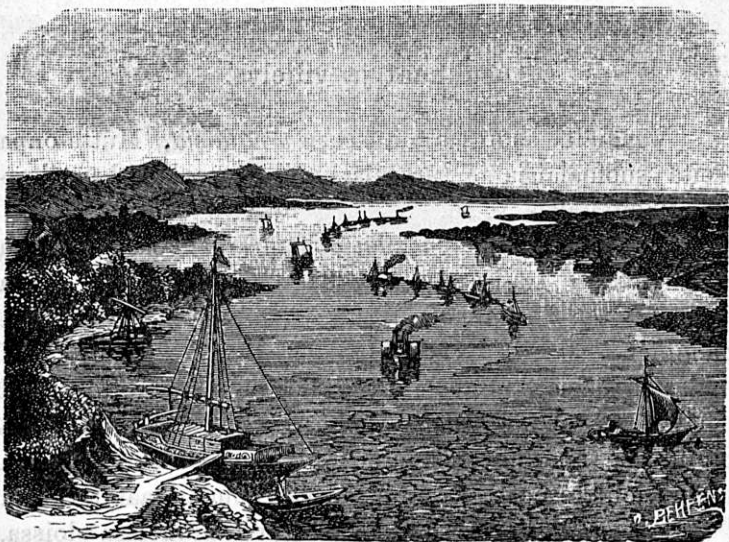
Eri kansat tunnustavat eri uskontoja. Mutta kaikki venäläiset ovat *kreikkalais-katolisia*. He eivät saa kääntyä mihinkään muuhun uskuntoon. Uskonnollisiin tapoihin kuuluu joukko paastoja, joita yleensä noudatetaan tarkasti.

Pääosa Venäjän kansaa elää hyvin niukoissa oloissa. Mutta sillä ei ole suuria vaatimuksiakaan; siksipä se tulee vähällä toimeen. Tee on yleinen kansallisjuoma. Teekeittiö on senvuoksi venäläisen kodin välttämätön talouskapine.

Asukasten tärkeimmät elinkeinot ovat *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Maanviljelystä harjoitetaan, paitsi molemmilla maanviljelysalueilla, vähin havumetsäseudulla, heinäarolla ja eteläisellä rannikolla. Sitä hoidetaan välinpitämättömästi, mutta se on kumminkin tuottavaa, sillä maanlaatu on erinomainen. Eteläisellä maanviljelysalu-

eella on maa niin hedelmällistä, että se antaa lannoittamattakin mitä parhaimman sadon. Tämä seutu viepi viljaa koko Eurooppaan. Karjanhoito, jota harjoitetaan kaikilla alueilla, on pääelinkeinona heinäarolla. Nautaeläimiä, hevosia ja lampaista pidetään laumottain. — Tundra-seuduilla väestö elää enimmäkseen peuranhoidolla.

Metsästyksiä harjoitetaan pääelinkeinona metsäalueilla. *Kalastus* on tärkeä meressä ja joissa, joista saa-

Laivaliike Volga joella.

daan eri lajia sampia. *Kauppa* on vilkas. Viljaa, villoja, vuotia ja talia viedään ulkomaille suurin määrin; teetä, puuvillaa ja tehdastuotteita tuodaan maahan. *Vuorityö* tuottaa sekä rautaa että kivihiihtä. *Teollisuus* on kumminkin alhaisella kannalla, lukuunottamatta nahka- ja kangasteollisuutta.

Liikettä ehkäisee pitkä talvi, joka pitää pohjoiset satamat jäässä yhdeksään kuukauteen ja tekee joetkin

pitkiksi ajoiksi liikkeelle sopimattomiksi. Rautatieverkkoa laajennetaan senvuoksi yhä enemmän. Se on haaraan-tunut sangen laajalti, mutta ei vielä läheskään riittävästi.

Venäjän kyläkunnat. Venäjän maanjaosta on paljon puhuttu ja kirjoitettu. Monet ovat saaneet sen käsityksen, että maa on Venäjällä kokonaan talonpoikien omana. Mutta niin ei ole luonnollisesti asian laita.

Kolmasosa maata on kumminkin kyläkuntien omaa. Neljäsosa on yksityisten ja loput valtion, keisarillisen perheen sekä yleisten laitosten omaisuutta.

Kyläkunnat ovat Venäjälle erityisesti omituisia. Venäläisen kylän maa on lähinnä kylää yhteistä omaisuutta, joka jaetaan kyläläisten kesken joka viidestoista vuosi. Jokainen työkuntonen talonpoika saapi jaossa riittävän tai likipitain riittävän maa-alan tullakseen sillä toimeen. Kyläkunta määrää itse jakotavan. Tällaisen yhteiskunnan tärkein henkilö on kylänvanhin, jonka kyläläiset itse valitsevat. Hänellä on kylässä toimeenpanovalta. Hän johtaa perheen-isien neuvotteluja niiden yhteisissä kyläkokouksissa. Niitä täytyy pitää sangen usein, sillä jokapäiväiset askareet riippuvat suureksi osaksi kyläkunnan päätöksistä. Kukaan ei saa ruveta heinäntekoon tai viljavainioiden kyntöön, ennenkuin kyläkunta on päättänyt, että siihen on ryhdyttävä. Pellot ja laitumet eivät näet ole, kuten sanottu, perheitten tai yksityisten, vaan koko kylän, ja jokainen kylän talous on kaikkien ja kaikki ovat yhden, vastuunalaisena siitä verosta, joka *kyläkunnan* on hallitukselle vuotuisesti suoritettava.

Tämä omaisuudenyhteys sitoo monin tavoin jokaisen toimintavapautta, ja yksityisen toimintaa valvotaan tarkasti. Siksipä moni huokaa tämän painostavan taakan alaisena. Jos talonpoika rupeaa juomaan tai muuten toimii omaksi häviökseen, on jokaisen kylän perheen syytä valittaa, sillä he kaikki ovat yhteisesti vastuunalaisia hänen veroistaan ja ulosteistaan. Samasta syystä ei kukaan talonpoika saa myötämyösin erota kyläkunnasta ilman kyläkokouksen lupaa, ja sitä ei anneta, ennenkuin hakija on toimittanut täydet takeet siitä, että hänen silloiset ja vastaiset sitoumuksensa ja velvollisuutensa tulevat täytetyiksi. Jos joku talonpoika tahtoo mennä muutamaksi aikaa töihin muille seuduille, täytyy hänen hankkia kirjallinen lupa siihen; ja

kyläkokous voi kutsua hänet kotiin milloin hyvänsä. Tätä ei yleensä kumminkaan tehdä niin kauan kuin hän suorittaa säännöllisesti veronsa ja vuotuisen lunastuksen lupa-kirjastaan voidakseen sitä edelleen käyttää.

Työ on raskasta ja monet ovat kieltäytykset työ-aikana, mutta kun maantö on syyskuun lopulla päättynyt, alkavat suuret juhlallisuudet. Sellaiset kyläjuhlat tarjoavat ylipäänsä masentavan näyn, sillä Venäjän kansa ei kykene huvitteleimaan viattomalla tavalla. Se hakee etupäässä huviaan päihtymyksestä, niin että sitä nähdessään ei soisi juhlia vietettäväkään.

Pitkinä talvina talonpojilla ei ole paljon työtä. He viettävät senvuoksi enimmänsä aikansa uunilla, jolleivät he harjoita jotain käsityötä kotona. Sitävastoin naisilla, jotka ottavat kesäisin osaa maantöihin, on kiirettä talvellakin, sillä silloinhan ovat kehrut kehrättävät ja kankaat kudot-tavat kodin tarpeeksi.

24.

Hallitus ja pääosat.

Suuri Venäjän valtakunta on keisarikunta, jota hal-litsee keisari *rajattomalla vallalla*. Valtiopäiviä ei siis Venäjällä pidetä, mutta siellä on niinkuin meilläkin pal-jon virastoja ja virkamiehiä, jotka keisari asettaa.

Maa on hallintoa varten jaettu 60:een *kuvernement-tiin*, jotka vastaavat meidän läänejamme. Niitä hallitsevat *kuvernöörit*, jotka ovat puolestaan *kenraalikuvernöörien* alaisia. Ylimpiä virkamiehiä sanotaan *ministereiksi*. Venäjä on mahtava valtakunta. Siitä riippuu Europan sota ja rauha. Sitä sanotaan senvuoksi *suurvallaksi*. — Venäjän sotajoukko on hyvin suuri. Yleinen asevelvollisuus on toimeenpantu. Mahtava sotalaivasto ja useat lujat linnoit-tukset suojelevat maan rajoja.

Vanhempi kuin jako kuvernementteihin on Venäjän jako seitsemään pääosaan.

1. *Itämeren maakunnat*, Laatokan, Suomenlahden ja Itämeren ympärillä.

Minkä lahden ja mitä saaria tunnet rannikolta? — Tällä alueella on osa Laatokkaa ja lyhyt *Neva* sekä *Peipus järvi*, joka laskee *Narovan* kautta Suomenlahteen. Mikä joki laskee Riianlahteen? — Maa on tasaista ja osittain hyvin viljeltyä, mutta onpa metsiä ja rämeitäkin. Väestö on sekalaista. Siellä asuu suomalaisia heimoja sekä vähän ruotsalaisia ja saksalaisia, jotka kaikki ovat luterilaisia. Nämä kansat kumminkin venäläistyvät vuosi vuodelta.

Eri maakunnat ovat *Inkerinmaa*, *Vironmaa*, *Liivinmaa* ja *Kuurinmaa*. Kaupungit ovat ylipäänsä pieniä. *Pietari*, Nevan varrella, on kumminkin Europan miljoonakaupunkeja. Se on Venäjän pääkaupunki. Siellä asuu keisari, ja siellä on lukuisia virastoja ja kouluja.

Nevan suun edustalla on *Kronstadt*, joka on luja linnoitus.

Rääveli, Suomenlahden rannalla, ja *Riika*, Riianlahden rannalla, ovat tärkeitä kauppakaupunkeja.

2. *Iso-Venäjä*, Pohjoisesta jäämerestä Donin keski-
paikoille.

Millainen on rannikko ja pinnan laatu? Mitä jokia tunnet tältä alueelta? Idässä on *Äänisjärvi* ja Laatokka, joita yhdistää *Syvärin* joki, sekä *Ilmajärvi*, joka laskee *Olhavan* jokea (Volhof) Laatokkaan. — Iso-Venäjä on laava alue, joka käsittää koko tundraseudun sekä suuren osan havumetsä- ja maanviljelysalueita. Sen pohjoisosissa asuu suomalaisia heimoja, mutta pääväestönä ovat venäläiset. Millaiset ovat Iso-Venäjän eri osat? Mitä elinkeinoja niissä harjoitetaan?

Moskova on tärkein lukuisista kaupungeista. Se oli ennen Venäjän pääkaupunkina, ja vielä nytkin kruunataan siellä Venäjän keisarit. Se on Venäjän toinen kaupunki lukuisine kirkkoineen, luostarineen ja palatsineen. Kaupungin teollisuus ja kauppa on suuri.

Novgorod, joka on Ilmajärven rannalla, oli Venäjän ensimmäinen pääkaupunki, mutta on nyt vähäpätöinen. — *Nishnij Novgorod* on Volgan varrella. Kaupungin suurille vuosimarkkinoille kokoontuu kansaa ei ainoastaan Europasta, vaan jopa Aasiasta ja Amerikastakin. — *Arkangeli*, Vienanjoen suulla, on Pohjois-Venäjän tärkein kauppakaupunki.

Pietari. Erinomaisen viehättävä näky kohtaa matkustajaa, kun hän saapuu Pietariin, tapahtukoon se sitten maata myöten tai meritietä Kronstadtin ohi. Mutta kaupunki tekee ehkä vielä mahtavamman vaikutuksen, kun sitä katselee joltakin korkealta kohdalta. Kaupungin lukuisat kirkkotornit ja leveiden, puhtaiden katujen varsilla kohoavat rakennukset, aukeat tai istutuksilla varustetut, suuret torit, katujen poikki kulkevat kanavat ja Nevan haarat, joissa lukuisat mitä erilaisimmat alukset uiskentelevat, — kaikki tämä aukeaa laveana, vaihtelevana tauluna katsojan silmien eteen.

Suurin osa kaupunkia on Nevan eteläpuolella. Uloinna etelässä ovat laajat tehdaskorttelit. Keskikaupungilla on lukuisia komeita katuja ja joukko upeita loistorakennuksia, linnoja, kirkkoja, virastohuoneustoja ja aatelispalatseja. Keskellä Nevan rantaa kohoaa keisarillinen *Talvipalatsi*, joka on maailman komeimpia linnoja. Keisari pitää tässä viralliset juhlaansa, ja sinne kokoontuu Pietarin ylhäisö nauttimaan linnan satumaista loistoa. Heti linnan itäpuolella on *Eremitasi*, keisarillisen perheen museo tauluineen ja taide-teoksineen, vetäen vertoja Europan etevimmille samanlaisille kokoelmille. Kaupungin lounaiskulmalla kohoaa mainio *Iisakin kirkko*, kaupungin suurin ja komein temppele. Se on ulkoasultaan suurenmoinen, ja sen sisustus on häikäisevän loistava. Seinät ovat päällystetyt monivärisillä marmorilevyillä, holveja kaunistaa upeat maalaukset. Ja niiden alla vallitsee salaperäinen hämärä, jossa tuhannet pienet vahakynttilät, joita hurskaat oikeauskoiset alituisesti sytyttävät pyhäinkuvien eteen, levittävät valoan.

Puolen peninkulman pituinen *Nevskin prospekti* on kaupungin komein katu. Raitiovaunut vierivät taukoamatta melkein äänenetönä kiihkeiden hevosten vetäminä edestakai-

sin pitkin puisia ajoratoja. Leveillä katukäytävillä liikkuu kirjava väkijoukko kaiken maailman kansoja tässä suuressa maailmankaupungissa. Kadunkulmissa on talvisin pienten pöytien ääressä teenmyöjiä messinkisine tekeittiöineen. Kesäisin on teen asemesta saatavana jäiden kera eräänlaista virvoitusjuomaa. Sitä paitsi kuljeksivat kauppiaat myövät leivoksia, lihaa, vihanneksia y. m., jokainen isoäänisesti tarjoillen ja ylistellen tavaroitaan. Kadunvarret ovat pitkin pituuttaan täynnä palatsimaisia rakennuksia. Niiden alakerrat ovat upeina myymälöinä turkkitarvoinen, kultasepänteoksineen, kallisarvoisine huonekaluineen, lasi-, posliini-, pronssi- ja malakiittiteoksineen. Niissä on sanalla sanoen kaikkea, mikä kiihoittaa rikkaiden ostohalua.

Kaupungin itäosassa ovat mainiot kauppahallit, joista saapi joko Berlinin, Parisin ja Lontoon muotitavaroita tai Turkin, Syrian ja Arabian silkkitarvoinen, mattoja, hopeateoksia y. m. Tavarain menekki on suuri. Kaikkialla tehdään kauppvoja, kaikkialla on kiirettä ja vilkasta eloisuutta.

3. *Länsi-Venäjä* käsittää maan Väinäjoesta Dnjestriin. | 25.

Tämän alueen pohjoisosassa vaihtelee metsiä, soita ja viljeltyjä maita. Eteläosa on erittäin viljavaa, mutta keskiosassa ovat suuret metsäiset rämeet, n. s. *Rokitnon suot*, joilla biisonihärkä vielä piiloitteleksen ja joilla lettomaa petollisena hyllyy pois kulkijan jalkojen alta.

Vilna on Länsi-Venäjän tärkein kauppakaupunki.

4. *Puola*, uloinna länsiosassa, on oikeastaan osa Keski-Europpaa, joka on joutunut Venäjän valtaan.

Maa levitäksen keskisen Weikselin ympärille. Eteläosassa kohoavat Karpattien liepeet, mutta muutoin maa on viljavaa tasankoa. Vuorimaassa on runsaasti kivihiiltä ja metalleja. — Puolalainen pääväestö on sukua venäläisille. Puolalaiset ovat lahjakasta kansaa, mutta sisälliset riidat ovat saattaneet heidät onnettomuuteen. He ovat uskonnoltaan roomalais-katolisia.

Tärkein kaupunki on *Warsova*, joka on suuri kauppa- ja tehdaskaupunki.

5. *Vähä-Venäjä* on keskisen Dnjeprin ympärillä.

Maa on mustanmullan seutua. Viljaa ja karjaa on ylen runsaasti.

Kijef, Vähä-Venäjän tärkein kaupunki, oli niinkään aikoinaan Venäjän pääkaupunkina. Se on sangen vanha kaupunki ja huomattava pyhiinvaelluspaikka. Sen luostarissa käypi vuosittain satoja tuhansia pyhiinvaeltajia.

Charkof on melkoinen kauppakaupunki.

6. *Etelä-Venäjä* on eteläisinnä Mustanmeren rannalla.

Eteläisinnä *Krimin* niemimaalla kohoaa *Jailan* vuori. Etelä-Venäjän maanselkä on kivihiilirikasta. Muutoin Etelä-Venäjä on enimmäkseen heinäaron aluetta. Mitä aluetta on eteläisin osa?

Viljaa, viiniä ja etelänhedelmiä on runsaasti. Karjaa pidetään laumottain.

Etelä-Venäjällä on *Odessa*, joka on Venäjän tärkein kauppakaupunki Mustanmeren rannalla.

Kishinef on melkoinen kauppakaupunki sisämaassa.

Nikolajef on luja sotasatama Mustanmeren rannalla.

7. *Itä-Venäjä* on laaja alue keskisen ja eteläisen Uralin sekä keskisen ja eteläisen Volgan ympärillä.

Pohjoisosa on korkeaa ja epätasaista sekä täynnä malmirikkaita kentiä ja metsäisiä ylänkaita. Eteläosa on tasankoa. Mitä kasvialueita maa käsittää? Arolla kuljeskelee useita turkkilaisia kansoja, jotka elävät paimentolaisina. Ne käyttävät kamelia kuormaeläimenä. Kaupungeissa asuu näiden sukulaisia Volgan tataareja, pohjoisosissa useita suomalaisia kansoja.

Huomattavia kauppakaupunkeja on useita. *Kasan*, lähellä Volgaa, on tärkein.

Volgan varrella ovat niinkään *Samara*, *Saratof* ja *Astrakan*, viimeksimainittu suistomaalla.

Suola-aro. Kun eroamme Volgan haaroista, sanomme myös jäähyväiset suolattomalle vedelle. Ei ole enää puroja

eikä lähteitä, vaan ainoastaan tasainen aavikko. Se kasvaa laihahkoa ruohoa, joka kuumimpaan kesänaikaan on kokonaan päivän polttamaa. Siellä täällä kimaltelee päivän paisteessa valkea pinta. Se on kuivaneen suolajärven suolakerrostuma. Paikoin kohooa hietasärkkäonoja, joiden välillä on laaksontapaisia syvänteitä. Näissä kasvaa pensasmaisia puita, jotka saavat kosteutensa maanalaisista lähteistä. Hietasärkät ovat aron paimenten suojana myrskyissä ja asuinpaikkoina talvisin. Maanviljelys on mahdoton, mutta suolapitoiset kasvit ovat sangen hyvää karjanrehua, johon karja on tottunut. Varsinkin kamelit syövät niitä mielellään.

Arolla on useita suolajärviä. Niistä on suurin *Elton järvi*. Sen pohjassa on suolakeros, jonka paksuus on tukimaton. Järven vesi on oikeastaan vahvaa suolaliuosta, ja pinnalla uiskentelee jotakin jään näköistä. Ne ovat suolakiteitä. Tässä kerrostuu alituisesti uutta suolaa. Joka kevät, kun aron lumi sulaa ja on runsaammin raikasta vettä, liukenee osa pohjasuolaa. Kesällä, kun veden haihtuminen on suurempi, jäävät jälelle suolakiteet, jotka ovat uineet veden pinnalla pieninä kovettumina, mutta sitten kokoontuneet yhteen ja painoaaan vajonneet pohjaan. Järven suolaliuos lisääntyy sitäpaitsi niistä suolaisista lisäjoista, jotka laskevat siihen. Joka kesä muodostuu pohjaan uusi suolakeros. Järvi on hyvin matala, ainoastaan 3 dm syvyinen. Rajut aromyrskyt ajavat kumminkin joskus muuttamin paikoin järveä vettä metrin korkeudelle, jolloin tosin paikoin jääpi laajat alat pohjaa paljaaksi. Vesi ei jäädy koskaan, ei edes kovimmillakaan pakkasilla.

Elton järvestä saadaan paljon suolaa, mutta sen ottaminen on vaikeaa työtä. Työmiehet menevät latuskaisissa veneissä siihen paikkaan järveä, josta suolaa on otettava. Ensin poistetaan ylin, liuonnut kerros, joka on kelpaamaton. Sitten murretaan rautakangilla alisesta suolakerroksesta suuria lohkaraita, jotka huuhdotaan ja pannaan veneisiin. Tätä tehdessä täytyy työmiesten seisoa useinkin vyötäisiin saakka tuossa suolaliuoksessa, joka helposti synnyttää haavoja ja ajettumia.

Kun suola on kuljetettu rannoille ja kuivattu, pannaan se suuriin kartiomaisiin läjiin, jotka etempää näyttävät valkoisilta telteiltä. Osa kuljetetaan härkävaunuilla Vol-

gan varrelle varastoihin ja levitetään sieltä edelleen kautta maan. Elton järven suolavarastoa pidetään niin rikkaana, että siitä riittäisi suolaa koko Euroopalle.

Skandinavian niemimaa.

26.

Yleinen katsaus.

Mitkä ovat Skandinavian niemimaan rajat?

Pohjoinen ja läntinen rannikko on korkeaa ja meren pirstomaa. Syvät, molemmin puolin haarautuvat lahdet tungeksen pitkälle maan sisään. Näitä lahtia sanotaan *vuonoiksi*.

Huomattavimmat vuonot ovat *Länsivuono*, Lofotin saarten edustalla, ja *Trondhjemin vuono*, keskellä länsirannikkoa. Muut rannikot muistuttavat meidän maamme rantamia. Mitä saaria tunnet?

Maanpinnan korkeus on eri seuduilla erilainen. Niemimaa voidaan senvuoksi jakaa seuraaviin korkeusalueisiin: *Pohjois-Skandinavian ylänkö*, joka käsittää laajan läntisen vuoriston, *Pohjois-Ruotsin alanko* eli Pohjanlahden rannikko, *Keski-Ruotsin alanko*, Itämeren ja Kattegatin välillä, *Etelä-Ruotsin ylänkö* sen eteläpuolella ja *Etelä-Ruotsin alanko*, joka käsittää eteläisimmät rannikkotasangot.

Pohjois-Skandinavian ylänkö on mahtavaa tunturivuoristoa, jonka pääosat ovat *Köli*, *Dovre* ja *Langfjeldene*. Viimemainitulla on Skandinavian niemimaan korkein kohta *Galdhöpiggen*.

Tämä tunturivuoristo alenee länteenpäin jyrkkänä mereen, mutta itäänpäin se on loivaa, muodostuen vähi-

tellen Pohjois-Ruotsin **alangoksi**. Syvät rotkot ja pitkät laaksot katkovat siellä täällä **ylätasankoa**. — Etelä-Ruotsin ylänkö on niinkuin Suomikin mäkiä **alankoa** metsäisine ylänneineen, lukuisine järvineen ja **rämeineen**. Keski- ja Etelä-Ruotsin alangot ovat viljavia ja **hyvin** viljeltyjä seutuja.

Sisävesiä on paljon. Ne ovat virtaisia jokia ja huomattavia järviä. Pohjanlahteen juoksevat rajajoki *Tornionjoki* sekä *Ångermanjoki*, *Indaljoki* ja *Daljoki*, joiden ympäristöt ovat erittäin kauniit. Keski-Ruotsin alangolla ovat suuret *Vänerin*, *Vetterin*, *Hjelmarin* ja *Mälärin* järvet.

Norrström yhdistää Mälärin Itämereen ja *Götajoki* Vänerin Kattegattiin. Väneriin laskee pohjoisesta *Klarjoki*. Skagerrakkiin laskee *Glommen*. Länsirannikolla on ainoastaan lyhyitä tunturipuroja. Joet ovat virtaisia, ja ne kelpaavat senvuoksi vain hyvin vähän liikkeen välittäjiksi. Sitävastoin ne ovat oivallisia uittoväyliä ja antavat käyttövoimaa lukuisille tehtaille.

Ilmanala on länsiosissa leuto ja kostea, sillä lämmin merivirta kulkee pitkin rannikkoa. Tätä virtaa sanotaan *Golfvirraksi*. Talvi on niin leuto, että satamat pysyvät aina sulana. Kesä sitävastoin on viileä. Sellaista ilmanalaa sanotaan *meri-ilmanalaksi*. Niemimaan itäisimmissä osissa vallitsee manner-ilmanala.

Kasvit ja *eläimet* ovat melkein samat kuin meidän maassamme.

Matalammilla rinteillä on suuria metsiä. Ylätasangoilla kasvaa tunturiyrtejä, peuranjäkälää, sammalta ja kanervaa. — Tammi kasvaa laveammalti kuin Suomessa, ja pyökki menestyy hyvin eteläosissa. Pyökkimetsissä oleskelee metsäkauriita ja saksanhirviä. Meidän eläinkunnallemme vieraita ovat niinikään valaat, Pohjoisessa jäämeressä, sekä hummerit ja osterit, Kattegatissa. Suuret vesilintuparvet pesivät läntisillä rantakallioilla.

Skandinavian niemimaalla on kaksi valtakuntaa: *Ruotsi* itäisessä ja *Norja* läntisessä osassa.

Ikuisen lumen seutu. Pohjois-Skandinavian ylängöllä kohoaa niin korkeita yksinäisiä vuoriseutuja, että vesi jäätyy niiden laella joka yö, eikäpä ainoastaan talvisin, vaan keskellä kesääkin. Näiden vuoriseutujen länsipuolella levitäksen laaja Atlantin meri, ja sieltä puhaltavat hyvin kosteat merituulet. Kun nämä tuulet sattuvat vuoriin ja ovat pakoitettut kohoamaan ylöspäin, jäähtyvät ne, ja niiden kosteus muuttuu lumeksi. Korkeitten vuorten laet ovat aina jääpeitteessä, sillä ennenkuin edellinen lumi on ehtinyt sulaa, sataa toista sijaan. Näitten vuorien sanotaan senvuoksi olevan „ikuisen lumen“ peitossa eli lumirajan yläpuolella.

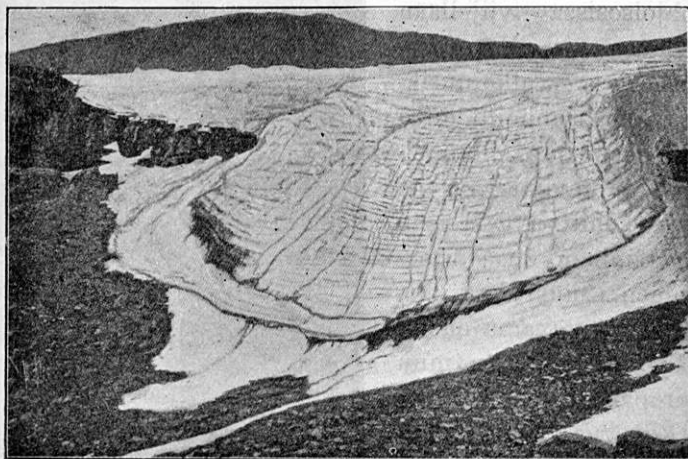
Melkein kaikki korkeimmat vuorenhuiput ovat niin jyrkät, ettei lumi voi niille seisattua, vaan vinha tuuli ajaa sen heti pois. Sitävastoin loivemmille rinteille kokoontuu vuosi vuodelta mahdottomia lumikerroksia toinen toisensa päälle. Alimmat kerrokset puristuvat ylempien painosta kokoon, ja sulaneesta lumesta syntynyt vesi juoksee niiden läpi, niin että ne muuttuvat hienojyväiseksi jääläjäksi. Tämä jäätikkö tulee keskeltä niin paksuksi ja raskaaksi, että jää lykkäytyy syrjiltä vuoren kupeille. Näiltä jää soluu laaksoihin ja muodostaa niihin jonkinlaisia jäävirtoja. Nämä sulavat supuolelleen, vierieksään alaspäin, mutta niihin tulee ylhäältä päin aina uutta jäätä.

Jäävirta muodostuu aina uomansa syvyyden mukaan. Se levitäksen laajemmissa ja supistaksen ahtaamissa laaksoissa. Se liikkuu loivilla rinteillä hitaammin, mutta jyrkillä pengermillä nopeammin. Jyrkissä putouksissa jäävirta särkyä pirstaleiksi, mutta putouksen alla nuo pirstaleet jäätyvät uudelleen yhteen. Jäävirta ruhjoo kulkiessaan maata niin kovasti, että kaikki ulkonevat kallionkielekkeet musertuvat karkeaksi soraksi, jota sanotaan *jäävirran soraksi*. Rotkojen kallioseinäniltä vierii alituisesti alas kiviä ja soraa, muodostaen jäävirran pinnalle pitkiä valleja. Nämä kulkevat virran mukana ja kasaantuvat lopulta sen suulle.

Kun aurinko päivin lämmittää jäävirran pintaa, sulaa jää osittain. Siten syntyneestä vedestä muodostuu pieniä ojanteita. Nämä painautuvat jään halkeamista uoman sy-

vimpään uurnaen puroksi, joka jäävirran aukosta eli portista kuohuu alaspäin, synnyttäen tunturijoen, joka kuljettaa vettä edelleen rinnettä pitkin.

Kun jäätiköt ovat korkeita ja jyrkkiä sekä täynnä halkeamia ja kivivalleja, on niitä myöten vaikea nousta. Matkustajat käyttävät senvuoksi näitä kulkiessaan hokitettuja jalkineita sekä jääkirveitä ja pitkiä rautapiikkisiä sauvoja. Jäänhalkeamat ovat usein lumen peitossa. Jotta niihin ei katoaisi, sitovat matkustajat itsensä pitkään nuoraan

Jäätikkö Pohjois-Skandinavian ylängöllä.

vähän matkan päähän toisistaan ja kulkevat siten pitkinä jonoina. Jos joku heistä sattuisi putoamaan, jääpi hän riippumaan muista, ja ne voivat silloin päästää häntä jääpälkähästä.

Ruotsi.

Ruotsin asukkaat ovat pääasiallisesti *ruotsalaisia*. Mutta onpa pieni joukko lappalaisia ja suomalaisiakin. Uskonto on luterilainen.

Ruotsalaiset ovat sitä *germanilaista* kansanryhmää, joita sanotaan *skandinaviaalaisiksi*. He ovat vilkasta ja kohteliasta kansaa. Sivistys on hyvä. Koulut ovat samanlaisia kuin meilläkin. *Upsalan* ja *Lundin* yliopistot ovat heidän vanhimmat yliopistonsa.

Pääelinkeinot ovat *maanviljelys*, *karjanhoito* ja *metsänpity*. Viljalajeista viljellään ensin kauraa, jota viedään paljon ulkomaille. Maan pohjoisosissa viljellään pellavaa ja hamppua, eteläosissa valkojuurikkaita. Karjanhoito antaa kaupaksi voita, sillä meijeriliike on viime vuosina hyvin kehittynyt. Metsän käyttäminen on suurenmoinen. Ruotsi viepi ulkomaille puutavaraa enemmän kuin mikään muu Euroopan maa.

Kalastus on pääelinkeinona rannikoilla. Länsirannoilla pyydetään pääasiallisesti silliä, itärannoilla silakoita. Joista pyydetään lohia. — *Vuorityö* on hyvin tuottava. Ruotsissa on suuria rautamalminen alueita, kuten *Gellivaara* ja *Dannemora*, sekä useita kaivoksia, joista saadaan muita malmeja, kuten *Falunin vaskikaivos* ja *Salan hopeakaivos*. Kivihiiltä saadaan hyvin vähän, mutta kosket käyttävät lukuisia tehtaita. Etevin on *rautateollisuus*. Sitä lähinnä seuraavat *kangasteollisuus*, *sokerin-* ja *viinanvalmistus* y. m. Ruotsin tulitikkuja myydään lavealti. —

Laskeuminen kaivokseen.

Laivaliike ja kauppa ovat vilkkaat. Tärkeimmät vientitavarat jo tunnemme. Tuontitavarat ovat enimmäkseen siirtomaantavaroita, puuvillaa ja muita raaka-aineita sekä viljaa. — Hyvät maantiet, kanavat ja lukuisat rautatiet edistävät sisämaan *liikettä*. Tärkein kanavatie kulkee *Götan* ja *Trollhättan kanavia* myöten Itämerestä Kattegattiin.

Ruotsia hallitsee kuningas. Valtakuntaa sanotaan senvuoksi *kuningaskunnaksi*.

Kuninkaan valtaa *rajoittavat valtiopäivät*, jotka vastaavat meidän säätykokouksiamme. Valtiopäivät kokoontuvat joka vuosi. — Maallista ja kirkollista hallintoa varten maa on jaettu niinkuin meidänkin maamme lääneihin ja hiippakuntiin. Edellisiä on 24, jälkimäisiä 12. Läänestä hallitsevat *maanherrat*.

Ruotsi on vanhastaan jaettu kolmeen suureen pääosaan:

1. *Götanmaa*, eteläosassa. Sen tärkein kaupunki on *Göteborg*, valtakunnan toinen kaupunki, Götajoen varrella. Se on valtakunnan vilkkain kauppakaupunki.

Malmö ja *Helsingborg*, Juutinrauman rannalla, ovat niinkään melkoisia kauppakaupunkeja. *Norrköping*, Götan kanavan varrella, on suuri tehdaskaupunki.

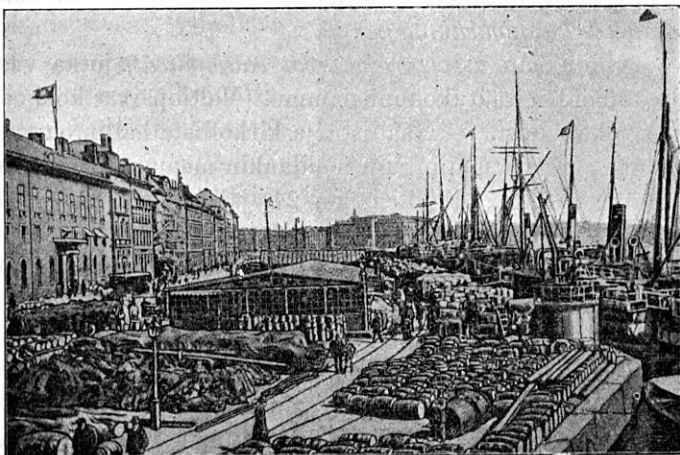
2. *Sveanmaa* käsittää keskimaan. Sen tärkein kaupunki on valtakunnan pääkaupunki *Tukholma*, Mälärin rannalla. Tukholmassa asuu kuningas kauniissa linnassaan. Sinne kokoontuvat valtiopäivät ja siellä ovat valtakunnan korkeimmat virastot. Kaupungissa on myös yliopisto sekä muita kouluja ja kallisarvoisia kokelmia.

Tukholma on tärkeä kauppa- ja tehdaskaupunki. Sitä kaunistavat lukuisat kirkot, loistorakennukset, puutarhat ja muistopatsaat. Kaupungin laivarannassa, jossa lukuisat höyrylaivat ottavat ja purkavat lastia, vallitsee

vilkas liike. Tukholma on likipitain kolme kertaa Helsingin suuruinen.

3. *Norrlandi* käsittää Pohjois-Ruotsin lukuisine sahalaitoksineen ja rannikkokaupunkeineen, jotka harjoittavat kauppaa.

Niistä ovat tärkeimmät *Sundsvall* ja *Gefle*, jotka käyvät puutavarain kauppaa.

Tukholman laivarannassa.

Trollhätta. Ruotsi on niinkuin meidänkin maamme täynnä kuohuvia vesiputouksia, jotka houkuttelevat muukalaisia matkailijoita maahan. Näistä putouksista on *Trollhätta* epäilemättä tunnetuin ja enin ihailtu. Se on Göta-joen alkujouksulla, vähän matkaa Väneristä. Vesi syöksyy vallatonna ja virmana pengermältä pengermälle. Ylänteet kohoavat tummina ja vakavina vartijoina ympärillä, katsellen jalkainsa juurella alituisesti vaihtuvata näytelmää.

Eipä tässä tarvita hetken hiljaista mietintää, niinkuin Imatralla, joutuakseen seudun kauneuden lumouksiin. Se tenhoo meidät välittömästi. Riennämme putoukselta puto-

ukselle nähdäksemme seudun tuossa tuokiossa koko suurenmoisessa loistossaan. Ja Trollhätta ansaitseekin tämän ihastuksemme. Tuossa kuohuu ensinnä *Gullön putous* ympäri pientä Osullön saarta, tuossa pauhaavat korkeat Toppön putoukset niinkään saaren ympäri.

Korvamme joutuvat tuolla saarella ikäänkuin lumpeuksiin, veden vihma kastelee meidät ja tuntuu kuin olisimme keskellä putouksen pyörteitä. Alempana ryskää *Stampeströmin putous*, ja viimeisenä kärkelee vesi raisuina pyörteinä kolmea *Helvetin putousta* alas. Näkö on tenhoisa, joko silmäilemme veden vaahtoista vauhtia ylhäältä myötärinnettä tai katselemme valkeina kuohuvia virranpyörteitä alhaalta päin.

Tämä kuokuva putousten jono on kilometrin pituinen. Korkeus on 36 metriä. Trollhättan putousten ohi kuljetaan *Trollhättan kanavaa* myöten. Sen pohjoispäässä on pieni *Trollhättan kauppa*. Siinä on monta tehdaslaitosta, kuten Trollhättan konepaja, Gullöforsin tehdas y. m. On valitettavaa, että seutu on joutunut tehdasliikkeen jalkoihin, sillä tehtaitten läsnäolo häiritsee seudun luontoperäistä kauneutta. Ennenkuin ihmiset rakensivat tänne asumuksiaan ja ihmiskädet muokkasivat seutua, ennenkuin tehdasten melu ja höyrylaivojen vihellys häiritsti hiljaisuutta, silloin Trollhätta on todellakin kiehtonut katsojaa taikavoimallaan. Siitäpä varmaan johtuu putousten nimikin.

Norja.

28.

Norjan asukkaita sanotaan *norjalaisiksi*. He ovat ruotsalaisten läheisiä sukulaisia. Norjassakin on pieni määrä lappalaisia ja suomalaisia. Ne asuvat maan pohjoisimmassa osassa. Uskonto on luterilainen.

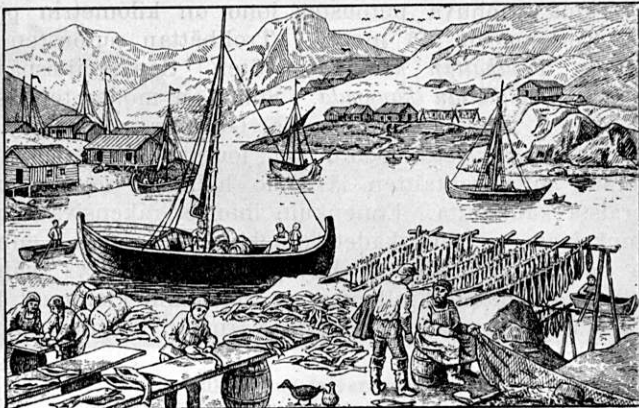
Kansansivistys on hyvä. Maassa on yliopisto ja monenlaisia kouluja. Luonnonsuhteitten vuoksi ovat kiertävät koulut levinneet siellä laajemmin kuin meillä. — Norjalaiset ovat karaistua ja voimakasta kansaa. Hekin

ovat muukalaisille kohteliaita, mutta he ovat umpimielisempiä kuin ruotsalaiset.

Pääelinkeinot ovat sisämaassa *metsänpöytä* ja *karjanhoito*, rannoilla *turskan-* ja *sillinpyynti* sekä *merenkulku*.

Kesäisin karja ajetaan laitumille tuntureille. Siellä ovat *säternit* eli karjamajat, joissa karjan hoitajat asuvat.

Pyydettyjä turskia valmistetaan kauppaan monella tavalla. Osa kuivataan tangoilla, ja niitä sanotaan *kapa-*

Lofotin saarilta.

turskiksi, toiset kuivataan kallioilla, ja niitä sanotaan *kallioturskiksi*. Toiset suolataan nelikoihin, ja niitä myöskin *kabeljon* nimellä. Jäämeren rannikoilta pyydetään hylkeitä, valaita ja mursuja. Munia ja höyheniä kootaan lintujen pesistä.

Kalan ja puutavaran vienti on melkoinen. Viljaa, siirtomaantavaroita ja tehdastuotteita tuodaan maahan joukottain.

Maanviljelys on vähäpätöinen, sillä maa on täynnä vuoria. *Vuorityö* on tärkeä ainoastaan eteläosissa. *Teollisuus* on alhaisella kannalla.

Maan pintasuhteet vaikeuttavat sisämaan liikettä. Vuonot avaavat kumminkin laajoja vesiteitä sisämaahan, ja onpa hyviä maanteitäkin. Rautateitä on vielä vähän. Mutta huolekkaasti koetetaan parantaa, mitä vielä puuttuu, sillä Norjassa käypi vuosittain paljon matkailijoita, ja se antaa maalle runsaasti tuloja.

Norja on *kuningaskunta*, jota hallitaan samalla tavoin kuin Ruotsia. Kummallakin valtakunnalla on yhteinen kuningas.

Säätykokouksia sanotaan *suurkäräjiksi* ja hallintoalueita *amteiksi*. Norja on jaettu 20:een amtiin ja 6:een hiippakuntaan.

Tunturit jakavat Norjan kolmeen luonnonomaiseen alueeseen. Ne ovat:

1. *Nordanfjeldin Norja*, joka käsittää maan pohjoisimman osan Dovreen saakka etelään.

Trondhjemin vuonon varrella on *Trondhjem*, joka käypi kalan- ja puutavarankauppaa. Kaupungissa on erinomaisen kaunis tuomiokirkko, jossa Norjan kuningat kruunataan. — *Hammerfest*, saarella Pohjoisessa jäämeressä, on maailman pohjoisin kaupunki.

2. *Vestanfjeldin Norja*, autio tunturiseutu Dovren ja Langfjeldenin välillä.

Rannikolla on *Bergen* ja *Stavanger*, jotka käyvät kalankauppaa.

3. *Sunnanfjeldin Norja*, maan parhaiten viljelty ja tiheimmin asuttu osa, on Langfjeldenin itäpuolella.

Norjan pääkaupunki *Kristiania* on Kristianian vuonon rannalla. Se on Norjan tärkein tehdas- ja kauppa-kaupunki. Siellä on maan yliopisto ja sinne kokoontuvat

suurkäräjät. Kaupungin asema ja ympäristöt ovat erittäin kauniit. Kooltaan se on melkoista pienempi kuin Tukholma.

Drammen, Frederikstad ja Arendal ovat melkoisia kauppakaupunkeja.

Sillinpyynti Norjassa. Kalastus on hyvin tärkeä elinkeino Norjassa. Joka kymmenes henkilö maan väestöstä elää joko kokonaan tai pääasiallisesti kalastuksella. Tärkein on turskanpyynti Lofotin saarilla, sillinpyynti on toisella sijalla.

Varsinkin Lofotin saarten ja Lindesnäsän välillä harjoitetaan sillinpyyntiä. Vanhastaan kutsutaan silliä pyyntiajan mukaan kevätsilliksi ja kesätsilliksi. Kevätsilliä eli suursilliä pyydetään vuoden ensi kuukausina, kun se saapuu suunnattomina parvina, oikeina sillivuorina, Atlantin merestä rannikolle kutemaan. Kesätsilli eli rasvasilli on nuorempi ja pienempi. Sitä pyydetään kesäisin ja syksyisin, jolloin se tulee rannikolle etsimään ravinnokseen matoja, simpukoita y. m.

Kalastajat yhtyvät sukulaisineen ja ystävineen venhekunniksi. Jokainen viepi mukanaan ruoka-arkun, mutta kun kaikkien varusteet ovat samanlaiset, keittävät he ruokansa yhdessä. Yhteisellä työllä kootut rahat pitää joku heistä tallessaan siksi kunnes palataan kotiin, jolloin rahat jaetaan.

Täydellisiin kalastuslaitoksiin kuuluu Bergenin pohjoisrannikolla kalastaja-aitat ja suolaamo. Niitä on myös jokaisessa kalastuspaikassa. Etelämpänä on tapana vuokrata aluksia, jotta voitaisiin seurata silliparvia. Kauppa-höyrylaivat tai purjealukset kulkevat perästä, ostaakseen sillit ja kuljettaakseen ne rannikkokyläiden tai kaupunkien suolauslaitoksiin. Ennen aikaan vietettiin yöt missä hyvänsä saaristossa. Sillit saivat olla läjissä siksi kunnes saatiin riittävä venhelasti, jonka vuoksi ne usein pilaantuivat. Pyydyksinä käytetään verkkoja ja nuottaa.

Työ merellä on vaikeaa. Kansa saapi sitä tehdessään tottua kieltäytyksiin sekä kärsimään vaivoja, sietämään toisten vikoja ja alistumaan kokeneempien tahdon mukaan. Useinkin saalis kutistuu mitättömiin, melkein pä tyhjiin,

mutta siitä ei auta lannistua. Toivotaan ensi kerralla parempaa onnea, ja tapahtuupa, että saalis voipi silloin olla ylenmäärin runsas.

Suolauslaitoksissa työskentelevät naiset, eiköpä heidän työnsä ole suinkaan helppoa. Ensin sillit perataan. Se tapahtua siten, että kalan kurkkuun tehdään leikkaus ja otetaan sisälmykset pois. Sitten pannaan sillit kerroksittain tynnyreihin ja aina suolaa väliin. Tynnyrit avataan jonkun ajan kuluttua ja sillit lajitellaan kokonsa mukaan. Siinä istutaan aamusta iltaan ahtaudessa ja epämukavassa asennossa kohmettunein käsin ja märissä vaatteissa, sillinsuomuksia kasvoilla ja hiuksissa. Mutta kun on toivo ansaita runsaasti rahaa, näkyy senvuoksi iloisia kasvoja kaikkialla.

Sillinpyynti on monien vaihtelujen alaista, sillä kalat eivät aina lähene maata samoilta paikoin. Väliin ne kyllä saapuvat vuosi toisensa perästä samoille paikoille, mutta väliin kuluu taas useita vuosia, ennenkuin ne palajavat uudelleen.

Tanska.

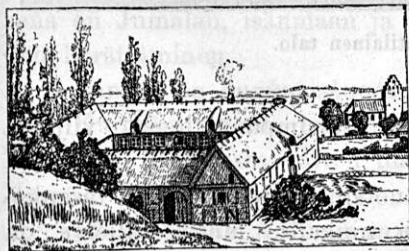
29.

Pieni Tanska on oikeastaan Keski-Europpaa, mutta se on ollut läheisesti yhdistettynä Ruotsiin ja Norjaan. Paljon on sillä vieläkin näitten maitten kanssa yhteistä.

Senvuoksi se tässä esitetään Skandinavian yhteydessä.

Tanskaan kuuluvat *Jyllannin niemimaan* pohjoisosa ja *Tanskan saaret*.

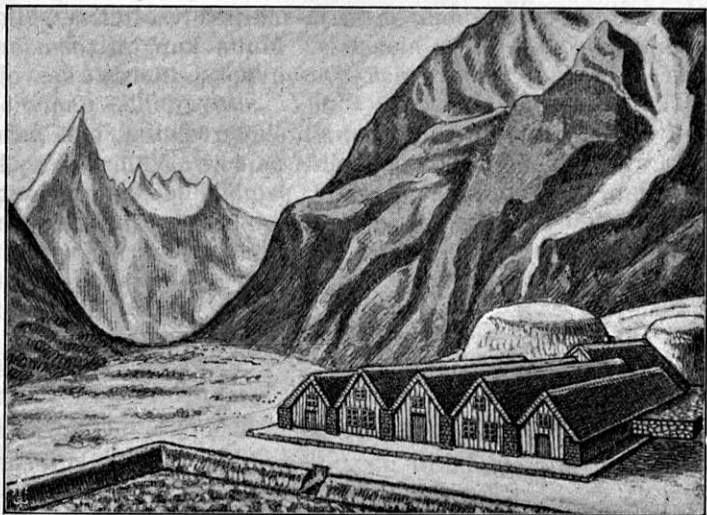
Mitkä ovat valtakunnan rajat? Mitkä ovat suurimmat saaret?

Tanskalainen talonpoikaistalo.

Jyllantia uurtavat idässä syvästi monet lahdet. Pohjoisessa *Limvuono* erottaa niemimaan pohjoisimman osan

mantereesta. Länsirannikko on jokseenkin tasaista. Sen ulkopuolelle meri on rakentanut vaarallisia *hiekkasärkkiä* ja rannalle tuuli on kasannut korkeita *klittereita* eli hietikoita. Näitten sisäpuolella hiekka vapaasti ryöppyää, kunnes ihminen sitelee sen pienillä istutuksilla. Kauempana rannasta on *nummi*, joka kohoaa metsäisiksi *kummuiksi* maan keskiosassa, missä tammi ja pyökki

Islantilainen talo.

ovat tärkeimmät puulajit. Itäisimpänä leviää viljavia vainioita.

Saaret ovat Etelä-Ruotsin hedelmällisten tasankojen kaltaisia. Metsää on niukalti, mutta viljelys on hyötyisä.

Möen ja *Bornholm* ovat ylävämmät kuin muut saaret, ja Möenin *liituvuoret* ovat Tanskan tärkeimpiä nähtäviä.

Tanskassa on lauhkea ja kostea *meri-ilmanala*. Kasvit ja eläimet ovat samat kuin Etelä-Ruotsissa. Mitkä ovat pääelinkeinot?

Tanskalaiset hoitavat hyvin huolellisesti maitansa ja karjatalouttansa. Paljon viljaa, voita ja teuraskarjaa viedään vuosittain ulkomaille. — *Kalastusta* harjoitetaan melkoisesti länsirannikolla. Monta kalastajakylää on klitterien sisäpuolella. Hummeriakin saadaan ympäröivästä merestä ja ostronia Limvuonon ostronikareilta. — Merenkulku on vilkas, mutta vaarallinen matalikkojen vuoksi. Paljon on kuitenkin tehty rannikolla haaksirikkojen torjumiseksi. Pohjoisimman niemen *Skagenin* ulkopuolella on ankkuroituna majakkalaiva ja niemen kärkeen on rakennettu korkea tulitorni. Täällä on myöskin yksi monia pelastusasemia, joita on varustettu pitkin rannikkoa toimittamaan apua haaksirikkoisille hädän hetkenä.

Asukkaat ovat samaa kansanlahkoa kuin ruotsalaiset ja norjalaiset. Heidän kieltänsä on ruotsia puhuvan helppo ymmärtää. Uskonto on luterilainen.

Kansansivistys on kehittynyt, ja kansa harrastaa valppaasti isänmaan asioita. Tämän on suureksi osaksi kansanopisto vaikuttanut, sillä sen vaikutus ulottuu laajalle. Tanska on kansanopiston kotimaa. Sen tarkoituksena on Jumalan, isänmaan ja hyödyllisen tiedon rakkauksen herättäminen.

Tanska on *kuningaskunta*.

Kuninkaan valta on rajoitettu samalla tavalla kuin Ruotsissa. Hallitusta varten maa on jaettu samaten kuin Norja.

Pääkaupunki *Kööpenhamina* on Juutinrauman rannalla. Se on paljoa suurempi Tukholmaa, mutta ei niin kaunis kuin tämä kaupunki. Kööpenhaminassa on Tanskan yliopisto sekä monta koulua ja kokoelmaa. Se on myöskin tärkeä tehdas- ja kauppakaupunki.

Muut kaupungit ovat pieniä. *Helsingör* Sjellannissa, *Odense* Fyenillä ja *Aarhus* [Oorhus] Jyllannissa ovat kuitenkin melkoisia kauppakaupunkeja. Aarhus on maan toinen kaupunki.

Tanskalla on Euroopassa n. s. *alusmaita*. Sellaisia ovat vuoriset *Färssaaret* ja suuri *Islanti* ikuisine lumineen, korkeine tunturineen, tulivuorineen ja kuumine lähteineen. Kuuluisin kuumista lähteistä on *Geysir*, jonka aukosta toisinaan nousee jopa 30:n metrin korkuinen vesipatsas. — Saarien asukkaat ovat Skandinavilaista suku-

Geysir levossa.

perää. Ne elättävät itsensä etupäässä lampaanhoidolla ja kalastuksella. Linnun- ja kalanpyyntiäkin harjoitetaan. Islantilaiset ovat hyvin lahjakasta kansaa.

Nummi. Itäisen Jyllannin ylävämmiltä seuduilta, joitten tunnetuin kukkula on *Himmelsberget*, länteenpäin ulottuu n. s. *Nummi* Pohjanmeren klittereihin asti. Kanervata kasvavasta hietamerestä kohoaa siellä täällä viljelyskelpoisia seutuja, joitten merkelinsekainen maa sopivasti hoitamalla tuottaa koko hyvän sadon ja reheviä laitumia. Nummi viettää tuskin huomattavasti länteen päin. Useampia oja ja puroja virtaa eri suuntiin tasangolla, joka siten tulee hyvin kastelluksi. Purojen rantamilla on oivallisia niittyjä,

ja monessa paikassa on nähtävinä laveita soita ja nevoja sara- ja vesikasvineen, mutta yleensä on kanerva Nummella tavallisin kasvi.

Peninkulmia laveat, auhdot tasangot, yksitoikkoisina ja tummanruskeina väriltään, herättävät matkustajassa alakuloisen, voimakkaan tunnelman. Laihalla nummella tuntuu kuin olisi erämaassa. Voipa kyllä toisinaan hiekkakumpujen välissä tavata tien syvine vuoluineen tai hiljalleen etenevät maalaisrattaat härkäparin vetämänä kulke-massa kaukaa häämöittävään kylään, tai paimenen ajamassa lammaslauomaansa kuivan kanervakentän poikki; mutta kun nämä elävät olennot ovat näkyvistä kadonneet, on matkustaja yksin kuten erämaassa: ei ainutkaan puu, pensas eikä elävä olento, vaan pelkkä tumma kanerva on nähtävissä, minne katseleekin. Kanervan kukkiessa on Nummella kuitenkin ystävällisempi ja viehättävämpi näkö. Punaiset kukat esiintyvät viehättävästi muhevasta nummen pinnasta.

Kangastuksia näkyy usein Nummella, varsinkin ankaralla poudalla ja tyynellä. Silloin näkee kauniitten järvien sekä kirkkojen upeine tornineen kohoavan kuivahkosta nummesta, jolla muuten näkyy ainoastaan kurjia hökkeleitä, turvekasoja y. m.

Viimeisinä vuosikymmeninä on paljon työskennelty, jotta Nummi muuttuisi metsäksi tai viljavaksi pelloksi, eikä liene varsin kaukana aika, jolloin saadaan nähdä vihertävä salo ja aaltoileva vilja siinä, missä nyt ainoastaan mustahko kanervikko, neva tai suo kajastaa.

Brittein saaret.

Asema. Luonnonsuhteet.

30.

1. Isoa Britanniaa ja Irlantia sanotaan *Brittein saariksi*. Missä ne ovat? Mihin osaan Eurooppaa ne kuuluvat?

Brittein saariin kuuluu sitäpaitsi monta saariryhmää Ison Britannian länsi- ja pohjoispuolella. Mitkä saaret ne ovat? Ison Britannian ja Irlannin välillä on *Irlannin meri*, joka yhtyy kahden salmen kautta Atlantin mereen. — Asema on erinomainen. Mitkä ovat Brittein saarten rajat?

2. Brittein saarten rannikot ovat muodolleen erittäin edulliset. Syvät lahdet tunkeuvat maahan parittain toisiansa vastaan ja lyhentävät siten matkaa sisäosista merelle. Eteläisimpänä lahtiparina ovat *Thames lahti* [Tems] itä- ja *Bristolin lahti* länsipuolella.

Pohjoisempänä ovat *Forth vuono* [Foos-] idässä ja *Clyde vuono* [Klajd-] lännessä. Rannikoilla vesi kauttaaltaan vuoroin nousee ja vuoroin laskee. Tätä veden säännöllistä nousemista ja laskemista sanotaan *nousuksi* (*vuoksi*) ja *laskuksi* (*luode*).

Maanpinta on kaakkoisosassa tasainen. Siellä levittääkseni *Englannin alanko*. Länsipuolella ovat *Cornwallin* [Kornuelin], *Walesin* [Uelsin] ja *Cumberlannin* [Kum-] vuoriseudut. Pohjoisessa kohotakseni *Skotlannin ylänkö*.

Cumberlannin vuoret ovat metsärikkaita ja täynnä kauniita metsäjärviä. Skotlannin ylängön pohjoisimmat osat ovat jyliä kallioita. Onpa ihania tunturijärviäkin. Syvä laakso ulotakseni etelämpänä poikki maan. — Vuoret ovat kauttaaltaan metallirikkaita. Lukuisista kaivoksista saadaan rautaa, lyijyä, vaskea ja tinaa. Mutta näitä vielä tärkeämpi on kivihiili, jota on useilla laajoilla alueilla.

Joet, joista useimmat laskevat syviin lahtiin, ovat laveasuisia ja senvuoksi hyviä satamapaikkoja. Ne edistävät suuresti liikettä. Ja lukuisat kanavat lisäävät jokien suurta merkitystä liikkeen välittäjinä.

Tärkeimmät joet ovat *Thames* [Tems] idässä ja *Seyvern* lännessä. Viimemainittu laskee Bristolin lahteen.

Ilmanala on leuto ja kostea, sillä *Golfivirta* lämmit-
tää seudun ilmaa. Lounaisosassa on sateentulo runsaampi
kuin missään muussa Europan maassa.

Kesät ovat viileät ja kosteat, talvet niin leudot,
että maa on harvoin lumen peitossa. Mikä on sellaisen
ilmanalan nimi? — Kun meri-ilmanala ulottuu niinkuin
Brittein saarilla yli koko maan, sanotaan sitä *saaristo-
ilmanalaksi*.

Kasvullisuus menestyy erittäin hyvin tässä suotui-
sassa ilmanalassa. Tasangot ovat viljeltyjä vainioita, joita
matalat pensasaidat ympäröivät. Tammi- ja pyökkimetsät
ovat melkein hävinneet kuten Tanskassakin. Skotlannin
ylängön keskiosassa on koivu- ja mäntymetsiä. Pohjoi-
sinna vuoret ovat alastomat. — Viljelyskasvit ja koti-
eläimet ovat samat kuin meillä. Kesyttömiä eläimiä on
vähän.

Irlannin itärannikko on jokseenkin mutkatonta.
Läntinen rannikko on sitävastoin Norjan rannikon kal-
tainen. Rantamaa on vuorista, sisämaa on suurena tasan-
kona. Ylänteet ovat yleensä metsättömiä. Vuorten väliset
laaksot ovat täynnä soita, nummia ja järviä. Tärkein
joki on *Shannon* [Shannen], joka laskee Atlantin mereen.
Ilmanala on samanlainen kuin Isossa Britanniassa. Hei-
nänkasvu on tavattoman runsas. Kaura ja peruna ovat
tärkeimmät ravintokasvit.

Kivihillikaivoksissa. Suuren kaivoksen sisustaa voisi
verrata maanalaiseen kaupunkiin. Kun kaivoksen käytävät,
kuten usein on laita, ovat useassa kerroksessa, muodostuu
kaupunki toisensa päälle. Jokaisesta laskeumisaukosta alkaa
sivuille päin korkeakattoinen ja leveä pääväylä, joka pian
jakautuu moneen sivukäytävään, joista uloimmat ovat niin
matalat, että melkein ryömien on niillä liikkuminen. Jo-
kaisessa kaivoksessa on pumppulaitos kertyvän veden pois-
tamista varten sekä ilmanvaihto-laitteita. Hiilestä erkane-
vaarallisia kaasuja, ja kun sen lisäksi suuri joukko työväkeä

tuolla syvyydessä hengittää, muuttuisi ilma siellä pian kuolettavaksi, ellei sinne toimitettaisi raitista ilmaa.

Vähää ennen klo 6:ttä aamulla työväki, mukanaan varalamput, työaseet, pieni eväsvakka ja pullollinen teetä, vaeltaa nostolaitoksen äärelle. Työkunta erälleen asettuu nostolaitokseen ja viedään kolmen, neljän, jopa yli viiden sadan metrin syvyyteen. Hienolla teräslankaverkolla päällystetyt lamput sytytetään, ja toisinaan kolmekin kilometriä kuljettuaan eksyttäviä polkuja myöten saapuvat joukkueet vihdoinkin työpaikoilleen. Mustat seinät, kostea, matala katto, jota puupatsaat kannattavat, kimaltelevat lamppujen valossa työtä tehtäessä. Rautataltalla, suippokärkisellä vasaralla ja lapiolla irroitetaan kivihiili seinistä ja kerätään kärryihin, joita poikaset kuljettavat suuremmille käytäville. Tästä hevoset tai koneet vetävät kivihiilet edelleen niitten nostoaukkojen luo, joista kivihiilet tuodaan ilmoille. Siten jatkuu työskentely, parin lepotunnin keskeyttämänä, klo 4:ään i. p. ja tavallisesti on 14 päivästä 3 lepopäivää.

Työ on vaivaloista ja vaarallista. Toisinaan sattuu kaivoksessa ratkeamia ja vieremiä, toisinaan kauheita räjähdyksiä, joissa moni kaivostyömies saa surkean lopun. On laskettu yli tuhannen hengen vuosittain saavan surmansa onnettomuuksien kautta Englannin kaivoksissa.

Kaivosseudun asukkaat aloittavat noin 12-vuotuisina työskennellä. Silloin pojat rupeavat hiilen kuljettajiksi, mutta jo 18—20-vuotisesta alkaa rasittava kaivaminen. Harvoin mies sitä kestää yli 50 ja 60 ikävuotensa, vaikka Englannissa pidetään hyvä huoli kaivostyömiesten terveydestä ja viihtymisestä. Joutohetkinään nuoriso karkaiseksen urheilulla; vanhempia yleensä huvittaa lueskeleminen, ja saapi tämäkin halu tyydytyksensä, sillä hyviä kirjastoja on kullakin kaivosseudulla.

31.

Asukkaat. Elinkeinot. Hallinto.

1. Ison Britannian eteläisen osan nimenä on *Englanti*. Sen asukkaat ovat englantilaisia. Pohjoisosan nimi on *Skotlanti*. Siellä asuu skotlantilaisia ja englantilaisia. Irlannin asukkaat ovat irlantilaisia ja englantilaisia.

Nämä kansat ovat syntyneet niistä useista eri kansoista, jotka aikain kuluessa ovat muuttaneet Brittein saarille. Niiden *kelttiläisistä* alku-asukkaista on vielä vähän jälkiä.

Pääkielenä on englannin kieli. Ison Britannian asukkaat tunnustavat reformeerattua oppia, joka on läheistä sukua meidän uskonopillemme. Irlannin asukkaat ovat katolisia.

Kansansivistys on parhain Skotlannissa, jokseenkin huono Englannin lukuisan työväestön keskuudessa ja huonoin Irlannissa. Korkeampi sivistys on hyvä.

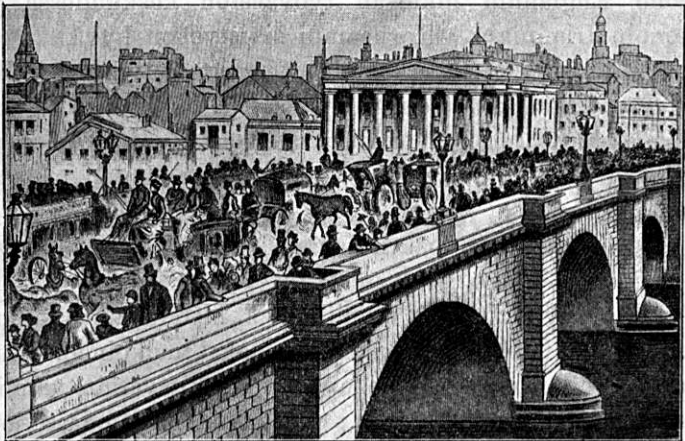
Englantilaiset matkustelevat paljon huvikseen. He säilyttävät kaikkialla omat tapansa, ja siksipä heidät voidaan helposti erottaa muista kansoista. Kotimaassaan he harjoittavat monta eri laatua urheilua, kuten metsästystä, ratsastusta, soutua y. m.

2. Englannin pääelinkeinot ovat *kauppa*, *vuorityö* ja *teollisuus*.

Vuorityö tuottaa kivihiihiltä ja metalleja, varsinkin rautaa. Rautateollisuus onkin senvuoksi melkoinen. Kangasteollisuus, puuvilla-, pellava- ja silkkitarvarain valmistus on kumminkin tärkein. Raaka-aineita tuodaan joukottain muista maanosista, joissa Englannin alusmaat ovat yhteensä laveammat kuin kaksi Eurooppaa. Englanti myöpi näihin alusmaihinsa tehdastuotteitaan. Mutta niillä on myös hyvä menekki Eurooppaan, sillä ne ovat hyviä ja helppohintaisia. Tärkeimmät kauppatavarat ovat *Newcastlen* [Njuukasl] kivihiihi, *Leedsin* [Liids] villatavarat, *Manchesterin* [Mantshester] puuvillatavarat, *Scheffieldin* [Sheffiild] ja *Birminghamin* [Börmingäm] metallitavarat. Kaikki nämä kaupungit ovat suuren tehdasalueen keskellä, ja niiden ympärillä on pienempiä tehdaskaupunkeja. Tärkeitä kauppakaupunkeja ovat *Hull*, *Bristol* [Bristol] ja *Liverpool* [Liiverpuul].

Muita elinkeinoja ovat *maanviljelys*, joka ei kuitenkaan tuota viljaa maan tarpeeksi, ja *karjanhoito*. — Nämä ovat pääelinkeinoina Etelä-Skotlannissa ja Irlannissa. Skotlannin alangolla harjoitetaan myöskin suurta *tehdasliikettä*. Tärkein tehdaskaupunki on *Glasgow* [Glasgo]. Pohjanmeren rannikolla on kalastus tuottava elinkeino.

3. Englanti, Skotlanti ja Irlanti muodostavat yhdessä *Ison Britannian* ja *Irlannin* kuningaskunnan.

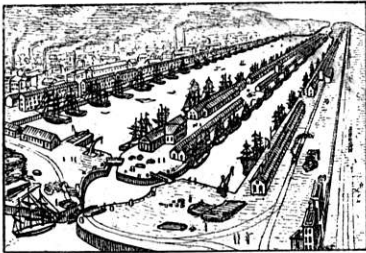
Lontoon silta.

Kuningasvalta on *rajoitettu*, ja kuninkaana voipi olla nainenkin. Brittein valtakunta on niinkuin Venäjänkin *suurvalta*. Sen sotalaivasto on maailman suurin. Välimeren suulla on sen omistama Gibraltarin kalliolinnoitus ja Välimeressä sotaväen asemapaikka *Malta*.

Englannin pääkaupunki on *Lontoo*, Thamesin varrella. Sen asema on erinomainen. Kooltaan se on maailman suurin kaupunki. Asukkaita on kaksi kertaa niin paljon kuin koko Suomessa. Kaupungin liike on niin

vilkas, että rautateitä on täytynt rakentaa rakennusten yli ja maanalaisiin tunneleihin.

Lontoo käsittää useampia eri osia. Itäosassa on satamakaupunki, jossa laivat voivat nousu- ja laskuveden häiritsemättä ottaa ja purkaa lastia keinoitekoisissa satamissa eli n. s. *telakoissa*. Keskikaupungissa ovat suuret liikehuoneustot, länsiosassa linna ja yllhäisön asumukset. Thamesin eteläpuolella ovat suuret tehtaot. — Komeat puistot ja upeat puutarhat kaunistavat Lontoota, mutta kivihiiilen savu ja sumu tekevät ilman raskaaksi ja epä-terveelliseksi.

Laivatelakka.

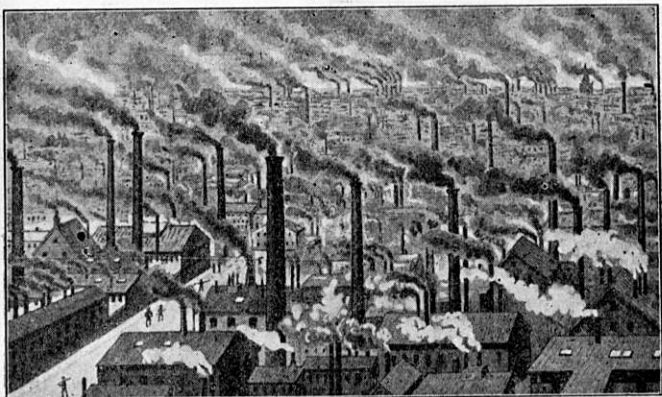
Edinburgh [Äddinbörro], Forth vuonon varrella, on Skotlannin pääkaupunki. — Irlannin pääkaupunki on *Dublin* [Döblin], Irlannin meren rannalla.

Tärkeimmät tehdas- ja kauppakaupungit ovat jo mainitut.

Englannin teollisuusalueet täyttävät melkein koko luoteisen Englannin. Kauniita nämä seudut eivät ole, mutta vilkasta liikettä on kaikkialla. Varsin taaja rautatieverkko risteilee maassa. Radat ovat suurelta osalta rakennetut korkeille penkereille. Usein kuljetaan siltoja myöten toisten ratojen ja maanteitten poikki. Maatiloja on harvassa; sitä vastoin nähdään väsymykseen asti tehtaita ja työväen-asuntoja. Joka taholla töröttää korkeita tehtaitten savutorvia, ja sanakat savupilvet asustavat alati ilmassa. Öisin hohtaa valo käyttökoneista, valutehtaista ja masuuneista, niin että muukalainen luulee näkevänsä tulipaloja yliympäriinsä. Kaikki kylät ovat tehdas-yhteiskuntia. Kaupungit ovat lähellä toisiansa; likaiset kaupungit, joissa akkunat näyttävät olevan ijäti pesemättä ja joissa kaikki, mitä koskettaa, jättää mustan tahran. Siellä kuulee joka toisesta rakennuksesta ko-

neitten jyskettä ja ihmiset hyörivät lakkaamatta lämmittäen ja hoitaen koneitansa.

Nämä kaupungit, taajaan sullottuine asutuksineen, ovat kaikki melkein samannäköisiä. Tavallisesti ne ovat jonkun joen varrella, ja niissä on eri osia, jotka ulko-asultaan ovat varsin erinäköiset. Kaupungin sisustassa on ahtaat kadut, joita reunustavat suuret varastohuoneet ijän ja savun mustaamine seinineen ja pienine luukkujen peittämine akkunoineen. Korkeat muurit, joitten porteista pääsee tehdaspihoille, sekä rappeuneet asuinrakennukset, alakerrassa olevine oluttupineen ja kauppapuotineen, vuorottelevat likaisten varastohuoneitten kera. Etempänä kes-

Manchester.

kustasta ovat kadut leveämmät. Niitten varsilla on enintään kolme- tai nelikertaisia rakennuksia, joitten alemmat akkunarivit ovat suurista peiliruuduista. Näitten takaa aistikkaasti järjestetyt tavaranäytteet houkuttelevat ostajaa. Ylemmissä kerroksissa taas, joitten luulisi olevan asuttuja, on varastohuoneita. Kaduilla on kirjava touhu. Kiireesti kiitäviä liikemiehiä, räiskäviä rattaita ja kuormavaunuja sekä jotkut hienommat ajoneuvot siellä yhtenä virtana vyöryvät. Kaupungin ulkoreunoilla on sitävästoin hiljaista. Kadut ovat leveät ja siistit. Pienehköjen rakennusten ympärillä on nurmea ja kukkapenkereitä. Täällä asuvat liikemiehet ja tehtailijat, joilla on työpaikkansa kaupun-

gissa. Kaikissa kaupunginosissa junat mennä kohistavat rautateillä.

Kun kaupunkeja ympäröivä maaseutukin on nurmeton ja metsätön, on melkein jokaiseen suurempaan kaupunkiin varustettu puistoja istutuksineen, ruohokenttineen, lammikkoineen ja kanavineen. Siellä asukkaat saavat kutakuinkin puhdasta ilmaa ja voivat nauttia tekemällä tehtyä luonnon ihanuutta.

Alankomaat.

32.

Tämä alue on Pohjanmeren maita ja käsittää osan Keski-Europan rannikkoa suuren *Zwiderzee lahden* [Söi-dersee] ympäriltä. Mitä kartta ilmoittaa tästä alueesta? Pohjoisella rannikolla on joukko saaria, joita matalat salmet eroittavat mantereesta. Pitkin rannikkoa kulkee korkeita hiekkasärkiä ja rantapatoja, joita on tehty maan suojaksi meren tulvia vastaan. Maan puolella rantapatoja on merenpintaa alempana olevia maita, *poldereita*, ja *marskimaita*. Eteläosassa on Reinin suulla laaja *suis-tomaa*.

Rein viepi pintaveden useita laskuhaaroja myöten.

Niihin yhtyvät *Maas* ja *Schelde*.

Minkälainen on ilmanala?

Marskimaa on viljavaa mutta vesistä. Senvuoksi sitä kuivataan ojittamalla. Vesi pumputaan suurista ojista eli kanavista pumppulaitoksilla, joita tuulimyllyt käyttävät. Laajoja niittyjä, peltoja ja puutarhoja leviää ylt'yleensä. Itäisillä rajaseuduilla on suuria suomaita ja kankaita.

Vetoalus.

Asukkaat ovat alankomaalaisia. Niitä sanotaan enimäkseen hollantilaisiksi, kun maan nimenä on myöskin *Hollanti*. Useimmat tunnustavat samaa uskontoa kuin englantilaiset. Eteläosassa asukkaat ovat katolisia.

Hollantilaiset ovat *germanilaista* kansanlahkoa. He ovat sivistynyttä, utteraa ja järjestystä rakastavaa kansaa. Siksipä köyhyys ja puute ovat heidän keskuudessaan tuntemattomia.

Hollantilainen kaupunki.

Tärkeimmät elinkeinot ovat *maanviljelys*, *puutarhanhoito*, *karjanhoito* ja *kalastus*.

Kauppa ja *merenkulku* ovat niinkään melkoiset. Vaikkapa Alankomaat ovatkin menettäneet suuren osan alusmaitaan, on vielä laajoja alueita jälellä. Näistä siirtomaista tuodaan kahvia, sokeria, riisiä ja tupakkaa. Viljaa tuodaan muusta Euroopasta.

Tehdastuotteista on Hollannin palttinalla parhain maine. — Tavarankuljetus n. s. *vetoaluksilla* kanavia myöten on maalle ominainen kuljetustapa.

Maa on pieni kuningaskunta, jota voipi hallita nainen niinkuin Englantiakin.

Kaupungit ovat omituisesti rakennettuja. Niiden läpi kulkee kanavia, joita myöten alukset liikkuvat edestakaisin. — Suurimmat kaupungit ovat *Amsterdam* ja *Rotterdam*. Ne ovat melkoisia kauppakaupunkeja.

Pääkaupunki *Haag* on kooltaan valtakunnan kolmas kaupunki.

Belgia.

Belgia, Alankomaitten eteläpuolella, on niinkään Pohjanmeren rannalla. Sen lyhyt rannikko on samantapainen kuin Alankomaidenkin rantaseutu. Rantamaa on hyvin viljeltyä tasankoa. Koillisessa on soita ja kanakaita, ja lännessä kohoavat metsänpeittämät *Ardennit*.

Maas ja *Schelde*, jotka alkavat Ranskasta, kulkevat suurimmalta osalta Belgiassa. Missä ne laskevat mereen?

Asukkaat ovat maan pohjoisosassa alankomaalaisten ja eteläosassa ranskalaisten naapuriensa sukua. Melkein kaikki ovat katolisia.

Belgian väestö asuu ylen tiheässä, ja varallisuus on epätasaisesti jakaantunut. Tietämättömyys ja köyhyys kulkevat käsikkäin. Ainoastaan kaksi kolmannesta Belgian väestöä osaa lukea.

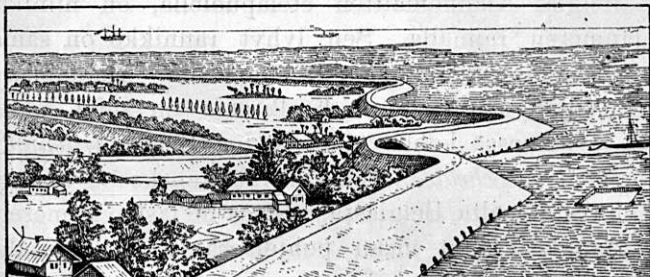
Maanviljelys ja *puutarhanhoito* ovat tärkeitä elinkeinoja tasangolla. *Teollisuus* on kumminkin etevin tulolähde. Se on hyvin kehittynyt niinkuin *vuorityökin*, joka tuottaa kivihiiltä ja rautaa.

Kankaat ja metallitavarat ovat tärkeimpiä tehdastuotteita. Rautatieverkko, joka on maailman tihein, edistää kaupankäyntiä. Mitkä ovat vientitavarat? Maahan täytyy tuoda paljon viljaa.

Belgia on kuningaskunta. Sen pääkaupunki *Brüssel* on melkoinen kauppa- ja tehdaskaupunki.

Onpa useita muitakin suuria kaupunkeja. *Antwerpen*, Schelden varrella, harjoittaa suurinta meriliikettä. *Liättich* on kauniilla paikalla Maasin varrella. Siellä on suuria asetehtaita.

Patoaminen ja maan valtaaminen. Alankomaitten rannikko on suurelta osaltaan klitterien reunustama. Pohjanmeren tulvia vastaan on näistä klittereistä hyvä turva, ja kun myrsky tai aallot joltakin kohtaa tasoittavat ne, sattuu suuria tuhoja. Jo aikaiseen hollantilaiset ryhtyivät taisteluun kauheata vihollistansa vastaan, joka heiltä riisti

Marskimaita ja rantapatoja.

maan ja omaisuuden sekä aina uhkasi heidän henkeänsä. Missä klittereitä ei ole, suojelee maata nykyään mahtavat patolaitteet, ja sen lisäksi on kokonainen armeija insinöörejä vartioväkenä melkein kautta maan lakkaamatta valvomassa suurenmoisia patoamistöitä.

Padot ovat yleensä 8—10 metriä korkeat ja 50—100 metriä leveät. Rannalta päin ne kohoavat loivasti, mutta maan puolelta on vietos jyrkkä. Tavallisesti padot ovat muodostetut useista lankuilla yhdistetyistä paaluriveistä, joitten välit on täytetyt kivilohkareilla, soralla ja hiekalla. Laivatoukan tuhojen torjumiseksi peitetään ulompi puuvastus kokonaan litteäkantaisilla rautanauloilla, ja tuulelta ja sateelta suojelee päällyspintaa ruohoinen turve. Varat

rakennuksiin ja ylläpitoon saadaan erityisellä veroituksella, jota suorittavat ne, joiden omaisuutta etupäässä suojataan.

Hollantilaiset eivät kuitenkaan ole tyytyneet ainoastaan rakentamaan patoja meren anastuksien torjumiseksi. Jo kauvan he sen lisäksi ovat anastaneet maata Pohjanmereltä. Varsinkin koillisella ja lounaisella rannikolla on niin tehty. Aivan patojen ulkopuolella matalikko vähitellen kohoaa sen kautta että joet kuljettavat savimutaa mereen. Laskun aikana muta painuu pohjaan. Kun lasku-
vesi valuu pois mudan pinnalta, savi tiivistyy ja pysähtyy, ja lopuksi sen peittää suo- ja niittykasvisto, tarjoten nautakarjalle ja lampaille oivallisen laitumen. Nämä maan muodostumat rannikon asujamisto anastaa meren vallasta rakentamalla niitten ympäri uusia patoja. Lannoittamattakin tämä oivallinen maa saattaa jopa 40—50:nä vuotena antaa runsaan sadon. Tämä näin patolaitoksella saarrettu maa on nimeltään polderi. Meren vallasta voitettut polderialueet ovat melkoiset, ja ne yhä laajenevat jatkuvan anastuksen kautta. Nykyisin on suunniteltu Zuiderzeen kuivattamista puolelta osaltaan.

On verrattu hollantilaisten taistelua merta vastaan vangin ponnistuksiin pumpun ääressä vankikopissa, johon vesi lakkaamatta juoksee seinässä olevasta aukosta. Hänen on pakko pumpata henkensä kaupalla. Niin hollantilaisetkin käyvät päättymätöntä sotaa pysyäkseen olemassa. Onpa heillä, paitsi merta, toinenkin vaarallinen vihollinen voitettava; jokienkin vesi tulvaisi yli äyräittänsä, ellei sitä lujilla patoloilla suistettaisi uomassansa pysymään,

Saksa.

Asema ja luonnonsuhteet.

33.

Keski-Europan pohjoinen ja keskiosa on mahtavata Saksan valtakuntaa. Se käsittää kaksi luonnonsuhteista pääosaa: pohjoisen alangon ja eteläisen ylängön.

Ylänkö leviää Itä-Europan tasangon jatkona Itämeren ja Pohjanmeren eteläpuolella. Näiden merien rannat ovat hyvin erilaiset. Itämeren rannikolla on jokien suilla suuria rantameriä. Meren aaltojen rakentamat rantavallit, jotka ovat muodostuneet jokien tuomasta mudasta, rajoittavat meren puolelta näitä rantameriä. *Pohjois-Saksan maanselänne* kohoaa tasangolta nummineen ja pikku järvineen yhdensuuntaisena rannikon kera. Maanselänteen eteläpuolella syvät jokilaaksot uurtavat maata, ja eteläisinnä levitäksensä laajoja nummia. — Pohjanmeren rannikkoseutu on samantapaista kuin läheiset Tanskan ja Alankomaiden rannikkoalueet. Millaiset ne ovat?

Saksan vuorimaa käsittää *Böhmin vuoret* idässä ja *Reinin vuoret* lännessä.

Böhmin vuoria ovat *Erzgebirge*, *Riesengebirge* [Rii-] ja *Sudetit*. Nämä kulkevat *Fichtelgebirgen* vuorisolmusta itäänpäin. Kaakkoiseen ulotaksen *Böhmerwald* [-valt]. Kaikki nämä vuoret ovat eteläisiä rajaseutuja. *Thüringerwald* ulotaksen sisämaahan luodetta kohti. Tämän pohjoispuolella kohoaa tasangolta yksinäinen *Harz vuori*. — Reinin vuoria ovat *Schwarzwald* ja *Vogesit*, jotka ympäröivät eteläistä Reinin laaksoa, sekä useat muut vuoriryhmät molemmin puolin Reiniä.

Saksaan kuuluu monta suurta jokea joko kokonaan tai osittain. Ne saavat alkunsa ylängöiltä ja virtaavat läpi tasankojen ympärillä oleviin meriin. Tärkeimmät joet ovat seuraavat: *Oder* laskee Itämereen. *Elbe* ja *Rein*, johon yhtyy iso lisäjoki *Main*, laskevat Pohjanmereen. *Tonava* virtaa ulkopuolelle maan rajoja Mustaanmereen.

Weiksel, *Weser* ja Reinin lisäjoki *Mosel* ovat myöskin huomattavia jokia.

Ilmanala on suotuisa. Mikähän ero on kumminkin rannikkoseudun ja sisämaan ilmanalan välillä?

Kun maa kohoaa suuresti etelään päin, lämpö ei lisäännny huomattavasti tähän suuntaan. Ylängöillä on päinvastoin hyvin kylmiä seutuja.

Alanko on niukkametsäistä. Suuret viljavat vai-
niot, laihat männiköt ja laajat kanervakankaat vaihtelevat keskenään. *Lüneburgin nummi* on viimeksimain-
tuista laajin. Upeat kuusikot peittävät vuorten rinteitä, tammet ja pyökit matalampia ylännteitä.

Enemmän kuin puolet Saksan pinta-alaa on viljel-
tyä maata, neljännes on metsänpeittämää. Yleisimmin viljellään ruista, vehnää ja perunoita. — Kotieläimet ovat melkein samat kuin Etelä-Ruotsissa.

Rein ja Reinin seudut. Rein virtaa Sveitsistä korkealta *S:t Gotthardilta* ahtaitten kallioiden välitse pohjoista kohti *Bodenjärveen*. Kuljettuaan vähän matkaa tästä järvestä eteenpäin se muodostaa *Schaffhausenin* luona kauniin *Reinin putouksen*, jatkaen matkaansa länteen. Viimein se kääntyy pohjoiseen ja juoksee pitkin Schwarzwaldin ja Vogesien välistä syvää laaksoa. Tämän laakson loputtua Rein saapi oikealta lisäjoekseen *Main joen*, jatkaen sitten kulkuaan Reinin liuskavuorten välitse, jolloin *Mosel* yhtyy siihen vasemmalta. Useita muita lisäjokia liittyy siihen samalla tavoin vuoroin oikealta, vuoroin vasemmalta. Vihdoin joki saapuu Alankomaan rannikolle ja muodostaa monien suuhaarojensa pirstoman suistomaan.

Rein on Saksan pääjoki. Se on hyvin tärkeä liik-
keelle. Kirjava joukko lastilaivoja, purjevenheitä, tukki-
lauttoja ja matkustajalaivoja viilettää sitä myöten. Pitkin molempia rantoja kulkee rautatie. Junat kiitävät niitä myöten nopeasti, kadoten väliin johonkin tunneliin ja syöksyen vähän ajan perästä savua tupruttaen sieltä jäl-
leen ulos.

Reiniä ympäröipi pohjoispuolella laaja tehdasalue, jossa ilma on täynnä savua niinkuin Englannin suurilla tehdasalueilla. Tästä vähän etelään alkaa Reinin kaunein osa. Se se on tehnyt tämän joen kauneuden maankuu-
luksi, ja se se houkuttelee sinne vuosittain lukemattomia matkailijajoukkoja. Komeat matkailijalaivat, joiden hyvin

puetut palvelijat ovat valmiina tottelemaan pienintäkin vihjausta, ovat täynnä rikkaita amerikkalaisia ja englantilaisia, hienoja ranskalaisia ja muita vaatimattomia matkustajia monelta eri seudulta. Nämä ihmiset ovat kaikki hyvin erilaisia, mutta yksi heissä on yhteistä: he ihailevat kaikki ympärillään olevaa luontoa ja nauttivat täysin siemauksin sen vaihtelevaa kauneutta.

Kulku käypi joen syvää uomaa *Siebengebirgen* ja *Taunuksen* metsäisten ylänköjen ohi ylöspäin. Ympäristön rinteet ovat täynnä viinitarhoja, jotka ovat laitetut taidokkaasti muuratuille pengermille, ja niiden takaa kohoaa kalliolla keskiajan ritarilintojen raunioita. Menneisyys kohtaa tässä katsojaa liittyneenä läheisesti nykyisyyteen ja nykyajan viljaviin vainioihin sekä väkirikkaisiin kyliin ja kaupungeihin molemmin puolin jokea. Nykyisyyttä edustaa myös *Niederwaldin* luona oleva *Kansallismuistopatsas*, jonka yli kymmenen metrin korkuinen kuvapatsas *Germania* hallitsee ylvänä seutua. Tämä muistopatsas on todellisena mielenilmauksena saksalaisten kansallisylypeydestä, joka riemuitsee ranskalaisista saadusta voitosta ja pöyhisteleksen yhtenäisestä, voimakkaasta Saksan valtakunnasta.

Mainin luona päättyy Reinin huomattavin seutu. Siinä voidaan nousta jokilaivasta ja kiittää nopeasti rautatietä ihailemaan *Heidelbergiä*, Etelä-Saksan helmeä, ja sen kuuluja linnanraunioita.

34. Asukkaat. Elinkeinot. Hallinto.

1. Saksassa asuu enimmäkseen saksalaisia. Niitten kaikkien kieli on sama, mutta uhkonto on erilainen. Luterin oppi ja reformeerattu oppi ovat yleisimpiä maan pohjoisosassa. Katolinen oppi on levinnyt valtakunnan eteläosaan. Sekä kansansivistyksestä että korkeammas-takin sivistyksestä on pidetty hyvää huolta.

Rajaseuduilla asuu useita valloitettuja kansoja, joita hallitus koettaa kaikin tavoin saksalaistuttaa. — Saksalaiset ovat kunnollista, uutterraa kansaa. Sen ohella he

ovat säästäväisiä ja tarkkoja. Saksalainen nainen on tullut maankuuluksi siitä huolellisuudesta, jolla hän hoitaa kotiansa.

2. Elinkeinot ovat erittäin kehittyneet. Tärkein elinkeino on *maanviljelys*. *Karjanhoito* on niinkään huomattava. *Vuorityö* ja *teollisuus* kehittyvät yhä enemmän ja enemmän.

Saksa on lähinnä Venäjää Europan viljarikkain maa, mutta kumminkin täytyy maahan tuoda joukottain viljaa. Hedelmäin- ja viininviljelys on niinkään melkoinen. Vuorista saadaan runsaasti kivihiltä ja metalleja. Ne edistävät teollisuutta. Mutta käytetäänpa vettäkin tehtaitten käyttövoimana. Metallijä kangasteollisuus ovat tärkeimmät teollisuushaarat. Suuria tehdasalueita on Reinin ympärillä lännessä ja Erzgebirgen ympäristöllä idässä. *Essen* maanmainioine Kruppin tehtaineen, *Elberfeld-Barmen* suurine kutomoineen ja *Düsseldorf* huomattavine tehtaineen ovat tärkeimpiä tehdaspaikkoja ensinmainitulla tehdasalueella Reinin itäpuolella. Länsipuolella Reiniä on *Krefeld* suurine silkki- ja samettikutomoineen.

Kauppa on vilkas. Sitä edistävät sisämaassa kukkelpoiset joet, kanavat ja rautatiet. Tärkeitä kauppa-kaupunkeja ovat: *Stettin* sekä vapaat kaupungit *Hampuri*, *Lybekki* ja *Bremen* rannikolla; sisämaassa: *Köln* ja *Frankfurt am Main* länsiosassa, *Breslau* itäosassa maata.

3. Saksa on keisarikunta, mutta se ei ole niinkuin Venäjä yhtenä valtiona. Se käsittää 25 suurempaa ja pienempää valtiota, jotka ovat yhtyneet keskenään liittoon. Sellaista valtakuntaa sanotaan *liittovaltioksi*.

Saksan valtioliittoon kuuluvat eri valtiot hoitavat itse omia sisällisiä asioitaan. Mutta suhteet muihin valtoihin sekä valtakunnan puolustusta, kauppaa, posti- ja lennätinlaitosta koskevat asiat päätetään yhteisesti. Eri

valtioiden edustajat kokoontuvat yhteen näitä asioita käsittelemään. Saksa on suurvalta. — Ranskalta valloitettu *Elsass-Lothringi* on valtioliiton alainen ja sitä sanotaan *valtionmaaksi*.

Preussi on Saksan tärkein valtio. Se käsittää melkein koko alangon sekä osan vuorimaatakin. Se on kuningaskunta, jonka pääkaupunki *Berlin* on koko keisarikunnan pääkaupunkina. *Berlin* on erään *Elben* lisäjoen varrella. Se on suuri kauppa- ja tehdaskaupunki sekä melkoista kookkaampi kuin *Pietari*. Kaupungin asema ei ole kaunis, mutta upeat rakennukset, suorat puistokadut, laajat aukeat paikat ja lukuisat kuvapatsaat tekevät kaupungin komean näköiseksi.

Preussi on Pohjois-Saksaa. Muut Pohjois-Saksan valtiot ovat seuraavat: *Saksin kuningaskunta*, *Erzgebirgen* pohjoisrinteellä, pääkaupunkina *Dresden*; 8 *Thüringin pikkuvaltiota*, *Thüringerwaldin* ympärillä; 8 *Pohjois-Saksan pikkuvaltiota*, jotka ovat osittain rannikolla, osittain sisämaassa; ynnä 3 vapaata kaupunkia.

Baieri on Preussin jälkeen suurin valtio. Se on *Mainin* ja *Tonavan* ympärillä sekä ulotaksen itään ja etelään valtakunnan rajaan saakka. Maata hallitsee kuningas. Pääkaupunki *München* on kaunis kaupunki. Se on erään *Tonavan* lisäjoen varrella sekä on suuri kauppa ja tehdaskaupunki. Siellä on myös useita kallisarvoisia taidekokoelmia.

Baieri on Etelä-Saksaa. Muut Etelä-Saksan valtiot ovat: *Württembergin kuningaskunta*, pääkaupunkina *Stuttgart*; *Badin suuriherttuakunta*, pääkaupunkina *Karlsruhe*; ja *Hessin suuriherttuakunta*, pääkaupunkina *Darmstadt*.

Kartta osoittaa näiden valtioiden aseman toisiinsa verraten.

Saksa sotilasvaltiona. Meidän aikanamme monet yhdistykset ja yksityiset ihmiset koettavat saada veriset sodat

poistetuksi. Pidetään rauhankokouksia, puhutaan maailmanrauhasta ja aseitten riisumisesta. Samaan aikaan käydään kumminkin julmia sotia, joihin Europan valtiotkin ottavat osaa. Ja niin suurvallat kuin pikkuvaltiotkin käyttävät suunnattomia summia sotavarustuksiin n. s. aseellisen rauhan aikana. Ne lisäävät sotajoukkojaan, linnoittavat rajojansa ja hankkivat uusia murhaavampia sota-aseita, kun vanhoja ei pidetä enää tarpeeksi murhaavina.

Englannilla on suurin sotalaivasto, Venäjällä mieslukuisin maajoukko, mutta Saksan sotajoukot ovat parhaiten harjoitetut. Sotalaivastoa, joka on sijoitettuna kahteen suureen sotasatamaan *Kieliin* ja *Wilhelmshafeniin*, vahvistetaan lakkaamattomalla huolella, ja maajoukko lähennee mieslukunsa puolesta Venäjän joukkoja. Vähintään puoli miljoonaa sotilasta on aina valmiina hyökkäämään vihollista vastaan, ja jos sota syttyy, voipi Saksa panna sotajalalle useampia sotamiehiä kuin Suomessa on asukkaita. Siitä syystä Saksaa sanotaankin sotilasvaltioksi, mutta vielä enemmän senvuoksi, että Saksassa on toimeenpantuna ankara asevelvollisuus, joka painaa leimansa koko maan miehiseen väestöön.

Saksalainen nuorukainen aloittaa asevelvollisuutensa 20 vuotta täytettyään, ja hänen sotilasharjoituksensa kestävät yhtämittä 2—3 vuotta. Valtio kustantaa sinä aikana koko hänen toimeentulonsa. Ne, jotka ovat käyneet korkeampaa koulua, saavat huojennusta asevelvollisuuden suorittamisessa.

Saksa voipi ylpeydellä viitata sotilaskasvatuksensa hyviin tuloksiin. Se voipi sotilaallisen etevämmyytensä vuoksi tuntea itsensä turvatuksi. Mutta se maksaa tavattomia summia, ja Saksan kansa saapi suorittaa valtiolle kalliita veroja sotavoiman ylläpitämiseen. Se tuntuu raskaalta, mutta valtakunnalla on mahtavia naapureita, ja kansa rakastaa maatansa. Ei voida tietää, mitkä vaarat saattavat uhata. Siksipä täytyy aina olla varuillaan, ja siksipä verot suoritetaan nurisematta niin kauan kuin jaksetaan. Monen täytyy kumminkin jättää kotimaansa, voidakseen vieraissa maissa, raskaiden verojen rasittamatta, hankkia huolettomamman toimeentulon.

Ranska käsittää läntisimmän osan Keski-Europpaa, Belgiasta ja Saksasta pohjoisessa Pyreneitten niemi-maahan etelään.

Mitkä vedet ympäröivät Ranskaa? Mitkä ovat maarajat?

Maanpinta käsittää laajan läntisen alangon ja suuren itäisen ylängön.

Alanko, joka on osa Keski-Europan rannikkoa, jakaantuu *Bretagnen* [Brötanj] niemimaan kautta kahteen osaan.

Pohjoisen osan, Englannin kanavan rannikkomaan, ranta on matalaa. Tuulet ja nousuvesi ovat muodostaneet sinne suuria sora- ja hiekkorantoja.

Rantamaa levitäkseni sisämaahan päin mäkisenä, mataline ylänkeineen ja hyvin viljeltyine vainioineen. Biskayan lahden ranta on matalaa ja täynnä särkkiä. Niiden maan puolella on monta rantajärveä ja laaja nummi, joka on täynnä tiheitä kanervapensaita.

Ranskan ylänkö käsittää laajoja ylätasangoita, joiden keskuhtaa sanotaan *Keskiylängöksi*.

Tämän ylätasangon kaakkoisrajana on *Cevennit*, joista eteläänpäin levitäkseni pienempi alanko Välimereen saakka. — Korkeat *Länsialpit*, joilla kohoaa Europan korkein vuorenhuippu *Mont Blanc* [Mong-blang], sekä *Ranskan jura* ovat syvien jokilaaksojen eroittamana Ranskan ylängöstä maan itärajalla. Mitkä vuoret tekevät maanpinnan epätasaiseksi eteläisellä rajaseudulla?

Maan läpi juoksee useita jokia. Niistä ovat tärkeimmät *Seine* [Seen], *Loire* [Loaar] ja *Garonne* [Garon], jotka laskevat Atlantin mereen, sekä *Rhône* [Roon], joka laskee Välimereen.

Ilmanala on läntisellä alangolla leuto. Kasvullisuuskin on siellä rikas ja maa enimmäkseen viljavaa.

Korkeitten vuoriseutujen ilmanala on sitävastoin jotenkin kylmä. Suuret metsät ovat harvinaisia, mutta ylänneiden etelärinteet ovat viinitarhojen peittämiä. Välimeren rannikon talvet ovat leudot ja sateiset, kesät kuumat ja kuivat. Sellaista ilmanalaa sanotaan *välimeren-ilmanalaksi*. Aina vihannoivat lehtipuut ja upeat etelänhedelmät kasvavat tällä alueella. — Eläinkunta on tavallinen, paitsi että aasia pidetään etelässä kotieläimenä sekä silkkimatoa elätetään silkin vuoksi.

Aukkaat ovat enimmäkseen ranskalaisia. Ne tunnustavat melkein kaikki katolista oppia.

Ranskalaiset ovat *romanilaista* kansanlahkoa, joka asuu parhaastaan Etelä-Euroopassa. He ovat sivistynyttä ja lahjakasta kansaa, jossa säästäväisyyteen ja ahkeruuteen yhtyy huvinhalua ja turhamaisuuttakin.

Maanviljelys sekä *viinin-* ja *hedelmäviljelys* antavat ravinnon enemmän kuin puolelle koko maan väestöstä. *Karjanhoito* on niinkään melkoinen, samoin *vuorityö, teollisuus* ja *kauppakin*.

Rannikolla pyydetään paljon kalaa ja ostroneja. — Vuorityö tuottaa varsinkin rautaa ja kivihiiltä, joita kumminkin täytyy tuoda paljon muualta. Teollisuus on erittäin kehittynyt. Tärkeitä tehdaskaupunkeja ovat *Lyon* [Liong], *Lille* [Lil] ja *Roubaix* [Rubee] suurine kutomoi-neen, *S:t Etienne* [Sängtetien] terästehtaineen ja *Bordeaux* [Bordoo] viinin vientineen.

Ranskasta viedään ulkomaille kaikenlaisia muotitavaroita, kuten pitsejä, hansikkaita, silkkiä y. m. Maa-han tuodaan siirtomaantavaroita, raaka-aineita ja viljaa. Suuria kauppakaupunkeja ovat *Marseille* [Marsej], *Toulouse* [Tuluus], *Nantes* [Nangt], *Le Havre* [Lö-aavr] y. m.

Liike on hyvä. Rautatiet ovat laajalti levinneet, ja lukuisat kanavat lisäävät jokien merkitystä.

Ranskan hallitsija on presidentti, jonka kansa valitsee seitsemäksi vuodeksi. Niitä valtioita, joissa kansa asettaa määrääjäksi ylempään hallitusmiehen, sanotaan *tasavalloiksi*.

Ranska ylläpitää suurta sotavoimaa, ja sen suojana on useita lujia rajalinnoja. Se on Europan suurivaltoja.

Pääkaupunki *Parisi* on molemmin puolin Seine jokea. Se on Europan lähinnä suurin kaupunki, vieläpä kauniimpia niistä. Parisissa on erinomaisia oppilaitoksia ja kallisarvoisia taidekokoelmia. Loistorakennukset, kirkot, teatterit ja muistopatsaat koristavat kaupunkia, joka on eri seuduilta kokoontuneiden muukalaisten yhtymäpaikkana. Eloa ja liikettä on kaikkialla. — Parisi on Ranskan suurin tehdaskaupunki, jopa tärkeä kauppa-kaupunkikin.

Ranska omistaa *Korsikan* saaren sekä useita ulko-eurooppalaisia alusmaita.

Viiniviljelys. Tavallinen viiniköynnös voipi kasvaa parinkymmenen metrin pituiseksi ja elää useita satoja vuosia vanhaksi. Länsi-Aasiassa viiniköynnös kasvaa metsässä kesyttömänä kärhikasvina rehevine, käsivarren paksuisine haaroineen. Se kiipeää korkealle puihin ja kasvaa hoitamatta mitä ihanimpia rypäleterttuja.

Etelä- ja Keski-Europan maissa viiniviljelys on perin suuriarvoinen, ja viljellyt viinilajit ovat lukemattomat. Keski-Europassa viljellään viiniä yksinomaan niinsanotuilla *viinivuorilla*, joiden pengermäisille, mieluisammin etelään viettäville rinteille metrin tai parin pituiset taimet eli *viinipuun varret* ovat istutetut. Niiden hoito leikkauksineen y. m. on jotenkin suuritöistä, mutta tuottavaa. Viinivuori ei saa tulla 20—30 vuotta vanhemmaksi. Tämän ajan kuluttua se on uudistettava. Etelässä voidaan viiniköynnöstä viljellä tasangollakin, ja siellä se saapi kasvaa pitemmäksikin. Se muodostaa siellä oikeita lehtimajoja.

Ranskan viiniviljelys on etevin, mitä missään maassa on nähtävänä. Maan lounais-, kaakkois- ja koillis-osassa on laajoja viinivuo-ria. Mutta Ranskan viiniviljelys on

saanut vaarallisen vihollisen. Se on amerikkalainen viinikirva, joka tuli Eurooppaan amerikkalaisten viinipuun varsien mukana, kun tahdottiin niillä kokeilla viininviljelystä meidän maanosassamme. Tämä peloittava vitsaus on hävittänyt viinitarhan toisensa perästä ja tuottanut maalle miljardien vahinkoja.

Tämä viinikirva, *phylloxera*, vahingoittaa viiniköynnöksen juuria, niin että ne mätänevät ja koko taimi jonkun vuoden päästä kuolee. Kauan taisteltiin turhaan tätä vahingollista hyönteistä vastaan. Se lisääntyi uskomattoman nopeasti, eikä sitä ollut helppo tappaa ilman että itse kasvikin vahingoittui. Silloin havaittiin, että amerikkalaiset viinipuulajit eivät vahingoittuneet, eikä se ollut kummaakaan, kun puheenaoleva hyönteinen on kotimaassaan aivan vaaraton. Siitä päivin Ranskan viininviljelijät ovat istuttaneet viinitarhansa amerikkalaisilla viinipuulajeilla. Nämä uudet viiniköynnökset tuottavat nyt rypäleitä. Tavallisimmin niihin kumminkin oksastetaan europalaisia rypälälajeja, joita ylipäänsä pidetään hienompina. Tämän huolellisen työn kautta vanhat viiniseudut saavat takaisin hävitetyt viinitarhansa.

Rypäleitten mehusta tehdään monta eri laatua viiniä. Osa rypäleitä kuivataan; niitä sanotaan rusinoiksi. Viini on ranskassa tärkeä kauppatavara. Siellä valmistetaan useita hyviä viinilajeja, mutta suuri osa viinejä on väärennettyjä jo ennenkuin ne viedään pois maasta. Ja väärentämistä harjoitetaan kaikkialla. Ei mikään muu kauppatavara ole niin väärennysten alainen kuin viini. Väkiuinasta tehdään, eri väreillä ja monilla muilla aineilla lisäeltynä, joukko juomia, joita myödään viinien nimellä suuresta hinnasta yleisölle.

Sveitsi.

36.

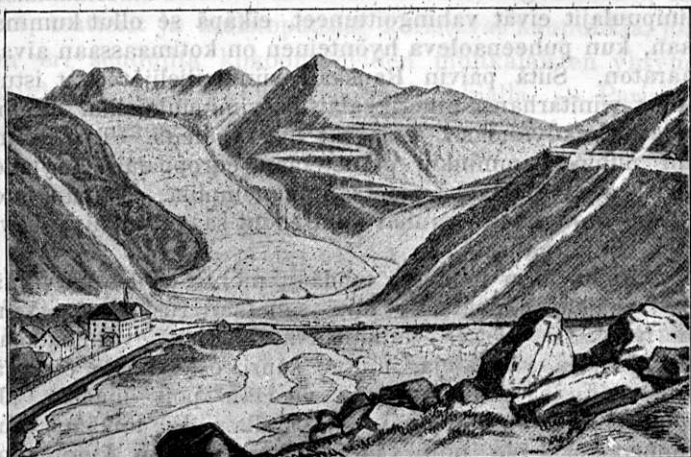
Pieni Sveitsi on Ranskan itä- ja Saksan eteläpuolella. Se on kokonaan sisämaan valtio.

Mitkä ovat maarajat?

Sveitsi on suurimmalta osaltaan täynnä *Keskialppien* mahtavia tuntureita ja korkeita huippuja.

Alppimaan pohjoispuolella levitäkseni *Sveitsin ylätasanko*, länsipuolella *Sveitsin jura*.

Keskialpit alkavat Mont Blancista läheltä Ranskan rajaa ja ulottuvat läpi koko maan *Ortler*'iin Itävallan rajalle. Niiden välillä risteilee lukuisia poikki- ja pitkinlaaksoja, jotka jakavat alpit eri ryhmiin. Läntiset *Bernin alpit*, keskiset *Vierwaldstätin alpit* ja itäiset *Glarnin*

Alppijäätikkö.

alpit muodostavat pohjoisen alppijonon. Etelämpänä kulkee toinen jono, jonka keskustana ovat korkeat *S:t Gotthardin alpit*.

Alppien luonto muistuttaa Norjan tuntureita, mutta alppien harjat ovat korkeammat ja huippuisemmat, jäätiköt paljoa suuremmat. Mikään muu Euroopan vuoriseutu ei ole niin kaunis kuin alpit. Lukuisat kirkkaat alppijärvet kaunistavat luonnollisesti suuressa määrin alpeja.

— Maan pääjokia ovat Rein ja Rhône, jotka juoksevat pitkin pohjoisen ja eteläisen alppijonon välisiä laaksoja.

Rein juoksee *Bodenjärven* läpi ja saapi Sveitsin ylätasangolta kokonaisen verkon lisäjokia. Rhône juoksee *Genève* järven läpi, ennenkuin joutuu Ranskan puolelle.

Minkälainen on Sveitsin ilmanala? — Laaksot ovat hedelmälliset. Yleisesti viljellään viljaa, viiniä ja hedelmiä. Alppiseudut ovat metsärikkaita. Korkeussuhteet vaikuttavat suuresti kasvullisuuteen.

Alinna leviää peltoja, viljeltyjä niittyjä ja metsiä, joissa kasvaa jaloja puulajeja. Ylempänä vaihtelee suuria kuusimetsiä ja luonnonniittyjä. Niiden yläpuolella loppuu metsä kokonaan ja sen sijaan levitäkseni laajoja laitumia, joille karja ajetaan kevään tultua niinkuin Norjassa. Alppiruusut ja muut kauniit alppikasvit kukoistavat siellä, ja paimenmajat esiintyvät viehättävinä tässä ihanassa luonnossa. Ylinnä loppuu kasvullisuus miltei kokonaan. Siellä levitäkseni vain ikuinen lumi.

Aukkaat ovat eri alkujuurta. Ne puhuvat eri kieliä ja tunnustavat eri uskontoa. Mutta he tuntevat itsensä yhdeksi kansaksi, jota syvä vapauden rakkaus liittää kiinteästi yhteiseen isänmaahan. Maan pohjoisosissa puhutaan saksaa, länsiosissa ranskaa ja eteläosissa italian kieltä. Ainoastaan uskonto, joka on osittain reformeerattu, osittain katolinen, on antanut väliin aihetta epäsopuun. — Kansansivistys on erinomaisen hyvä.

Pääelinkeinoina ovat *maanviljelys*-, *hedelmäin-* ja *viininviljelys* sekä alppiseuduilla *karjanhoito*. *Teollisuutta* ja *kauppaa* harjoitetaan niinkään.

Sveitsi ei ole mikään varsinainen viinimaa. Rypäleet tulevat happamia, ne kun saavat liian vähän päivänpaistetta. — Teollisuus tuottaa vientiä varten silkkiä, puuvillakankaita, kelloja y. m. Mainioita kotiteollisuuden

tuotteita ovat puunleikkaustyöt, pitsit, oljenpunoustyöt ja koru-ompelukset. — Matkailijat, joita käypi vuosittain tulvanaan ihailemassa Sveitsin kaunista luontoa ja nauttimassa sen terveellistä ilmaa, tuottavat niinkään maalle paljon tuloja. Niiden mukavuudeksi on rakennettu joukko hotelleja ja majaloita sekä tehty teitä ja rautateitä sellaisillekin paikoille, joihin on mitä vaikein pääsy. Monet laaksot ja syvät *vuorensolat* ovat helpottaneet työtä, mutta onpa korkeita huippujakin saatu avatuksi matkailijaliikkeelle. *Lousanne* [Losan], *Luzern*, *Interlaken* ovat ihanan asemansa puolesta suuresti ihailtuja matkailijapaikkoja.

Hallitus on tasavaltainen, mutta Sveitsi ei ole kuten Ranska tasavalta, vaan on niinkuin Saksa kokoonpantu 25 eri valtiosta. Kaikki nämä ovat pieniä tasavaltoja, jotka ovat liittoutuneet keskenään. Sveitsiä sanotaan senvuoksi *liittotasavallaksi*. Presidentti valitaan vain vuodeksi kerrallaan.

Kaupungit ovat pieniä. Suurin on *Zürichin* tehdaskaupunki, joka on vähän isompi kuin Helsinki. *Basel* on valtakunnan tärkein kauppakaupunki.

Pääkaupunki *Bern* on kooltaan valtakunnan neljäs kaupunki.

S:t Gotthardin rautatie. S:t Gotthardin rautatie on lähes puolentoista peninkulman pituisine tunnelineen epäilemättä nykyajan suurenmoisimpia insinööriyrityksiä. Kuusisataa vuotta sitten oli S:t Gotthardin luona ainoastaan perkaamaton polku Sveitsin alppien yli. Myöhemmin tehtiin solan poikki postitie ja viimein hyvin suurilla kustannuksilla ajoitie, joka mutkitteleksen siellä täällä ulkonevien graniittilohkareiden ympäri ja kulkee poikki jylhien rotkojen ja pitkien syviä kuiluja. Siksipä tapahtuikin monta onnettomuutta solaa myöten kulkiessa. Lumisimpaan vuodenaikaan vaarat olivat suurimmat. Liike oli silloin miltei kokonaan seisauksissa. Ainoastaan postinkuljettaja pääsi vaivoin eteenpäin.

Vuonna 1871 Saksa, Sveitsi ja Italia vihdoin päättivät yhteisillä kustannuksilla rakentaa tänne rautatien, joka oli suureksi osaksi porattava graniittikallioiden läpi. Työ aloitettiin ja suoritettiin yht'aikaa sekä Italian että Sveitsin puolelta. Työvoima nousi väliin 3,500 henkeen. Raitista ilmaa johdettiin työnaikana tunneliin erityisillä koneilla, joiden aikaansaama ilmavirta käytti myös porauskoneita. Metrinen pituiset poraustaltat iskettiin kallioon ja siten poratut suuret reiät täytettiin dynamiitillä. Kun tavalliset höyryveturit olisivat myrkyttäneet jo ennestään huonon ilman tuossa peninkulman pituisessa tunnelissa, käytettiin veturien käyttövoimana tiivistettyä ilmaa. Työn kestäessä kuljetettiin pois lähes puolitoista miljoonaa vaunulastia särettyä kiveä ja soraa.

Mutta työ ei voinut aina jatkua häiriintymättä. Useita onnettomuuksia tapahtui, mutta kaikista vastuksista huolimatta tunneli kumminkin valmistui seitsemän vuoden ja viiden kuukauden kuluttua. Täten oli vaikein tehtävä suoritettu, mutta vielä puuttui paljon, ennenkuin tämä tärkeä rata voitiin avata yleiselle liikenteelle. Täytyi rakentaa hui-
maavia siltoja sekä 55 pienempää tunnelia.

Rata avattiin vasta 1 p. kesäkuuta 1882, ja nyt voidaan kulkea puolessa tunnissa se matka, jonka kulkemiseen postivaunu tarvitsi ennen viisi kuusi tuntia. Kun juna kiittää tunneliin, kumahtaa sen holveissa hillitty kaiku ja synnyttää matkustajassa ahdistavan tunteen. Lamput palaavat vaunuissa yhä himmeämmin, ja kiviholvien lyhyt liitävät ohi niinkuin karkelevat tulisoihdut. Tunnelin ilma on painostavan kuuma ja jotenkin epäterveellinen. Kun on vihdoin päästy radan korkeimman kohdan ohi, huomataan vähitellen ero ilmassa, ja juna kiittää nyt nopeammin eteenpäin. Kiidettyä puolisen tuntia jättiläisvuoren läpi, päästään jälleen ihmisten ilmoille.

Itävalta-Unkari.

37.

Itävalta-Unkari, joka käsittää itäisen osan Keski-Eurooppaa, on Sveitsin ja Saksan itäpuolella. Sillä on ai-

noastaan lyhyt palanen rannikkoa, ja siksi se on miltei kokonaan sisämaan valtio.

Mitkä ovat rajat? — Pohjoisimmalla rannikolla pistää mereen *Istrian* niemimaa. Mitkä saaret ovat pitkin eteläisintä rannikkoa? Tämä osa on oikeastaan Etelä-Eurooppa.

Itävalta, valtakunnan läntisin osa, on enimmäkseen vuorimaata. Länsiosassa ovat *Itäalpit*, pohjoisosassa Saksan rajalla *Böhmin vuoret* ja kaakkoisosassa *Karpatit*. Tonavan ja Oderin laaksot eroittavat nämä vuoriseudut toisistaan.

Böhmin vuoret ja *Mährin vuoret* ympäröivät *Böhmin ylätasankoa*. Mitkä ovat sen rajat? — Karpatit ovat ikäänkuin Itäalppien jatkona, mutta ne eivät ole niin korkeat kuin alpit. Karpattien pohjoisrinteellä levitäksien *Galizian alanko*. — Itäalpit, joiden luonto muistuttaa Keski-alppeja, jatkuvat kaakkoiseen *Karnisten alpeina*, joilla on *Kars-tin ylätasanko*. Tämä seutu on hyvin omituinen, sillä vesi on siellä uurtanut maan alle syviä vuotoluolia.

Vuotoluola.

Unkari on laaja alanko, jota sanotaan *Unkarin tasangoksi*. Sen läpi kulkee Tonava sekä *Siebenbürgin ylänkö* [Siiben-]. *Transsylvania alpit* ovat tämän ylängön etelä- ja kaakkoisrajana.

Itävalta-Unkarissa on enimmäkseen manner-ilmanala. Rannikolla on kumminkin välimeren-ilmasto. Siellä on senvuoksi samanlainen kasvullisuus kuin eteläisellä Krimin niemimaalla. Vuoriseudut ovat metsärikkaita. Jokilaaksot ovat hyvin viljeltyjä. Tonavan lisäjokien

Dravan ja *Savan* ympärillä on laajoja tammimetsiä. Unkarin tasanko on kokonaan erilainen kuin muut osat maata. Se on suureksi osaksi heinäaroa, joka muistuttaa Venäjän niittyaroa. — Tammimetsissä oleskelee suuria sikalaumoa, aroilla puhveleita. Muutoin eläinkunta ei tarjota mitään erityisesti mieltäkiinnittävää.

Asukkaat ovat useata eri kansaa. Ne ovat kuten Sveitsinkin asukkaat eri alkuperää, puhuvat eri kieliä ja tunnustavat eri uskontoa. Mutta he eivät ole niinkuin sveitsiläiset yksimielisiä, vaan elävät keskenään alituisessa epäsovussa.

Kansa elää pääasiallisesti *maanviljelyksellä* ja *karjanhoidolla*. *Metsänpity*, *vuorityö* ja *teollisuus* ovat niinkään tuottavia elinkeinoja.

Maanviljelystä harjoitetaan enimmäkseen alangoilla, karjanhoitoa alppimailla ja aroilla, metsänpityä metsärikkailta seuduilla. Paitsi tavallisia viljalajeja ja maissia, viljellään erittäinkin tupakkaa ja viiniä. — Karpattien rikkaista kaivoksista saadaan suolaa ja jaloja metalleja. Rautaa ja kivihiiltä on viljalti. — Teollisuus on tärkein maan länsiosissa. Siellä valmistetaan kankaita sekä lasia ja metallitavaroita. — Kauppa on vähäarvoinen. Sitä käydään enimmäkseen rajamaiden kanssa. Vilja, metsäntuotteet, karja ja viini ovat tärkeimpiä vientitavaroita. Maahan tuodaan siirtomaantavaroita ja tehdastuotteita.

Itävalta-Unkariin kuuluu kaksi valtakuntaa, joilla on yhteinen hallitsija. Nämä valtakunnat ovat *Itävallan keisarikunta* ja *Unkarin kuningaskunta*.

Hallitsijan valta on rajoitettu. Itävalta-Unkari on suurvalta, ja molemmat valtiot esiintyvät suhteissaan muihin valtioihin yhtenä valtakuntana. Sisällisiä asioitaan kumpikin valtakunta hoitaa itsekseen.

Itävallan pääkaupunki on *Wien* [Wiin], Tonavan varrella. Wienissä on useita korkeita oppilaitoksia ja

kouluja. Se on niinikään melkoinen tehdas- ja kauppa-kaupunki. Wien on Berlinin kokoinen.

Prag, Böhmin ylätasangolla, on melkoinen kauppa- ja tehdaskaupunki. *Triest*, Välimeren rannalla, on tärkein satamapaikka.

Unkarin pääkaupunki on *Buda-Pest*. Tonava jakaa sen kahteen pääosaan. Kaupunki on melkoista pienempi kuin Wien.

Rumania.

Keski-Europan itäisin osa on tasankoa, joka ulotuksen Siebenbürgin ylängöstä Mustaanmereen. Alangon läntinen osa muistuttaa Itä-Unkaria, itäinen osa Etelä-Venäjää. Rannikkomaalla on laajoja soita, jotka leviävät Tonavan suistomaan ympärillä. Maa on hyvin sopiva maanviljelykseen ja karjanhoitoon. Vuorityö on myöskin tärkeä.

Väestö on sangen lukuisa. Enimmät ovat saksalaisia, jotka tunnustavat reformeerattua oppia. Kansansivistys on hyvällä kannalla.

Rumaniaa hallitsee kuningas, jonka valta on rajoitettu. Pääkaupunki *Bukarest* on enemmän kuin kaksi kertaa Helsingin kokoinen.

Kansallisuustaistelu Itävalta-Unkarissa. Itävalta-Unkarissa on kirjava joukko eri kansoja ja heimoja. Slaavilaiset, germanilaiset ja romanilaiset ovat *indoeurooppalaisia* kansoja. Suomensukuiset kansat ovat *mongolilaisia* rotua. Juutalaisia ja mustalaisia. Europan lapsipuolia, on myös jotenkin lukuisasti. Tämä väensekoitus on maalle suureksi onnettomuudeksi, sillä kukin kansanryhmä katsoo vain omaa parastaan ja koettaa pyrkiä valtaan. Sanotaan että yksimielisyys antaa voimaa, mutta Itävalta-Unkarissa ei ole yksimielisyyttä, ja siksi pä valtakunta onkin heikko. Sveitsin kansan yksimielisyyttä ja isänmaanrakkautta hakee täältä turhaan.

Asukkaista on enin osa slaavilaisia; mutta slaavilaiset heimot ovat henkisesti alemmalla kehityskannalla kuin

muut kansat. Siksipä he eivät ole saavuttaneet mitään vaikuttavaa asemaa valtakunnassa.

Germanilaisista kansoista asuu Itävalta-Unkarissa ainoastaan saksalaisia, jotka ovat lähinnä slaavilaisia lukuisimmat. Saksalaiset ovat sivistyneimmät, ja siksipä he ovat viime aikoihin saakka pitäneet vallan käsissään. Voimakkaat ja vilkkaat unkarilaiset, jotka ovat suomalaista alkujuurta, alkoivat kumminkin pyrkiä vapauteen ja itsenäisyyteen, ja he ovat päässeetkin suuressa määrin tarkoitustensa perille. Näiden ja saksalaisten kesken taistelu onkin kiihvain.

Romanilaiseen kansanlahkoon kuuluvat italialaiset koettavat niinkään hankkia itselleen oikeuksia, mutta he ovat liian harvalukuiset saavuttaakseen valtaa.

Roomalais-katolinen oppi on näiden kansojen kesken enin levinnyt. Senjälkeen seuraa kreikkalais-katolinen ja protestanttinen oppi. Eri uskonnot eivät kumminkaan anna aihetta epäsuopuun. Uskonto ei myöskään ole sivistyskannan määrääjänä. Kaikki riippuu tälläkin alalla kansallisuudesta. Saksalaiset ovat, kuten sanottu, sivistyneimmät, ja heitä seuraavat italialaiset ja unkarilaiset. Muut kansat ovat yleensä alhaisella sivistyskannalla.

Ei voi olla eri mieltä siitä, etteivätkö kansalliset pyrinnot olisi oikeutettuja, mutta niitä on ajettava sovussa ja rakkautessa, muutoin asiat päättyvät huonosti. Vielä tosin valtakunta on koossa, mutta jos taistelu jatkuu maan eduista välittämättä, niin tapahtuu, kuten useimmiten kahden riidellessä keskenään vallasta, että tulee kolmas ja viepi kaikki.

Pyreneitten niemimaa.

38.

Mihin Europan pääosaan Pyreneitten niemimaa kuuluu? Mitkä ovat sen maarajat?

Niemimaan rannat ovat jotenkin eheät. Hyviä sata-mia on vähän. Saaret ovat niinkään harvalukuiset, ja ne ovat vähäpätöisiä.

Mitä Välimeren suuria saaria kuuluu niemimaahan?

Pyreneitten niemimaa on suurimmalta osaltaan vuorimaata. Rannikkotasangot ovat kapeita, ja koko sisämaa on *Espanjan ylätasankoa*. Sen koillispuolella levittääksens *Aragonian alanko*, jota *Pyreneitten* korkea alppijono rajoittaa pohjoisessa. Etelässä on *Andalusian alanko*, jonka kaakkoisrajana on *Granadan ylänkö*.

Espanjan ylätasangon pohjoisrajana ovat *Kantabrian vuoret*. Eteläreunassa on *Sierra Morena*. Granadan ylängön eteläreunassa kohoaa *Sierra Nevada*, jossa on niemimaan korkein vuorenhuippu.

Niemimaan läpi juoksee useita jokia. Ne ovat pitkiä, mutta täynnä koskia; senvuoksi ne eivät ole liikkeelle sopivia. Tärkeimmät joet ovat: *Duero*, *Tajo* [Taahho], *Guadiana*, *Guadalquivir* [Guadalkiviir], jotka laskevat Atlantin mereen, ja *Ebro*, joka juoksee Väli-mereen.

Ilmanala on niemimaan pohjoisosassa samanlainen kuin läheisimmissä osissa Keski-Eurooppaa. Kasvikuntakin on senvuoksi samanlainen kuin Keski-Euroopassa. Rannikkoseuduilla on muutoin välimeren-ilmanala. Näillä seuduin kasvaa monenlaisia aina vihannoivia lehtipuita, muiden muassa korkkitammi, jonka kuori on kauppatavara. Eteläisimmissä osissa kasvaa matalia palmuja. Ylängöillä on manner-ilmanala, ja ne kärsivät kuivuutta. Niillä levittääksens laajoja nummia. Siellä kasvaa jäykkää espartoheinää, josta tehdään paperia ja vasuteoksia.

Aukkaat ovat itäosassa pääasiallisesti espanjalaisia, länsiosassa portugalilaisia. Ne tunnustavat kato-lista oppia.

Espanjalaiset ja portugalilaiset ovat romanilaista kansaa. Ne ovat vielä perin oppimattomia. Kansansivistys on alhainen. Ainoastaan pieni osa väestöstä osaa lukea ja kirjoittaa. Kansan luonteessa esiintyy paljon raakuutta. Sitä osoittavat esim. eläin- ja kukko-

taistelut, jotka ovat yleisesti suosittuja kansanhuveja, vaikka ne ovat julmaa eläinrääkkystä.

Pääelinkeinoja ovat *maanviljelys*, *hedelmäin-* ja *viininviljelys* sekä *karjanhoito*. Vuorityöhön, teollisuuteen ja kauppaan ei vielä panna tarpeeksi huolta.

Kuivat ylätasangot ja sateettomat laaksot on tehty hedelmällisiksi keinotekoisella kastelulla. Vehnä, maissi ja riisi antavat hyvän sadon. Viinin- ja hedelmäinviljelys on melkoinen. Viljelläänä puuvillaakin. — Lampaista pidetään joukottain. Onpa hyviä hevosiakin, mutta muu-

Eläintaistelu.

lia ja aasia käytetään yleisimmin vetoeläimenä. Eläintaisteluja varten kasvatetaan paljon eläimiä. Silkkimadonhoitoa harjoitetaan silkin valmistusta varten. — Vuorista saadaan hopeaa, rautaa ja muita metalleja sekä kivihiiltä. Suola on tärkeä kauppatavara. Sitä saadaan merivedestä. — Kauppa on edistynyt sikäli kuin rautatieverkko on laajentunut.

Pyreneitten niemimaalla on kaksi valtakuntaa:

1. *Espanjan kuningaskunta* käsittää niemimaan pääosan. Sen pääkaupunki on *Madrid*.

Madrid, keskellä ylätasankoa, on uudenaikaisesti rakennettu kaupunki. Se on sisämaan kaupan pääpaikka, sillä siitä lähtee useita rautateitä. — Muita tärkeitä kaupunkeja ovat: Välimeren rannalla *Barcelona*, joka on maan tärkein kauppa- ja tehdaskaupunki, sekä *Valencia* ja *Malaga*, jotka harjoittavat viinin ja etelänhedelmäin kauppaa; Ebron varrella *Sevilla* [Sevilja], joka niinkään on kauppa ja tehdaskaupunki. Välimeren rannalla on Englannin omistama *Gibraltarin* kalliolinnoitus.

2. *Portugalin kuningaskunta* on kaita rannikkomaa Pyreneitten niemimaan länsiosassa. Sen pääkaupunki on *Lissabon*.

Lissabon on lähellä Tajon suuta. Se on melkoinen kauppakaupunki.

Portugalilla on ulkopuolella Eurooppaa jotensakin isoja alusmaita.

Gibraltarin linnoitus. Gibraltar on maailman lujimman linnoituksen nimi. Se on rakennettu kallioiselle niemekkeelle Espanjan eteläisimpään kärkeen. Gibraltar on ollut monien vaiheiden alaisena. Noin pari sataa vuotta sitten se joutui englantilaisten käsiin. Englanti valloitti sen silloin Espanjalta, tehdäkseen siitä linnoituksen valtansa turvaksi Välimerellä, jonka portilla Gibraltar on.

Vuoren läntisen, loivemman rinteen juurelle englantilaiset rakensivat Gibraltarin kaupungin, jossa on oikeastaan vain yksi katu. Se näyttää ikäänkuin vuoreen hakulta. Linnoitukset ovat osittain koverretut vuoreen. Nykyinen Gibraltar tekee samalla vakavan ja iloisen vaikutuksen; se on samalla synkkä ja viehättävä. Tämä riippuu siitä, katselemmeko loppumattomia vallihautoja ja suunnatonta tykistöä, tai ihailemmeko seudun upeaa luonnonihanuutta. Tuskinpa on viehättävämpää seutua tässä luonnonkauneudesta niin rikkaassa maassa. Mahtava vuori tarjoaa jo monta loistavaa näköalaa.

Pitkin vuoren läntistä kuvetta luikerteleksen tie niitä sotamiehiä varten, jotka vartioivat „vuoritykkiä“. Se on vuoren korkeimmalle kohdalle sijoitettu tykki. Itäänpäin

vuori alenee äkkijyrkkänä mereen. Tämä seutu on Etelä-Espanjan harvalukuisten apinain varma ja mieluisa olopaikka.

Kovaan kallioon on porattu käytäviä ja holveja. Ne ovat varustetut oivallisilla tykeillä, joilla linnoituksen miehistö voipi uhoitella vahvimmallekin viholliselle, tarvitsematta ollenkaan pelätä hänen tykkiensä tulta. Onpa vuoressa muitakin omituisia onkaloita ja aukkoja, jotka ovat täynnä kummallisia, omituisesti muodostuneita vuotokiviä sekä luu- ja kiviaseita esihistorialliselta ajalta.

Tuskinpa mihinkään muuhun paikkaan, paitsi Aleksandriaa Egyptissä, on asettunut niin paljon eri kansoja kuin Gibraltariin. Luulepa olevansa yht'aikaa Englannissa, Afrikassa ja Espanjassa. Nuo eri kansat liikkuvat kaduilla omituisissa puvuissaan, mutta englantilaiset ovat kumminkin tässä kirjavassa joukossa selvästi huomattavana enemmistönä. Heidän yritteliäisyytensä ja toimeliaisuutensa on luonut tämän ihanan paikan. He ovat muuttaneet alkuaan paljaan vuoren viehkeäksi puutarhaksi. On aivan hämmästyttävää nähdä, miten hyvin eri seutujen puut ja yrtit täällä menestyvät ja rehoittavat. Vuorenloukot ja pengermät ovat äkkijyrkkien vuorensinämien äärillä täynnä hedelmällisiä puutarhoja, ja ympäri vuorenhuippua on osittain vuoreen porattuna teitä, joita myöten voidaan kulkea sekä jalkasin että hevosella.

Apenninien niemimaa.

39.

Mikä osa Etelä-Europpaa kuuluu Apenninien niemimaahan? Mitkä ovat sen rajat?

Niemimaa on muodolleen pitkäkö. Minkä esineen näköinen se sinusta on? — Rannat ovat enimmäkseen matalat. Rämee ja matalat rantajärvet täyttävät suuren osan rannikkotasankoja.

Genuan lahden ja *Kalabrian niemimaan* rannat ovat korkeat. Niillä on hyviä satamia. Sisilia on ikäänkuin Kalabrian jatkona. *Messinan salmi* eroittaa niitä toisistaan. Korsikan ja mannermaan välillä on *Elban* saari.

Apenninien korkea vuorijono täyttää suurimmaksi osaksi niemimaan.

Nämä vuoret lähtevät Länsialpeista ja ulottuvat läpi koko niemimaan pohjoisesta Genuan lahdesta Messinan salmeen etelään. Pääjonosta eroaa molemmin puo-

Maisema Lombardian tasangolta.

lin matalampia vuorijonoja, jotka lisäävät vuorimaan leveyttä. Niemimaan keskinen ja eteläinen osa on hyvin tuliperäistä. Siellä on kuumia lähteitä ja tulivuoria. Suurin tulivuori on *Vesuvius*. — Apenninit jatkuvat Sisiliaan, jossa on Europan suurin tulivuori *Etna*.

Apenninien pohjoispuolella on *Lombardian tasanko*. Mitkä vuoret rajoittavat tätä laajaa tasankoa? — Pitkin Lombardian tasankoa juoksee *Po joki*, jonka suulla on nopeasti laajeneva suistomaa.

Po on niemimaan suurin joki. Siihen tulee useita lisäjokia syvistä, kauneista alppijärvistä. Pon pohjois-

puolella laskee *Adige* [Adidje] Adrian mereen. *Arno* ja *Tiber* ovat länsirannikon tärkeimmät joet.

Lombardian tasangolla on manner-ilmanala. Tämä alue on kumminkin saatu keinotekoisella kastelulla erinomaisen hedelmälliseksi. Pellot antavat kaksi satoa, ja heinävainioita niitetään kuusikin kertaa vuodessa. *Maan-, hedelmäin- ja viininviljelys* sekä *karjanhoito* ovat pääelinkeinoja.

Maissia, vehnää ja riisiä viljellään runsaasti. Ja viiniköynnös suikerteleksen vainioita ympäröivien pitkään jalava- ja silkkiäispuurivien välillä. Silkkiäispuita viljellään silkkimadon-hoitoa varten, joka on melkoinen.

Muissa osissa niemimaata on välimeren-ilmanala. Eteläosissa on lumi harvinaista. Vuoriseudut ovat metsän verhoamia. Etelänhedelmiä ja viiniä viljellään täälläkin. — Sokeriruoko ja puuvillapensas menestyvät Sisiliassa.

Asukkaat ovat miltei yksinomaan italialaisia. Kaikki ne tunnustavat katolista oppia.

Italialaiset ovat romanilaista kansaa. He ovat vilkkaita ja lahjakkaita. Mutta alemmat kansanluokat ovat perin oppimattomia ja köyhiä. Ylempi sivistys ja taide ovat sitävastoin korkealla kannalla. — Italialaisten taiteaisti ilmenee myös kauneissa kotiteollisuuden tuotteissa, joita väestö yleisesti valmistaa.

Elinkeinoista mainittakoon vielä *vuorityö* ja *teollisuus*, jotka kuitenkin eivät ole erittäin tuottavia, sekä rannikoilla *kalastus*. *Kauppa* on niinikään jotenkin hyvä. — Liike on parantunut sikäli kuin kanavia, rautateitä ja tunneleita on rakennettu.

Apenninien niemimaa muodostaa läheisine saarineen

Italian kuningaskunnan.

Italia on pienin suurvalta. Mitkä ovat muut suurvallat? Kuinka monta niitä siis on?

Italiassa on useita kaupunkeja. Enimmät niistä ovat vanhoja ja muistorikkaita. — Lombardian tasangon länsiosassa on *Milano* ja *Turin* [-rin]. Ne ovat silkki-teollisuuden pääpaikkoja. Itäosassa on *Venezia*, Adrian meren rannalla. Kaupungin läpi risteilee joukko kanavia. Se on maailman kauneimpia ja omituisimpia kaupunkeja. — Genuan lahden rannalla on *Genua*, joka on tärkein merikauppa kaupunki. *Neapeli*, lähellä Vesuviusta, on valtakunnan suurin kaupunki. Sen asema on erinomaisen kaunis.

Venezia.

Rooma on pääkaupunki ja kooltaan valtakunnan toinen kaupunki. Siellä asuu sekä kuningas että *paavi*, joka on katolisen kirkon päämies. Kummallakin on uljas palatsinsa. — Roomassa on runsaasti vanhoja muistomerkkejä, raunioita ja taidearteita.

Vesuvius. Mikään tulivuori ei ole oppineitten kesken niin tunnettu kuin Vesuvius. Se on vuorelle tehdyn observatoriumin ansio, sillä sieltä tiedemiehet voivat tarkastaa vuoren sisässä tapahtuvia liikkeitä.

Vesuvius on niitä petollisia tulivuoria, joita on pitkät ajat pidetty sammuneina, mutta jotka äkkiä uudelleen puhjeten ilmaisevat oikean luontonsa. Kristillisen ajanlaskun alussa tämä vuori oli melkein huippuunsa asti viheriässä verhossa, eikä ympäristö luullut sitä tarvitsevan lainkaan pelätä. Mutta vuonna 79 se yht'äkkiä puhkesi hirmuisella voimalla ja hautasi suunnattomalla tuhkakajoukollaan useita kaupunkeja.

Vesuviukselle voidaan nousta helposti. Kun tulivuori ei suitsuta kovasti, voidaan vaaratta kiivetä sille kehämäiselle tuhkahuipulle, joka ympäröipi tulivuoren aukkoa. Vuoren alimmat penkereet ovat tiheästi asuttuja. Silkkiäispuut, hedelmä- ja viinitarhat ovat ikäänkuin ahdetuina pengermien väliin, mutta runsaan kasvullisuuden täytytty vihdoin väistyä laavakenttien tieltä, joitten välillä nousee kumminkin maasta vielä ruohoa ja yrttejä. Laava-muodostukset muuttuvat ylempänä yhä kummallisemman näköisiksi ja kiemurtelevat mustanvehreinä ja harmaanruskeina renkaina niinkuin suurennetut jättiläiskäärmeet. Luonnossa on jotain synkkää ja tuskallista. Tie jyrkkenee vähitellen, niin että sitä voidaan kulkea ainoastaan jalkasin. Kun tulivuoren aukkoa ympäröivä kehä on paksun tuhka-kerroksen ja ylempänä lumen peittämänä, ja kun astuttua askeleen ylöspäin luisutaan puoli askelta jälleen alas, ei vuorelle kohoaminen tapahdu lopulta suinkaan kovin nopeasti. Vihdoin päästään kumminkin tulivuoren aukkoa ympäröivän vallin piiloittamalle huipulle. Tenhottomasti säpsähdetään askel taaksepäin, kun kohdataan paksut, maanalaisen tulen punaamat savujoukot, jotka kohoavat noin 20—30 askeleen päässä olevasta aukosta, jonka sisäiset tulijoukot ikäänkuin tuskissaan kiemurtelevat voimatta vielä puhjeta näkyviin. Vaikkapa sellainen puhkeaminen on heikkokin, niin valtaa kumminkin selittämätön tunne seisossa lähellä tuota salaperäistä, synkkää voimaa, joka raivoaa asumamme maanpallon sisällä.

Äkkiä koko vuori vavahtaa. Sen syvimmästä povesta kuuluu jyrähdys, ja seuraavassa silmänräpäyksessä syöksyy aukosta kiviä ja soraa. Suurin osa siitä vaipuu sähisten takaisin savuavaan syvyyteen. Jällelle jäänyt laava kiemurteleksen liekehtien läpi tuhkan muutamia askeleita eteenpäin vuoren rinnettä. Siten suitsuaa lyhyi-

den väliaikojen päästä yhä uusia joukkoja sulaa ainetta vuoren sisustasta. Edellä käypi ensin ikäänkuin kuolevan tuskallisia huokauksia, ja jälestä kohoaa ainoastaan raskas rikkisavu kohti korkeaa taivasta.

40. **Balkanin niemimaa.**

Mikä on Etelä-Europan niemimaista itäisin? Tämän niemimaan pohjoisrajana on Tonava ja Sava. Mitkä vedet sitä ympäröivät?

Balkanin niemimaa kapenee suuresti eteläänpäin. Sen rannat ovat hyvin kallioisia ja meren pirstomia. Eteläisin osa on suurta *Morean* niemimaata. *Korintin lahti* erottaa sen muusta niemimaasta, johonka ainoastaan kapea *Korintin kannas* sen yhdistää.

Länsirannikolla ovat *Jonian saaret*. Mitä muita saaria tunnet? — Korkeilla rannoilla on hyviä satamapaikkoja.

Maanpinta on enimmäkseen täynnä vuoria. Koillisessa kohoavat *Balkan vuoret*, joista niemimaa on saanut nimensä.

Itä-alpeista jatkuvat *Dinarin alpit* Balkanin niemimaahan. *Pindus* ulotaksen kauemmas etelään. *Arkadian ylänkö* täyttää eteläisinnä *Morean* niemimaan. Lukuisat saaret ovat niinkään vuorisia.

Paitsi rajajokea Tonavaa, joka saapi niemimaaalta useita lisäjokia, ovat joet yleensä lyhyitä. Niillä on liikkeen välittäjinä varsin vähän merkitystä.

Joista mainittakoon *Maritza* ja *Wardar*, jotka laskevat Egean saarimereen.

Ilmanala on yleensä suotuisa. Pohjoisosissakin se on jotensakin leuto, ja eteläosissa vallitsee täydellinen välimeren-ilmanala. Balkanin niemimaa on hyvin metsäinen.

Kastanjia, saksanpähkinäpuita ja tammia kasvaa runsaasti vuorten rinteillä. Ylempänä kasvaa havupuita. Tasangoilla viljellään Etelä-Europan viljalajeja sekä hirssiä, viiniä ja etelänhedelmiä. Ruusuja kasvatetaan joutokenttien Balkanin vuorten etelärinteillä. Eteläosissa maata viljellään puuvillaa.

Lampaat ja vuohet ovat tavallisimpia kotieläimiä eteläisillä ylängöillä, siat pohjoisissa tammimetsissä.

Asukkaat ovat useita eri kansoja. Enemmistö tunnustaa kreikkalais-katolista oppia.

Maan-, hedelmäin- ja viininviljelys sekä *karjanhoito* ovat pääelinkeinoja. *Kalastusta* harjoitetaan rannikoilla, *kauppaa* ja *merenkulkua* varsinkin niemimaan eteläosissa.

Vuorityö ja teollisuus ovat alhaisella kannalla. Sisämaan liike on huono, sillä hyviä maanteitä puuttuu, eikä rautateitäkään ole vielä riittävästi.

Balkanin niemimaalla on viisi valtiota.

Turkki on suurin valtakunta. Sitä hallitsee *sulttaani*, joka on itsevaltiainen. Sellaista valtiota sanotaan *sulttaanikunnaksi*.

Turkin asukkaat ovat turkkilaisia. Ne ovat mongolilaista rotua ja tunnustavat Muhametin oppia, joka ei ole kristillinen uskonto. Yleinen laittomuus vallitsee kaikilla aloilla.

Maan pääkaupunki *Konstantinopoli* on kauniilla paikalla, mutta se on enemmän aasialaisen kuin eurooppalaisen kaupungin näköinen.

Turkillla on suuria alusmaita Aasiassa ja Afrikassa.

Bulgaria on laajuudeltaan niemimaan toinen valtio. Sen asukkaat ovat bulgarialaisia, jotka ovat tulleet maahan Venäjältä. Bulgaria, joka on ollut ennen Turkinalainen, on nykyään ruhtinaskunta. Mutta sikäläiset olot ovat vielä perin järjestymättömät ja epävarmat.

Kreikka on niemimaan kolmas valtio. Se on monessa suhteessa muita valtioita etevämpi, sillä sen asukkaat ovat kreikkalaisia, jotka ovat niemimaan sivistyneintä kansaa. Pääkaupunki on vanha *Ateena*, jossa on runsaasti historiallisia muistoja. Onpa Kreikassa useita melkoisia kauppakaupunkejakin.

Muut valtiot ovat *Serbian kuningaskunta* ja pieni *Montenegron ruhtinaskunta*. — Savan ja Montenegron välinen maa kuuluu Itävalta-Unkariin.

Kreikan ilmanala. Kun saavumme muusta Europasta Etelä-Eurooppaan, tapaamme ikäänkuin toisen taivaan ja toisen maan. Siltä se tuntuu ainakin pohjoismaalaisesta. Etelä-Europan ilma on lämpimämpi ja läpikuultavampi, valo kirkkaampi ja varjot tummemmat: taivas on puhtaampi ja sinertävämpi, maiseman värivahdukset eloisammat ja rikkaammat kuin Pohjolassa. Nämä yleiset piirteet ovat huomattavana Kreikankin ilmanalassa, joka kumminkin vuoden eri kuukausina suuresti vaihtelee.

Kukkivat mantelipuut ovat Kreikan kevään enteinä. Mutta vasta maaliskuussa kevät alkaa keväältä tuntua. Usein esiintyvät myrskyt koettavat turhaan taistella kevään kanssa vallasta. Kosteat suvituulet tuovat mukanaan haikarat, jotka saapuvat melkein täsmälleen maaliskuun puolivälissä, josta alkaen talvi pidetään kokonaan päättyneenä.

Joinakuina vuosina ei ole kumminkaan kevättä ollenkaan, vaan pitkällistä talvea seuraa aivan äkkiä kesän helle. Vehnä tähkii jo huhtikuussa. Toukokuulla kylvetään maissia ja puuvillaa sekä muokataan tupakkavainioita. Aamupäivät ovat tässä kuussa painostavan kuumat, mutta iltapäivien tuulia seuraa säännöllisesti myrsky, joten ilma jälleen viilenee. Ilta-aurinko heloittaa aina pilvettömältä taivaalta tänä vuoden suloisimpana aikana. Vehnä korjataan jo kesäkuussa, ja heinäkuun lopulla ovat viljavainiot ja laaksot, vehreytensä menettäneinä, toivottoman kuivia.

Elokuu on vuoden eloton aika, sillä kuumuus on silloin ylimmillään. Kasvit kuihtuvat, ja ainoastaan tupakka- ja maissiviljelykset, joita keinotekoisesti kastellaan, pitävät vielä vainioita johonkin määrin vihantina. Elokuun lopulla yöt toki pitenevät ja käyvät vilpoisemmiksi, ja haikarat

muuttavat jälleen Välimeren yli Afrikkaan. Syyskuun keskivaiheilla ilmestyvät syksyn alkueenteet, ja silloin alkaa viininkorjuu. Lokakuussa alkavat sateet, joita kestää kolme päivää erältään, ja sadepäiviä seuraa aina kolme poutapäivää. Kuumetauti, keuhkotulehdus ja muut vaikeat taudit ovat silloin liikkeessä, mutta ne häviävät, kun ensimmäiset marraskuun myrskyt alkavat myllertää. Vuoden viimeiset kauniit päivät ovat marraskuun alkupuoliskolla.

Joulukuulla sataa virtanaan niinkuin käännepiirin seuduilla. Purot ja joet tulvivat yli äyräittänsä. Talvisin, varsinaisena sadeaikana, jota kestää kuusi viikkoa, kulkevat myrskyt ja pyryilmat peräkkäin, mutta ilma on kuitenkin hyvin leuto. Tammikuussa on useita kauniita päiviä, ja sitten alkaa kylmä aika, joka kumminkin harvoin kestää kauan. Helmikuussa sataa vuoroin vettä ja lunta. Mutta aurinko lämmittää kumminkin puolipäivän tienoissa melkoisesti, eikä kylmää kestä enää kauemmin.

Valtiollinen katsaus Eurooppaan.

Itä-Europpa: *Venäjän keisarikunta.*

Pohjois-Europpa: *Suomen suuriruhtinaskunta; Ruotsin ja Norjan kuningaskunnat.*

Länsi-Europpa: *Ison Britannian ja Irlannin kuningaskunta.*

Keski-Europpa: *Saksan ja Itävalta-Unkarin keisarikunnat; Tanskan, Alankomaan, Belgian ja Rumanian kuningaskunnat; Ranskan ja Sveitsin tasavallat.*

Etelä-Europpa: *Espanjan, Portugalin, Italian, Kreikan ja Serbian kuningaskunnat; Bulgarian ja Montenegron ruhtinaskunnat; Turkin sulttaanikunta.*

Luxemburg, Andorra, Lichtenstein, Marino ja Monaco ovat vähäpätöisiä pikkuvaltioita.

Aasia.

1.

Yleinen katsaus.

Aasian laaja maa-ala on ikäänkuin Vanhan maailman runkona. Eurooppa on ollut tämän maanosan kera yhteydessä historiallisen ajan alusta saakka, mutta vasta meidän päivinämme eurooppalaiset ovat saaneet sen läpikotaisin tutkituksi.

Mitkä ovat Aasian rajat? — Rannat ovat kauttaaltaan ympäröivien merien rikkiuurtamia. *Tshuktsien niemimaa*, josta ulkonee Aasian itäisin niemeke *Itäniemi*, sekä *Kamtshatkan* ja *Korean* niemimaat pistävät itään päin. Etelään ulkonee kolme suurta niemimaata *Taka-Intia*, *Etu-Intia* ja *Arabia* sekä länteen *Vähä-Aasia*.

Tyynimeri muodostaa joukon lahtia, joita saaret rajoittavat meren puolelta. Sellaisia lahtia sanotaan *rantameriksi*.

Rantameriä ovat: *Ohotan meri*, *Kamtshatkan* ja *Kurilien* saarijonon mannerpuolella; *Jaapanin meri*, *Jaapanin saarten* ja *Korean* sisäpuolella; *Itä-Kiinan meri*, *Liukiu saarten* ja *Formosan* mannerpuolella; sekä *Etelä-Kiinan meri*, lukuisain *Itä-Intian saarten* ja mantereen välillä. — Intian merestä tungeksen maahan päin *Bengalin lahti* ja *Arabian meri*. Viimemainittu muodostaa *Persian lahden* ja *Punaisen meren*. Nämä lahdet ympäröivät suuria eteläisiä niemimaita.

Aasian pinta on hyvin epätasainen. Se on täynnä suuria ylätasankoja ja korkeita vuorijonoja, joitten yli maailman korkeimmat vuorenhuiput kohoavat taivasta kohti. Pohjoisin osa on yhtenäistä laajaa alankoa. Keski-osa on vuoristoa, joka jakaantuu *Länsi-Aasian ylänköön* lännessä ja *Itä-Aasian ylänköön* idässä. Pienet alangot

eroittavat molempia ylänköseutuja etelän vuorisista niemimaista. Saaretkin ovat täynnä vuoria.

Alankojen läpi virtailee suuria jokia, joista useat ovat pitempiä kuin Volga. Suurimmat joet laskevat ympäröiviin meriin. Useilla pienemmillä järvillä ja joilla ei ole laskujokia. Niiden vesi on senvuoksi suolaista.

Aasian pohjoisin osa on *pohjoisessa kylmässä vyöhykkeessä*; suurin osa on *pohjoista lauhkeaa vyöhykettä* ja eteläisimmät osat *kuumaa vyöhykettä*. Ilmanala on sen vuoksi eri seuduilla hyvin erilainen, ja korkeussuhteet sekä merivirrat lisäävät vielä tätä ilmaston erilaisuutta.

Kasvi- ja eläinkunta on kylmissä seuduissa niukka, mutta kuumissa ylen runsas.

Asukkaat ovat lounaisosassa *kaukasialaisia*, saarilla ja kaakkosisosissa *malajalaisia* sekä muissa osissa *mongolilaisia kansoja*.

Meidän maanosamme on saanut Aasiasta paljon hyvää. Kaikki meidän vaatetuskasvimme sekä suuri osa ravintokasvejammekin ovat sieltä kotoisin. Siirtomaantavaroita ja raaka-aineita tuodaan sieltä niinkään joukottain. Tärkeimmät kotieläimemmekin polveutuvat Aasiasta, jossa niitä vielä tavataan kesyttöminä, ja sieltäpä silkkiäkin tuotiin ensin Eurooppaan. Aasiasta olemme niinkään saaneet monta hyödyllistä taitoa. Ja sieltä on parhain aarteemme kristinuskon valokin levinyt Eurooppaan.

Tee ja kahvi. Niistä tavaroista, joita Aasia lähettää Eurooppaan, on tee tärkeimpiä. Sitä saadaan *teepensaasta*, joka kasvaa viljelemättä useilla Aasian tasangoilla. Mutta sen viljelys on tärkeämpi. — Teetä viljellään joukottain Kiinassa, Jaapanissa ja Itä-Intiassa. Pohjois-Amerikan lämpimillä seuduilla viljellään sitä niinkään menestyksellä, sillä se tarvitsee lämmintä ja kosteutta, mutta ei kuumaa. Menestyypä teepensas koko hyvin Europassakin Sisiliassa, Portugalissa ja Länsi-Ranskassa. Mutta teen-

viljelys ei ole saavuttanut meidän maanosassamme mainittavampaa merkitystä.

Teepensaita kasvatetaan siemenestä. Kun taimet ovat $\frac{1}{2}$ —1 vuoden ikäisiä, istutetaan ne ja pidetään päähaaroja leikkaamalla pensaan muotoisina. Teepensas-istutusten sanotaan ulkonäöltään muistuttavan karviaismarjatarhoja. Lehtiä aloitetaan poimia kolmantena vuotena, ja niitä otetaan siksi, kunnes pensaat ovat tulleet 10—12 vuotisiksi. Silloin ne raivataan pois ja vaihdetaan uusiin taimiin. Jos niitä kunnollisesti leikataan ja hoidetaan, voidaan niistä saada lehtiä useita kymmeniä vuosia. Sato korjataan Kiinassa 3—4 kertaa vuodessa. Tämä lehtien kokoaminen vaatii suurta huolta ja tottumusta, sillä eri ikäisistä lehdistä saadaan eri laatua teetä. Äsken poimituilla lehdillä ei ole erityistä hajua eikä makuakaan. Ne ominaisuudet, jotka ovat teen varsinaisena viehätystenä, kehittyvät vasta lehtien erityisellä, joko käsin tai koneitten avulla suoritetulla hoidolla.

Kiina on teenjuonnin kotimaa. Jaapanissa teen käyttäminen on jonkun verran nuorempi. Nykyisin tee on näiden maiden varsinainen kansallisjuoma. Täältä se on levinnyt kautta maailman. Eurooppaan tee tuli lähes 300 vuotta sitten. Se oli alussa jotakin perin harvinaista, mutta 1700-luvulla sen tuonti ja käyttäminen lisääntyi. Europan kansoista etupäässä brittiläiset ja venäläiset käyttävät teetä, muut juovat kahvia. Tee leviää kumminkin yhä enemmän ja enemmän kaikkien kansojen kesken. Meidänkin maamme itäosissa käytetään teetä paljon, mutta kahvi on sitävastoin vallalla länsiosissa. Kahvin käyttämistä Aasiakin puolestaan avustaa. Enin kahvi tuodaan kumminkin Amerikasta.

Kahvia saadaan *kahvipuusta* eli *kahvipensaasta*. Se kasvaa viljelemätönnä Afrikassa, joka on kahvipensaan varsinainen kotimaa. Mutta nykyään viljellään sitä laajalti Amerikassa ja Aasiassakin. Viimemainitun maanosan maista etupäässä Java, Itä-Intiassa, varustaa meitä kahvilla. Arabialaista mokka-kahvia kehutaan paljon, mutta oikea mokka ei suinkaan tule meillä kauppaan milloinkaan.

Kahvipensaan taimet kasvatetaan siemenestä. Taimet istutetaan kahden vuoden ikäisinä, asettaen ne muutaman metrin päähän toisistaan. Nelivuotisina nuoret pensaat alkavat hedelmöidä. Kymmenvuotisina ne antavat täyden

sadon. Javassa kahvipuu kukkii kolmasti vuodessa, ja kolmasti saadaan siitä sato. Kukkivia kahvipuu-istutuksia sanotaan viehättäviksi. Tummanvehreät lehdet, valkeat, hyvänhajuiset kukat ja kauniit tummanpunaiset marjat, kaikki nämä lisäävät istutusten viehätystä. Hedelmä on kirsimarjan muotoinen, kaksilokeroinen luumarja, joka sisältää kaksi suurta siementä, yhden kummassakin lokerossa. Meidän kahvipavut ovat kuorestaan otettuja siemeniä.

Kun hedelmät ovat kypsiä, poimitaan ne käsin. Sitten ne joko kuivataan ja puidaan nuijilla, tai liotetaan ja muserretaan erityisillä koneilla, kuivataan uudelleen ja kuoritaan, kunnes kahvipapujen lopullinen lajittelu voipi alkaa.

Kahvin keittämistä varten kahvipavut paahdetaan, kuten kaikki tiedämme, ja vasta silloin kehittyvät ne hyvänhajuiset aineet, jotka suurimmaksi osaksi antavat kahville sen maun ja hajun.

Kahvi oli Suomessa tuntematon aina 1700-luvun alkuun. Mutta se on sittemmin, hallituksen monituisista kielloista huolimatta, levinnyt niin laajalti, että sitä juodaan tätä nykyä köyhimmissäkin kodeissa.

Pohjois-Aasia.

2.

Koko Pohjois-Aasia on Venäjän aluetta, ja sitä sanotaan senvuoksi *Venäjän Aasiaksi*. Se ulottuu Pohjoisesta jäämerestä maanosan keskiseen vuorimaahan ja Mustastamerestä Tyyneenmereen sekä jakaantuu kolmeen pääosaan.

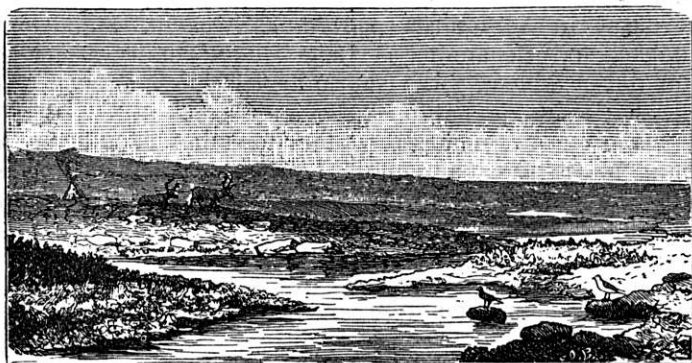
Ne ovat: *Siperia* ynnä *Amurinmaa*, *Turaani* ja *Kaukasia*. Kaikki nämä osat ovat jaetut *kuvernementteihin*, joita *kenraalikuvernöörit* ja *kuvernöörit* hallitsevat.

1. *Siperia* ynnä *Amurinmaa* on suurimmalta osaltaan alankoa. Sen eteläräjällä kohoo *Altai* ja *Transbaikalian vuoret*. Viimemainitut ovat itäpuolella *Baikalin järveä*, josta Itä-Aasian ylängön vuorijonot jatkuvat Kamtshatkaan asti.

Maa viettää rajavuorilta Pohjoiseen jäämereen, johon laskevat vesirikkaat *Jenisei* ja *Lena* [Ljäna] joet. *Amur* [Amur] laskee Tyyneenmereen. Kaikki nämä joet ovat suurempia kuin Volga.

Pohjoisinnalla vallitsee kylmä napaseudun ilmanala. Talvet ovat pitkät ja perin kylmät, kesät lyhyet ja koleat. Siellä leviää autioita tundroja, joilla kesytön peura pitää laidunta.

Tämän alueen eteläpuolella on tavattoman suuri ero kesäkuuman ja talvikylmän välillä. Ilma on tyyni ja

Tundra Siperiassa.

kuiva. Sellaista ilmanalaa sanotaan *Siperian ilmastoksi*, se kun on ominainen suurimmalle osalle Siperiaa. Siperian ilmaston alueella on suunnattomia metsiä, joissa kasvaa kuusia, mäntyjä ja lehtikuusia. Näissä metsissä vilisee kaikenlaisia turkkieläimiä, kuten sopuleja, kärppiä, näätii y. m. Majava oleskelee jo'issa. — Länsi-Siperian ilmanala on leudompi ja kasvikunta vähän runsaampi. Samoin on laita Amurinmaassakin, jossa tammi, jalava ja saksanpähkinä kasvavat upeina metsinä.

Siperia on perin harvaan asuttua. Väentiheys on monta vertaa pienempi kuin Oulun läänissä. Asukkaat

ovat mongolilaisia kansoja, jotka ovat vielä enimmäkseen pakanoita, sekä venäläisiä uutisasukkaita. Sitä paitsi on Siperiassa joukko Venäjältä ja Suomestakin lähetettyjä rangaistusvankeja. Nykyään ei Suomesta enää lähetetä vankeja Siperiaan.

Pohjoiset kansat elävät peuranhoidolla, metsästyksellä ja kalastuksella. Venäläiset uutisasukkaat harjoittavat maanviljelystä eteläisissä jokilaaksoissa, metsästystä suurissa metsissä ja vuorityötä metallirikkaissa vuoriseuduissa. Maanpakolaiset työskentelevät enimmäkseen kairoksissa. Liikkeen edistämiseksi on rakennettu rautatie, joka kulkee läpi koko Siperian.

Suurimmat kaupungit ovat *Omsk* ja *Tomsk* Siperian länsiosassa, *Irkutsk* itäosassa. Kaikki nämä ovat kaupunkikaupunkeja.

2. *Turaani* on aromaa *Aral järven* ja *Ob'in* lähdejokien ympärillä. Tämän alangon länsirajana on Kaspian meri, itärajana *Pamirin ylänkö*. Turaani on Venäjän arosseudun jatkoa. Jokivarsilla on maa saatu keinotekoisella kastelulla hedelmälliseksi. Siellä viljellään hedelmiä, viljaa, viiniä, puuvillaa y. m.

Turaanin asukkaat ovat parhaastaan turkkilaisia paimenkansoja, jotka muuttelevat lammas- ja kamelilaumoihin paikasta toiseen. Suurin kaupunki on *Tashkent*, jossa venäläinen hallitus asuu. Kaupunki on tärkeä kauppa- ja teollisuuspaikka.

3. *Kaukasia* käsittää Kaspian meren ja Mustanmeren välisen maan. Keskimaassa kohotaksen korkea, jylhä *Kaukasus*. Pohjoisosa on Itä-Europan tasangon jatkoa, eteläosa käsittää pitkiä jokilaaksoja.

Ilmanala ja kasvikuunta vaihtelee korkeussuhteitten mukaan. Laaksot ovat viinitarhoina ja viljavainioina. Alimmat vuorenrinteet ovat tammi-, jalava- ja kastanja-metsien peittämiä. Ylemmät rinteet kasvavat pyökki-

metsää. Ylinnä kasvaa havupuita, koivumetsiä ja alppiruohoa.

Maan asukkaat ovat useita eri kansoja, joista toiset ovat muhamettiläisiä, toiset kristittyjä. Maanviljelys sekä hedelmäin- ja viininviljelys ovat pääelinkeinoja. Kaspian meren läheisyydessä on suuria petroleumilähteitä.

Kaukasian pääpaikka on *Tiflis*, joka harjoittaa melkoista tehdasliikettä ja kauppaa. *Baku* [Baku] on petroleumin viennin pääpaikka.

Apsheronin niemimaa ja petroleumin valmistus. Apsheronin niemimaa ulkonee Kaspian meren länsirannalta mereen päin. Tämä niemimaa on useiden mieltäkiinnittävien luonnonihmeitten näyttämö. Se on kumminkin vetänyt nykyajan suurimman huomion puoleensa naftallaan eli vuoriöljyllään, jota on ylen runsaasti sen sisäisissä, maanalaisissa osissa. Jo vuosituhansia on ollut tunnettua, että seudulla on naftaa, sillä siellä on paljon luonnollisia naftalähteitä; onpa aikoja sitten harjoitettu naftan kaivamistaakin. Mutta vasta myöhemmin aikoina on ymmärretty ruveta käyttämään hyväkseen niitä seudun runsaita nafta-artaiteita, jotka ennen eivät olleet saatavissa. Monet venäläiset ja tataarit olivat kyllä kauan harjoittaneet naftan porausta, mutta vasta sitten, kun kaksi ruotsalaista *Nobel* veljestä v. 1874 perustivat yhtiönsä, naftan valmistus on kehittynyt suurenmoiseksi.

Öljykentät ovat noin puolen kilometrin päässä *Balakanin* kylästä. Näillä kentillä kaivetaan syviä kaivoja, joista nafta pumputaan ylös ja johdetaan kanavia myöten suuriin kaivettuihin kuoppiin. Niistä nafta pumputaan edelleen isoihin säiliöihin Balakaniin. Sitten nafta kuljetetaan torvi-johtoja myöten tislaustehtaisiin *Mustaan kaupunkiin*. Tämä on noin kilometrin päässä itäänpäin Bakusta, joka on niemimaan pääpaikka.

Bakun jotenkin lukuisat asukkaat ovat enimmäkseen venäläisiä, tataarilaisia ja armenialaisia, mutta asuupa siellä joukko muitakin kansoja. Europpalaisista kansoista, paitsi venäläisiä, ruotsalaiset ja suomalaiset ovat lukuisimmat. Useimmat niistä ovat Nobelin yhtiön palveluksessa, osittain

insinööreinä, esimiehinä ja työmiehinä, osittain kapteeneina ja koneenkäyttäjinä Nobelin höyryaluksilla, jopa venäläisilläkin höyrylaivoilla. Niille insinööreille, jotka toimivat tehtaissa, yhtiön päämies on rakennuttanut Kaspian meren rannalle komean ja mukavan huvilan. Tämän kauniin rakennuksen kylläkin kuvaava nimi on *Petrolian huvila*.

Mustan kaupungin rakennusten ja tehdasten korkeitten savutorvien yli väikkyä alituisesti pikimusta savu, joka tulee niistä lukemattomista tislaukskoneista, joissa raaka nafta puhdistetaan. Nafta kuumennetaan mahtavissa tislaukspannuissa höyryksi ja jäädytetään sitten suurissa jäädytystorvissa, jotka ovat kierteisinä vedellä täytetyissä puuammeissa, jälleen nesteeksi. Tislauksen kautta irtautuvat toinen toisensa perästä benzini, petroleumi ja muut vähäarvoisemmat aineet, joista tehdään osittain koneöljyä, osittain käytetään niitä höyrypannujen ja koneitten lämmitykseen.

Täten puhdistettu lamppuöljy kuljetetaan edelleen höyrylaivoilla, joitten runko on suurimmalta osaltaan öljysäiliönä. Enin öljy pumputaan suorastaan lastihuoneeseen, joka on jaettuna eri säiliöihin. Ainoastaan paras petroleumi kuljetetaan puuastioissa. Näin viedään öljy Astrakaniin. Sieltä se kuljetetaan Volgaa myöten *Larizyniin*. Täällä öljy lastataan vasituisesti tarkoitukseen tehtyihin säiliövaunuihin, joilla sitä kuljetetaan Venäjän kaikkiin osiin.

Lounais-Aasia.

3.

Lounais-Aasia käsittää Vähän Aasian ja Arabian niemimaat ynnä pohjoispuolelta Venäjän Aasiaan ja eteläpuolelta Persian lahteen sekä Arabian mereen rajoittuvan alueen.

Mitä ylänköä on suurin osa Lounais-Aasiaa? Tämä ylänkö alkaa *Pamirista* ja muodostaa ensin *Iraanin* laajan ylätasangon, jonka pohjoisrajana on *Hindukush*, itärajana *Soliman vuoret*. Iraanin ylätasangon jatkona on länteenpäin *Armenian ylänkö*, jolta korkea *Araratin* huippu

kohotaksen. Läntisinnä on jyrkkäin reunavuorten rajoittama *Vähän Aasian ylänkö*. Tähän liittyy kaakkoispuolelta *Syrian ylänkö*, jonka huomattavimmat vuoret ovat *Libanon* ja *Antilibanon*. Näitä erottaa toisistaan syvä *Jordanin laakso*, joka on saanut nimensä *Kuolleeseen mereen* laskevasta Jordanista. *Mesopotamian alanko* erottaa vuorisen Arabian niemimaan muista ylängöistä. Kaksoisjoet *Euftrat* ja *Tigris* juoksevat Mesopotamian alangon läpi ja laskevat yhtyneinä *Shat-el Arab* [Arab] nimisenä Persian lahteen.

Suurimmassa osassa tätä aluetta on *keski-aasialainen ilmanala*. Sateentulo on niukka ja kesät ovat kuumat. Kuivuus rasittaa laajoja aloja. Sateentulo lisääntyy kumminkin länteenpäin, ja rannikkoseuduilla on täydellinen välimeren-ilmanala. Mesopotamian alangolla ja Arabiassa on *troopillinen ilmanala*, kova kuumuus vuodet umpeensa. Sisäosissa on kuivan ja kuuman ilmanalan vuoksi laajoja erämaita ja aroja. Keinotekoisella kastelulla on kumminkin saatu suuria aloja hedelmällisiksi, hyvin viljellyiksi seuduiksi. Vehnä, etelänhedelmät, vihannekset y. m. menestyvät hyvin näillä seuduin. Syrian ja Vähän Aasian vuorten rinteillä kasvaa kauniita metsiä.

Lounais-Aasia on suurimmalta osaltaan *Turkin Aasiaa*, jossa ovat seuraavat alueet:

1. *Vähä Aasia*, jonka asukkaat ovat enimmäkseen turkkilaisia. Ne elävät maanviljelyksellä ja karjanhoidolla. Rannikkoseuduilla asuu kreikkalaisia. Ne harjoittavat merenkulkua ja kauppaa sekä hedelmäin- ja viininviljelystä. Riisiä, maissia ja vehnää sekä puuvillaa, tupakkaa ja unikkaa viljellään menestyksellä. Unikoista valmistetaan myrkyllistä lääkeainetta opiumia.

Smyrna, länsirannikolla, on melkoinen kauppakaupunki.

2. *Armenia*, jonka alkuasukkaat armenialaiset ovat saaneet väistyä puoliraakojen kurdilaisten paimentolaisheimojen tieltä.

Erzerum on Iraanin ja Mustanmeren välisten karavaaniteitten yhtymäkohta. Kaupunki on lujasti linnoitettu.

3. *Mesopotamia*, jonka arabialaiset asukkaat ovat kiinteitä maanviljelijöitä tai paimentolaisia.

4. *Syria* ynnä *Palestina*, jossa asuu enimmäkseen syyrialaisia.

Damaskus, sisämaassa, on suuri kauppakaupunki. Useimmat raamatussa mainitut paikat ovat nykyään vähäpätöisiä. *Jerusalemi* on kaikkien maiden kristittyjen vaelluspaikka.

5. *Arabia*, jonka rannikot vain ovat Turkin alusmaita. — Niemimaan sisäosa on itsenäistä aluetta. Asukkaat ovat arabialaisia, jotka elävät maanviljelijöinä ja kuljeksivina paimentolaisina.

Mekka on muhamettiläisten pyhä kaupunki.

Iraanin ylängöllä on kolme kotimaista valtaa.

Persia on niistä suurin. Se on kuningaskunta, jota hallitsee itsevaltias *shahi*. Pääväestönä ovat persialaiset. Ne ovat kohteliasta ja lahjakasta kansaa, joka elää maan- ja hedelmäinviljelyksellä sekä teollisuudella ja kaupalla.

Teheran, maan pääkaupunki, on karavaaniteiden yhtymäpaikka. *Täbris* on tärkein kauppakaupunki.

Afganistan ja *Belutshistan* ovat pieniä alueita, jotka ovat mahtavien naapureitten valloitushalun esineinä.

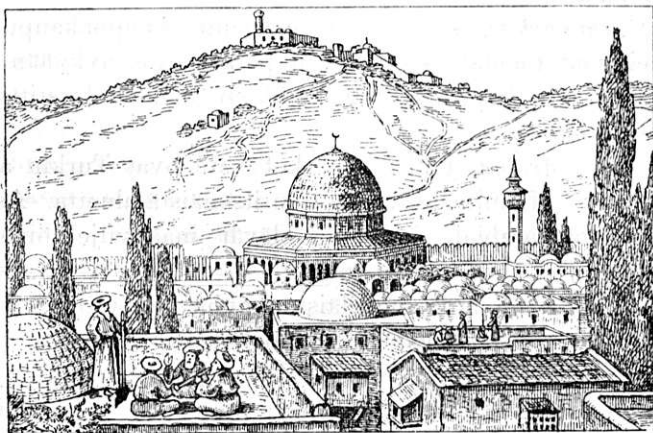
Kaikkien lueteltujen maiden asukkaat ovat suurimalta osaltaan muhamettiläisiä. Armenialaiset ovat kristittyjä, mutta he saavat kärsiä sortoa uskontonsa tähden.

Lukukappaleita: *Muhamet* (yleisestä historiasta).

Jerusalemi. Tämä pyhä seutu on vain varjo siitä, mitä se oli muinoin. Kadut ovat kapeita, mutkaisia ja ylen puut-

teellisesti kivitettyjä solia. Ne ovat täynnä likaa ja jätteitä sekä osittain pimeitten holvien ja repaleisten ryysyjen peitossa. Kaduilla liikkuu mitä erilaisimpia kansallisuuksia. Kaikki ovat erilaisissa puvuissaan ja ajatukset nähtävästi täynnä maallisia asioita ja huolia. Kerjäläisiä on paljon. Ne loikovat raajarikkoina ja repaleisina kaikilla teillä ja seuraavat vaeltajaa rukouksin ja huudoin.

Jerusalemien omituinen rakennustapa antaa sille synkän sävyn. Kivirakennuksissa ei useinkaan ole ikkunoita. Ne ovat säännöttömiä, matalia ja pimeitä sekä näyttävät pikemmin vuorenloukoilta kuin ihmisasunnoilta. Niiden

Jerusalemi ja Öllymäki.

katot ovat tasaisia, kuten rakennusten katot muuallakin Itämailla, taikkapa niiden keskikohdalta kohoaa matala kupulaki. Viimemainittua rakennustapaa käytetään sen vuoksi, että kallisarvoinen sadevesi voisi paremmin juosta ja kokoontua keskellä pihaa olevaan säiliöön. Mutta kohoaa näiden kohtalaisten asuntojen keskellä sellaisiakin rakennuksia, joita tässä ympäristössä voidaan sanoa linnamaisiksi. Ne ovat Jerusalemien lukuisia luostareja. Frankilainen ja armenialainen kortteli ovat siistimpiä ja parhaiten rakennettuja. Muhamettiläinen kaupunginosa seuraa sitten. Kurjin on juutalaiskortteli.

Moni Jerusalemin paikka vetää mielenkiintoa puoleensa. Niistä on huomattavin *Pyhän haudan kirkko*, jota frankilaisen korttelin rakennukset ympäröivät läheisesti. Kuten nimikin osoittaa, pitäisi kirkon olla sillä paikalla, jossa Jesus ristiinnaulittiin ja haudattiin, mutta on ylen epävarmaa, onko pyhän haudan paikka ollenkaan siinä kirkossa, jolla on tämän haudan nimi.

„*Kristitynkadun*“ varrella olevien pyhimysrihkaman myymäläin opastamina saavutaan pyhän haudan kirkolle. Sen edessä on pienten kappelienvälinen ympäristö esikartano. Sekin on markkinakojujen vallassa. Menemme sen yli korkean pääoven kautta temppeliin, jossa turkkilaiset sotamiehet valvovat kristittyjen kesken järjestystä. Tämä järjestyksen valvonta on näyttänyt olevan, surullista kyllä, tarpeen vaatima. Temppelin hämärästä kuuluu lukemattomien ihmisäänten sekava sorina. Siellä mutistaan kaikilla kristittyillä kielillä palavia rukouksia. Kahdeksantoista ympärillä seisovan pylvään yli kaareileksen korkealla kirkon mahtava kupulaki. Sen keskustan alla on pienempi soikea, epäsääntölinen rakennus, joka on päällystetty marmorilla ja täytetty pyhäinkuvilla, kynttilöillä ja lampuilla. Se on pyhän haudan kappeli. Tämän sisäänkäytävän ulkopuolella on kuusi jättiläiskynttilää yli miehen korkuisissa jaloissa. Papit ja pyhiinvaeltajat kulkevat joukottain siitä ulos ja sisään. Siinä on kaikkien katolisten kirkkojen edustajia. Enin on kumminkin kreikkalais-katolisia. Väkijoukossa on ahdasta, ja kaikki kinastelevat siitä, kenenkä vuoro on ensi kerralla päästä pyhään kappeliin.

Kirkon lukuisissa kappeleissa ja pimeissä komeroissa näytetään paljon muitakin, minkä sanotaan liittyvän Vaapahtajan historiaan, kuten esim. „tukkia“, johon hänen jalkansa olivat kiinnitetyt, kun ristiä asetettiin kuntoon; paikkaa, josta Jesuksen risti pyhäntarun mukaan löydettiin y. m.

Uskonnollinen kunnioitus vetää kristittyä vaeltajaa Pyhän haudan kirkkoon. Mutta mieltä ylentävät tunteet useimmiten haihtuvat siihen meluun ja levottomuuteen, joka vallitsee kirkossa ja sen ympärillä.

4. Keski-Aasia ja Itä-Aasia.

Keski-Aasian erämaa ja vuoriseudut ulottuvat Pami-rista itäänpäin. Mitä ylänköä ne ovat? — Mitkä vuoret ovat tämän ylängön pohjois-äärenä? Eteläreunana on mah-tava *Himalaja*, jonka huippujen keskeltä kohotaksen maanpallon korkein tunturihuippu *Gaurisankar*. Keski-Aasian sisäosissa kulkee useita korkeita vuorijonoja, jotka ovat jäätikköjen ja ikuisen lumen peittämiä. Pohjoisosassa on *Tian-shan*, keskimaassa *Kuen-lun*, jonka pohjoispuo-lella on *Itä-Turkestanin* alanne, eteläpuolella *Tibetin alppi-maa* ynnä *Karakorum*. Itä-Turkestan liittyy itäänpäin *Gobin erämaahan*.

Koko alue on niukkavesistä. On ainoastaan pieneh-köjä järviä ja sisämaan jokia. Ilmanala on aito keski-aasialainen. Kesät ovat kuumat ja kuivat, talvet jääkyl-mät. Kasvikuntakin on senvuoksi osittain niukka. Aro-ja erämaa-alueet ovat perin laajat. Vuori- ja jokilaaksot ovat kumminkin hyvin viljeltyjä, ja metsät verhoavat osittain ylänkeitä.

Eläinkunta on runsas. Tärkeimmät kotieläimemme ovat näiltä ylänköaroilta kotoisin. Antiloopeja, villiaaseja, kameleja, röhkijähärkiä y. m. on viljalti.

Asukkaat ovat useita alhaisella sivistyskannalla ole-via kansoja. Ne elävät maanviljelyksellä ja karjanhoi-dolla. Jotkut heimot viettävät kuljeskelevata paimento-laiselämää.

Itä-Aasian länsiosassa on *Kiinan vuoret* ja *Mandshuria*, joka on niinikään osittain vuorista; itäosana on *Kiinan alanko* ja *Korean niemimaa*, jonka läpi kulkee korkeita, lumipeittoisia vuoria.

Itä-Aasiassa on runsaasti juoksevia vesiä. Niistä ovat suurimmat *Hoang-ho* ja *Jang-tse-kiang*, jotka alkavat

Tibetin alppimaasta ja laskevat Tyyneenmereen. Nämäkin joet ovat pitemmät kuin Volga. Jang-tse-kiang on Aasian pisin ja vuolain joki.

Määrättyinä vuoden aikoina puhaltavat säännöllisesti samanlaiset tuulet, n. s. *monsuunit*, joista riippuu seudun ilmanala. Talvi on kylmä, paitsi rannikoilla, kesä kuuma ja kostea.

Kasvikunta on runsas. Havupuut, kesävihannat ja aina vihannoivat lehtipuut menestyvät toistensa läheisyydessä. Ja viljellyt vainiot eivät löydä mistään vertojaan.

Suolankuljetus röhkijähärkä-karavaanilla.

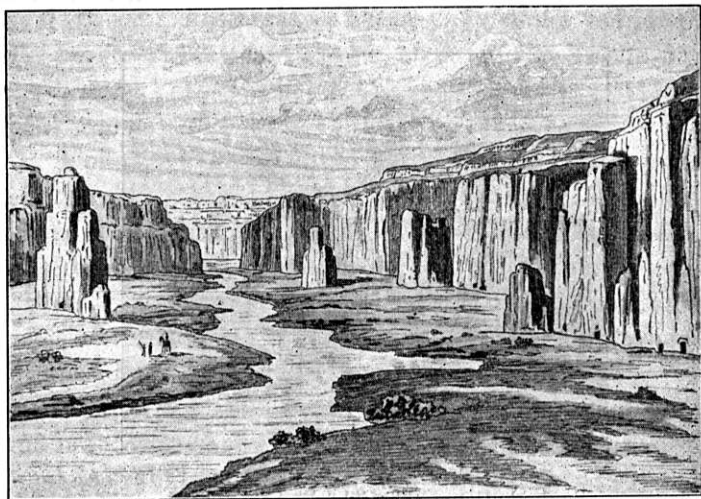
Niillä kasvaa riisiä, puuvillaa, teetä ja hedelmiä. Silkiäispuuta kasvatetaan niinikään silkinviljelystä varten, joka on melkoinen. Kesyttömät eläimet ovat enimmäkseen hävinneet, ja kotieläinten luku on vähäpätöinen.

Lukuunottamatta *Koreaa*, joka on itsenäinen kunin-gaskunta, Itä-Aasia ja Keski-Aasia on

Kiinan keisarikuntaa, jonka pääosana on *Varsinainen Kiina*.

Varsinainen Kiina on osittain ylen tiheään asuttua. Sen asukkaat ovat miltei yksinomaan kiinalaisia, joilla on ikivanha viljelys sekä paljon omituisia tapoja ja laitoksia. Utteruus ja tyytyväisyys ovat heidän huomattavimpia ominaisuuksiaan.

Maan pääelinkeino on *maanviljelys*, jota pidetään niin suuressa arvossa, että talonpoika on arvoasteeltansa lähinnä aatelismiestä. Keisari itse osoittaa tälle elinkeinolle kunnioitustaan siten, että hän määrättynä vuoden

Jokilaakso Kiinassa.

päivänä kyntää kappaleen peltoa ja kylvää siihen riisiä. — *Karjanhoito* on vähäarvoinen. *Teollisuus* ja *kauppa* ovat sitävastoin melkoisia. Tärkeimpiä vientitavaroita ovat silkki, paperi, posliini, kiilloitetut teokset y. m., joita kaikkia valmistetaan erittäin taidokkaasti. — *Liikettä* edistävät kulkukelpoiset joet ja kanavat.

Kaupungit ovat ulkoasultaan vähäpätöisiä ja epäsiistejä, mutta jotkut niistä ovat hyvin suuria. — Isoin

kaupunki on *Kanton*, *Kanton joen* varrella. Suuri osa väestöä asuu joessa uiskentelevilla lautoilla ja veneillä. *Tien-tsin*, keisarinkanavan varrella lähellä Peihon suuta, on Pohjois-Kiinan tärkein kauppakaupunki ja pääkaupungin satamapaikka. *Peking* on Kiinan pääkaupunki. *Nan-king*, *Jang-tse-kiangin* varrella, on tärkein teollisuuskaupunki.

Kiinalaiset ovat mongoleja. Niillä on kellertävä iho, leveä ja matala nenä, tummat, vinot silmät ja melkein nelikulmaiset kasvot. Heidän tapansa ja laitoksensa ovat perin toisenlaisia kuin meidän. Miehet ajavat hiuksensa pääläelta, mutta antavat niiden kasvaa niskaan ja sitelevät ne pitkäksi palmikoksi. Ylhäisön naisten jalat rutistetaan lapsuudesta saakka luonnottoman pieniksi, jotta niillä tuskin voipi kävellä. Sekä miehet että naiset käyttävät viuhkaa. Syödessä käytetään veitsen ja kahvelin asemesta paria puupuikkoa. Kirjoittaessa sanat maalataan siveltimellä ja ne luetaan alhaalta ylöspäin. Naisella ei ole perintöoikeutta, ja vaimo ostetaan.

Kiinalaiset viettävät vuosittain kolme suurta juhlaa, nimittäin uutena vuotena, keväisin ja syksyisin, mutta eivät pidä erityistä viikonpäivää lepopäivänä. Uskonnosta ei paljon väritetä. Enemmistö palvelee Buddaa, jonka nimenä on Fos. Kristinoppi on ollut Kiinassa tunnettu useita vuosisatoja. Enemmän kuin miljoona kiinalaista on tätä nykyä kääntyneenä katolin-uskoon, ja pieni lukumäärä on protestantteja. Mutta kristityt saavat useinkin kärsiä veristä vainoa, ja lähetyssaarnaajille tehdään suurta väkivaltaa.

Kun kiinalaisten tarpeet ovat pienet ja he tulevat vähällä tyydyttyiksi, niin he voivat elää perin halvalla. Suuri säästäväisyys ja kohtuullisuus ynnä useinkin ihmeittävä ahkeruus ja kestävyys työssä ovat kiinalaisten huomattavia ominaisuuksia. Köyhin väestö käyttää ruokanaan miltei yksinomaan riisiä ja vihanneksia, ja heidän vaatteensa sekä asumuksensakin ovat useimmiten mitä puutteellisimpia. Juoppouspahe on verrattain harvinainen, ja sitä tapaa enin ylempien luokkien keskuudessa. Sitä vastoin käytetään miltei yleisesti päihdytysaineena opiumia. Opiumipesät ovatkin pelipaikkojen kera suurten kaupunkien varjopuolia.

Kiinassa tehdään paljon työtä kansanvalistuksen ja sivistyksen hyväksi. Luku- ja kirjoitustaito ovatkin yleisiä, ja kouluja on sekä kaupungeissa että kylissä. Suuria kirjastoja on kaikkialla, varsinkin isoimmissa kaupungeissa. Virkamiehiksi aikovat saavat suorittaa vaikeita tutkintoja.

Kun monin paikoin Kiinaa asuu ylen paljon väkeä, on sen useinkin perin vaikea hankkia jokapäiväistä leipäänsä. Siksipä köyhimmän väestön keskuudessa tapahtuu paljon lastenmurhia, ja vaikkapa kiinalaiset rakastavatkin kotiansa, täytyy suurten joukkojen hakea toimeentulonsa muista maista. Niissä he ovat tehneet itsensä tunnetuiksi ahkerina ja taitavina työntekijöinä ja kauppiaina. Mutta monin paikoin heitä suvaitaan kumminkin vastenmielisesti, he kun halpahintaisella työllään syrjäyttävät muut tieltään.

5.

Intian niemimaat.

Etu-Intian pohjoisrajana on Himalaja, länsirajana Soliman vuoret. Mitkä ovat merirajat? Rannat ovat melkein eheät. Kaakkoisrannalla on iso *Ceylonin* saari.

Niemimaan pohjoisosassa on *Hindostanin* alankoa. Sen itäisen osan läpi virtailee *Ganges*, jonka vuotuiset tulvat tekevät maan hedelmälliseksi. Alangon länsiosan läpi juoksee *Indus*, jota ympäröipi etelässä aro- ja erämaa. Niemimaan eteläosa on *Dekanin* ylänköä, joka rajoittuu idässä ja lännessä *Ghats vuoriin* [Goots].

Ilmanala riippuu säännöllisesti ilmestyvistä monsuuneista. Kesä on sateinen, sillä lounaismonsuuni tuopi kosteutta. Talvi on kuiva, sillä silloin puhaltaa maanpuolinen koillismonsuuni.

Kasvikunta on rehevä. Suuret aarniometsät peittävät Himalajan rinteitä ja Länsi-Dekania. Puulajeista ovat monet palmulajit tärkeimpiä. Oivallisia huonekalupuita on monta eri laatua. Tärkeä on niinkään bambu-

ruoko, jota käytetään lavealti. — Eläinkuntakin on ylen runsas. Norsu, jota pidetään kesynäkin, sarvikuono ja tapiiri ovat isoimmat, kuningastiikeri ja pantteri vaarallimmat eläimet. Apinoita, loistavanvärisiä lintuja, krokotiileja ja myrkyllisiä käärmeitä on joukottain.

Lukuisat asukkaat ovat enimmäkseen hindulaisia. Pääuskontona on Brahman oppi, mutta Muhametin oppikin on jotensakin levinnyt. Kristityt ovat harvalukuiset.

Enin osa väestöä elää maan- ja hedelmäinviljelyksellä. Riisiä, maissia ja vehnää viljellään lavealti; kahvi, tee, puuvilla ja jute [djuutte] ovat niinkään tärkeitä. Banani ja leipäpuu ovat arvokkaimmat hedelmäpuut. — Vuorityö ja teollisuus ovat niinkään tärkeitä elinkeinoja. Vuorista saadaan kultaa, jalokiviä, rautaa ja kivihiiltä. Kaupaksi valmistetaan hienoja kankaita sekä kulta- ja hopeakaluja. Enin viedään kumminkin raaka-aineita Englantiin, josta tuodaan maahan joukottain tehdastavaroita.

Taka-Intia rajoittuu pohjoisessa Keski-Aasian vuoriin ja viettää eteläänpäin kaitaan *Malakka* niemeen. Mitkä vedet ympäröivät *Taka-Intian* niemimaata?

Korkeat vuorijonot ja niiden väliset hedelmälliset laaksot tekevät maanpinnan epätasaiseksi. Laaksoja kostuttavat isot joet, joista Mekong on pitempi kuin Volga. — Sisämaa on vielä jotensakin tuntematonta, mutta sikäli kuin tiedetään, ovat sen luonnonsuhteet samantapaiset kuin vastaavat suhteet *Etu-Intian* niemimaalla.

Niemimaan asukkaat ovat indokiinalaisia, jotka luetaan mongolilaisiin kansoihin. Ne tunnustavat Buddan oppia.

Melkein koko *Etu-Intia* ja *Taka-Intian* länsiosa ovat Englannin aluetta. Nämä muodostavat

Englannin Aasian, johon vielä kuuluu muutamia hajanaisia aloja eri seuduilta Aasiaa. Suurin osa tätä

laajaa aluetta on englantilaisen varakuninkaan hallittavana, mutta ylin hallitusvalta on Englannin kuningattaren käsissä, ja hänellä onkin „*Intian keisarinnan*“ arvonimi.

Britannian Intiassa on useita isoja kaupunkeja. Suurin on pääkaupunki *Kalkutta*, jossa asuu paljon eurooppalaisia. *Bombay* [Bombee] ja *Madras* ovat tärkeitä kauppakaupunkeja länsi- ja itärannalla.

Taka-Intian itäosa on *Ranskan alusmaata*, keskimaa on *Siamin kuningaskuntaa*, joka on kotimainen valtio. Muut kotimaiset vallat ovat vähäpätöisiä.

Brahman ja Buddan oppi. Brahman oppi eli hindulaisuus on pakana-uskonto. Sen mukaan on jumalia lukematon joukko, ja tavallisesti on kullakin kylällä oma erityinen joko puu- tai kivijumalansa, joka merkitään punaisella värillä. Monta jumalaa on esitettynä niinkään erityisinä kuvina. Nämä jumalat ovat ulkomuodoltaan oudon ja kummallisen näköisiä. Niillä on esim. monta norsunpään näköistä päätä, useita käsiä ja jalkoja, ja koko olennot mitä kirjavimman värisiä. Pääjumalat *Brahma*, luoja, *Vishnu*, ylläpitäjä, ja *Shiva*, hävittäjä sekä uudistaja, muodostavat jonkinlaisen kolminaisuuden.

Loistavia temppeleitä eli pagodeja on joukottain varsinkin Ganges joen varsilla. *Benares* nimisessä kaupungissa on yksistään yli seitsemäntoistasataa sellaista temppeleitä. Tähän kaupunkiin hindulainen haluaa päästä ainakin kerran elämässään. Suuria pyhiinvaeltajajoukkoja retkeileekin senvuoksi tänne sekä muihinkin pyhän joen varrella oleviin paikkoihin. Pitkin joen rantoja on marmoriportaita ja kylpypaikkoja, joissa tungeskelee joukottain pyhiinvaeltajia ruoskien itseään ja juoden virran vettä tai pesten siinä itseään, puhdistuaksensa synnin saastasta. Väliin nähdään valkoisiin liinoihin käärittyjä ruumiita kastettavan jokeen, ennenkuin ne poltetaan läheisillä rovioilla. Monet muuttavat ikuisen lepoon hukuttautuen Ganges jokeen, ja lukuisia ruumiita uiskentelee aina siinä ahnaitten, raatoja haeskelevien lintujen ympäröiminä. Fakireja, jonkinlaisia kerjäläismunkkeja, liikkuu viljalti. Ne retkeilevät

ympäri miltei alastomina, suorittavat mitä tuskallisimpia katumusharjoituksia ja kiduttavat itseänsä uskomattomassa määrässä. Rahvas pitää heitä suuressa arvossa, ja heillä on puolestaan siihen tehokas vaikutusvalta.

Kansa on jaettuna eri säätyluokkiin eli kasteihin, joissa poika perii isänsä ammatin, ja joita arvoasteet ja uskonnolliset tavat vielä jyrkästi eroittavat toisistaan. Kastilaitos on estänyt kansan kehitystä sekä vaikeuttanut suuresti kristinopin ja eurooppalaisen sivistyksen leviämistä Intiaan. Ylhäisimpänä kastina ovat braminit eli papit. Ne käyttävät usein koko elämänsä opiskeluun, ja muut säätyluokat kohtelevat heitä melkein jumalallisella kunnioituksella. Braminien kastia seuraavat järjestyksessä sotilaat, käsityöläiset y. m. Alhaisimmalla kannalla ovat inhotut ja halveksitut *paariat*, joiden täytyy elää muista erillään, eivätkä he saa mennä edes muiden temppeleihin. Tähän luokkaan kuuluvat silmäkääntäjät, taikurit, teloittajat y. m. Eräistä hairahduksista saattaa kuka hyvänsä, yksin braminiakin, tulla erotetuksi kastistaan, ollen pakoitettu jälkeläisineen hankkimaan toimeentulonsa alhaisimmilla askareilla, joihin toiset pitävät itsensä liian hyvinä.

Buddan oppi on saanut nimensä perustajastaan, eräästä intialaisesta kuninkaan pojasta, jota hänen uskolaisensa kutsuivat nimellä *Budda* eli „valistunut“. Tämä uskonto on alkuaan puhdistettua Brahman oppia. Se hylkää braminienvallan ja kastijaon sekä vaatii lempeyttä, suopeutta ja siveätä elämää. Buddan jälkeläiset uudistivat vanhan epäjumalanpalveluksen, ja Buddaa itseään ruvettiin pitämään ylijumalana. Buddan-uskoisilla on kuten katolisilla joukko luostareita sekä Tibetissä jonkinlainen paavi, jota kutsutaan nimellä *dalai-lama*. Häntä palvellaan ruumiillisentuneena Buddana.

Vaikkapa Buddan oppi onkin pakana-uskonto, on se kumminkin suuresti edistänyt Itä-Aasian kansojen tapain puhdistusta.

Saaret.

6.

Suuret itäiset saaret kuuluvat *Itä-Intiaan* ja *Japaniin*.

Itä-Intian saaria ovat *Isot Sunda saaret: Borneo, Sumatra, Java ja Celebes*, sekä *Vähät Sunda saaret*. Celebeen itäpuolella ovat *Molukit* ja pohjoisissa *Filippinit*. Mitkä vedet ympäröivät näitä saaria?

Kaikki saaret ovat vuorisia, ja onpa useita tulivuoriakin. Java on maanpallon tuliperäisin seutu. Siellä on yli 40 suitsuavata tulivuorta.

Ilmanala on kuuma ja kostea, kasvikunta runsas. Useimmat saaret ovat suurten aarniometsäin peittämiä. Javan saarella viljellään kahvia, teetä, sokeria ja tupakkaa. Filippineillä viljellään niinikään sokeria ja tupakkaa sekä hampua. Molukeilla kasvaa viljalti maustimia. Läntiset saaret muistuttavat muutoin kaikin puolin muuta Intiaa. Itäiset saaret muistuttavat sitävastoin läheistä Australiaa.

Asukkaat ovat pääasiallisesti malajilaista kansaa. Ne tunnustavat Muhametin oppia. Filippiinien tagalit ovat kumminkin kristittyjä. Javan asukkaat ovat vanhastaan paljon sivistyneempiä kuin muut saaristolaisheimot.

Itä-Intian saaristo jakaantuu *Alankomaiden, Amerikan ja Britannian alusmaihin*.

Jaapani käsittää Jaapanin saaret, jotka ovat *Jeso, Nipon, Sikok* ja *Kiusiu*, ynnä Kurilit, Liu-kiu saaret ja Formosan. Mitkä vedet ympäröivät näitä saaria?

Nämäkin saaret ovat vuorisia ja tuliperäisiä. Vuorissa on kultaa, hopeata ja vaskea. Vaikka nämä saaret kuuluvat koleampaan ilmastoalueeseen, on suuremmilla saarilla kumminkin leuto ilmanala, sillä lämmin merivirta, joka kulkee läpi Tyynenmeren, lämmittää ilman. Kesät ovat kuumat ja kosteat, talvet leudot. Länsirannikoilla talvet ovat kumminkin koleat. Kasvi- ja eläinkunta on runsas.

Asukkaat ovat *jaapanilaisia*. Ne ovat mongolilaista kansaa. Heidän vanhin uskontonsa on luonnonvoimien ja esi-isien palvelusta, mutta kansan enemmistö tunnustaa nykyään Buddan oppia. Sivistys on ollut vanhaan korkealla kannalla. Lukuisat nuorukaiset opiskelevat Euroopassa ja Amerikassa, ja jaapanilaiset ovat huolekkaasti toimeenpanneet parannuksia Europan esimerkin mukaan.

Pääelinkeinot ovat *maanviljelys, kalastus, teollisuus ja kauppa*. Maa on ikäänkuin puutarhana. Riisi, tee, sokeri ja puuvilla ovat tärkeimmät viljelyskasvit. Silkkikankaat, kiilloitetut teokset, metallitavarat y. m. ovat huomattavimpia kauppatavaroita.

Jaapani on keisarikunta. Keisari eli *mikado* on ainoa Aasian hallitsija, joka ei ole itsevaltiias. Kansa on valtiokokouksen kautta osallisena valtakunnan hallitukseen. — Pääkaupunki *Tokio* on Niponin itärannalla. Sen satamakaupunki on *Jokohama*, joka on kauppayhteydessä Europan kanssa.

Jaapanin edistyminen. Vanhan maailman itäisin valtio, „auringonnousun maa“, kuten sen kansa sitä mielellään kutsuu, on vanhan itämaan huomattavimpia valtakuntia.

Jaapanissa asuu, Ruotsia pienemmällä maa-alalla, lähes yhtä lukuisa väestö kuin Ranskassa. Kansa näyttää olevan likipitain mongolilaisen rodun näköistä, mutta se on muodostunut aikojen kuluessa noilla erillisillä saarillaan omituiseksi, tarkkapiirteiseksi tyyppiä eli perikuvaksi. Siinä on sekä ruumiillisia että henkisiä yhtymäkohtia miltei kaikkien naapuriheimojen kanssa. Se voipi täysin kilpailla kiinalaisten kera työkunnossa, eivätkä heidän käsiteollisuutensa tuotteet suinkaan jää taiteellisen tekotapansa puolesta jällelle kiinalaisten teoksista.

Jaapani pysyi valtiollisista syistä, eikä suinkaan mistään myötäsytntisistä nurjamielisyydestä muukalaisia kohtaan, kauan aikaa valko-ihoisille kansoille suljettuna. Katolista oppia oli saatu hyvän aikaa vapaasti saarnata

ja häiritsemättä levittää, mutta vieraan vallan pelko johti katolilaisten vainoamiseen ja hävittämiseen. Ainoastaan hollantilaiset pääsivät senjälkeen maahan, mutta hekin vain *Nagasakiin*. Asiain tila jatkui siten vuoteen 1854, jolloin amerikkalaiset valtansa nojalla vaativat itsellensä pääsyn Jaapaniin. Tätä myönnytystä seurasi useampia muita myönnytyksiä. Mutta ne johtivat sisällisiin riitoihin ja vallankumoukseen, joka on perinpohjaisimpia, mitä kansojen aikakirjat tietävät mainita. Mutta se oli kumous ylhäältä päin, sillä se oli saanut alkunsa mikadosta. Se tapahtui 1860-luvun loppupuolella.

Tuskin mikään kansa on saanut niin lyhyellä ajalla kokea sellaista kaikkien olojen läpikotaista muutosta, kuin mikä Jaapanissa sittemmin on tapahtunut. Koko valtakunta on avattu selki seljälleen länsimaiselle sivistykselle. Koululaitos, joka jo ennestään oli korkealla kannalla, muodostettiin uudelleen amerikkalaiseen malliin. Ja jaapanilaisia nuorukaisia lähetettiin joukottain Europan ja Amerikan yliopistoihin, jotka puolestaan toimittivat opettajia auttamaan jaapanilaisia uudistustyössä. Höyrylaivoja ja rautateitä rakennettiin sekä posti- ja lennätinlaitos toimeenpantiin ikäänkuin taikavoimalla, ja kansa käyttää niitä suurella mielihalulla. Yhtä nopeasti kasvoi oma sanomalehdistö sekä kirjallisuus, joka riensi liittämään itseensä Europan ja Amerikan parhaat kirja-aarteet. Sotalaitos järjestettiin saksalaiseen malliin. Lopullisesti toimeenpantiin myös valtiokokous europalaiseen tapaan.

Jaapani omisti meidän ajanlaskumme alussa aivan vapaaehtoisesti kiinalaisen sivistyksen. Yhtä vapaaehtoisesti se on meidän päivinämme omistanut europalaisen sivistyksen. Mutta olisipa suuri erehdys nähdä tässä vieraan sivistyksen laveassa mukailussa tahdotonta oman itenäisyyden hylkäämistä. Niin pian kuin muukalaiset opettajat ovat suorittaneet tehtävänsä, saavat he tarpeettomina eronsa, ja heidän paikkansa täytetään helposti kotimaisilla voimilla. Jaapanilaiset eivät myöskään ole osoittauneet taipuvaisiksi jättämään kauppaa ja teollisuuttakaan muukalaisten käsiin. Mitä kristinoppiin tulee, saadaan sitä harjoittaa vapaasti, mutta lähetystoimi on supistettu ahtaisiin rajoihin. Vanha pakanuus kadottaa kumminkin yhä enemmän arvoaan, ja kristityt jaapanilaiset ovat innok-

kaita julistamaan maanmiehillensä evankeliumia. Mutta europalaisen sivistyksen mukana tunkeutuu maahan paljon epäuskoakin.

Valtiollinen katsaus Aasiaan.

Europalaiset alueet ja suojelusmaat: *Venäjän:* Siperia ynnä Amurinmaa, Turaani, Kaukasia. — *Turkin:* Vähä Aasia, Armenia, Syria ynnä Palestina, Mesopotamia, Arabian rannikko. — *Britannian:* Etu-Intia, Ceylon, Birma, Straits Settlements [Strets], Pohjois-Borneo, Kypro, Aden [Edn] y. m. — *Alankomaiden:* Sunda saaret, Molukit. — *Ranskan:* Kochinkiina [Kotshin-] Ton-King, Kambodsha, Annam y. m. — *Portugalin:* Goa, Diu, osa Timor saarta, Makao. — *Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain:* Filippiinit.

Kotimaiset vallat: *Kiinan* ja *Jaapanin* keisarikunnat; *Persian*, *Siamin* ja *Korean* kuningaskunnat; itsenäinen *Arabia*; *Afganistanin* emirikunta ja *Belutshistanin* kaanikunta y. m. pieniä alueita.

Afrikka.

Afrikka on suuruudeltaan kolmas maanosa. Sen yhdistää Aasiaan *Suezin* [Sues] kannas, jonka samanniminen kanava katkaisee. Gibraltarin salmi eroittaa Afrikan Europasta. Sitä ympäröivät Välimeri, Intian meri lahti-neen ja Atlantin meri.

7.

Rannikot. Korkeussuhteet. Vesistöt.

1. Afrikan rannikot ovat hyvin eheät. Huomattavia lahtia ja niemiä on hyvin harvoja. Pohjoisrannalla on *Ison Syrtin* lahti itään ja *Vähän Syrtin* lahti länteen päin. Länsirannikolla on laaja *Guinean* [Ginean] lahti. Itärannikolta ulkonee Somalin niemimaa. Rannoille on yleensä vaikea päästä, ja hyviä satamia puuttuu.

Suurin saari on Madagaskar, joka on Intian meressä. *Mosambik salmi* eroittaa sen Afrikasta. Muista Intian meren saarista Maskarenit ovat tärkeimmät. Atlantin meressä ovat *Kapverden saaret*, *Kanarian saaret*, *Madeira* y. m. saaria ja saariryhmiä.

2. Afrikka on enimmäkseen ylänköä. Vuoret ovat yleensä korkeimmat rannikoilla, joita kohti ne alenevat leveinä pengermana eli portaina. Afrikan pinta voidaan jakaa neljään luonnonomaiseen pääosaan. Ne ovat: *Pohjois-Afrikka*, *Sudan*, *Keski-Afrikka* ja *Etelä-Afrikka*.

Pohjois-Afrikan itäisin osa käsittää hedelmällisen *Niilin laakson*, eteläisin osa suuren Saharan erämaan. Pohjoisen rantamaan nimenä on *Berberia*. Tämän länsipäässä kohoavat korkeat *Atlas vuoret*; itärajana on *Barakan ylänkö*. — *Sudan* ulotaksen poikki Afrikan eteläpuolella Saharaa. Sudan on enimmäkseen aaltomaista tasankoa, joka on pisin keskeltä, mutta kohoaa länteen päin *Ylä-Sudaniin*. *Abessinian alppimaa* päättää tasangon idässä. — *Keski-Afrikka* alkaa siltä kohdalta, josta tämä maanosa rupeaa kapenemaan eteläänpäin, ja käsittää laajoja ylätasankoja. Länsiosassa kohoavat *Kamerun vuoret* ja itäosassa on monta korkeaa vuorenhuippua. — *Etelä-Afrikka* käsittää Afrikan eteläisimmän osan. Sen keskellä on *Kalaharin* erämaa. Eteläisin osa käsittää *Kapmaan vuoret*, joissa on ylen runsaasti kivihiiltä, kultaa ja timantteja.

3. Afrikan tärkeimmät järvet ovat Keski-Afrikan itäosassa ja laskevat suuria jokia myöten mereen. Suurin on *Viktoria*, päiväntasaajan kohdalla. Tästä ja eräästä toisesta päiväntasaajan seudun järvestä alkaa *Niili*, joka juoksee pohjoista kohti Välimereen ja muodostaa sen rannikolle laajan suistomaan. Niili saapi myös vesirikkaita lisäjokia Abessinian alppimaasta. Niilin vuotuiset tulvat ovat vanhastaan kuulut.

Vähän päiväntasaajan eteläpuolella on kaita *Tanganjika*, joka laskee useiden muiden järvien kera mahtavan *Kongon* kautta Atlantin mereen. *Njassa* laskee järviylängöltä *Sambesiin*, joka virtaa suurena kaarena Etelä-Afrikan sisäosien läpi Mosambik salmeen.

Muut tärkeimmät joet ovat *Niger*, joka laskee Guinean lahteen, ja *Oranje*, joka laskee Atlantin mereen. — Kaikki nämä joet ovat koskisia ja senvuoksi vain pieneksi osaksi liikkeelle sopivia.

Niili. Niilin tulvat eivät ole yksinomaan tavallisia tulvia. Ei yksistään joki tulvi yli maan. Ainoastaan osa maata joutuu siten veden valtaan. Vesi johdetaan näet joesta peltojen lomitse ja lävitse kanaviin, lammikoihin ja säiliöihin, joista sitä päästetään vainioille tarpeen mukaan kostuttamaan ja ravitsemaan maata. Tämä on ainoa lannoitustapa, jota tarvitaan ja käytetään.

Mutta eipä riitä vainioiden kasteleminen ainoastaan tulvien aikana, vaan niitä täytyy kastella talvella ja keväälläkin, ettei vilja kuivuisi ja sato turmeltuisi. Tämäkin vesi tuodaan Niilistä. Sen kuljetus tarjoo omituisen näyn. Joen ja kanavain äyräät ovat yleensä monen metrin korkeiset ja jotenkin jyrkät. Näiden äyräitten harjoilla on jonkun matkan päässä toisistaan kummallisia, kömpelön näköisiä koneita, jotka muistuttavat vanhoja puimalaitoksia. Niitä käyttävät härät, jotka kiertävät alituisesti ympäri konetta ja vääntävät suurta vaakasuoraa pyörää. Tämän hampaat käyttävät toista pystysuorassa olevaa pyörää, jonka reunoihin on kiinnitetty joukko tyhjiä saviastioita. Nämä täyttyvät pyörän kiertyessä joenpintaan vedellä, kohoavat pyörän käännähtäessä ympäri ja tyhjentyvät erityisiin kouruihin, jotka kuljettavat veden peltojen pieniin kanaviin. Näitä vedennostokoneita, joiden asemesta on viime aikoina ruvettu käyttämään suistomaalla höyrykoneita, hoitaa tavallisesti yksi tai pari poikaa, jotka ajavat härkiä.

Mutta tämä nostotapa ei ole suinkaan ainoa eikä edes tavallisin. Paljon useammin nähdään ihmisten omin käsin ammentavan vettä. He käyttävät siihen hyvin yksinkertaista laitosta. Metrin pituisen nostopuun päähän kiin-

nitettyyn puunhaarukkaan on sidottu vastapainoksi kuiva savimöhkäle ja joenpuoliseen päähän nuora. Siihen on kiinnitetty tavallisimmin lampaannahkainen vesikauha, joka on pingoitettu maljanmuotoisesti pyöreän varpuvanteen ympäri.

Milteipä alaston egyptiläinen painaa nahkakauhan käsin köydestä veteen ja antaa savimöhkäle nostaa sen vesineen ylös. Hän tyhjentää sitte kauhan äyrääseen kaitettuun, saviseen vesisäiliöön. Toinen egyptiläinen nostaa

Vedennosto Niilin varrella.

tästä veden samalla tavoin toiseen ylempänä olevaan säiliöön. Usein on vielä äyrään korkeuden mukaan kolmas, jopa väliin neljäskin nostaja.

Nämä miehet ovat raskaassa työssään taukoamatta aamusta iltaan, ilman lepoa. Se on orjantyötä, mutta he ovat kuitenkin iloiset siitä, sillä suuri osa väestöä saapi siitä elatuksensa. Egyptin kuuma aurinko paahtaa heidät ruskeiksi niinkuin kahvinporo, mutta se ei näytä heitä ujostuttavan. Näkeepä tässä työssä vielä mustempia nubialaisia ja neekereitäkin.

Näin Egyptin kansa ammentaa Niilin vettä pitkin joen ja kanavien varsia ja johtaa sitä pelloille ja vainioille päivät pääksytysten, vuodesta vuoteen.

Ilmanala. Kasvikunta.

8.

1. Afrikka on kuumin maanosa, sillä se on suurimmaksi osaksi *kuumassa vyöhykkeessä*, jossa auringonsäteet ovat polttavia, kun ne kohtaavat maata pystysuorasti. Kuumimmat seudut ovat kumminkin päiväntasaajan pohjoispuolella Saharassa ja Sudanissa, jossa maanosan leveys estää merituulten vilvoittamasta ilmaa. Sitä vastoin kuiva ja kuuma *samum* puhaltaa usein näillä seuduin. — Pohjoisosa ulottuu *pohjoiseen lauhkeaan vyöhykkeeseen*. Etelä-Afrikka on *eteläisessä lauhkeassa vyöhykkeessä*. Molemmilla näillä alueilla on samanlainen ilmanala kuin Etelä-Europassa.

Sateentulo on eri seuduilla erilainen. Muutamissa vuoriseuduissa sataa hyvin runsaasti. Toisin paikoin Saharassa ja Egyptissä ei sada sitä vastoin vuosikausiin. Useimmin paikoin vuosi jakaantuu kumminkin pouta-aikaan ja sadeaikaan, jolloin vettä sataa virtanaan.

2. Kasvikunta on Afrikan eri pääosissa hyvin erilainen. — Pohjois-Afrikassa on Välimeren rannikolla Etelä-Europan kasvullisuus. Siellä viljellään etelänhedelmiä, öljypuuta, viiniköynnöstä, vehnää ja maissia. Läntisen ylängön ominainen kasvi on *halfaheinä*. Niilin laaksossa, jossa maa antaa monta satoa vuodessa, viljellään talvisin Europan viljalajeja, kesäisin riisiä, puuviljaa ja sokeriruokoa. Paikoin on siellä istutettuja palmulehtoja, mutta muutoin maa on metsätöntä. Saharan kasvullisuus on hyvin niukka. Ainoastaan sellaisin paikoin, joissa maata voidaan kastella, on kasvisto runsaampi. Niissä viljellään viljaa, etelänhedelmiä ja taatelipalmuja. Sellaisia seutuja sanotaan *keitaiksi*. Muissa erämaanseuduissa kasvaa vain nahkeita suolayrttejä tai matalia, okaisia pensaita.

Sudan on täynnä laajoja heinätasankoja, *savanneja*, joilla heinä kasvaa mättäissä. Nämä heinätasangot ovat sadeaikoina ikäänkuin aaltoilevia heinämeriä; pouta-aikoina ne ovat auringon polttamat. Siellä täällä kasvaa puita ja pensaita. Niistä on tärkein *apinanleipäpuu*, jolla on ylen paksu runko. Metsiä on länsirannikoilla ja itäisillä ylätasangoilla. Ravintokasveina viljellään *durraa* ja *jamsjuurta*. Öljypalmusta saadaan arvokasta palmuöljyä. — Abessinia on kahvipuun varsinainen kotimaa.

Afrikan troopillinen aarniometsä.

Keski-Afrikan pohjois-osassa on samanlainen kasvullisuus kuin Sudanissa. Uusia omituisia kasveja on etelämpänä. Jokien suilla kasvaa *mangrovepuu*, jonka lukuisat ilmajuuret juurtuvat mutapohjaan ja muodostavat sekavan tiheikön runkoja, juuria ja haaroja. Sekä täällä että koko Afrikassa on bananipuu tärkeä ravintokasvi.

Etelä-Afrikan erämaanseutu ei ole niin autio kuin Sahara. Kapmaassa on suuria arvoja, mutta siellä on myös erittäin runsas kukasto. Useat meidän koristekasveistamme ovat Kapmaasta kotoisin. Akasioita ja punai-

sia kanervakasveja on runsaasti. Europan viljalajien, oransin ja viinin viljelys menestyy hyvin.

Taatelipalmu. Taatelipalmu on täydellisin palmun perikuva. Sen tasapaksu, solakka runko kohoaa niinkuin patas aina 40 metrin korkuiseksi ja kantaa leveähköä latvaa, jonka kymmenet sulkamaiset lehdet kasvavat monen metrin pituisiksi. Rungossa on tiheässä pudonneiden lehtien kehämäisiä jälkiä. Semmoisissa palmuissa, joita ei hoideta, pysyvät lakastuneet lehdet kauan ja tekevät rungon risuisen näköiseksi. Hoidetuista palmuista ihminen poistaa lakastuneet lehdet helpoittaakseen pääsyä latvaan. Kukat ovat perin vähäpätöisen näköisiä. Ne ovat kokoontuneet suuriksi, haaraisiksi tähkiksi, jotka näyttävät höyhentöyhdoiltä. Hedelmä on luumumainen marja, jonka lihaisen kuoren sisässä on yksi ainoa luusiemen.

Taatelipalmu on aito erämaalainen, joka ei viihdy sateisilla seuduilla. Se on levinnyt kautta koko Pohjois-Afrikan, Kanarian saarista Saharaan, Egyptiin ja Abessiniaan, sekä Lounais-Aasiaan Euftrat ja Tigris jokien seudulle saakka. Menestyy se myöskin viljeltynä Välimeren pohjoispuolella Etelä-Espanjassa ja Italiassa. Sen alkuperäistä kotimaata ei voida määrätä, sillä se on ollut tällä kasvualueella jo esihistorialliselta ajalta saakka. Egyptiläisten ja assyrialaista muinaisjäännösten kuvat osoittavat, että taatelipalmu on ollut tunnettu jo sen ajan kansoille. Pohjois-Afrikassa ja Arabiassa taatelipalmu on maiseman vasituinen, luonnonomainen kasvi. Ihmiskasuntojen läheisyydessä, erämaan keitailla, kaikkialla missä kasvullisuus on mahdollinen, kasvaa taatelipalmulehtoja, joiden siimeksessä ihmiset saavat suojaa polttavalta auringolta. Ja vielä enemmän, taatelipalmu on näiden seutujen tärkein viljelyskasvi, joka kamelin kera ylipäänsä tekee ihmisten toimeentulon näillä seuduilla mahdolliseksi.

Taatelit ovat arabialaisten ja pohjois-afrikkalaisten tärkeimpänä ravintoaineena. Ne säilyvät helposti kuivina ja ovat senvuoksi karavaanien pääeväinä. Taatelipalmuja viljellään näillä seuduin suurella huolella, ja niitä on useaa eri lajia. Niitä voipi kasvattaa helposti siemenestä, mutta mieluisammin niitä lisätään juurivesoista. Nuoret taimet vaativat kuumassa ilmanalassa tarkkaa hoitoa. Sato val-

mistuu kesällä tai syksyllä. Voimakas puu antaa vuosittain pari sataa kiloa taateleita. Taatelipalmu voi tulla 200 vuoden vanhaksi, mutta tavallisesti pidetään sitä vain 80 vuoden ikäiseksi ja otetaan sen sijaan uusi taimi.

Taatelin siemeniä käytetään jauhettuina karjanruoaksi. Taateliemehusta saadaan käytettynä jonkinlaista viiniä. Nuoria silmukoita käytetään vihanneksina, lehdistä ja niiden putkilojänteistä palmikoidaan kaikenlaisia teoksia. Niinpä miltei jok'ainoa kasvinosa tulee käytetyksi tavalla tai toisella.

9.

Eläinkunta.

Välimeren rannikolla eläinkunta on samanlainen kuin Etelä-Europassa. Suuri osa muuttolintujamme talvehtii siellä. Joukottain vesilintuja ja kahlaajia oleksii Niilin laaksossa. Alemmista eläimistä tavataan siellä krokotiilejä ja skorpioneja. Heinäsirkat ovat olleet vanhastaan seudun maanvaivana.

Kameli naistelttineen.

Lammas ja hevonen, silkkimato ja mehiläinen ovat ihmisten erityisen hoidon esineinä. Erämaanseuduilla on arabialaisten tuoma yksityyttyräinen kameli tärkeimpänä kotieläimenä. Ilman sitä olisivat kaikki retket erämaassa mahdottomat. Mutta nyt kuljetaan erämaissa tuhansilla kameleilla karavaaneissa keitaalta keitaalle. Muut kuormajuhdat eivät voisi kestää näitä erämaanretkiä, mutta kameli, joka ottaa ravintonsa kasvi-

kunnasta, ei ole niistä millänsäkään. Se syöpi mitä kuivimpia erämaankasveja kuivaneita heiniä ja oksia. Kun karavaani lepää, juoksevat kamelit irrallaan puulta puulle syöden lehtiä ja oksia. Ne ahmivat meheviä kasvia ja jyviä, milloin niitä on tarjona. Erämaanmatkoilla annetaan niille iltasin pari kourallista durraa tai ohria. Usein puhutaan siitä, miten kamelit voivat kauan kestää veden puutetta, mutta ne eivät ole niin kestäviä, kuin on oletettu. Kameli tarvitsee pitkällä matkoilla riittävästi vettä, kunnollista ravintoa ja tarpeellista lepoa, pysyäkseen kestäväenä. — Pohjois-Afrikan kesyttömistä eläimistä mainittakoon arka antiloopi, vilkas gaselli ja nopsajalkainen strutsi, jota pyydetään halukkaasti kauniitten sulkatöyhtojensä vuoksi. Jalopeura ja hyena tekevät partioretkiänsä näillä seuduin sekä melkeinpä koko Afrikassa.

Afrikan ominaisimpia eläimiä ovat suuret *paksunahkaiset*: virtahepo, sarvikuono ja norsu, joita on Sudanissa ja Keski-Afrikassa. Onpa myöskin suuria märehittäjiä, kuten puhveleita ja pitkäkaulaisia sirahveja. Metsissä asustaa joukottain apinoita. Simpansi ja gorilla ovat niistä suurimmat. Ne ovat hyvin ihmisen näköisiä.

Kotieläiminä pidetään näillä seuduin sarvikarjaa, lampaista ja vuohia. Kamelit ja hevoset eivät viihdy, sillä ne kammovat tsetsekärpästä joka on varsinaisena maanvaivana. Kuormien kuljetukseen käytetään kantajakaravaaneja, jotka kantavat tavaroita päälallaan.

Kapmaassa on joukottain lampaista ja sarvikarjaa. Siellä pidetään myöskin strutsia kesynä.

Strutsinhoito Kapmaassa. Strutsin kauniita siipi- ja pyrstösulkiä käytettiin koristeina jo muinaisaikaan. Keski-ajan ritarit kaunistivat kypäriään liehuvilla töyhdöillä. Nykyään käyttävät niitä yksinomaan naiset. Mutta niiden käyttäminen on niin lisääntynyt, että on syystä pelätty strutsien häviävän Afrikasta sukupuuttoon. Siksi on heräsi ajatus tehdä strutsista kotieläin. Strutseja on koetettu elät-

tää eri osissa Afrikkaa, jopa Europassakin. Mutta Kapmaassa on varsinaisesti ryhdytty strutsinhoitoon, ja se on siellä onnistunut odottamattoman hyvin.

Ensimmäiset strutsit saatiin pyytämällä äsken munasta päässeitä poikasia, ja niistä polveutuvat kaikki Kapmaan kesyt strutsit. Alussa niitä pidettiin ja ruokittiin aituuksissa, joissa ne saivat vapaina itse hautoa munansa. Mutta tämä huomattiin pian epäedulliseksi, sillä joukko poikasia meni sateilla ja kylmillä ilmoilla hukkaan. Nykyään käytetään yleensä keिनotekoista hautomista niinsanotuissa munanhautomislaatikoissa.

Sellaiseen laatikkoon mahtuu tavallisesti 25 strutsinmunaa. Laatikko pidetään 7 cm syvyisen sinkkisäiliön päällä. Säiliö täytetään lämpimällä vedellä. Sen kannessa on neljä tai viisi aukkoa, joista höyry pääsee munanhautomislaatikkoon. Säiliöön asetettu lämpömittari näyttää aina veden lämmön. Munia, jotka peitetään huopapeitolla, tuuletetaan pari kertaa päivässä, ja noin 42—45 vuorokauden kuluttua kykenevät poikaset tavallisesti kömpimään ulos. Helpoittaakseen niiden pääsyä kuoresta, pistetään teräspuikolla munan toiseen päähän joukko pieniä reikiä. Kun munat ovat kuoritut, päästetään poikaset toiseen laatikkoon, jonka kannesta riippuvat hienovillaiset lammasnahkakaistaleet ovat niiden peittona. Tässä lämpöisessä pesässä pidetään poikasia kolme vuorokautta, jolloin niitä ruokitaan leivänmuruilla, leseillä ja vedellä. Neljäntenä päivänä ne päästetään valoisaan aituukseen tämän pesän ympärille, mutta yöksi ne suljetaan jälleen lämpimään. Sikäli kuin ne kasvavat, tarvitsevat ne enemmän tilaa liikkuaan. Ainakin kolmekuukautisiksi tarvitsevat ne kumminkin suojapaikan, johon ne voivat piiloittautua myrskyltä ja sateelta.

Tällä tavoin haudotut poikaset tottuvat paremmin ihmisiin kuin kesyttömien emien pojat ja tulevat kesyiksi kuin kanat.

Joka kahdeksas kuukausi otetaan sulat, joko leikaten poikki veitsellä läheltä ruumista tai kynien muutoin irti. Tämä kyniminen on vaivaloista työtä, sillä strutsit eivät luovu mielellään sulkapuvustaan. Ne tekevät tarmokasta vastarintaa, ja siksipä vikautuneet käsivarret, kädet ja sormet eivät suinkaan ole harvinaisia sulkia ottaessa.

Esimerkkinä strutsinhoidon suurenmoisesta kehitymisestä Kapmaassa voidaan mainita, että v. 1865 oli koko siirtomaassa ainoastaan 80 kesyä strutsia, mutta jo v. 1880 niitä oli 80,000.

Asukkaat. Elinkeinot ja valtiot.

10.

1. Afrikan pääväestö on neekerirotoa, joka on levinnyt Sudaniin, Keski- ja Etelä-Afrikkaan. Neekerit ovat jakaantuneet useihin eri heimoihin, jotka eroavat monin tavoin toisistaan. Yhteisenä rotumerkkinä on kumminkin musta tai mustanruskea iho, villainen tukka, matala nenä, ulkonevat leuat ja paksut huulet. — Vaikkapa neekereiltä ei puutukkaan luonnon antamaa lahjakkuutta, ovat he kumminkin jääneet luonnonlapsen alhaiselle kannalle. He käyvät melkein alastomina, mutta koristelevat mielellään. Heidän uskontonsa on raakaa pakanuutta. Sudanissa he ovat kääntyneet Muhametin oppiin. Osa on vieläkin ihmissyöjiä.

Orjuus on neekerien kesken yleinen. Neekeriruhtinaat harjoittavat vielä nytkin julmaa orjametsästystä, mutta orjakauppa Uuteen maailmaan on tauonnut.

Pohjois-Afrikassa asuu kaukasialaisia kansoja, joihin kuuluvat vanhojen egyptiläisten jälkeläiset, berberit, arabialaiset y. m.

Onpa lukuisia sekakansojakin. Arabian kieli ja Muhametin oppi ovat näiden kesken vallitsevina. Pohjois-Afrikassa asuu myös pieni joukko europalaisia. Ne ovat enimmäkseen ranskalaisia, italialaisia ja kreikkalaisia.

Etelä-Afrikan pääväestönä ovat buurit, jotka polveutuvat sinne muuttaneista hollantilaisista. Myöskin muita Europan kansoja on asettunut sinne asumaan.

Madagaskarissa asuu malajilaista kansaa, joka on kääntynyt kristinuskoon. Se on vaikuttanut mahtavasti

maan oloihin. — Pohjois-Afrikassa kristinopin on täyty-
nyt väistyä Muhametin opin tieltä. Ainoastaan pieni
määrä kristittyjen jälkeläisiä on kristinopin alkuajoilta.
Sekä muhamettiläisten että pakanain kesken tehdään
uurasta lähetystyötä, mutta sittekin on Kristuksen evan-
keliumia julistettu Afrikassa vähimmin kuin muissa
maanosissa.

2. Afrikan asukkaat elävät parhaastaan maanvil-
jelyksellä ja karjanhoidolla, jota ainoastaan Välimeren-
maissa ja Kapmaassa harjoitetaan europalaiseen tapaan.
Metsästyks on tuottavaa, sillä Saharan eteläpuolella on
laajoja erämetsiä. Norsunluu, vuodat ja strutsinsulat ovat
tärkeimpiä metsästyksentuotteita. Tärkeitä vientitavaroita
ovat gummi, palmuöljy, timantit ja kulta, mutta huonot
liikeneuvot vaikeuttavat kaupankäyntiä. *Aleksandria* Egypt-
issä, *Kapkaupunki* Etelä-Afrikassa ja *Timbuktu* Suda-
nissa, Saharan rajalla, ovat tärkeimpiä kauppapaikkoja.

Afrikka on suurimmaksi osaksi jaettu Europan val-
tain kesken. Itsenäisiä alueita on harvoja, ja ne ovat
järjestystä vailla. Rajat ovat sangen epävarmat. Siksi
niiden alaa ei voida tarkoin määrätä. Asukasluvun mu-
kaan niitä voidaan kumminkin jotakuinkin verrata toi-
siinsa. Kotimaiset ruhtinaat hallitsevat itsevaltiaina.

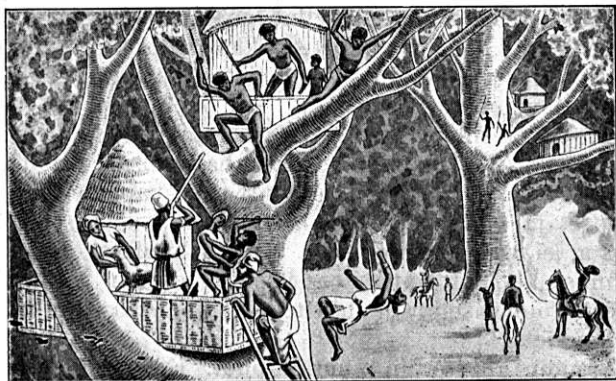
Orjia pyydystämässä Bagirmin kuninkaan seurassa. Nee-
keriruhtinaat käyttävät monin paikoin valtaansa siihen mää-
rin, että he mielivaltaisesti joko surmaavat tai myyvät ala-
maisiansa. Usein panevat he vartavasten toimeen sotaretkiä
ja ihmismetsästyksiä pyytääkseen orjia, joita he sitten kau-
pitsevat.

Eräästä semmoisesta retkestä esitämme seuraavan
kertomuksen.

Bagirmi kansaa ja heidän orjiaan oli noin kuusikym-
mentä ratsastajaa ja likipitain neljäsataa jalkamiestä, va-
rustettuina keihäillä ja heittoaseilla sekä osittain kilvilläkin.
Melkein sama määrä pakanoita seurasi meitä jalkasin, kun
ryntäsimme metsään. Pakanain majat olivat viehättävällä

paikalla upeain puitten suojassa. Jo monta viikkoa aikaisemmin olivat he jättäneet nämät majansa ja muuttaneet korkeihin sota-asuntoihinsa.

Pian saimme vainotut näkyviimme. He katselivat vihollistensa tuloa jotenkin rauhallisina korkeilta asemiltaan. Korkeammalle muita puita kohosi eriadendron, jota näytään yksinomaan käytettävän turvapaikkana vaarallisina aikoina. Tämä puu on korkeutensa, suoran runkonsa ja moniin kerroksiin melkein vaakasuorasti järjestyneiden oksiansa vuoksi erittäin sopiva tähän tarkoitukseen. Alinta kerrosta ei käytetä, mutta seuraavaan kerrokseen tehdään asunto. Se on tavallisesti pieni maja, jossa säilytetään

Orjametsästyksen Sudanissa.

talouskaluja, ruoka-aineita ja kotieläimiäkin. Tämän osaston yläpuolella on usein rungossa vahva mastokoppa, jossa parhaat sotilaat ovat ja jossa aseet säilytetään.

Kunnollista, yhteisen suunnitelman mukaista hyökkäystä ei tullut kysymykseen. Useimmat tyytyivät vain uhmaten heittämään keihäitään ja peitsiään, suojellen samalla itseään varovasti kilvillä tai sentapaisilla. Satoja aseellisia miehiä seisoi eri puiden ympärillä. Ne uhkailivat sekä sanoilla että liikkeillä, mutta eivät uskaltaneet hyökätä, sillä ensimmäiset puihin pyrkijät olisivat epäilemättä menneitä miehiä, niin kauan kuin niissä on ainoakaan

aseellinen puolustaja. Puita ei voitu työaseiden puutteessa hakata poikki. Näytti helpommalta polttaa pakolaisten olkimajat ja karkoittaa ne ylemmäksi puihin sekä siten anastaa ne vähitellen. Koetettiinpa pitkien seipäitten päihin sidotuilla olkikimpuilla sytyttää majat ja mastokoppa tuleen, mutta se onnistui harvoin, ja piiritetyt sammuttivat tulen vesivarastollaan.

Aloin olla jo levollinen poloisten vastustajaimme kohdalosta, kun surukseni onni kääntyi. Sain itse nähdä päivän ensi uhrin. Erään useitten perheitten asuntona olevan puun nuori, kookas esipuolustaja sinkahutteli mastokopastaan pilkkasanoin vaarattomia heittonuoliaan. Hän vaipui luodin satuttamana maahan. Pian sen jälkeen toinen, puun ylemmällä sivuhaaralla taistellut puolustaja syöksi hengekönnä maahan. Meidän miehet hyökkäsivät ruumiitten kimp-puun ja silpoivat ne tuossa tuokiassa kappaleiksi. Puun kolmas ja viimeinen täysikasvuinen puolustaja sai luodinhaavan. Vasta silloin arat seuralaisemme uskalsivat kiivetä puihin. He saivat pian kotieläimet haltuunsa. Kuolleet ja haavoitetut heitettiin maahan ja silvottiin kappaleiksi. Naiset, lapset ja vanha ukko raahattiin maahan. Ei yhtä huu-dahdusta, ei valitusta kuulunut näiden huulilta. Epätoivon alistamina he antoivat sitoa itsensä, eroten tuskamielin kuolleista omaisistaan ja hävitetystä kodistaan kulkemaan orjuuden tietä.

Samoin anastettiin muutkin puut. Kun bagirmit olivat hyvin tyytyväisiä melkoiisiin voittoihinsa, lopetettiin pyydystys päivemmällä. Useimmat puut jätettiin rauhaan ja käännyttiin paluumatkalle. Päivän taistelun saaliina oli puolisataa orjaa. Mutta kansaa ei saatu kukistetuksi, sillä se jätti metsänsä ja vetäytyi takaisin kaakkoon.

Valtiollinen katsaus Afrikkaan.

Eurooppalaiset alueet ja suojelusmaat: *Turkin:* Egypti, Tripolis. — *Ranskan:* Algeria, Tunis, Ranskan Senegalpiiri, Sudan, Ylä-Guinea, Ranskan Kongo, Madagaskar y. m. saaria. — *Brittein valtakunnan:* Kapmaa, Natal, Brittiläinen Gambia ja Ylä-Guinea, Nigeralue ja Sambesialue, Brittiläinen Keski- ja Itä-Afrikka sekä saaria. — *Saksan:* Togomaa, Kamerun, Saksan Lounais-Afrikka, Saksan Itä-Afrikka. —

Italian: Massauamaa, Abessinia, Somalimaa. — *Portugalin:* Azorit, Madeira y. m. saaria, Portugalin Guinea, Angola, Portugalin Itä-Afrikka. — *Espanjan:* Kanarian saaret, Saharan länsirannikko, Guinean saaret ja Presidios.

Yhteinen eurooppalainen alue: Kongovaltio.

Kotimaiset vallat: Marokko, Fulbevallat, Neekerivallat, Buurivallat, Liberia.

Amerikka.

11.

Amerikka on lähinnä suurin maanosa. Se käsittää kaksi suurta pääosaa *Pohjois-Amerikan* ja *Etelä-Amerikan*, jotka muistuttavat muotonsa ja pinnanmuodostuksen puolesta paljon toisiaan. Rannikot sitävastoin ovat hyvin erilaiset.

Pohjois-Amerikka.

Rannikot. Korkeussuhteet. Vesistöt.

1. Pohjois-Amerikka käsittää pohjoisen mantereen Pohjoisesta jäämerestä *Panaman* kannakseen. Eteläosaa sanotaan myös *Keski-Amerikaksi*. Pohjois-Amerikan ja Aasian välillä on *Beringin salmi*, joka yhdistää Tyynenmeren ja Pohjoisen jäämeren. Viimemainitussa on monta napaseudun saarta, joista *Grönlanti* on suurin. *Hudsonin lahti* [Hadsn-] tunkeutuu Pohjoisesta jäämerestä kauas matalalle pohjoisrannikolle. *Labradorin* niemimaa on Hudsonin lahden ja Atlantin meren välisenä rajana. Tämän niemimaan itäpuolella on suuri *New Foundland* [Nju-fendlend] *Lorensin lahden* edustalla Atlantin meressä. Kaakoinen rannikko on matalaa ja rämeistä. *Floridan* niemimaa rajoittaa osittain *Mexikon lahtea*, jonka rannikko on hyvin rämeinen. *Länsi-Intian saaret*, jotka ovat Ka-

ribin meren edustalla, muodostavat ikäänkuin sillan Etelä-Amerikkaan. Suurimmat saaret ovat *Kuba*, *Haiti* [Aiti], *Jamaika* ja *Puertorico* [Portoriko]. Länsirannikko on korkea ja eheämpi. *Kalifornian niemimaa* pistää *Kalifornian lahden* edustalla ja *Alaska* pohjoisessa, Beringin meren edustalla, Tyynen mereen.

Joenkuilu Kaliforniassa.

2. Läntinen ylänkö, jota sanotaan *Kordillerien* [Kordiljeerien] *ylängöksi*, ulottuu Alaskasta Panamaan. Se käsittää suuria reunavuorten ympäröimiä ylätasankoja, joita syvät joenuomat ovat halkoneet. Ylängön itäreunustana ovat korkeat *Kalliovuoret* jylhine, lumipeittoisine huipuilleen. Näiden itäpuolella levitäkseni laaja alanko, joka

viittää Pohjoiseen jäämereen ja Mexikon lahteen. Sen rajana on idässä Atlantin merta vastaan *Alleghany vuoret* [Alligeni], jotka useina rinnatusten kulkevinä jonoina muodostavat itäisen ylängön *Atlantin rannikkotasangon* mannerpuolelle.

3. Pohjoinen tasanko on hyvin järvinen. *Mackenzie* [Makkensi] johtaa useitten suurten järvien veden Pohjoiseen jäämereen. Toistensa yhteydessä olevat suuret *Kanadan järvet*, joita on luvultaan viisi, muodostavat maanpallon suurimman suolattoman vesistön. Tämän laskujokena on lyhyt mutta vesirikas *Lorens virta*, joka laskee Atlantin mereen. Kahden itäisimmän järven välillä on maailman mainio *Niagaran* [Nejaggaran] putous. Eteläisen tasangon läpi virtaa *Mississippi*, joka lukuisine lisäjokineen muodostaa laajan jokivesistön. Sen tärkeimmät lisäjoet ovat *Missouri*, joka alkaa kalliovuorilta, ja *Ohio* [Ohejo], joka tulee Alleghany vuorilta. Mississippi muodostaa laskusuulleen pitkän, Mexikon lahteen pistävän suistomaan. Länsirannikon joilla on vähemmän merkitystä.

Lukukappale: *Löytöretket* (luetaan yleisestä historiasta).

Ilmanala. Kasvi- ja eläinkunta.

12.

1. Pohjois-Amerikka on pohjoisessa kylmässä, pohjoisessa lauhkeassa ja kuumassa vyöhykkeessä. Siksi ilmanala onkin eri seuduilla erilainen. Pohjoisilla saarilla ja jäämerenrannikoilla on kylmä napaseudun ilmanala. Kesä on lyhyt ja kylmä, niin että maa ei sula. Useimmat saaret ovat maajäiden peittämänä. Jäät kulkevat rannikoita kohti, jossa ne soluvat mereen ja särkyvät. Täten syntyvät ne mahtavat jäävuoret, jotka uiskentelevät eteläisiin seutuihin ja vähitellen sulavat. — Jäämerenrannikon ja Hudson lahden eteläpuolella on laaja alue, jossa on samanlainen ilmanala kuin Siperiassa. Kesä on

sielläkin lyhyt, mutta kostea ja vähän lämpimämpi. — Pohjois-Amerikan itäosissa, Atlantin merestä sisämaahan Mississippiin ja osittain sen länsipuolella, on mannerilmatala. Talvet ovat perin kylmät ja kesät kuumat. Golfivirta vaikuttaa näillä seuduin ilmanalaan. Etelä- ja lounaistuulet ovat vallitsevina. Sateentulo on runsas ja sitä saadaan kaikkina vuodenaikoina. — Kordillerien ylätasangoilla ja Kalifornian niemimaan sisäosissa vallitsee kuivuus, ja ne ovat siksi osittain erämaantapaisia. — Tyynenmeren rannikon ilmanalaan vaikuttaa Tyynenmeren tärkein merivirta, lämmin *Kuro-sjio*. Ilmanala on leuto ja sadetta saadaan runsaasti varsinkin pohjoisosissa. — Muut rannikot sekä Florida ja Länsi-Intian saaret ovat pasaatituulten aluetta, jossa on kuuma ilmanala ja sadetta runsaasti. Mexikon lahden rämeisillä seuduilla ilmanala on perin epäterveellinen. Siksipä siellä onkin vaarallisia kuumetauteja.

2. Uloinna pohjoisessa on kasvullisuus niukka. Autioilla tundroilla retkeilee kesytön peura. Meressä vilisee hylkeitä, valaita ja mursuja. Vesilintuja ja kalojakin on runsaasti. Tundrojen eteläpuolella leviää laaja havumetsävyöhyke, jossa elää runsaasti erilaisia turkkieläimiä, kuten karhuja, näätiä, majavia (jokirannoilla) y. m.

Alleghany vuorten rinteillä on suuria, kesävihannoita lehtimetsiä. Tasanko Atlantin meren rannikolla on enimäkseen viljeltyä maata. Kanadan järvien ja Lorens virran ympärillä viljellään parhaastaan vehnää ja kauraa, etelämpänä maissia, riisiä, puuvillaa ja tupakkaa. Mississipin länsipuolella on laajoja ruohotasankoja, preerioita („niittyjä“). Viljelys leviää kumminkin tällä alueella yhä enemmän ja enemmän. Preerioilla on laumoittain hirviä, antiloopeja sekä vähän biisonihärkiäkin. Vaarallinen kalkkalokäärme matelee heinikossa, ja krokotiili väijyy Mississipissä saalistaan. Kalliovuorten ylänkö on erä-

maata. Se yhtyy etelässä Mexikon aro- ja erämaanseutuun, jossa kasvaa kaktuskasveja ja agaveja. Näillä seuduin hiiviskelee Amerikan jalopeura puuma. Floridassa on rikas kasvullisuus alituisesti vihertävine lehtimetsineen. Siellä viljellään riisiä, sokeria, puuvillaa ja etelänhedelmiä. — Kalifornian niemimaallakin on aina vihannoivia lehtimetsiä; laaksoissa viljellään vehnää, riisiä ja oranseja. — Troopillisia aarniometsiä leviää Länsi-Intian saarille ja pitkin Keski-Amerikan rannikoita. Siellä kasvaa mangrovepuita ja palmuja; siellä viljellään riisiä, kakaota ja sokeria. Korkeammat rinteet ovat aina vihannoivan lehtimetsän peittämiä. Siellä menestyy kahvipuu ja puuvillapensas. Niiden yläpuolella kasvaa kesävihantia lehti- ja havupuita.

Linnusto on kaikkialla runsas.

Kansallispuisto. Kalliovuorten itäpuolella, Missouriin lisäjoen Yellowstonen ja samannimisen järven ympärillä, leviää seutu, joka on maan päällä ainoa laatuaan. Tämä seutu on vasta verrattain myöhään tullut yleisemmin tunnetuksi. Se on Yhdysvaltain oma. Ne ovat päättäneet säilyttää sen ainaisesti alkuperäisessä asussaan Amerikan kansan huvipuistona. Siellä kohoaa lumipeittoisia, korkeita vuoria. Kristallikirkkaat purot välkkyvät ihanissa laaksoissa. Syvät joenkuilut kuohuvine koskineen ja lukuisine kuumine lähteineen ovat kumminkin seudun ihmeellisimpänä kaunistuksena.

Kulkien peninkulmain pituisia joenkuiluja, joissa Yellowstonen vesi syöksyy eteenpäin 300 m korkuisilta graniittikallioilta, ja muutoinkin kallisarvoisten kivilajien peittämää aluetta samoten matkustaja saapuu ylöspäin Gardiner joelle. Hän tulee nyt geysir-alueelle, jossa uudet ihmeet häntä hämmästyttävät. Valkeilta kalkkikivikallioilta kuohuu kuumia vesijoukkoja, jotka syöksyvät jokeen ja käärivät sen valkeat rannat paksuun höyryvaippaan. Paikoin kuohuu maankamaran halkeamistakin kiehuvaa vettä. Joen läheisyydessä kohoaa valkea hietakivikallio, jonka huipulta nähdään suurenmoinen luonnonihme. Edessä on porrasmainen pengeri, joka on ikäänkuin vastasatanutta lunta

jääkukkineen ja kiteineen. Se on jättiläiskaivo, joka kohoaa 300 m joen yläpuolella ja jonka mahtavat, porrasmaisesti järjestyneet säiliöt ovat täynnä kuumaa tai kylmää vettä, joka virtaa taukoamatta pitkin joenkuilun seinämiä. Neljällätoista jättiläispenkereellä on vieläkin kuumia lähteitä, jotka ovat täydessä toimessa. Vesi syöksyy alas niinkuin suurelta pyramiidilta porrasten yli, ja pengerten säiliöt pulpuavat vettä alapuolella olevaan virtaan.

Tie johtaa edelleen mahtavien putousten ja jättiläis-
moisten joenkuilujen ohi ylöspäin suurelle Yellowstonen järvelle, joka levittää vesikuvastimensa peninkulmia laajalle, piiloutuen vuoroin syviin lahtiin, vuoroin läpipääsemättömien metsien siimekseen. Eteläiset rannat, joita vuonomaiset lahdet katkovat, osoittavat että tuliperäinen voima on täällä tehnyt ankarata hävitystään.

Muissa osissa puistoa tavataan maanpallon merkillisimpiä kuumia lähteitä. Niitä on 75 m korkuisiakin. Yhtä niistä sanotaan *Jättiläiseksi*. Sen syöksy on verrattoman kaunis. Sen höyryävä vesipatsas, joka on läpimitaten 6 m ja korkeudeltaan aina 15 metriin, syöksee ylöspäin pelottavalla jylinällä ikäänkuin tykin suusta. Tämän vesipatsaan läpi suihkuua viisi kuusi muuta vesisuonta monen kymmenen metrin korkeuteen. Sateenkaaria väreilee viuhkavissä, ja putoavat vesipisarot kimmeltävät timantteina. Toinen näitä ihmelähteitä on nimeltään *Viuhka*. Se on pienempi, mutta muutoin yhtä kaunis kuin Jättiläinenkin. Vesi suihkuua tässä useista vierettäisistä aukoista kohoavina suonina, jotka menevät ristiin ja leviävät sitten ikäänkuin viuhkaksi.

On vaikea sanoa, kuinka monta kuumaa lähdeettä Kansallispuistossa on. Niitä voidaan laskea tuhansittain. Mutta tämän seudun luonnonihmeet ovat todella suurenmaisia.

Etelä-Amerikka.

13. Rannikot. Korkeussuhteet. Vesistöt.

1. Etelä-Amerikan rannikot muistuttavat Afrikkaa. Niillä on ainoastaan muutamia huomattavia lahtia. Itä-

rannikko on vuoroin matalaa, vuoroin korkeaa. Atlantin meri muodostaa ainoastaan matalia mutkia. Tyynimeri muodostaa vuoriselle länsirannikolle laajan *Arican mutkan* ja *Panaman lahden*. Suurin saari on *Tulimaa*, jonka *Magellan salmi* [Mageljang] eroittaa Etelä-Amerikasta. Eteläistä saariryhmää sanotaan *Patagonian saaristoksi*.

2. Läntinen Etelä-Amerikka käsittää Kordillerien jatkon, jonka nimenä on *Andit*. Nämä ovat pohjoisessa parina kolmena jonona, joita ylängöt vuoroin eroittavat ja vuorisolmut toisin vuoroin yhdistävät. Andien ylängöt ovat korkeampia ja kapeampia sekä tuliperäisempiä kuin Pohjois-Amerikan Kordillerit. Korkein huippu on *Aconcagua* [Akonkagua], eteläpuolella päiväntasaajaa. — Itäisessä Etelä-Amerikassa kohoaa laajalla alueella *Brasilian ylänkö* ja kaakossa pienemmällä alueella *Guayanen ylänkö* [Guajana].

Etelä-Amerikan keskusta on maanpallon suurimpana alankona. Se ulottuu itäisten ylänköjen lomitse Atlantin mereen ja jakaantuu kolmeen pääosaan. Ne ovat: *Ljanos* s. o. „Tasangot“ pohjoisessa, *Selvas* eli „Metsät“ keskellä ja *Pampas* eli „Kentät“ etelässä.

3. Suurten alankojen läpi virtailee isoja, vesirikkaita jokia, jotka laskevat Atlantin mereen. Suurin on *Amazoni virta*, joka alkaa Andeilta ja juoksee *Selvas'*ien läpi. Se saapi pitkällä matkallaan läpi koko Etelä-Amerikan lukuisia lisäjokia, jonka vuoksi se onkin maanpallon vesirikkain joki. *Pampas'*ien läpi juoksee *Parana*, johon yhtyy *Paraguay* ja *Uruguay*. Nämä laskevat yhdessä *Rio de la Plata* nimisenä suulahtena mereen. *Ljanos'*ien läpi juoksee *Orinoco*. Muut joet ovat vähäpätöisempiä. Läntisellä ylängöllä on kauniita alppijärviä.

Amazoni virran alanko. Amazoni virran rantoja kaunistavat korkeat palmulehdot, komeat pisangit sekä villit puuvillapensaat ja kaakaopuut. Virta piiloutuu monin paikoin

luonnollisen pensasaidan kätköön. Metsän kesyttömät eläimet tulevat pensaikkojen aukoista rannalle juomaan, uimaan tai pyytämään kaloja. Jättiläissuuret vesikäärmeet piiloutuvat virran harmaankellahtavaan veteen, ja ahnaat kaimanit (eräänlaisia krokotiilejä) paistattavat päivää rantojen hiekkasärkillä.

Aarniometsä alkaa vähän matkaa virrasta. Se on maanpallon rehevin ja melkein puolen Europan suuruinen metsä. Puut ja pensaat ikäänkuin kiistailevat paikasta. Puiden mahtavat latvat muodostavat yhdistyneinä tiheän lehtikaton korkeille rungoille. Sen alla vallitsee himmeä hämärä. Harvoin näkyy sen läpi vilahdukseltaakaan taivasta. Monin paikoin on ylen vaikea päästä eteenpäin. Kirveellä tai veitsellä täytyy raivata tietänsä maata peittävien tiheiden viidakkojen ja lukemattomien käsivarren paksuisten köynnöskasvien, liaanien läpi, jotka riippuvat suurina kaarina puusta puuhun, oksasta oksaan. Jotkut jättiläispuut ovat väliin niin kietoutuneet köynnöskasvien pauloihin, että viimein tukehtuneina kaatuvat maahan. Palmut kohottavat latvansa muun metsän yli, ja useilla puilla on monivärisiä kukkia. Loistavat orkideat ja muut puiden rungoilla elävät kasvit hämmästyttävät matkustajaa ja estävät joka askeleella hänen kulkuaan. Saniaispuut kohottavat korkeita runkojaan tai kattavat maata sankoilla lehdillään. Virran tyynempien seutujen upeana kaunistuksena on Viktoria regia. Se on jotenkin meidän lumpeen näköinen, mutta sen tuoksuvat, ruusunpunertavat kukat ovat tavattoman suuret.

Aarniometsä vilisee täynnään kesyttömiä eläimiä. Apinoita, oravia ja pussirottia kiipeilee notkeasti puissa. Tapiri syöpi rauhallisena ruohostossa tai vilvoitteleksen vedessä Pelkuri, julma puuma, vaarallinen jaguari ja pari muuta kissansukuista eläintä vaanivat saalistaan metsän siimeksessä. Laiskiaiset muutteleksen suurella vaivalla puusta toiseen. Lukuisat linnut vilkastuttavat jossakin määrin metsän synkkää yksinäisyyttä ja hiljaisuutta. Oivalliset laulajat kajahuttavat helkkäviä säveliään. Korppikotkat hakevat raatoja. Haikarat lepäilevät virran rantamilla. Papukajajat räpisteleksen meluten puissa. Kolibrilinnut liitelevät kiiltävine höyhenineen kukalta kukalle. Hyönteisjoukot surisevat ilmassa. Sisiliskot ja käärmeet matavat piilo-

paikoistaan päivän valoon. Aamuin ja illoin eläimet pitävät peloittavaa melua. Päivän helteellä vallitsee sitä vastoin syvä äännettömyys ja hiljaisuus. Eläimet hakevat silloin suojaa hehkuvaa aurinkoa vastaan. Matkustaja tuntee itsensä yksinäiseksi kuin erämaassa.

Ilmanala. Kasvi- ja eläinkunta.

14.

1. Suurin osa Etelä-Amerikkaa on *kuumassa vyöhykkeessä*. Eteläisin osa on *eteläistä lauhkeaa vyöhykettä*. Ylängöillä voidaan kulkea useampien lämpöalueiden läpi. Sateentulo on eri seuduilla hyvin erilainen. Pohjoisrannikolla ja Amazonin ympärillä sataa runsaasti kaikkina vuodenaikoina. Orinocon ympärillä on talvi kumminkin kuiva. Eteläosissa sataa niinkään runsaasti vuodet umpeen, enin kumminkin syksyisin. Plata-tasangolla sataa kesäisin, Andien sisäosissa talvisin. Vähimmin sataa pitkin keskistä länsirannikkoa. Brasilian ylätasangon ilmanala riippuu kaakkoispassaadista.

2. Kasvi- ja eläinkunta vaihtelee ilmanalan mukaan. Luoteisten Andien liepeillä kasvaa palmuja ja mangroveja. Riisi, kaakao ja sokeri ovat viljelyskasveja. Ylempänä on suuria metsiä, joissa tavataan kiinapuuta. Siellä viljellään kahvia ja tupakkaa. Hedelmäpuita ja viljaa viljellään vieläkin ylempänä. Keskisten Andien ylätasangot ovat aroina ja Tyynenmeren rannikko näillä seuduin on erämaantapaista. Etelämpänä kasvaa aina vihannoivia lehtipuita, varsinkin pyökkejä. Eteläisinnä, jossa ilmanala kylmenee, puut pudottavat lehtensä talveksi. Korkeammilla ylängöillä kasvaa havumetsää. Vuoriseuduissa on laama-eläimiä. Siellä tavataan myöskin kondoria.

Troopilliset aarniometsät leviävät Amazonin ympärillä. Niiden kasvikunta on tavattoman rikas. Mangroveja ja kautsupuita kasvaa metsinä. Eläinkuntakin on

erittäin runsas. Siellä vilisee apinoita, jaguareja, krokotiilejä y. m.

Ljanos ja osa Brasilian ylänköä ovat rehevänä ruohostona, jossa suuret karjalaumat pitävät laidunta. Poutaisena talvena ruoho kuivettuu ja Ljanos muuttuu erämaaksi. — Pampas käsittää myös ruohoaroja, joilla suunnattomat laumat puolikesyttömiä hevosia, lehmiä ja lampaita käypi laitumella. Muutamain seuduin levää pensas- ja suola-aroja. — Tärkeimmät ravintokasvit ovat maissi, riisi ja peruna. Itäosissa viljellään runsaasti kahvia.

Tärkeitä viljelyskasveja. Amerikan kasvikunta on erinomaisen rikas. Eurooppa on saanut sieltä monta tärkeää ravintokasvia. Niistä on huomattavimpia *peruna*. Se on kotoisin Etelä-Amerikasta, jossa sitä viljeltiin laajoilla aloilla jo silloin, kun eurooppalaiset tunkivat maahan. Espanjalaiset ja englantilaiset toivat sen sitten meidän maanosaamme. Mutta täällä otettiin sitä aluksi huonosti vastaan. Virallisilla käskyillä ja monella muulla tavalla koetettiin tehdä perunaa ja sen viljelystä tunnetuksi ja tunnustetuksi, mutta vasta puute ja kato opettivat Euroopan kansoja pitämään tätä hyödyllistä kasvia arvossa.

Meidän maassamme ruvettiin viljelemään perunoita noin 1730, mutta meilläkin tarvittiin sadan vuoden paikoille, ennenkuin niiden viljelys ja käyttäminen huomattavimmin edistyi. Nyt emme voisi enää tulla toimeen perunoita, jotka ovat mitä tärkeimpänä ravintonamme.

Kaakaopuu kasvaa viljelemätönnä Orinocon ja Amazonin ympärillä, ehkäpä Keski-Amerikassakin. Eurooppalaisten tultua Amerikkaan viljeltiin sitä jo Keski-Amerikassa, ja Mexikon asukkaat tekivät siitä „suklaata“, joka oli heidän mieluomaansa. Espanjalaiset eivät alussa siitä välittäneet, mutta he oppivat piankin pitämään sitä arvossa ja toivat sen Eurooppaan. Nykyään viljellään kaakaopuuta kaikissa trooppillisissa maissa, enimmäkseen kumminkin Amerikassa.

Kaakaopuun kurkuntapaiset hedelmät kootaan ja kuivataan vähän. Sitten ne avataan ja otetaan niistä pois siemenet. Ne kaivetaan tavallisesti muutamiksi päiviksi maahan, että ne rupeaisivat käymään, jonka jälkeen ne

kuivataan, paahdetaan ja jauhetaan. Näin valmistettua ruskeaa jauhoa myydään kaakaon nimellä. Maustettuna soke-
rilla, vaniljalla tai muulla sellaisella sanotaan sitä suklaaksi.

Kaakaota ja suklaata käytetään aivan yleisesti trooppillisissa maissa. Espanjassa on se yhtä yleinen kuin meillä kahvi. Meidänkin maassamme on sen käyttäminen suuresti lisääntymässä, ja kakaosta valmistetaan maamme karamellitehtaissa monta hyvää herkkua.

Tupakka on myös kotoisin Amerikasta, ja se olisi voinut kernaasti sinne jäädäkin, mutta se levisi Eurooppaan nopeammin kuin hyödylliset perunat, vaikkapa sen käyttäminen kerta kerran perään kiellettiinkin. Kun Kolumbus nousi v. 1492 Kubaan, saivat eurollalaiset ensi kertaa tutustua tupakan omituiseen käyttämiseen, tupakanpoltoon. Siihen aikaan oli tupakanviljelys, polttaminen, nuuskaaminen ja pureminen levinnyt suureen osaan äsken löydettyä maanosaa. Espanjalaiset kuljettivat tupakan ja sen käyttämisen Eurooppaan, jossa sitä pian ruvettiin viljelemään useimmissa maissa. Monin paikoin meidänkin maassamme viljelevät talonpojat omiksi tarpeikseen „kotitupakkaa“.

Tupakan käyttämistä koetettiin tarmokkaasti vastustaa. Venäjällä mentiin niin pitkälle, että leikattiin tupakanpolttajalta nenä poikki. Mutta tämä epäterveellinen ja epäsiisti tapa kasvoi siitä huolimatta. Kun mitkään kiellot eivät auttaneet, järjestivät valtiot tupakankaupan niin, että njille koitui siitä hyötyä.

Suomeen tuodaan vuosittain suuret määrät (noin 3 milj. kiloa) tupakkaa, joka sitten valmistetaan käyttökuntoon useissa kymmenissä tupakkatehtaissa.

Amerikan asukkaat.

15.

Amerikan asukasluku on maanpinnan laajuuteen verraten pieni. Pohjois-Amerikassa on ainoastaan noin 4, Etelä-Amerikassa 2 henkeä neliökilometrillä. Siirtolaisuus kartuttaa kumminkin vuosittain väkilukua melkoisesti.

Väestö on *alkuasukkaita, muuttaneita eurollalaisia, neekereitä ja sekakansaa.*

Eskimolaiset, jotka asuvat Grönlannissa y. m. saarilla sekä Pohjoisen jäämeren ja Beringin meren rannikoilla, ovat maan alkuauskaita. Samaan ryhmään kuuluvat myöskin intiaanit, jotka olivat aikoinaan hyvin lukuisat, mutta joita muuttanut väestö on ahdistanut ja hävittänyt. Ne ovat voimakasta, siromuotoista kansaa. Kasvonpiirteet ovat terävät ja iho punaisenruskea. Tukka on musta ja suora, parrankasvu huono. He ovat osittain villejä metsästäjäkansoja, osittain sivistyneitä maanviljelijöitä. Ansaitsee mainitsemista, että suuri osa intiaaniheimoja oli europpalaisten tullessa maahan korkeammalla kehityskannalla kuin nyt europpalaisten alaisina kristittyinä. Intiaanit asuvat etupäässä maanosan sisäosissa.

Muuttaneita kansoja on enin Pohjois-Amerikassa, mutta niitä on muutoin hajallaan yli koko Amerikan. Ne ovat kotiperäisin kaikista Europan maista, jopa Suomestakin. Espanjalaisten ja portugalilaisten jälkeläisiä sanotaan *kreoleiksi*. Pieni joukko kiinalaisia on asettunut Luoteis-Amerikkaan.

Neekereitä on tuotu Afrikasta, ja ne olivat aikoinaan tärkeätä kauppatavaraa. Valko-ihoiset käyttivät niitä silloin orjinaan. Orjakauppa on nyt kumminkin kielletty, ja neekerit ovat vapaita. Niitä on enin Pohjois-Amerikan kaakkoisosissa, Länsi-Intian saarilla sekä Etelä-Amerikan kuumissa osissa. Useimmat ovat kääntyneet kristin-uskoon.

Valko-ihosten ja värillisten sekoituksesta on syntynyt n. s. sekakansoja. Niitä ovat *mestitsit*, joilla on intiaaniverta, ja *mulatit*, joilla on neekeriverta suonissaan. Etelä-Amerikassa on sekakansoja hyvin paljon.

Eskimolaiset. Eskimolaiset, jotka oikeastaan ovat intiaanirotua, ovat luultavasti mongolilaisiin kansoihin sekaantumisesta muuttaneet muotoaan ja luonnettaan. He ovat lyhyitä ja tumma-ihoisia. Kasvot ovat leveät, silmät

pienet, tukka suortuvainen ja musta. He elävät hyvän-
tahtoisina, rehellisinä ja tyytyväisinä, vaatimattomasti poh-
jan pimeillä perillä. Pukuna, joka tehdään hylkeen- tai
poronhahoista, on saappaat, housut ja mekko. Miehet ja
naiset käyvät melkein samalla tavoin puettuina. Grön-
lantilaisnainen koristelee kumminkin mielellään pukuansa
koreilla korko-ompeleuksilla. Asunnoissaan ovat useimmat
miltei alastomina.

Eskimolaiset asuvat kesäisin pyöreissä nahkatelteilissä,
mutta talvisin tavallisesti matalissa kivi- ja turvemajoissa.
Niihin päästään ahtaasta aukosta, josta täytyy kulkea ryö-
mien. Majat ovat sisältä katetut nahoilla, kuluneilla tur-
keilla y. m. s. Valaistuskojeina käytetään hylkeenrasva-
lampuja, joilla keitetään ruokakin näissä yksinkertaisissa
majoissa.

Siisteys ei ole eskimolaisen tapoja. Siksi käynti
heidän majoissaan ei ole juuri mieluisa tehtävä. Kuuluista
grönlanninmatkustaja Frithiof Nansen kertoo sellaisesta
käynnistään, että se ilma ja näky, joka eskimolaisen ma-
jassa kohtaa matkustajaa, tekee eurooppalaisen nenään ja
silmiiin lievimminkin sanoen omituisen vaikutuksen. Nansen
ja hänen seuralaisensa olivat tosin jo edeltäpäin kuulleet
siitä yhtä ja toista, mutta kellään heillä ei ollut aavistus-
takaan siitä, että näky olisi sellainen sekä että haju olisi
siihen määrään merkillinen. Pahin haju lähtee hylkeen-
rasvalampuista, mutta sen lisäksi tulee paljon muutakin,
jota ei voida tarkemmin määrätä.

Eskimolaiset ovat sangen laiskoja. He ansaitsevat
kumminkin toimeentulonsa kalastuksella ja muulla pyy-
dystämällä. Hyle on eskimolaiselle melkein samanarvoi-
nen kuin poro lappalaiselle. Hän saapi siitä ruokatarpeita,
ravintoaineita, puku- ja asuntotarpeita, valaistus- ja poltto-
aineita y. m. Heidän pienet venheensä, n. s. kajakit, jotka
näyttävät kanoteilta, ovat myös tehdyt hylkeennahoista.
Miehet ovat hyviä soutajia ja pyydystäjiä, naiset sisustavat
asuntoja, valmistavat nahkoja ja suorittavat muita koti-
tehtäviä.

Melkein kaikki Grönlannin eskimolaiset ovat kristit-
tyjä. Länsirannikolla eskimolaiset ovat saaneet vähän ope-
tustakin ja sisustavat asuntonsakin paremmin kuin muut,
mutta heidän nautinnonhimosensa on myöskin herännyt.

Suurina juhlina, varsinkin jouluna, nautitaan ylenmäärin kahvia, tupakkaa ja viinaa.

Villit intiaaniheimot. Pohjois-Amerikan villit intiaanikansat käyvät ripeästi häviötään kohti. Valko-ihaiset ovat käyttäneet ylenmäärin vahvemman oikeutta, kylväneet eripuraisuutta ja saattaneet intiaaneja sisäisiin riitoihin ja siten edistäneet niiden häviötä. Rokkotauti, jonka europalaiset toivat mukanaan, on vaatinut tuhansia uhreja, ja viina on hävittänyt muut. Valko-ihaiset ovat tehneet tyhjäksi intiaanien jok'ainoa yrityksen tilansa parantamiseksi.

Mississipin itäpuolella, jonka laveissa metsissä intiaanien sotahuudot muinoin raikuivat, on europalainen sivistys nyt melkein yksin valtiaana, ja vasta joen toisella puolen, jossa vielä elää tuhansittain biisonihärkiä, tavataan ennen lukuisan intiaaniväestön jätteitä. Siellä elää vielä nyt, niinkuin muinen, aito intiaanin lannistumaton vapaudentunne, ja siellä tavataan vielä intiaanin tyyntä, kylmää vakavuutta ja hiljaista, hiipivää käyntiä. Hän on nyt, niinkuin muinen, kummallinen sekoitus sankaria ja konnaa. Hän kiduttaa vihollistansa yhtä tunnottomalla tyyneydellä kuin millä hän itse antautuu mitä hirvittävimpiin tuskiin.

Intiaanit palvelevat maailman ja ihmiselämän luojana ja ylimpänä hallitsijana „*suurta henkeä*“. Paitsi uskoa tähän korkeimpaan olentoon, he uskovat olevan suuria joukkoja jättiläisiä, kääpiöitä ja noitia. Vainajain hengillä on myöskin heidän henkimaailmassaan tärkeä osa. Jumalanpalvelus on kummallisia tansseja ja kulkueita, joihin usein liittyy itsekidutusta. Voittojuhlina kokoonnutaan hyppyyn vihollisten veristen, tankoihin pystytettyjen päiden ympärille.

Tästä raakuudesta huolimatta intiaanilla on kumminkin jonkinmoinen käsitys paremmasta elämästä. Vainajain luullaan henkimaailmassa joutuvan ihaniin maihin, jotka vilisevät täynnään parhainta metsänriistaa. Siksipä vainajain aseet pannaan heidän mukanaan hautaan, ja pannaanpa heille ruokaakin mukaan — sillä tie noihin suuriin metsiin on pitkä.

Intiaani ei ole huonolahjainen. Viekkauudessa ja teeskentelytaidossa hän tuskin löytää vertojaan. Hänen tietonsa sitävastoin rajoittuvat tavallisesti hänen omiin käy-

töllisiin havaintoihinsa. Hän on kokonaan luonnonlapsi. Hän asuu keilamaisissa nahkatelteilissä, pukeutuu nahkoihin, koristeleksen mielellään päänahoilla, höyhentöyhdöillä ja eläinten sarvilla sekä maalaa itsensä kirjavilla väreillä. Jotkut heimot tatuoivat itseänsä. Perhe-elämä on raakaa, ja miehet pitävät vaimojansa orjinaan. Itse he käyvät sota- ja metsästysretkillä.

Etelä-Amerikan villit heimot ovat olennaisesti pohjois-amerikalaisten sukulaistensa kaltaisia. Heidän sivistyselämänsä on kumminkin vaihtelevampi. Toiselta puolen tavataan sellaisia heimoja, jotka ovat mitä alhaisimmalla kehitysasteella ja syövät ihmislihaakin; toiselta puolen on joukko kiinteitä maanviljelijöitäkin. Toiset ovat kalastajia tai muuttelevia paimentolaisia. Muutamat heimot harjoittavat vähän teollisuutta ja kauppaakin. Metsästäjäelämä on vähimmin levinnyt.

Pohjois-Amerikan Yhdysvallat.

Asema ja luonto. Asukkaat.

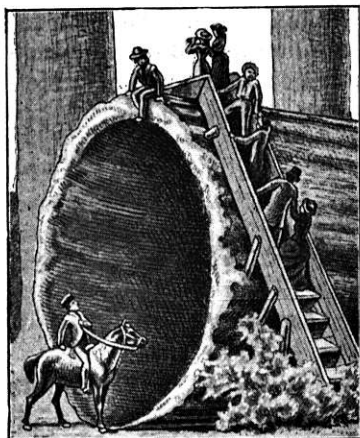
16.

1. Amerikassa on joukko suurempia ja pienempiä tasavaltoja sekä muutamia Europan alusmaita. Näistä alueista ovat tärkeimmät *Pohjois-Amerikan Yhdysvallat*, jotka käsittävät koko Pohjois-Amerikan keskiosan, Alaskan ja Aleutit luoteessa sekä Kuban ja Puertoricon lännessä. Yhteinen pinta-ala on melkein Europan suuruinen ja sen vuoksi luontonsa puolesta eri seuduilla hyvin erilainen, kuten edellisestä jo on käynyt selville.

Alleghany vuoret ovat monessa suhteessa huomattavat. Ne kulkevat yhdensuuntaisina jonoina, joiden välillä on viljavia laaksoja. Suuret, kallisarvoisia ja hyödyllisiä puulajeja kasvavat metsät peittävät ylänkeitä. Niissä menestyvät sekä havu- että lehtipuut, kuten tammi, pyökki, kastanja, sokerivaahtera y. m. — Seudun

suunnattomat kivihiihlikentät ovat jätteinä muinaisajan metsistä. Rautaa, lyijyä, vaskea ja kultaa on viljalti. Myöskin petroleumia saadaan runsaasti.

Osa Mississipin alankoa oli vielä jonkun aikaa sitten suurena aarniometsänä, joka lähempänä jokea väistyi silmäkantamattomia preerioita. Sekä metsäseudut että preeriot ovat nyt suurimmaksi osaksi viljeltyjä ja antavat vehnää ja maissia. Ainoastaan Missourin länsipuolella on vielä suunnattomia preerioita.

Kaatunut mammutpetäjä.

Läntinen vuorimaa on osittain erämaantapaista, osittain se on metsinä ja laitumina. *Suuri suolajärvi* on arojen ja erämaiden ympäröimänä ylätasangolla. Lounais osassa on *Yellowstonen järvi*, jonka ympärillä *Kansallispuisto* levitäksen. Vuoret ovat metallirikkaita. Niissä on kultaa, hopeaa, elohopeaa ja vaskea. — Tyynen meren rannikolla on rehevä kasvullisuus. Merialpeilla kasvaa maailman suurin jättiläispuu *mammutpetäjä*.

2. Suurin osa lukuisaa väestöä polveutuu Euroopasta. Aikaisemmin muuttaneiden jälkeläisiä sanotaan *amerikkalaisiksi*. Nämä ovat tunnettuja suuren työkykynsä puolesta. Vuosittain siirtyy maahan uusia joukkoja, eniten Englannista, Irlannista ja Saksasta. Pohjoisimpiin osiin on asettunut skandinaivialaisia ja suomalaisia suurten järvien ja Mississipin rannoille, kun he ovat siellä tavanneet kotimaanluonnon. — Melkoinen joukko kiinalaisia on asettunut länsiosaan. Kiinalaisten siirty-

minen on nykyään kumminkin kokonaan kielletty. — Muut asukkaat ovat intiaaneja, neekereitä ja sekakansaa.

Kaikilla näillä eri kansoilla on täydellinen uskonnonvapaus. Amerikalainen on yleensä uskonnollinen ja pitää tarkasti lepopäivän pyhänä. — Kansansivistys on korkealla kannalla, ja kansakoulut ovat hyvin järjestetyt. Niissä käy kaikkien yhteiskuntaluokkien lapsia. Korkeampaa sivistystä varten on oivallisia kouluja ja useita yliopistoja.

Mustaa työväkeä Yhdysvalloissa eri työaloilla. Neekereitä on alkuaan tuotu maahan orjiksi, ja niillä käytiin julmaa orjakauppaa parisataa vuotta. Niiden omistajat pitelivät niitä siihen aikaan ylen pahoin ja teettivät niillä kovaa työtä. Niin oli laita varsinkin etelävaltioiden kasvi- mailla. Oikeudentunto asettui lopultakin orjuutta vastaan. Pohjoisvaltiot rupesivat puolustamaan neekereitä, ja orjain-omistajat pakoitettiin suurella sisäisellä sodalla suostumaan orjien vapautukseen. Musta-ihoisilla on nyt nimellisesti samat oikeudet kuin valko-ihoisillakin, mutta nämä viime- mainitut kohtelevat heitä ylipäänsä halveksien. Useat ovat kumminkin hankkineet suuria rikkauksia, mutta toiset elävät vielä köyhydessä, tehden raskasta työtä kasvi- mailla, tupakkatehtaissa tai muilla työaloilla.

Puuvilla-istutuksilla. Kun sadonkorjuu syksyisin alkaa, on puuvillapensas täydessä lehdessä, kukat ja hedelmät eri kypsymisasteilla. Neekerimiehet ja -naiset kokoovat keveissä pukimissaan puuvillaa. Ne osoittavat siinä ihme- tyttävää kätevyyttä ja tekevät ahkerasti työtä, laulaen yksinkertaisia mutta omituisia, surumielisiä laulujaan. Jokaisen vyötäisiin on kiinnitetty säkki, johon puuvilla varo- vasti kootaan valmistuneista koteloista. Kun säkit ovat täyttyneet, tyhjennetään ne pyöreisiin koreihin, jotka vie- dään konehuoneisiin. Näissä puuvilla puhdistetaan koneilla siemenistä. Kun sitä on sitte vielä puhdistettu erityisellä tavalla, puristetaan se höyrynvoimalla suuriin paaluihin. — Ennen vietiin kaikki puuvilla paaluina Englantiin ja tuotiin sieltä lankoina ja kankaina takaisin. Nyt sitä vas-

toin puuvilla valmistetaan omissa tehtaissa langaksi ja kankaiksi koko maan tarvetta varten.

Tupakkatehtaissa. Suurimmat tupakkatehtaat ovat korkeita rakennuksia, joiden kaikki kerrokset ovat täynnä eri valmistusasteilla olevaa tupakkaa. Yksin rakennusten tasainen kattokin on käytännössä, sillä siellä kuivataan levälään tupakanlehtiä. Tupakanlehdet nostetaan myyjäin tekeminä paaluina katon läheisimpään kerrokseen nostokoneella. Neekerinaiset istuvat lattialla pitkissä riveissä ja lajittelevat lehtiä, sekä taittavat niistä kannat. Heidän sormensa liikkuvat niin nopeasti, että ympäri huonetta väikkyä ikäänkuin sormipilvi. Sellaisessa ilmassa työskenteleminen päivät pääksytysten ei ole suinkaan terveellistä. Onpa melkein kuin asustaisi nuuskatynnyrissä. Mutta tääläkin kaikuu omituinen neekerilaulu yhtämittaa työn kesäessä.

Toisessa kerrassa kostutetaan lehtikimppuja imelällä, ruskeahkolla nesteellä täytetyissä ammeissa. Toisissa paikoissa lehdet sitten puserretaan vormuissa, punnitaan, lajitellaan ja kääritään viheriähköillä, vaaleilla lehdillä, että tavara saisi miellyttävän ulkoasun. Pantuna sitten laatikkoihin on tupakka valmis kauppaan. Työväki, paitsi työnjohtajia sekä muutamia poikasia, on kaikki musta-ihoista väkeä ja puree suurimmasta niin pienimpään tupakkaa.

Elinkeinot. Hallitus ja kaupungit.

17.

1. Kaikki elinkeinot ovat hyvin kehittyneet. Etevin elinkeino on maanviljelys, jota harjoitetaan erinomaisilla työkaluilla ja koneilla. Eri alueilla viljellään vehnää, maissia, riisiä, puuvillaa, tupakkaa, hedelmiä y. m. Vuorityö, teollisuus ja kauppa ovat myös erittäin edistyneet, sillä kivihiltä ja metalleja saadaan runsaasti. Koneitten valmistus on suurenmoinen. — Useat „Tyynen meren radat“ yhdistävät itä- ja länsirannikon toisiinsa. Hyvät satamat, laivakulkuun soveliaat joet ja kanavat

edistävät laivaliikettä. Kauppa on senvuoksi hyvä. Tuonti vähenee kumminkin vuosi vuodelta, sillä amerikkalaiset koettavat täyttää maan tarvetta kotimaisilla tuotteilla. Tärkeimpiä vientitavaroita ovat vilja, puuvilla, koneet, petroleumi, tupakka ja liha.

2. Yhdysvallat muodostavat liittotasavallan, joka on kokoonpantu yli 40:stä eri valtiosta. Nämä hoitavat itse vapaasti omia sisällisiä asioitaan ja ottavat edustajain kautta osaa kongressiin, joka päättää kaikista yhteisistä asioista. Neljäksi vuodeksi valittu presidentti on ylin hallitusmies.

Kaupunkeja on paljon. Ne kasvavat nopeasti, mutta ovat sangen yksitoikkoisia. Niissä käytetään usein kalisarvoisia rakennusaineita. Rakennustyyli on sitävastoin yksinkertainen.

Tärkeimmät kaupungit Atlantin meren rannalla ovat: *Boston* [Bostn], uloinna pohjoisessa, mainioine kouluineen ja lukuisine tehtaineen; *New York* [Nju-jork], Amerikan suurin kaupunki ja Europan siirtolaisuuden pääpaikka; *Filadelfia*, suurin tehdaskaupunki ja petroleumin viennin pääpaikka, yinä *Washington* [Uoshingtn], valtakunnan pääkaupunki. Presidentti asuu siellä, ja sinne kokoontuu kongressikin joka vuosi.

Etelärannikolla on *New Orleans* [Nju-orlins], Mississippin suulla. Kaupunki on huomattava kauppapaikka ja viepi muualle paljon puuvillaa. Mutta sen asema on epäterveellinen; siksipä se onkin vaarallisten kuumetautien pesäpaikka. — Länsirannikon tärkein kaupunki on *San Fransisko* [Fransisko], Kalifornian kultamaassa. Se käypi suurta kauppaa Aasian ja Australian kera. Sen asema on, vastakohtana New Orleansille, erinomaisen ihana ja ilmanala hyvä. — Sisämaassa on *Chicago* [Shikago] — Amerikan toinen kaupunki —, Kanadan järvien eteläpuolella. Se on useiden kymmenien rautatei-

den yhtymäpaikka. Suuri viljan ja sianlihan vienti tavatoman suurista sianteurastuslaitoksista, joissa kiireimpään aikaan teurastetaan yli 1000 sikaa päivässä. Erinomaisen järjestys ja täydellinen työnjako helpottaa tätä työtä.

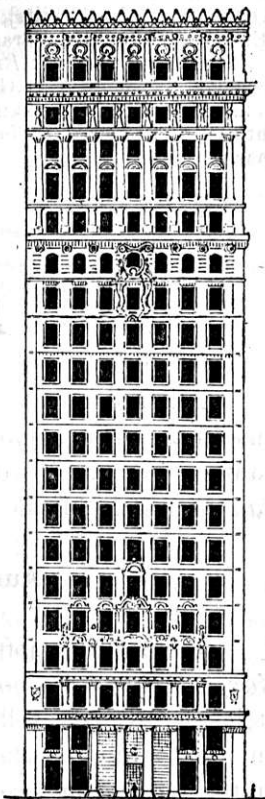
Amerikan suurkaupungit. Amerikassa kehittyy kaikki nopeasti. Niinpä kaupungitkin. Joku paikka vetää syystä tai toisesta suuren väkijoukon puoleensa, ja tuossa tuokiossa kasvaa siihen kaupunki. Kirkko, koulutalo ja ravintola rakennetaan ensin; kaupunginasema saapi säännöllisen, yksitoikkoisen muodon, rakennukset tehdään ladon muotoisia. Sikäli kuin kaupunki kehittyy, rakennuksetkin suurenevat, mutta yksitoikkoisuus ei katoa. Syystäpä voidaan sanoa, että kun on nähnyt yhden Amerikan suurkaupungin, niin tuntee ne kaikki. Sama katujako, samat nimet, sama ulkoasu kaikkialla.

Kaunein kaupunki on *New York*, joka rikkaudessa ja arvossa kilpailee Lontoon ja Parisin kera. Kaupunki on pitkähköllä saarella Hudson joen suulla, ja sitä ympäröipi kokonainen seppeli pienempiä kaupunkeja, kyliä ja maakartanoita. Sen satamassa käypi lukemattomia laivoja kaikista maista. Kanavalla on auaistu tie Kanadan järviin.

Alituinen europalaisten siirtolaisten tulva kulkee läpi kaupungin. Ne hakevat ensinnä n. s. *Castle-gardenin*, josta he saavat neuvoja ja tietoja. Siitä johtaa kaupungin pääkatu Broadway [Brooduee], joka jakaa kaupungin kahtia toisesta päästä toiseen. Se on ikäänkuin kaupungin sydän, eikä mikään maailman katu tarjoa sellaista elämää, vaihtelua ja kauneutta kuin tämä. Tällä kadulla oppii tuntemaan Amerikan, ja kävely pitkin Broadway'ta tekee haihtumattoman vaikutuksen. Mahtavia liikehuoneita, marmoripalatsia, jotka ovat 20-kertaisiakin, kirkkoja, teattereja y. m. kohoaa kadun molemmin puolin. Loistavat ilmoitukset ja suuret kyltit herättävät kaikkialla huomiota. Keskikaupungissa on suurenmoinen *Keskuspuisto*, jossa luulee siirtyneensä kymmenkunnan peninkulman päähän katujen vilkkaasta hyörinästä. Tämä puisto on luotu suurilla kustannuksilla, mutta se antaa runsaan koron sillä hupaisuudella, jota se tuottaa siellä käveleville, ajeleville ja huvitteleville ihmisjoukoille. Talvisin vilisee siellä iloisia luistelijoita toinen toisensa ohi.

New Yorkissa on hyvät liikeneuvot. Raitioteitä on eri suuntiin, ja niitä käyttävät sekä ylhäiset että alhaiset. Ne ovat varsinkin köyhän väestön siunauksena. Useat patsaille rakennetut n. s. „ilmarautatiet“ kuljettavat niinkään suuria matkustajajoukkoja. Posti- ja lennätinlaitos ovat erinomaisen kehittyneet. Mahtava riippuva silta yhdistää New Yorkin toiseen miljoonakaupunkiin, jonka nimi on *Brooklyn* [Bruklin]. Näissä molemmissa kaupungissa on yhteensä 3 miljoonaa asukasta.

Filadelfia on Amerikan kolmas kaupunki; siinä on yli miljoonan asukasta. Se harjoittaa suurta tehdasliikettä, jossa ainoastaan New York viepi siitä voiton. Suurenmoisisissa tehtaissa valmistetaan rauta- ja terästavaroita, kankaita, jalkineita, sokeria, paperia y. m. Euroopassa kaupungilla ei ole erityistä mainetta. Siirtolaiset ja matkailijat kulkevat sen ohi. Eikäpä sillä ole paljon erityistä näytettävääkään, mutta se on aito amerikkalainen. Tuskinpa on ainutta kaupunkia niin säännöllistä kuin *Filadelfia*. Leveät kadut risteilevät toistensa poikki, avonaisia paikkoja ja tarha-istutuksia puuttuu. Yksitoikkoisuutta lisää sekin, että kukin elinkeino- ja teollisuudenhaara on sijoitunut erityisten katujen varsille. Upeine myymälöineen, loistorakennuksineen ja kirkkoineen, suurenmoisine liikkeineen ja kaupankäyntineen on *Filadelfia* huomattava maailmankaupunki. Sitä on kumminkin sanottu „kotien kaupungiksi“, kun siellä ei asuta jättiläismoisissa vuokrakasarmeissa ja kun siellä vallitsee hyvä kotielämä.

„Pilventavoittaja“, amerikkalainen kivirakennus.

Valtiollinen katsaus Amerikkaan.

Itsenäisiä tasavaltoja: Pohjois-Amerikan Yhdysvallat, Mexiko, Keski-Amerikan tasavallat, Haitin tasavallat. — Brasilia, Argentina, Kolumbia, Chile [Tshiile], Peru [Peruu], Venezuela, Bolivia, Ecuador [Ekuador], Uruguay, Paraguay.

European alusmaat: *Brittein Amerikka:* Brittein Pohjois-Amerikka, Jamaika y. m. saaria, Guayana. *Tanskan Amerikka:* Grönlanti ja kolme Länsi-Intian pikkusaarta. *Ranskan Amerikka:* saaria Länsi-Intiassa, Guayana. *Hollannin Amerikka:* Guayana, muutamia pikkusaaria.

18.

Australia.

Australia on pienin maanosa ja käsittää Uuden maailman sekä joukon saaria. Se jakaantuu senvuoksi kahteen osaan. Ne ovat: *Australian manner* ja *Australian saaristo*. Mitkä ovat tämän maanosan rajat?

Australian manner.

Rannat ovat jotenkin eheät. Suurimmat lahdet ovat *Karpentarian lahti* pohjoisessa ja aukea *Australian lahti* etelässä. Kaakkoisella rannalla on *Tasmanian saari*. Se on ollut muinoin yhdistettynä Australian mantereeseen, mutta *Bass salmi* erottaa nyt niitä toisistaan. Rannoilla on useita hyviä satamia. Mutta pitkät koralliriutat vaikeuttavat pääsyä koilliselle rannikolle.

Maanpinta on keskimaassa ja eteläosissa alankoa. Rannikot ovat enimmäkseen ylänköä. Ylinnä kohoavat kaakkoisosassa *Australian alpit*, jotka eivät kumminkaan ulotu yli lumirajan. — Tasmania on suurimmalta osaltaan vuorimaata. — Vuorissa on useita arvokkaita mineraleja, etenkin kultaa ja kivihiihtä.

Järvet ja joet ovat vähäpätöisiä, sillä sateentulo on epätasainen. Suurin joki on *Murray* [Mörree], johon yhtyy monta vesirikasta lisäjokea.

Veden puute riippuu ilmanalasta. Se on puolestaan riippuvainen, paitsi maan leveydestä, monsuunituulista.

Pohjois-Australia on *kuumassa vyöhykkeessä*. Kesäisin puhaltaa muuan luoteismonsuuni, joka tuopi runsaasti sadetta. Talvipuoliskolla puhaltaa sitä vastoin kuiva kaakkoispasaati, joka tekee Australian mantereen maanpallon kuivimmaksi mantereeksi. Sisämaassa on samanlainen ilmanala kuin Saharassa. Etelä-Australia on *eteläistä lauhkeaa vyöhykettä*, ja siellä on etelä-eurooppalainen ilmanala.

Kasvikunta on niukka. Rannikkoseuduilla on metsää kasvavia ruohotasankoja, joilla puita on perin harvassa, sekä tavallisia metsiä, joissa puut kasvavat lähellä toisiaan. Australian huomattavimmat puulajit ovat jättiläiskummipuu, pullopuu ja heinäpuu. Sisämaassa on erämaita ja aroja, joilla kasvaa miltei läpipääsemätöntä pensaikkoa. Rannikoilla levitäkseni isoja laitumia. Viljeltyjä seutuja on varsinkin kaakkoisosassa. Enin viljellään vehnää, viiniä ja etelänhedelmiä. Sokeriruokoa, kahvia ja puuvillaa viljellään niinikään menestyksellä.

Eläinkunta on omituinen ja yksitoikkoinen. Useat pussieläinlajit, monenlaiset papukaijat, eräs strutsilaji ja koiralaji ovat Australian ominaisimmat eläimet. Kesyvät eläimet ovat kotoisin Europasta ja menestyvät mainiosti. Lampaista ja sarvikarjaa pidetään laumoittain.

Alkuasukkaat ovat *papuasrotua* ja niitä sanotaan *Australian neekereiksi*. He ovat nykyään jotenkin harvalukuiset sekä ovat perin oppimattomia ja raakoja. Kristin-uskoon ja järjestettyyn elämäntapaan on heitä turhaan koetettu taivuttaa. Pääväestönä ovat maahan muuttaneet eurooppalaiset. Enin on englantilaisia, ja senvuoksi eng-

lannin kielikin on vallitsevana. Uskonto on reformeerattu. Koulut ja yliopistot ovat hyvässä kunnossa. — Pääelinkeinoja ovat *vuorityö* ja *karjanhoito*. *Kauppa* on vilkas ja *maanviljelys* tuottava.

Australian manner ynnä Tasmania ovat Brittein valtakunnan hallittavana, mutta ovat siitä vähän riippuvia. Läntinen osa *Länsi-Australia* on siirtovaltio, mutta 5 muuta aluetta ovat liittoutuneita tasavaltoja, joita sanotaan *Australian Yhdysvalloiksi*. Eri tasavaltoja hallitsevat Britannian hallituksen asettamat *kenraalikuvernöörit*. — Australiassa on useita isoja ja kauniita kaupunkoja. Niistä mainittakoon *Melbourne* [Melbörn], *Sydney* [Sidni] ja *Adelaide* [Adeleed], jotka kaikki ovat tehdas- ja kaupunkikaupunkeja.

Australian mantereen siirtoasutus. Siitä on nyt hiukan yli sata vuotta, kun Australiaan alettiin perustaa siirtokuntia. Eräänä tammikuun päivänä 1788 ankkuroi nimittäin Etelä-Walesin rannalle muuan englantilainen laiva, joka laski Australian mantereelle maihin ensimmäiset uutisasukkaat. Niitä oli noin 800 lukuinen joukko, kaikki pahan tekijöitä sekä heidän vartijoitaan ja päällysmiehiään. Maa oli nimittäin aiottu rikoksellisten maanpakopaikaksi. Mutta kun uutisasukkaat alkoivat vähitellen viihtyä ja jäivät sinne vapautensa saatuaan, alkoi vapaaehtoinenkin maahanmuutto, joka vähän kerrassaan lisääntyi.

Kun Australian vuorista löydettiin v. 1851 runsaita kultakenttiä, virtasi sinne tuhansittain ihmisiä etsimään onnensa. Erämaassa syntyi eloa ja liikettä. Maan ulkoasu muuttui. Suuria kaupunkeja kasvoi ikäänkuin taikavoimalla. Kauppa, maanviljelys, kaivosliike ja teollisuus alkoivat kukoistaa sekä ovat sittemmin kehittyneet yhä enemmän. Paitsi kultaa, saadaan kaivoksista vaskea, tinaa, rautaa ja kivihiiltä. Kullankaivaminen tuottaa nykyään vähemmän kuin ennen, mutta mahtavien kivihiilikerrosten merkitys käypi sitävastoin yhä suuremmaksi. Karjanhoito, varsinkin lammasten hoito, on kumminkin uutisasutuksen alkua ajoilta saakka ollut rehevien laidunten vuoksi tärkeimpänä elinkeinona. Neljäsosa kauppaan tulevata villaa tuodaan

Australiasta. Karjanomistajat vuokraavat valtiolta laajoja heinämaita, joille he perustavat niinsanottuja asemiaan. He oleksivat siellä paimenineen ja tuhansia eläimiä käsittävine karjalaumoineen, viettäen yksitoikkoista, muusta maailmasta eroitettua elämää. Asemilta viedään mahtavia villakuormia sekä joukottain lampaita ja nautakarjaa rannikkoseuduille. Karjanomistajat tunkeutuvat vuosi vuodelta syvemmälle sisämaahan.

Australian mantereen yhteys muun maailman kera, niinkuin sen sisämaanliikekin, kehittyy vähitellen ja käypi mukavammaksi sikäli kuin höyrylaivaliike ja rautatieverkko

Australialaisia lammaslauvoja.

laajenevat. Adelaiden [Adeleed] kaupungista kulkee sähkölennätinlanka mantereen poikki Intiaan ja Eurooppaan. Sydneyn [Sidni] ja Melbournen [Melbörn] kaupungeista viedään joukottain villaa, vuotia, lihaa, talia, juustoa ja voita sekä kultaa, vaskea, tinaa, kivihiiltä ja viljaa muuhun maailmaan. Yleisen sivistyksen edistämistä varten on perustettu oivallisia kansakouluja ja muita oppilaitoksia. Yliopistoja on kolmessa edellämainitussa. Australian tärkeimmässä kaupungissa.

Adelaide on suurine tehtaineen kauniitten puistojen, öljypuulehtojen ja kaktus-aidoilla varustettujen puutarhain peitossa. Sydney on hyvin rakennettu kauppa- ja tehdaskaupunki. Siitä lähtee rautateitä vuoriseutuihin, joissa on

rikkaitten kaupunkilaisten maapaikat. Ollen erinomaisen kauniin lahden rannalla, on Sydneyllä mainio asema, jonka vuoksi sitä sanotaankin „Etelän kuningattareksi“. Tästä nimestä kilpailee kumminkin Melbourne, Australian suurin kaupunki, joka on kasvanut mahdottoman nopeasti. Vuonna 1835 tehtiin kaupungin ensimmäinen rakennus, ja nyt on asukkaita noin puoli miljoonaa. Sen kauppa ja teollisuus ovat erittäin kehittyneet, siksipä sen satamassa liehuu useimpien kansallisuuksien lippuja. Kaupungin kadut ovat suorat ja leveät. Siellä on suurenmoisia kirkkoja, sairaahuoneita y. m. ja Melbourne on muutoinkin maailman parhaiten rakennettuja ja kauniimpia kaupunkeja.

19.

Australian saaristo.

Australian lukuisa saaristo on hajallaan Tyynenmeren eteläosassa. Saaret jaetaan asemansa mukaan *sisäryhmään, ulkoryhmään ja hajasaariin*.

Sisäryhmän saaret ovat vuorisia ja tuliperäisiä. Näistä on pohjoisissa *Uusi Guinea* [Ginea], joka on lähinnä Grönlantia maailman suurin saari. Sen pohjoisosa on täynnä korkeita vuoria. Eteläosa on matalaa ja rämeistä. Ilmanala on lämmin ja kostea. Kasvikunta on senvuoksi rehevä. Sisäosassa levitäkseni isoja aarniometsiä. — Linnusto on niinkään runsas. Paratiisilintu on sieltä kotoisin.

Sisäryhmä päättyy etelässä *Uuteen Seelantiin*, johon kuuluu kaksi jotensakin suurta saarta. Maanpinta on vuorinen. Eteläinen saari on täynnä lumipeittoisia alppeja. Pohjoinen saari on matalampi, mutta hyvin tuliperäinen. Kultaa ja kivihiiltä on runsaasti. Ilmanala on täälläkin lämmin ja kostea. Kasvikunta on senvuoksi runsas ja metsiä on laajalti, mutta eläinkunta on niukka. Viljan ja hedelmäinviljelystä harjoitetaan pääelinkeinoina.

Ulkoryhmä käsittää parhaastaan matalia korallisaaria. Niitä ovat *Marianit, Karolinit, Ystävyiden saaret, Seura-saaret ja Marquesas saaret* [-keesas].

Hajasaaret ovat, kuten sisäryhmänkin saaret, vuorisaa ja tuliperäisiä. Näihin kuuluvat *Sandwich saaret* [Sanduitsh], joista *Havaii* on isoin. Siellä viljellään runsaasti sokeria, kahvia, riisiä ja etelänhedelmiä.

Ilmanala on niin pienemmällä kuin isommillakin saarilla suotuisa ja kasvikunta rehevä, vaikkapa yksitoikkoinen. Kokospalmu, banani ja leipäpuu ovat tärkeitä ravintokasveja. Puuvillaa viljellään niinkään menestyksellä. Eurooppalaiset kotieläimet ovat yleisiä.

Sisäryhmän saarilla, lukuunottamatta Uutta Seelantia, asuu raakaa *papuaskansaa*. Uuden Seelannin ynnä muun saariston asukkaat ovat *malajeja*. Nämä olivat jo ennen eurooppalaisten tunkeutumista saaristoon suhteellisesti korkealla kehityskannalla ja ovat siitä päivin yhä edistyneet. Useat malajikansat ovat nyt kristittyjä ja ovat omistaneet eurooppalaisia tapoja. — *Maanviljelys* ja *kalastus* ovat pääelinkeinoja.

Useimmat Australian saariston saaret ovat Europan alusmaita. Ne ovat Brittein valtakunnan, Saksan, Alankomaiden ja Ranskan omia.

Kotimaiset vallat ovat pieniä, paitsi *Havaiin tasavalta*, jonka pääkaupunki *Honolulu* on Australian saariston tärkein kauppapaikka.

Korallit. Pilvistä tuleva sade ja meren syvyyden elollinen luonto aikaansaavat hitaasti tapahtuvia, mutta suurenmoisia muutoksia maan ulkomuotoon. Sade hävittää maan kiinteän kuoren, meren elämä rakentaa sen sirpaleista uusia kivijoukkoja.

Niistä meren syvyydessä elävistä elimistöistä, jotka suorittavat mainittua rakennustyötä, ovat korallieläimet kaikkein tärkeimpiä. Suurin osa näitä eläimiä voipi näet ottaa itseensä veteen liunneen hiilihappoisen kalkin sekä laskea sen kudoksiinsa kiinteään muotoon. Lukuisat sellaiset eläimet rakentavat tästä kalkista kivikovia muureja, jotka useinkin ovat troopillisilla merillä purjehtiville mitä vaarallisimpia kareja. Rakentavatpa nämä eläimet koko-

naisia saaristoja ja maakaistaleitakin, jotka voivat tyynesti kestää tuimimpiakin myrskyjä ja joilla miljoonat ihmiset voivat saada varman asuinpaikan.

Ne korallieläinten muodot, jotka muodostavat suuria yhteiskuntia ja edistävät *koralliriuttojen* syntymistä, elävät trooppillisten seutujen lämpimässä vedessä, hyvin matalalla meren pinnan alla. Äkkijyrkille rannoille ei synny koralliriuttoja. Veden lämpö ja syvyys ovat tärkeimpiä tekijöitä koralliriuttojen syntymistä varten, mutta onpa muitakin vaikuttavia seikkoja, kuten esim. veden laatu. Korallieläimet elävät yleensä aivan kirkkaassa vedessä, ja ne lajit, jotka tekevät suuria matalikkoja, valitsevat etupäässä sellaisia paikkoja, joissa voimakkaat tyrskyt valelevat niitä alituisesti uusilla vesijoukoilla. Toiset viihtyvät parhaiten tyynissä paikoissa, mutta eivät voi sietää sameaa vettä.

Koralliriutta näkyy melkein aina jotenkin pitkän matkan päähän, ja se on merenkulkijoille hyvä asia. Se näytäkseen häikäisevän valkeana yönä pauhaavista tyrskyistä. Silloinkin, kun meri on tyyni, syöksyvät laineet suurella vauhdilla riuttoja vastaan.

Siinä saaristossa, joka levitäkseni Australian mantee-reesta ja Sunda saarista itäänpäin, on lukuisia korallisaa-ria, jotka ovat mitä kummallisemman näköisiä. Ne muodostavat usein keskellä syvää valtamerä pyöreitä, palmu-peittoisia kehäriuttoja, joiden keskellä on tyyni lammikko eli *laguuni*. Näitä saaria sanotaan yhteisellä nimellä *atolleiksi*. Sellainen atolli käsittää kehämäisen koralliriutan, jossa on väliin syviä aukkoja, joista suuretkin laivat voivat kulkea tyyneen laguuniin ja saada siellä suojaisan ankkuripaikan. Meri on lähinnä riutan ulkopuolella loivaa, mutta kauempana se syvenee äkkijyrkästi.

Tällaisia korallisaa-ria on lukuisasti Tyynenmeren ja Intian meren runsaissa saaristoissa. Useilla saarilla asuu paljon ihmisiä, jotka elävät vielä miltei kaikkialla raakalaisen luonnonelämää. Kokospalmut, sekä meri lintuineen, kaloineen, simpukoineen, krapuineen y. m. antavat heille kaikkea, mitä ihminen tällä luonnonasteella tarvitsee.

Joukko Tyynenmeren saaria on aivan atollien näköisiä, mutta keskellä laguunia on keilamainen saari, joka ei ole syntynyt koralleista, vaan on useinkin tuliperäistä alkujuurta. Kanava eroittaa tätä saarta kehämäisestä koralli-

riutasta. Kun riutta tässä tapauksessa muodostaa sisäisen saaren ympärille ikäänkuin padon, sanotaan sitä *patoriutaksi*. Nämä patoriutat ja niiden sisäinen kanava eivät missään suhteessa eroa atolliriutoista ja niiden laguuneista. Jos keskussaarta ei olisi, niin riuttamuodostus olisi atolli. Luonnossa tavataan myös kaikkia mahdollisia varsinaisen atollin ja patoriutan välimuotoja.

Valtiollinen katsaus Australiaan.

Eurooppalaiset alusmaat: *Britannian:* Australian Yhdysvallat, Länsi-Australia, Uusi Seelanti, osa Uutta Guineaa. Fidhisaaret. — *Saksan:* Marianit, Karolinit, Keisari Wilhelmin maa, Bismarkin saaret, osa Salomonin saaria, Marshallin saaret. — *Ranskan:* Uusi Kaledonia, Matalat saaret, Marquesas saaret, Seurasaaaret. — *Alankomaiden:* Uuden Guinean länsiosaa.

Kotimaiset vallat: Havaiin tasavalta y. m. pieniä alueita.

Jälkikatsaus maanpallon asukkaisiin.

20.

Olemme lukeneet kaikista maanpallon maista ja oppineet tuntemaan niissä asuvat eri kansat. Kaikki nämä ihmiset polveutuvat ensimmäisestä ihmisparista, vaikka he ovat erilaisissa oloissa muuttuneet ulkomuodoltaan sekä tottuneet erilaisiin elintapoihin.

On laskettu, että maanpallon asukkaita on tätä nykyä noin 1,500 miljoonaa. Ne jaetaan ihonvärin ja muiden ulkonaisten tuntomerkkien mukaan seuraaviin rotuihin:

1. *Kaukasialainen rotu.* Sillä on vaalea iho, hieneät hiukset ja säännölliset kasvot. Tämä rotu asuu vanhas-taan Euroopassa, Lounais-Aasiassa ja Pohjois-Afrikassa sekä on myöhemmin levinnyt lukuisasti Amerikkaan ja Australiaan. — Kaukasialainen rotu voidaan jakaa kielen

mukaan seuraaviin pääryhmiin: a) *Indo-eurooppalaiset*, joihin kuuluvat Euroopan slaavilaiset, germanilaiset, romanilaiset ja kelttiläiset kansat sekä Aasian hindulaiset ja persialaiset. b) *Semiläiset*, joihin luetaan arabialaiset ja kaikkiin maihin hajaantuneet juutalaiset. c) *Hamilaiset*, kuten berberit y. m. pohjois-afrikkalaiset heimot.

2. *Mongolirotu*, jolla on keltainen iho, suortuvainen tukka, ulkonevat poskipäät ja vinot kulmakarvat. Tämä rotu asuu parhaastaan Pohjois- ja Itä-Aasiassa. Euroopan suomalaiset, lappalaiset, unkarilaiset ja turkkilaiset ovat kumminkin niinikään mongolirotua.

3. *Malajirotu* on ulkomuodoltaan mongolirodun näköistä ja on sen kanssa sukua. Iho on ruskea, hiukset ovat mustat, leuat ulkonevat, otsa korkea, nenä iso ja suu leveä. Tämä rotu on levinnyt Itä-Intian ja Australian saarille sekä Madagaskariin, jotka alueet ovat todennäköisesti suurten, hävinneiden maa-alueiden jäännöksiä.

4. *Intiaanirotu* jakaantuu, vaikka se on harvalukuisen, useampiin kansanlahkoihin, jotka asuvat pienillä alueilla Amerikassa. Tämäkin rotu on mahdollisesti mongolirodun sukua. Mitkä ovat sen ulkonaiset tuntomerkit?

5. *Neekerirotu* jakaantuu niinikään useampiin kansanlahkoihin. Rodun varsinainen kotimaa on Keski- ja Etelä-Afrikka, mutta onpa se levinnyt jotensakin lukuisasti Amerikkaankin. Mitkä ovat tämän rodun tuntomerkit?

6. *Papuasrotu* on neekerirodun sukua ja on ulkomuodoltaankin sen näköistä. Hiukset eivät ole kumminkaan villaiset, vaan pitkät ja kiharat. Australian mantereen ja sisäryhmän saarten alkuasukkaat ovat tätä rotua.

Kaikki nämä kansat ovat perin erilaisella sivistyskannalla. Alhaisimmalla kannalla ovat *raakalaiset eli luonnonkansat*. Niillä ei ole pysyviä asuinpaikkoja ja ne elävät marjoilla, juurilla, metsästyksellä tai kalastuk-

sella. Sitten seuraavat *paimenkansat* eli *paimentolaiset*, jotka muuttelevat karjalaumoiseen paikasta toiseen. Korkeimmalla kehityskannalla ovat *sivistyskansat*. Ne asuvat paikoillaan sekä harjoittavat elinkeinonaan maanviljelystä, teollisuutta ja kauppaa y. m., ja niillä on korkeampi sivistys.

Kansojen sivistyskanta ei kumminkaan riipu yksistään elintavoista, vaan lisäksi tulee vielä uskonto. — Kristinuskon on voimakkaimmin kuin mikään muu uskonto vaikuttanut ihmiselämän jalostumiseen ja edistänyt kansojen sivistystä. Kristityt uskovat *yhteen* Jumalaan, kuten juutalaiset ja muhamettiläisetkin tekevät, mutta nämä kieltävät Kristuksen. Kaikki muut kansat ovat pakanoita ja palvelevat *useita* jumalia. Mitkä ovat kristityt maat?

Näiden maiden asukkaat koettavat vilkkaan lähetystoimen kautta lisätä kristittyjen lukua ja levittää kristin-uskoa uusille aloille. Vasta $\frac{1}{3}$ maanpallon asukkaita tunnustaa tätä nykyä kristinoppia. Kristittyjen puolelta vaaditaan senvuoksi paljon työtä ja suuria uhrauksia, ennenkuin olemme saavuttaneet päämäärän: „yksi lamashuone ja yksi paimen“.

Numerotietoja.

1. Suomen läänit.

	Pinta-ala □ km.	Väkiluku kir- konkirjojen muk. ^{31/12} 1898.	Asukk. □ ki- lom:llä
Uudenmaan lääni	11,872	282,722	23
Turun lääni	24,171	436,067	18
Hämeen lääni	21,584	290,341	13
Viipurin lääni	35,041	403,898	11
Mikkelin lääni	22,840	187,831	8
Kuopion lääni	42,730	309,443	7
Vaasan lääni	41,711	453,538	10
Oulun lääni	165,641	273,290	1 ^{1/2}
Suomen osa Laatokkaa	8,014	—	—
Koko Suomi	373,604	2,636,130	7

2. Suomen 37 kaupunkia.

Väkiluku kirkonkirjojen mukaan ^{31/12} 1898.

Helsinki	85,041	Kristiinankaupunki	2,769
Turku	35,820	Pietarsaari	2,624
Tampere	30,795	Kokkola	2,551
Viipuri	24,569	Lappeenranta	2,487
Oulu	15,045	Tammisaari	2,237
Vaasa	14,120	Loviisa	2,213
Pori	13,089	Savonlinna	1,845
Kuopio	10,426	Sortavala	1,699
Kotka	5,732	Heinola	1,503
Hämeenlinna	5,593	Tornio	1,414
Rauma	4,614	Käkisalmi	1,339
Porvoo	4,555	Iisalmi	1,289
Hanko	4,326	Kemi	1,251
Uusikaupunki	4,079	Kajaani	1,177
Joensuu	3,451	Uusikaarleby	1,070
Raahe	3,239	Kaskinen	892
Hamina	3,108	Maarianhamina	860
Mikkeli	3,019	Naantali	711
Jyväskylä	2,919		

3. Euroopan valtioita.*)

Valtiot.	Pinta-ala	Väkiluku.
	□ km.	
Tuhatta.		
Venäjä	5,394	106,300
Saksan valtakunta	500	54,300
Itävalta-Unkari	677	46,000
Brittein valtakunta	315	41,000
Ranska	536	38,500
Italia	287	31,700
Espanja	497	18,000
Belgia	29	6,700
Turkki	170	6,100
Rumania	131	5,500
Portugali	92	5,000
Hollanti	33	5,000
Ruotsi	451	5,000
Bulgaria	97	3,500
Sveitsi	41	3,100
Serbia	48	2,400
Kreikka	65	2,400
Tanska	38	2,300
Norja	325	2,100

4. Euroopan kaupungit.

Asukasten tuhatluku.

Venäjä:		Ruotsi ja Norja:	
Pietari	1,300	Tukholma	300
Moskova	1,040	Göteborg	120
Warsova	640	Malmö	60
Odessa	410	Kristiania	200
Lodz	320	Bergen	60
Riika	280	Trondhjem	35
Kijef	250		
Charkof	175	Tanska:	
Vilna	160	Kööpenhamina	420
Saratof	140	Aarhus	35
		Odense	35

*) Seuraavien taulujen tiedot ovat, lukuunottamatta 7:ttä taulua, Lagerbladnin maantiedon neljännestä painoksesta.

Iso Britannia ja Irlanti:

Lontoo	4,500
Glasgow	720
Liverpool	630
Manchester	540
Birmingham	510
Leeds	420
Dublin	360
Scheffield	360
Bristol	320
Edinburg	300

Hollanti ja Belgia:

Amsterdam	510
Rotterdam	310
Haag	200
Brüssel	510
Antwerpen	280
Lüttich	170

Saksan valtakunta:

Berlin	1,750
Hampuri	680
München	450
Leipzig	430
Breslau	400
Dresden	390
Köln	350
Frankfurt am Main	250

Ranska:

Parisi	2,800
Lyon	400
Marseille	450
Bordeaux	260
Lille	220

Sveitsi:

Zürich	160
Basel	100
Genève	90
Bern	55

Itävalta-Unkari ja
Rumania:

Wien	1,600
Budapest	620
Prag	200
Triest	160
Bukarest	210

Espanja ja Portugali:

Madrid	510
Barcelona	510
Valencia	200
Sevilla	150
Malaga	130
Lissabon	310

Italia:

Neapeli	540
Rooma	500
Milano	480
Turin	360

Balkanin valtiot:

Konstantinopoli	900
Ateena	110
Belgrad	60
Sofia	50

5. Euroopan valtioiden alusmaat.

V a l t i o t.	Pinta-ala	Väkiluku.
	□ km.	
Tuhatta.		
Brittein valtakunta	27,800	347,400
Ranska	3,800	45,000
Alankomaat	2,000	35,300
Venäjä	16,500	22,700
Turkki	2,700	18,000
Portugali	2,100	15,100
Saksa	2,650	9,200
Espanja	10	340
Italia	250	200
Tanska	200	100

6. Ulkoeurooppalaiset kaupungit.

Asukasten tuhatluku.

Aasia.		Amerikka.	
Etu-Intia:		Pohjois-Amerikan Yhdys-	
Kalkutta	900	vallat:	
Bombay	850	New-York	2,000
Madras	470	Chicago	1,600
Kiina:		Filadelfia	1,200
Kanton	2,500	Brooklyn	1,100
Tien-tsin	1,000	St Louis	540
Han-kou	800	Boston	500
Shang-hai	600	Baltimore	500
Peking	500	Etelä-Amerikka:	
Nanking	500	Rio de Janeiro	800
Jaapani:		Australia.	
Tokio	1,330	Melbourne	450
Osaka	750	Sydney	410
Afrikka.			
Pohjois-Afrikka:			
Kairo	570		
Aleksandria	320		

7. Maanosat.

	Pinta-ala □ km.	Väkiluku.
	Miljooneja noin:	
Europa	10	370
Aasia	44	884
Afrikka	30	177
Amerikka	40	132
Australia	9	6

8. Muutamia korkeimpia vuoria.

Metriä merenpinnasta.

Gaurisankar	8,800	Mulahacen	3,600
Aconcagua	7,000	Etna	3,300
S:t Elias	6,000	Olympos	3,000
Kilima-Ndsharo	6,000	Gran Sasso	2,900
Elbrus	5,700	Galdhöpiggen	2,600
Ararat	5,200	Australian alpit	2,200
Mont Blanc	4,800	Halditsjok	1,250
Ortler	3,900		

9. Pisimmät joet.

Kilometriä.

Mississippi—Missouri	6,500	Lena	4,200
Niili	6,000	Hoang-ho	4,100
Amazoni	5,500	Mekong	4,000
Jang-tse-kiang	5,200	Niger	4,000
Jenisei	4,700	Mackenzie	3,700
Kongo	4,700	La Plata	3,700
Amur	4,400	Volga	3,400
Ob	4,200		

10. Isoimmat saaret.

Pinta-ala □ km.

Grönlanti	2,170,000	Sumatra	421,000
Uusi Guinea	785,000	Nipon	225,000
Borneo	734,000	Iso Britannia	218,000
Madagaskar	590,000	Celebes	179,000

Tätä lippua vastaan annetaan jokaisesta kirjakaupasta ilmaiseksi Sohlbergin Kansakoulun Maantietoon liittyvä

Suomen maantiedon laajennuskurssi.

Kustannusosakeyhtiö OTAVA.

Osoite: Helsinki.

Hinta 1: 35.